HENRİ
LEFEBVRE

V.İ.LENİN
hayatı ve filozofik ekonomik politik düşüncesi

I

İKİNCİ BASKI

anadolu yayınları

ANADOLU YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI : 10

Bu kitap İshak Basımevinde dizildi
basıldı ve ciltlendi. Tel 27 73 37
Kapak Konpozisyon: İso Grafik

Birinci Baskı : Aralık 1968
İkinci Baskı: Kasım 1975

ANADOLU YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Himayeietfal Cad. Mirat Han, No. 201, Cağaloğlu

P.K. 323 Osmanbey — İSTANBUL
Telefon : 48 66 37

HENRİ LEFEBVRE

V. İ. LENİN'İN

HAYATI VE FİLOZOFİK EKONOMİK POLİTİK DÜŞÜNCESİ

I

Fransızca aslından çevrilmiştir

Türkçesi :
Rasih Nuri İLERİ

UNIVERSITÉ DE PARIS-X NANTERRE

2, RUE DE ROUEN
92-NANTERRE

TÉLÉPHONE

U.E.R. de Sciences Sociales

NANTERRE LE 6 mai 1973

Monsieur le Président,

En France, les personnes sont nombreuses qui s'intéressent à la Turquie et considèrent votre pays comme un grand pays, auquel nous relient des liens historiques et culturels. Ces personnes ont appris avec étonnement la condamnation de Monsieur Ilsri à sept ans de prison pour avoir traduit en langue turque un livre sur Lénine.

Si je me permets d'apporter à ce propos mon témoignage, c'est que je suis l'auteur de ce livre. Je le considère comme un ouvrage scientifique, destiné à informer sur le rôle, la pensée et la vie d'un homme universellement connu. Ses idées, qu'on les partage ou non, sont étudiées dans les universités du monde entier. Cette étude fait partie de la culture. D'ailleurs mon livre a déjà été traduit dans plusieurs langues ; il a fourni pour moi et mes collègues de l'Université française ou des universités étrangères, des thèmes d'enseignement.

A ces divers titres, je me permets de solliciter avec tout le respect que je lui dois, l'indulgence du tribunal.

H. Lefebvre

Henri Lefebvre

Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırmalar Millî Merkezi araştırma sorumlusu» ve Paris Üniversitesi profesörü H. Lefebvre'in Yargıtay Başkanlığına yolladığı mektup

Paris Üniversitesi, Nanterre 6 Mayıs 1973

Sayın Başkan,

Fransa'da Türkiye'ye karşı ilgi duyan ve memlekitinize tarihî ve kültürel bağlarla bağlı bulunduğumuz bir ülke sayan çok kişi vardır. Bu kişiler Bay İleri'nin Lenin hakkındaki bir eseri Türkçeye çevirdiğinden dolayı yedi yıl hapse mahkûm edildiğini hayretle öğrendiler.

Bu kitabın yazarı olduğumdan bu konuda tanıklık etmek hakkını kendimde bulmaktayım. Bu kitap dünyada tanınmış bir kişinin rolü, düşüncesi, ve hayatı hakkında bilgi vermek amacını taşıyan bilimsel bir eserdir. Onun fikirleri — paylaşılsın, paylaşılmasın — bütün dünyanın üniversitelerinde incelenmektedir. Bu inceleniş kültürün bir parçasıdır. Kaldı ki, kitabım şimdiden birçok dile çevrilmiştir; Fransız Üniversitesinde ve yabancı Üniversitelerde bana ve meslekdaşlarıma öğretim temaları sağlamıştır.

Bu çeşitli nedenlerle, kendisine karşı borçlu bulunduğum bütün saygımla, mahkemenin hoşgörü göstermesini rica ederim.

Henri Lefebvre

AÇIKLAMA

H. Lefebvre'in «*Lenin'in Hayatı ve Eserleri*» kitabının çevirisinden dolayı 14 Mart 1969 günü tutuklanarak Sağmalcılar Cezaevine, oradan da Ankara Cezaevi 9. uncu koğuşuna götürüldüm, sorgumdan sonra 26 Mart 1969 günü tahliye edildim.

Davanın görüldüğü Ankara 3.üncü Ağır Ceza Mahkemesi önce Sayın Avukatım ve dostum Halit Çelenk'in bilirkişi talebini reddetti. Savunmanın yapılacağı gün ise bir ara kararı ile mahkeme reesen üç kişilik bir bilirkişiyi tayin gereğini duydu.

12 Mart Faşizmi döneminde, kitapta suç unsuru bulunmadığına değgin Sayın Profesör Mustafa Akdağ, Profesör Besim Üstünel ve Doçent Eralp Özgen'in verdikleri bilirkişi raporuna rağmen Ankara 3.üncü Ağırceza Mahkemesi çoğunlukla 142/I'den yedibuçuk yıl mahkûmiyet ve tutuklama kararını 20 Ekim 1972 günü verdi. Yargıtay'ın 27 Aralık 1973 günlü bozma kararından 7 ay sonra 18 Temmuz 1974 günü tahliye edildim. 4 Kasım 1974 günlü, kesinleşen kararda ise: *kitapta bizatihi suç unsuru bulunmadığı* gerekçesi ile KİTABIN İADESİNE karar verdi. (*)

R.N. İleri

(*) Dava dosyası ikinci cildin sonunda yayınlanacaktır.

ÖNSÖZ

1965 yılında başlayan tercüme furyası, 12 Mart döneminde durduktan sonra, yeniden hızlanarak süregelmektedir. O derecede ki, en meraklı okur bu neşriyatın küçük bir kısmını bile izlemek olanağını kaybetmiş bulunmaktadır. Artık Türkiyemizde Hitler'den Mao Ze Dung'a kadar her politika ve düşünce akımı okuyuculara sunulmuş durumdadır.

Her yayınevinin kendi ölçülerine göre katıldığı bu yayın faaliyeti birçok sakıncalar doğurmaktadır. Bu sakıncalar sıra ile kitapların seçilmelerinde, kanunî veya ticarî nedenlerle kitapların kırpılmalarında, çevirilerde bir dil birliği bulunmamasında, çeviri hatalarında ve hatta tahriflerinde kümelenmektedir. Aynı zamanda, aynı kitabın değişik yayınevleri tarafından yayınlanması, bazen de bunun kitabın ismi değiştirilerek yapılması, yayınlanmış kitaplardan derlemeler yapılıp çekici isimlerle yeni bir esermiş gibi piyasaya sürülmesi, durumu gitgide içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır.

Bu duruma mahkemelerin yarattığı çelişki katılmaktadır, bazen en bilimsel veya kendi halin-

de bir kitap mahkûm edildiği halde, bazen de başka bir mahkemede en ateşli bir propaganda eseri beraat etmekte ve artık basılabilir hale gelmektedir. Bunun yanı sıra polis uygulaması da, gerek toplattırılmış ve fakat sonradan beraat etmiş bulunan, gerekse toplattırılmadığı halde isim benzerliği olan kitaplar ayırt edilemediğinden, durumu büsbütün işin içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Anayasa Mahkememiz bilimsel *eserlerde suç unsuru olamayacağına karar vermiştir, fakat bunun takdirini mahkemelere ve çoğu kez tarafgir bilirkişilere bıraktığından içinden çıkılmaz çelişkiler doğmaktadır. Oysa, pek haklı olarak Alman Federal Anayasa Mahkemesi hiç bir mahkemenin bir tezin bilimsel olup olmadığı hakkında karar veremeyeceğini Karar'a bağlamıştır. Aksi halde Galile davasında olduğu gibi «dünyanın dönmediği» kararı gibi olaylar olağan olur.*

* * *

Yukarıda dil birliği bulunmamasından, dil keşmekeşinden söz etmiştim. Memleketimizin geri bıraktırılmış bir ülke olmasından dolayı, herşey gibi dilimiz de gelişememiş, geri kalmıştır. Bunun en güzel kanıtı Dil Kurumunun yayınladığı çok değerli Türkçe Sözlük *kitabındaki kelime adedi ile örneğin bir «Larousse» veya bir «Cassell» sözlüğündeki kelime miktarıdır. Kaldı ki, sorun asıl burada başlamaktadır, ve iki yönlüdür. Bir defa Osmanlıcadan «Arı» Türkçeye geçerken aralarında önemli nüans farkları bulunan değimler tek bir kelime ile ifade edilmiştir, örneğin (elem, ızdırap vb... yerine biz sadece «acı» kelimesini kullanmaktayız), asıl önemlisi bu değildir, çeviri yaparken bilimsel*

dilin gerekleri dolayısıyla Türkçe karşılık aradığımızda birçok kelimenin tam karşılığı bulunmadığı gibi, daha beteri değişik kelimelere aynı karşılık *bulunmaktadır. Bir kaç örnek vermek zorundayız:*

1 — *Sözlüklerimizde* mânâ *sözcüğünün karşılığı* anlam'*dır. Oysa, anlam = Verstandnis (Al), comprehension (Fr), understanding (İng). Mânâ = Bedeutung (Al), Sinification (Fr), Meaning (İng), demektir.* Anlam, anlamak, *akıla, zekâya ait bir işdir, düşünceyi işaret eder.* Mânâ, mânâsı olmak, *ise duyuya, dış alemde geçen olaya aittir, onu ifade eder. (x)*

2 — Gerçek : *Sözlüklerimizde hem* verité = *hakikat, hem de* réalité = *gerçek, anlamına gelmektedir.*

3 — Karmaşık : *Sözlüklerimizde hem* complexe, *hem de* compliqué, *anlamına gelmektedir.*

4 — Kavram : *Sözlüklerimizde hem* concepte, *hem de* notion, *anlamına gelmektedir.*

5 — Düşünmek : *Fransızca'daki üç ayrı kavramın karşıtıdır:* penser, réfléchir, raisonner.

Bunun yanıbaşında teknik terimlerin ve de örneğin felsefî istilahların ve doktrin isimlerinin çevirisi içinden çıkılmaz bir kargaşalık yaratmaktadır, bu durumun yarattığı başka bir zorluk da her yazarın ve çeviricinin, hatta her yayınevinin kendine özgü bir dili, bir değimler karşılığı sözlüğü olmasında bulunmaktadır. Çevirilerini Os-

---

(x) Bak. «Türkçe'nin Gelişme Sorunları ve Parlak Geleceği» - Dr. Ekrem Eraş, 1972, İst.

manlıca yapıp bunları sonradan Türkçe'ye çevirenler olduğu gibi, yayın evleri de son bir redaksyonda yazarın, çevirenin dilini kendi dillerine çevirmektedirler. Bu arada da mânâ ve anlam çok defa değişmektedir.

Herhalde şunu unutmamalıyız ki, dilimiz hâlâ oturmadığı gibi, bilimsel kavramların tam karşılıkları hâlâ saptanmamıştır ve de okuyucular çok kez kullanılan değimlerin ne anlama alındığını anlayabilecek anahtara sahip değillerdir.

Burada, bir bakıma çok daha önemli olan sentaks, sözdizimi konusunun yarattığı güçlükleri bir tarafa bırakıyorum.

* * *

Dil biliminden gelen bu güçlüklerin yanısıra, aynı derecede önemli bir sorun daha vardır. Lefebvre'in kitabını dikkatle okuyanlar bunun derhal farkına varacaklardır. Kitabın (hikâye), olay kısmı çok akıcı olduğu halde, felsefî ve diyalektik kavramlar ve incelemeler kapsayan kısımları, söz gelimi bir fren'e basılmış, tıkanmış gibi görünmektedir. Bunun nedeni, yazarın kavranması çok güç, çok karmaşık kavramları bu kısımlarda açıklamasında aranmalıdır. Bu kısımlardaki cümleler iki, hatta üç kez okunmalı üzerilerinde fikir yürütülmelidir. Ve «frenlemenin» konunun kendi karmaşıklığından geldiği akıldan çıkartılmamalıdır. Roman okumakla, örneğin bir felsefe, ekonomi veya fizik kitabı okumak arasında büyük bir fark olduğu, bu özel ve bilimsel konuları kavramak için, bunlar ne kadar basitleşdirilmiş olsalar bile, bir

kültürün ve bir dikkat yoğunlaşması gayretinin sarfedilmesi gerektiğini iyice bellemek gerekir.

* * *

Okurlarımıza sunduğumuz H. Lefebvre'in bu eserinin bir önemi de kitabın konusundan gelmektedir. Okurumuz, hangi politik ve ideolojik görüşe sahip olursa olsun, bu konularda bilgi edinmek için çok kez, örneğin «Lenin'in hakkında» kitap okumadansa «Lenin'in» kitaplarını okumayı haklı olarak tercih edebilir. Oysa, belirli bir dönemde ve belirli bir konu üzerine yazılmış olan, belirli tarih şartlarını ve fikirsel, politik bir mücadeleyi yansıtan «Lenin'in» özel eserlerini okumak çok kez bu tarihi ve özel şartları bilmiyen okuyucuda yanlış izlenimler yaratabilir, özünü okuyayım, anlıyayım derken; özel'e, raslantıya takılabilir. Bu bakımdan Marx'ın, Lenin'in, Roza'nın ve başkalarının eserlerini okumadan önce, onları zaman ve mekân içindeki, tarih içindeki yerlerine oturtmak, bu eserlerin ne zaman, ne için, hangi sorunlara cevap vermek ve onları çözümlemek için yazıldıklarını bilmek gerekir. Aksi halde doğmacılık, ve her türlü sapma için yol açılmış bulunur. Bu bakıma, okunması ne kadar güç olursa olsun, ilk merhalede, bu gibi fikirlerin aleyhinde olanların da, taraftarlarının da Lefebvre'in kitabı gibi temel incelemeleri öncelikle okumasında sayısız yarar vardır. Bilimsel inceleme yolu buradan geçmektedir.

Rasih Nuri İLERİ

GİRİŞ (1)

Lenin (1870 - 1924) Komünist (Bolşevik) Partisinin kurucusu ve teorisyeni; sonuçları hesaplanamıyacak tarihî bir olay olan 1917 Ekim Rus devriminin teşkilâtçısı ve yöneticisi olmuştur.

O günden beri, Sovyetler Birliğinde Stalin, Çinde Mao - Tse - Tung, Yugoslavya'da Tito, İtalya'da Togliati, Fransa'da, Maurice Thorez ve dünyanın ekseri memleketlerinde daha bir çokları «*Leninist*» olduklarını, Lenin'in öğretilileri ve devamcıları olduklarını söylemişler veya söylemektedirler.

Bu böyle olunca yüz yılımızın tarihini, dünün, bu günün ve yarının tarihini, Lenin'in düşüncelerini bilmeden, «*Marksizm - leninizm*»i bilmeden, nasıl anlıyabiliriz?

Lenin öz bakımından bir devrimcidir, ve şüphesiz bütün devirlerin en büyük devrimcisidir. Ölümünden beri düşünüşü ve eseri devrimci bir maya rolü oynamaya devam etmiştir. Bu yüzdendir ki — çok zaman tarihî veya felsefî «objektiflik» yeri-

(1) Bu kitap temmuz - eylül 1955'de yazılmıştır. İlk metine göre bazı — önemsiz — değişiklikler not olarak verilmiştir.

ne geçen — rahatlık ve umursamazlık ile karışık, azıcık yukardan bakan bir tavırla, ondan söz etmek veya söz edilmesini dinlemek güçtür. Üstelik, o, öteki büyük devrimcilerden şu bakıma farklıdır ki, — Robespier veya Baböf gibi — yenilmiş, amacına kurban olmuş olarak ölmemiştir ve fakat zaferinin ortasında, iktidara gelmiş bir devlet reisi olarak ölmüştür.

Robespier veya Spartaküs hakkında kitap yazan — kolay olmasa da — böyle bir «objektifliğe erişebilir», çünkü bir «Robespier'cilik» veya bir «Spartaküs'çülük» bu gün için hâlâ gündelik değeri olan, canlı bir felsefe ve politika doktrini olarak söz konusu değildir. Fakat bir *leninizm* vardır. Ve biz bu kitabımızda leninizmi, onun hakkında bilgi edinmek isteyen okurların erişebilecekleri bir şekilde, özetliyebileceğimizi umuyoruz.

Böylece okurumuzla önceden yapılmış kapalı bir anlaşma, bir «gentleman's agreement» varmış gibi onun bu konudaki yargısını askıya almasını ister, proletarya devriminin teorisyeni, stratejicisi, ve taktikcisi ile, onun felsefesiyle bu kitapta tanışacağını kabul etmesini dileriz.

Eğer bu okuyucumuz Marx ve marksizm hakkında daha önce bilgi edinmiş ise bu iş daha kolay başarılacaktır; Lenin'in düşüncesini anlamak için gereken bütün verilere sahip olacaktır; bu düşüncenin dönemeçlerini ve karmaşık gidişini daha iyi izleyebilecek, Lenin'in hasımlarına karşı giriştiği tartışmaların çok defa sert olan tarzını kabullenecektir.

Bu kitap *leninizmi özetlemek* amacındadır. Bu

yüzden amacımız Lenin'in katıldığı olayları anlatmak değildir; kaldı ki, bu olaylara değinmemek de elden gelmemektedir. Bu kitabımız yüz yılımız tarihinin bir el kitabının yerini tutamıyacağı gibi özel konularda yazılmış incelemelerin de yerini alamaz.

Aslına bakılırsa, söz konusu olan elli yıllık dünya tarihinin oluşmasıdır; bu, karmaşık, çok yönüyle trajik ve hatta «cehennemi» bir tarih, ortamalı olmuş ince bir deyime göre, son derece hızlanmış bir tarihtir. Descartes'cı kurala göre o vakte kadar yargısını erteliyen okur, bu incelememizin sonunda, belki, Lenin'in sözü geçen tarih döneminde neden ve niçin büyük bir rol oynadığını anlayacaktır.

Leninizm, Rusyaya Özgü Müdür?

Leninizm herşeyden önce Marx'dan, ve modern işçi sınıfının, içinde yolunu aradığı geniş hareketten, esinlenen devrimci düşüncenin bir akımı veya bir eğilimi olarak görünmektedir. Örneğin, aynı oranda «lüksemburgculuk» (veya Rosa Lüksemburg teorisi) ve «troçki'cilik» (Troçki'nin teorisi) için denebileceği gibi. Fakat leninizm diğer akım ve eyilimleri yenmiştir. Nasıl ve ne için? Bunu da, leninist düşüncenin, ancak polemik bir görünüş veya yorumunu veren, eksik ve tek taraflı tariflerini aşabilmekle, yavaş yavaş göreceğiz.

Derhal belirtelim ki «leninizm» deyimi seyrek olarak tek başına kullanılır. Sistemli olarak tek başına kullanıldığında, leninizmin marksizmden ayırt edilmek istendiği anlaşılır. Genel olarak

«marksizm - leninizm» denmektedir, bu deyim politika ve hatta felsefe günlük lisanına girmiştir. Fakat ayrı bir deyimin var oluşu leninizmin marksizmle tıpatıp aynı şey olmadığını göstermek için yeterlidir. Böyle olunca leninizmin marksizmden hangi bakımlardan ayırt edildiğini ve «marksizm - leninizm» sözcüklerinin birleşmesinin neden yerinde olduğunu göstermeliyiz. Bunu gösterebilmek için bazen marksist teorilere dönmek ve onları yeniden ele almak gerekecektir ki Lenin'inkilerle bağlantıları açıklanabilsin.

Çok defa, zannedildiğinin aksine, marksizm ile leninizm arasında tam bir eklem bulmak kolay değildir. Bu iddiamıza derhal örnek verelim. Marx'ın kapitalizmi ve burjuva toplumundaki proleteryanın durumunu incelediği için köylü sorunlarını bir tarafa bıraktığı; bu konunun Lenin'de marksizme oranla yeni ve büyük bir önem kazandığı, çok zaman söylenilmekte ve düşünülmektedir. Bu kanı, Lenin'in marksizmi Çarlık Rusyası gibi geri kalmış tarımsal karakterli bir memleketin ekonomik ve politik tahliline uygulamasından doğmaktadır.

Bu veriden hareket ederek leninizmi (2) öz bakımından bir Rus olayı olarak veya hatta, marksizmin bir sapması olarak görmek için bir tek adım atmak yeter; tartışma ve polemiklerde, bu adım açık veya kapalı olarak çok defa atılmıştır.

Oysa bu tez bu şelkiyle, gerçeğe uymamaktadır. Kaldı ki Marx köylü sorunlarını azımsamamıştır. Bu sorunu Marx bir tarafa bırakamazdı çünkü,

(2) Ve sonuç olarak «Stalinizm.»

kendi ekonomik tahlilinin başlangıç noktası klasik burjuva ekonomisi idi ve de toprak rantı teorisi Ricardo'nun eserinin temellerinden biriydi. Gençlik eserlerinden *Kapital*'e kadar Marx'ın devamlı olarak toprak rantı teorisine değindiği ve ondan söz ettiği görülmektedir, oysa bu teori köylü sorunlarının tahlilinin temelini teşkil etmektedir. Fakat Marx, ancak *Kapital*'in son kısmında kapitalist toplumun tümünü ve bu toplumun çeşitli sınıf ve tabakaları arasında «gelirlerin» dağılımını incelemektedir. Ancak eserinin bu kısmında toplumun fizyolojisini vermektedir, halbuki Ricardo onun sadece, — üstelik tamam olmayan anatomisini vermiştir —. Marx toprak rantı teorisini yeni baştan ele almakta, Ricardo'yu eleştirmekte ve kendi teorisini sunmaktadır. Oysa *Kapital*'in bu kısmı tamamlanamamıştır; üstelik *Kapital*'in okurlarından çok azı o kısma kadar erişmektedir. Okuyucuların çoğu Fiatlar ve Gelirler teorisine ve onun ortaya attığı sorunlara kadar bile gitmemektedirler. Lenin ise bu sorunları ilk araştırmalarından başlıyarak genel olarak çözümlemiştir. Lenin Marx'ın tamamlanmamış eserinden hareket etmiş, ve tam olarak Marx'ın onu bıraktığı yerden ele almıştır.

Bu şartlar, marksizmin, Marx'ın eserinin, burjuva toplumundaki sınaî üretimin ve proleteryanın durumunun eleştirici bir tahlilini kapsadığını ve fakat tarım sektörünü bir tarafa bıraktığını veya onun sanayi sektörüne o zamandan bile bir bütün olarak katılmış olduğunu varsaydığı efsanesinin yerleşmesine yol açmıştır.

İşin, doğrusu şudur ki, Lenin, zaten Marx'da var olan, tarım sorununun teorisini geliştirmiştir

(3). *Toprak reformlarının yapılmış* ve yapılmakta bulunduğu memleketlerde, tarımın makineleşmesi ve sanayileşmesine *kooperasyon* yoluyla (sosyalist yoldan) girişildiği «az gelişmiş» denilen memleketlerde, leninizmin sahip bulunduğu kesin etkinin nedenlerini, Lenin'in bu tahlilleri vermektedir; bunu göreceğiz. Ancak bu önemli yön leninizmin bir tanımlamasını vermemektedir.

Leninizmi, tekeller kapitalizminin tahlili olarak tanımlamak şimdiden bile daha doğru olurdu.

Marx serbest rekabet dönemi kapitalizmini incelerken kapital birikimini ve merkezileşmesini, rekabetin küçük ve orta işletmeleri yok edeceğini veya onları daha büyüklere karşı bağımlı duruma sokacağını önceden görmüştü; fakat tekellerin, tröstlerin, konzernlerin, holdinglerin vb.'nin (4) gerçekten toplumun tümü üzerine, kapitalist ve kapitalist olmayan (zanaatkâr, küçük çiftçi) unsurlar dahil, hatta devlet makinası da dahil olmak üzere tümü üzerine egemenliğini fiilen oturtmuş bulunduğu devreyi gözleriyle görememiştir; ki bu, protestolara, anti-tröst kanunlarına vb. ne karşın olmuştur. Böylece Marx bu kesin nokta hakkındaki buruk tartışmalara katılamamıştır. Bu tartışmalarda, bazıları «klâsik» liberalizm adına sızlanmak ve protestoda bulunmakla yetinirken; diğerleri tekellerde yeni bir düzenin tohumunu sezmekte, onlarda serbest rekabet devri kapitalizminin kesmekeşini düzenleyecek unsuru sezinlemekteydi-

(3) Burada hatırlatamıyacağımız Engels'in birçok yazılarında da incelenmiştir.

(4) Bu değimleri buraya açık anlamlarını ve farklarını vermeden yanyana sıralıyoruz.

ler; ve yine bazıları, Lenin ile beraber tekellerde hem savaşa kadar gidebilecek şiddetli bir rekabetin unsurunu, hem kapitalizmin iç çözülüşünün belirtisini ve hem de (üretimin sosyal ilişkilerini değiştirmek, ve sınıf olarak sayılacak olan burjuvaziden üretim araçları mülkiyetini ve kamu işlerinin yönetimini almak şartıyla) sosyalizme geçişin bir olanağını görmekte idiler.

Fakat leninizmin bu tanımlanması onun felsefî ve politik düşüncesinin önemli kısımlarını yine de bir tarafa bırakmaktadır.

Leninizm ve Proletarya Diktatörlüğü

Leninizmi *proleterya diktatörlüğünün* teorisi ve pratiği olarak tanımlamak daha da doğru olur.

Şimdiden hatırlatalım ki bu terim ve fikir de Marx'a aittir. Weydemeyer'e yazdığı çok ünlü mektubunda (5 Mart 1852, Mehring tarafından ancak 1907 yılında *Die neue Zeit*'de yayınlanmıştır) (5), Marx, 1848 ihtilâllerinin başarısızlıklarının politik anlamını özetlemektedir. Marx diyor ki: Benden başkaları, Restorasyon devrinin Fransız tarihçileri, sınıf mücadelesini keşfetmişlerdir. Benden başkaları, klasik ekonomistler, Smith ve Ricardo, toplumun ve sınıfların anotomisini açıkladılar:

---

(5) Bak. LENİN, *Devlet ve İhtilâl*, Bölüm II, kısım 3, ve *Proletarya Devrimi ve Kautsky Döneği*, Bölüm II, S. 429. Lenin'den yapacağımız aktarmalar çoğunlukla iki ciltlik *Seçme Eserler*, Moskova 1948, yabancı dilde yayınlar; baskısından olacaktır.

«Benim yeni olarak yaptığım şey şunları isbat etmekten ibarettir:

1 — Sınıfların varlığı sadece belirli tarihî üretimin gelişmesine bağlı şartlara bağlanmaktadır.

2 — Sınıfların mücadelesi kaçınılmaz olarak proleterya diktatörlüğüne varır.

3 — Bu diktatörlüğün kendisi dahi, sadece, bütün sınıfların kalkmasına doğru ve sınıfsız bir topluma doğru, geçiş dönemini teşkil eder.»

Marx'ın bu yazısı *Manifest*'e açıklık kazandırmaktadır, *Manifest*'te sadece demokrasinin proleterya tarafından ele geçirilmesi, işçi sınıfının milli olarak egemen bir sınıf haline gelmesi söz konusudur.

Yani, Lenin Marx'daki proletarya diktatörlüğü fikrini tekrar ele almış, onu geliştirmiş ve iktidarın ele geçirilmesinde ve bu iktidarın kullanılmasında politik bir strateji ve bir taktik meydana getirerek onu uygulamıştır.

Ancak leninizmi, şiddetin sert olarak kullanılışı ve sadece şiddetin kullanılışı, her türlü baskıyı kıran ve her türlü legaliteyi yok eden ani ve salt bir tarih keşikliği olarak tanımlamak tamamen yanlış olur. İhtilâlci şiddetin olanağı ve burjuvazi üzerine baskı kullanılışı zorunlu olarak, şiddetin sınırsız kullanılışını gerektirmez. Lenin, diktatörlüğün hazırlanışı ile onun uygulanışını dikkatle ayırt etmektedir. Hazırlık döneminde, Rus tarihinin 1905 veya 1917 Şubatında olduğu gibi, işçi sınıfı *demokratik burjuva devrimi* döneminde kendi egemen ve yönetici rolünü kurmaya başlı-

yor. Bu devrim ve onu izleyen politik rejim önceden belirtilmiş şeyler değildir, bunların sınırları bulunduğu halde, bu sınırlar değişmez değillerdir. Bunlar güç ilişkileri ve karşı karşıya bulunan sınıfların politik faaliyetleri ile bağımlıdır. Burjuva demokrasisi o şekilde derinleşebilir ki, işçi sınıfının onun içinde gördüğü rol bu sınıfın kesin iktidarının nüvesini taşıyabilir ve aynı zamanda bu iktidarın elden gelebileceği kadar az şiddetli bir uygulanışını sağlıyabilir. Böylece geçişin şekilleri bulunmaktadır; örneğin derebeyleri ve derebeylik kalıntılarına karşı, çarlığa ve onu tutanlara karşı, *işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğü* bunlardan biridir. Bu diktatörlük fiilen Ekim 1917'de köylüleri temsil eden solcu Sosyalist - İhtilâlci'lerin katılmasıyla gerçekleşmiş ve bunlar Lenin ile birlikte toprak mülkiyetini yok eden kararnameyi kaleme almışlardır. Oysaki leninist programda topraktan «*eşitce yararlanma*» ve köyün dar çerçevesinde «*toprağın sosyalleşmesi*» ilkeleri yoktu, bunlar sol Sosyalist İhtilâlcilerin şiarlarıydı. Lenin, sonradan daha açık olarak görüleceği gibi, sosyal ilişkilerin ve onların gelişmesinin *demokratik* kapsamıyla sosyalist kapsamını dikkatle ayırt etmekteydi. Onun görüşüne göre, demokrasi ve sosyalizm bir birini yok etmemekle beraber ve bunun sonucu olarak birinden diğerine geçişleri ve birincisinden ikincisine bir gelişimi kapsamakla beraber uyum halinde değildirler. Onların arasında karmaşık (complexe), diyalektik ilişkiler vardır, yani sorunlar ve çatışmalar veya çatışma olanakları kapsayan ilişkiler. Lenin'e göre, «Sol Sosyalist - İhtilâlcilerin» öne sürdüğü *demokratik* tedbirler; ticarî üretim tabanı üzerinde bir burjuvazinin ve bir

kapitalizmin yeniden kuruluşunun olanaklarını hazırlıyor ve hatta onu kaçınılmaz kılıyordu. Toprak reformu, (yani millîleştirilmiş toprağın köylülere süreli yararlanma şekliyle tekrardan dağıtılması), Rusyadaki mülkiyetin ve işletmeciliğin yapısını allak bullak ediyordu, ve fakat Lenin demokratik kapsamlı toprak reformunu sadece (makineleşmiş, elektrikleşmiş) büyük sosyalist işletmeciliğe doğru bir geçiş olarak görmekte idi. Bu dev ölçüdeki değişim sırasında, zengin köylülerin toprakları, (ki bu köylüler zaten az çok derebeylerinin elinden alınan toprakları ele geçirmişlerdi), bu kez fakir ve orta köylülerin yararına istimlak edilmeliydi. Bu tedbirleri kabul etmeyen Sol İhtilâlci-Sosyalistler hükûmet koalisyonundan çekildiler.

Lenin, bunun üzerine, «*1918 yazında köyde proletarya devrimi başlamıştır*», diye yazdı.

Bundan böyle Rusya ve Rus halkı, leninizmin yönelttiği ihtilâlci bir girişim ve kendinden gelmelik ile, derebeylerine karşı yönelmiş işçi ve köylülerin demokratik devriminden; köy burjuvazisi dahil olmak üzere, bütün burjuvaziye karşı, fakir köylülerin ittifakı ve orta köylülerin tarafsızlığı veya yardımıyla proletaryanın diktatörlüğüne geçmiştir (6). Bu dönüşüm sırasında, burjuvazi derebeylerle birleşerek şiddet teşebbüsünü eline geçirdi; bunun sonucu iç savaş ve dış müdahale oluşmuştur. Proletarya diktatörlüğünün son haddine kadar

(6) Bu ulamlar genellikle ekonomik yönden kesin bir belirtmeğe elverişli değildir. Bak. *Seçme Eserler*, II, S. 48 ve s.; S. 272-278; S. 286-288; S. 533, 543, vb.

sertleşmesi bu yüzden olmuştur: şiddete şiddet ile cevap verilmiştir.

Örnek olarak, bir bakıma sırası gelmeden, 1917 - 1918 yılları olaylarını ele aldık ki: önce Marx'ın kendi ilân ettiği diktatörlüğün pratik koşullarını önceden göremiyeceğini gösterelim ve hele aynı zamanda Lenin'in politik görüşlerinin genel olarak sanılandan çok daha karmaşık ve daha kıvrak olduğunu gösterelim. Lenin, demokrasi ve sosyalizm - kanunilik ve baskı - reform ve devrim - politik ve tarihî devamlılık ile ara kesikliği (inkita), gibi çok defa birbirinden ayırd edilen kavramlar arasında, fark gözetiyor ve fakat bunları birbirine karşıt saymıyor, ayırmıyor. Onun görüşüne göre, eğer teorik ilkeler ve belirli pratik amaçlar var idiyse, aynı zamanda da somut durumlar vardır:

«*Hakikat (vérité) her zaman somuttur*»

Lenin Hegel'in bu vecizesine açık olarak sahip çıkmıştır.

Sovyet filozofu Deborin ile birlikte diyebilirmiyiz ki :

«*Lenin pratiğin, politik eylemin adamı olmuştur, şef olmuştur... Leninizm devrimci marksizm demektir*». *(7)*

Hayır. Marx'ın kendisinin ve diğer marksistlerin «kuramcılığı»na karşı ortaya atılan bu pratikçilik, gerçeğin ancak bir kısmını kapsar.

Stalin'in *Leninizmin Sorunları* kitabında yap-

(7) DEBORİN: *Lenin, der Kämpfende Materialist*, Wien-Berlin, 1924, S. 9 - 13.

tığı gibi, Lenin'in doktrinini, proleterya diktatörlüğünün teorisi ve pratiği, stratejisi ve taktiği olarak tanımlayacak mıyız? Evet, *bir noktaya kadar,* ve sadece bir noktaya kadar. Şu kayıtla ki proletarya diktatörlüğü bütün karmaşıklığıyla ve tarihî oluşuma, somut durumlara bağımlılığı ile ele alınmalıdır. Şunu da kesin olarak eklemeliyiz ki Lenin'in eseri bu politik yönü aşmaktadır, bu yön onun metoduna bağlıdır ve fakat ona hükmetmez. Lenin aynı zamanda bir filozof idi; ve kanımızca eserinin içinden geçen ve ona anlam veren ip ucunu felsefî düşüncesi vermektedir.

Lenin'in «Üslubu»

1924 yılında Lenin'in ölümünden az sonra, Stalin büyük ölünün üslubunu tanımlıyordu. Kullandığı deyimler bu gün insanı şaşırtabilir. Sözü kendisine bırakalım :

«*Bu üslubun ayırd edici çizileri nelerdir? Özellikleri nelerdir? Bu özellikler iki tanedir:*

a) *Rus devrimci atılımı*

b) *Amerikan pratik duyusu. Rus devrimci atılımı durgunluğa karşı, görenekçiliğe karşı bir panzehirdir... Amerikan pratik duyusu engel tanımayan ve kabul etmeyen, başa çıkılmaz bir güçtür...*» (8)

(8) STALİN, Sverdlovsk Üniversitesinde Konferans, *Leninizmin İlkeleri* kitabı, Ed. Sociales, Paris 1946, S. 90.

I

LENİNİZMİN TARİHSEL ŞARTLARI

Marx 1883'de öldü. Eserini tamamlanmamış olarak bıraktı.

Bu nokta üzerinde nekadar durulsa azdır (9). Marx'ı izleyenlerin karşılaştığı bazı gerçeklerin tahliline kendisi başlayamamış veya onları derinleştirememiştir. İzleyicilerinin çalışma aleti dev ve fakat tamamlanmamış bir eser olacaktır; aynı zamanda yetili (bilkuvve) bir *bütün* olan, objektif bir *tümlük* (toplum ve oluşumu) ile uğraşan ve fakat parçalı bir eser.

Marx tasarladığı (10) mantık ve diyalektik

(9) Hele bugün 1956 yılında. Eğer Marx politik filozof ve kuramcısı olarak eserini devam ettirseydi, çok defa «jdanovizm» ve «stalinizm» diye adlandırılan eğilimin bazı görüntüleri belki olanaksız olurdu. (Temmuz 1956 tarihli not.) (A. Jdanov, Edebiyat, felsefe ve müzik hakkında, Paris, 1958 kitabı söz konusudur. Çev)

(10) Lafargue'ın hatıralarına göre, ve hele Marx'ın Alman filozof işçisi Dietzgen'e yolladığı ve Dietzgen'in yayınladığı (Sämtliche Schriften. Stuttgart, 1922, I, S. 166), bir mektuba göre, ve aynı zamanda daha sonra sözü geçecek olan Marx'ın Engels'e 14 Ocak 1858 günlü mektubuna göre.

metodolojisi eserini ve felsefe tarihini yazmamakla kalmamış, üstelik *Kapital*'i bile bitirememiştir.

Marx'ın ölümünden sonra, Engels *Kapital*'in son kısımlarını arkadaşının bıraktığı, tamamlanmamış ve içinde değişiklikler bulunan, el defterlerine göre yayınlamıştır.

Engels'e göre, Karl Marx öleceği sıralarda, yeni bir tarihi dönemin gelmekte olduğunu sezmiş; bu dönemin önemli bir özelliğini dünya ihtilâli odağının «doğuya doğru» kayışı şeklinde tanımlamıştır.

Marx son yıllarında Rusça öğrenmiş ve özellikle toprak sorunları hakkında Rusyayı ilgilendiren tomarla belge toplamıştı. Kapitalizmin gelişmesini, özellikle İngiltere ve İngiliz tarihini esas tutarak eleştiren Marx tarımla ilgili sorunların Rus gerçeklerine dayanılarak incelenmesi gerektiği kanısındaydı. Ne yazıktır ki Marx *Kapital*'in son kısmında yer alan bir taslak dışında bu tahlilini geliştirememiştir. *(Kapital, C. XIII, XIV, Molitor* çevirisi) (x)

Engels ve II. Enternasyonal'in başlangıcı

Engels Marx'dan 10 yıl sonrasına kadar yaşadı; böylece sosyal - demokrat partilerin olağanüstü gelişmesini ve seçim başarılarını; bu partilerde ve II. Enternasyonal'de marksist etkinin üstünlük sağladığını da gördü. (1878'e doğru sessizce yok

(x) «Coste» yayınlarında çıkan *Kapital*'ın bu II ve III. üncü kitapları yanlışlarla doludur. Bak: Editions Sociales, III Kitap, C: 3, 1960. (Çev).

olan I. inci Enternasyonal'da marksizm Bakunin'in anarşizmine karşı, Prudonculuğa karşı, Almanya'daki Ferdinant Lassal'ın taraftarlarına vb. ne karşı tam bir başarı sağlıyamamıştır.)

Fakat Engels bu partilerde soysuzlaşmanın ilk belirtilerini görecek kadar yaşayabildi: oportünizm, çeşitli uzlaşmalar, burjuva parlamentarizmi, marksist teorinin tahrifi, bölünmeler ve ayrılmalar, terkler ve gerilemeler...

Leninizmden önce gelen, onun haberciliğini yapan, onu hazırlayan ve zorunlu kılan bu dönemi çabukça gözden geçirelim.

Prusya ordusunun başarıları ve bu başarıları izleyen Almanyanın (geç kalmış olan ve hızla oluşan) sınai gelişmesi, 1848 olaylarına karşı koyabilen eski Almanyayı derinlemesine sarstı; ve fakat («aşağıdan gelme» «halk'ça» bir demokratik burjuva devriminin başarabileceği şekilde) eski kadroların, derebeylik kalıntılarının yok edilmesi sağlanamadı.

Taşralı toprak beylerinin egemenliği, Bismark hükûmeti için dahi, dayanılmaz bir hal aldı. Onlara karşı bu hükûmet bazı tedbirler aldı, fakat bunlar yarım tedbirlerdi. Beylerin politik etkilerinin sosyal ve ekonomik temelini, yani toprak mülkiyetini, az çok, olduğu şekilde yerinde bıraktı. Bu sırada burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki sınıf mücadelesi sosyal ve politik hayatta ön alana geçti ve burjuvalarla taşralı toprak beyleri arasındaki mücadelenin yerini aldı. Devletin ekonomik ve sosyal temeli değişti; krallık uzun bir süre aristokrasiyi burjuvaziye karşı korumuştu, artık egemen

sınıfların tümünü işçi sınıfına karşı savunmak durumuna girdi.

Bunun sonucu, derebeylik özel haklarının kalıntıları (değişik paraları ve kanunları olan küçük devletler, bunların dolaşım ve ticarette yarattıkları engeller vb.) ile pek uyuşmayan bir «bonapartçılık» kurulmuştu. Böylece, Prusya ve Almanya, Bismark bonapartçılığı şekliyle «yukarıdan bir devrim» devam ettirmişlerdir. 1885'te Engels: «eğer herşey yolunda giderse 1900 yıllarına doğru Prusya ve Almanya Fransa'nın onlarca yıl önce bulunduğu noktaya erişecektir.» diye Alman'lara takılmaktaydı.

Bununla beraber, Alman işçi hareketi (11) bu memleketteki yüksek teorik duyudan yararlanmaktaydı.

---

(11) İlk örgütler Leipzig'de Bebel ve W. Liebknecht (Karl Liebknecht'in babası) tarafından 1861 yılında kuruldu. 1863'de Lassalle «Alman İşçileri Genel Birliği»ni kurdu ve «tunç kanunu» gibi aşırı eğilimli laf ebeliği maskesi altında birliği reformizme doğru yöneltti. Bu, ilk bölünmeye ve Ağustos 1869'da Eisenach şehrinde Almanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluşuna sebep oldu. (1864 yılında Lassalle'ın düelloda öldürülmesine rağmen) eisenahcılar ile lasalcılar arasında zorlu bir mücadele başladı. 1875 yılında (Mayıs 1875, Cotha şehrinde) bir birleşme konferansı ve kongresi toplandı. Marx'ın *(kenar notları)*na, Marx ve Engels'in itirazlarına rağmen eisenahcılar lasalcılara büyük tavizler verdiler. 1890 yılında bütün sosyalistlere karşı yönelmiş bulunan Bismark'ın ayrıcalık kanunu kaldırılınca (Engels'in müdahalesi üzerine düzeltilen) yeni bir Parti programı Erfurt'ta kabul edildi (Ekim 1891).

Alman İşçileri: «*Almanya'nın sözüm ona kültürlü çevrelerinde kalmamış olan teorik duyuya sahip çıkmışlardı. Eğer daha önceleri Alman felsefesi, özellikle Hegel'in felsefesi olmasaydı, Alman bilimsel sosyalizmi var olmazdı. İşçilerin teorik duyusu bulunmasaydı bunlar bilimsel sosyalizmi benimsiyemezlerdi.*» *(12)*

Engels devam ederek diyor ki, üstelik Alman işçi hareketi son olarak meydana çıktığından, yabancı işçi hareketlerinin, Fransanın ve İngiltere'nin teorik verilerinden ve pratik deneylerinden yararlanmaktadır; böylece onların hatalarını ve güçsüzlüklerini düzeltebilecek durumdadır.

Engels bu avantajlara rağmen, 1887'den itibaren Partinin «burjuvalaştığını» görüyor ve bunu belirtiyor. Bu gidişi durdurabileceğini hâlâ umuyor.

«*Parti burjuvalaşmaktadır. Bu, partilerin var olabilecekleri saatta başlarına gelen bir felakettir.*» (13)

Ve Engels teori ile pratik arasındaki ayrılışı, son amaçlarla gündelik politik çalışma arasındaki ayrılışı ve de «*her olayda ve politik krizde günün konusu haline gelen*» (14) somut sorunların

---

(12) ENGELS: *Köylülerin Savaşı* kitabının önsözü, 1874, Lenin, *Ne Yapmalı?* kitabında bu metni yeniden ele alarak yorumlamıştır, S. 193 - 195.

(13) «*Die Partei mehr und mehr verspiezbürgert. Es ist das Unglück aller Parteien, sobald die Stunde naht, wo sie möglich werden.*» (Briefe von F. Engels über die franzosische Arbeiterpartei, *Neue Zeit*, XIX, 1, 426).

(14) Adı geçen eser.

hor görülmesini, hele fransız partisinin tutumu dolayısıyle, güçlü bir şekilde eleştiriyordu.

Oportünistler ta o zamanlardan beri Marx'ın ve Engels'in yazılarını özellikle «*Gotha Programının Eleştirisi*» adı altında 1891 Şubatında «Vorwaerts»de yayınlanan «*kenar notlarını*» «*hasır altı*» etmeye başlamışlardı.

Engels'in ölümünden az önce, 3 Nisan 1895 günü, yazdığı bir mektupta Marx'ın *Fransa'da Sınıf Mücadelesi* (1848 - 1850) hakkındaki yazılarına yazdığı ön sözün makaslanarak tahrifini protesto etmektedir; bu kesintiler politik oportünizmi kurtarma çabasıyla yapılmıştı.

Böylece, on yılı aşan bir sürece, Engels uluslararası ihtilâlci işçi hareketine ve özellikle alman hareketine rehber olmaktadır. Onun zorlukları aşmasına yardım etmek umudunu taşımakta, fakat en kötü muhalefet oyunlarıyla karşılaşmaktadır.

Engels ölüyor. Öldüğü anda Lenin'in çarlık Rusyasındaki eseri ve eylemi başlamaktadır.

XIX yüzyılın sonuna doğru ve XX. inci yüzyılın başlangıcında, Bismark bonapartçılığı yok olduktan sonra ve fakat İmparatorluk Almanya'sının ve doğan alman emperyalizminin çerçevesi içinde Alman Sosyal-Demokrat Partisi dev seçim başarıları sağladı. (1903 seçimlerinde, 13 seçim bölgesinde Sosyal-Demokratlar salt çoğunluk sağlamışlardır, yani oyların % 50 sinden fazlasını; 46 seçim bölgesinde de % 40-50 miktarlarında oy almayı başarmışlardır).

Bunun üzerine Almanya'da sonradan çelişkiler

haline gelecek olan zıt yönlü eğilimler beliriyor, derinleşiyor ve açığa vuruluyordu.

Bu eğilimleri bilmek gerekir, çünkü bunlar diğer memleketlerin devrimci hareketlerinde de belireceklerdir; ve leninizm *onlara karşı,* «tümüne karşı» mücadelede şekil bulacaktır. Lenin fransız işçi hareketinde beliren benzer eğilimlere karşı ancak bir fırsatı düştükçe tartışmaya girişmiştir. Büyük hayalci sosyalist'lerden sonra Fransa teorik araştırma bakımından hiç bir zaman parlak örnekler vermemiştir. Bu memleketin işçi hareketinin, Lenin'e göre, iki büyük zaafı olmuştur: soyut cümleler kullanmak, solcu devrimci gevezelik; bu zaaflar aynı kapıya gelmektedir. Durmadan artan bir önemle ortaya çıkan yeni sorunları açıklıkla çözümlemeye uğraşan hiç bir doktrin bu memlekette ortaya atılmıyordu.

Batı sosyalist partilerinin tam böyle başarılar kazandıkları sırada, — Lenin'e göre — yeni bir tarih dönemine girilmekteydi; ve fakat bu dönem Batı sosyalistlerinin, gelişme, evrim, sırf parlemento yoluyla sosyalizme varma, hayallerine kapılarak sandıkları şekil ile değil, bambaşka bir yönden oluşmaktaydı.

Batı teorisyenleri, heyecan duyarak bir ışık ve gelişme dönemine girildiğini sandıkları halde, Lenin aksine, Avrupada Paris Komününden beri, aşağı yukarı aralıksız olarak bir karşı devrim devresinin süregeldiğini ilan etti. *(İki Taktik,* I, S. 430)

«Uluslararası gerilim» in ilk belirtileri XX. inci Yüzyılın başında görülmeye başladı. Dünya savaşına doğru gidiliyordu; bu savaş II. Enternasyona-

lın liderleri tarafından bir «barış aracı» (sadece barış, devrim değil) olarak tanımlanan Enternasyonalin yıkılışına sebep olacaktır. Lenin için aksine, bu «gerilim» ler bir devrimler döneminin habercileridir. O, olayları bu yönden inceliyecektir ve tahlilini *emperyalizm* teorisini vermekle tamamlıyacaktır; bunu yaparken, usanmadan, marksizmin sabit bir nas (doğma) olmayıp eylem için bir rehber olduğunu tekrarlıyacaktır. Bunun sonucu olarak, işçi ve sosyalist hareketinin öteki teorisyenleriyle birlikte ayni olayları, yani vakıaları tahlil etmekle beraber vardığı sonuçlar git gide onlarınkinden değişik olacaktır.

Alman Sosyal - Demokratdaki Eğilimler

Almanya'da başlıca üç akım görülmekteydi; bunların arasındaki ayrılıklar bir patlama doğuracak kadar ağırlaşacak ve bunlar **XX.** nci yüzyılın politika tarihinde birinci derecede önemli bir rol oynayacak dereceye varacaklardır:

a — *Sağ akım,* ki buna «revizionist» adı takılmaktadır. Burjuva liberalizminin etkileri bu akımda gelişmekte, onun içine sızmaktadır; bu akım marksizmin yok edilmesi derecesine erişecektir.

Uzun zamandan beri, (Gotha ve Erfurt programlarından beri), tohum halinde bulunan revizyonizm 1899'da Bernstayn'ın: *Voraussetzungen des Sosyalismus* kitabında teorik felsefî ve politik ifadesini bulacaktır, Bernstayn marksizmin ilkelerine açıkça saldırmaktaydı: felsefî materyalizm-diyalektik - değer teorisi - kapitalizmde çelişkilerin

derinleşmesi teorisi - politik bir devrimle ve sosyal ilişkilerin devrimci dönüşümü geçici dönemi içinden, sosyalizme geçiş teorisi - sermayenin birikimi eğilimi ve proleteryanın yoksullaşma teorisi, hepsine saldırıyordu. Bernştayn Sosyal-Demokrat Partisini; tek ve kesin olarak, kanun ve parlemento yollarıyla faaliyette bulunan reformist bir parti haline dönüştürmeyi öneriyordu.

Bernştayn en çok diyalektiğe karşı gelmekteydi, Marx'ın diyalektiğini Hegel'inkine indirgiyor, onu marksizmin zayıf noktası olarak ve hatta bir tuzak (fallstrick) olarak görüyordu. Ona göre marksizmin ortaya attığı sorunların tartışmasına geçmeden önce simyacılara yaraşır bu orta çağ gudubetini, bu «Hokuspokus» u (*) yok etmek gerekiyordu.

«*Marx ve Engels'in büyük tarafı, Hegel diyalektiğini kullanarak yaptıklarında değil, ona rağmen yaptıklarındadır*» (15) diyordu.

Bernştayn, diyalektikte sadece «*eşyaya özgü özellikleri*» (16) bir tarafa bırakan, soyut düşüncelerin hayali bir bağlantısını görüyor, toplum tarihinde diyalektiğe bir objektiflik tanımayınca, doğada onu *haydi haydi* kabul etmiyordu. Böylece Engels'e karşı geliyor ve Marx'la Engels'in eserlerini biri birinden ayırmaya uğraşıyordu. Ayni za-

---

(*) Goethe'nin Faust'indeki Walpurgis gecesinden alınan bir değim.

(15) Adı geçen eser.

(16) «*Abstrahieren von den spezifischen Besonderheiten der Dinge*», Bak. *Neue Zeit*, 1899, XVII, II, S. 329.

manda sosyalist hareketin «önveri» si veya felsefî temeli olarak, materyalizmin yerine sadece şüpheciliği, agnostizmi (bilinmezcilik) Kant'ın felsefesini getirmek istiyordu, kendi görüşüne göre bunlar felsefedeki tek sağlam tabandı. Onun öğretisine göre materyalizm ve spiritüalizm metafiziğin sırf anlayış bakımından birbirinden farklı olan iki türüdür:

«*Saf ve salt materyalizm, saf ve salt idealizmle aynı derecede spiritüalist (tinselci) dir.*» (17) diyordu.

Bernştayn sosyalizm için, Lenin'in deyimiyle marksizmin «ihtilâlci ruhu» olan diyalektiğe ihtiyacı olmayan bir bilgi teorisi aramaktaydı. Aynı zamanda bu «ruhu» burjuva liberalizmi, onun istekleri ve belirsiz umutları ile uzlaşır bir töre bilimine ve bir ahlâka indirgemek istiyordu. Ekonomi politikte, tarihte bir sosyalist bilimi veya bilimsel sosyalizmi hâlâ kabul ettiği ölçüde bu bilimin işçi sınıfının politik mücadelesi ve pratiği ile hiç bir ilişkisi olmadığını, aynı yazısında öne sürüyordu. Bilim olarak marksizm, ona göre, «tarafsız» dır, sınıfların ve partilerin üstündedir.

Eğer Bernştayn'in kitabı üzerinde bu kadar duruyorsak, bunun nedeni, marksizme karşı bu güne kadar kullanılan iddiaların çoğunun ve hatta

(17) «*Der reine oder absolute Materialismus ist gerade so spiritualistich wie der reine oder absolute İdealismus*», Bak. *Neue Zeit*, XVI, II, S. 227, 1898, başlığı ise: *Das realistische und das ideologische Moment im Sozialismus* olup ilginçdir: Bernstein doktrini ile «ideolojik an'dan», «gerçekçi an'a» geçtiğini iddia ediyordu.

hepsinin bu kitapta bulunabileceğindendir. Bundandır ki, Lenin bir çok yazısında, Rusyadaki, onunkine benzer tutumlara karşı hücuma geçtiğinde, onun ismini anmadığı zamanlar bile, hedef olarak Bernştayn revizyonizmini, onun kapsadıklarını ve sonuçlarını ele almaktadır.

Özet olarak diyebiliriz ki, revizyonizm için Marx'ın kullandığı anlamda devrim artık sadece bir rüya, bir hayal idi. Tek politik amaç olarak ne kalıyordu? Oyların % 50'sinden fazlasını sağlamak ve bir ara-kesikliği olmadan, sosyal ilişkilerin (üretim ilişkilerinin) dönüşümü olmadan, «sosyalizme» varmak.

b — *Merkezci akım,* (ki buna «ortodoks» adı da takılmaktadır; bu deyim üzerinde iyice durmalıyız, çünkü «merkezciler», tek kendilerinin marksist olduğunu söylüyorlardı; Lenin, fiilen, onlarla aynı anlamda marksist olmamıştır; marksizm ile leninizmin eklemini burada kavramaya başlıyacağız).

«Ortodokslar» marksizmi öz bakımından ekonomik bir teori olarak, (veya aynı zamanda tarihsel ve sosyolojik bir teori olarak), görmekte idiler. Başka bir deyimle: onu *bir* bilimin, az çok dar olan çerçevesine, hapsediyorlardı.

Onu savunduklarını sanırken, hatta Marx'ın üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki, (yani ekonomik ile politik, sinaî gelişme ile proletaryanın eylem yeteneği arasındaki bağlantı hakkında söylediklerine sıkıca, *dogmatik* olarak bağlanmakla, aslında marksizmi felsefe olarak, dünya görüşü olarak reddetmek eğiliminde idiler.

Örneğin, (marksist tarihçi olarak yazdığı eserlerle büyük bir ilgiye hak kazanan) Franz Mehring, felsefe tarihi hakkındaki bir kitabında (18) felsefenin kendisinden ve onun «*bulutumsu karışıklığından*» aşağısama ile söz ediyordu. Mehring ve «ortodoks»lar, Marx'ın ve Engels'in spekülatif (kurgusal) felsefenin sonu hakkındaki bazı formüllerini dar anlamda yorumlıyarak ve o formülleri kelime kelime ele alarak *artık felsefe diye bir şey olmadığını,* sonuç olarak da marksist bir felsefe bulunmadığını; marksizmin ve gelişmekte olan proletaryanın geleneksel klasik felsefeyi ve ayni zamanda her çeşit felsefeyi yok ettiğini, öne sürmekteydiler.

Bunun hayati bir önemi vardır, çünkü bu dönemden beri marksizmin her soysuzlaşması, her tatsızlaştırılması, onun devrimci şevkinin her «körletilmesi» felsefeye karşı bir umursamazlık, bir değerden düşürme, bir çözülme şeklinde belirmekteydi. Bu horgörme bazen bilinç dışı veya gizlenerek ortaya çıkmaktadır: örneğin Mehring'de olduğu gibi; felsefenin yerine felsefe tarihi getirilmekte ve bu yapılırken onun yerinin korunduğu sanılmaktadır. Bu anlamda Lenin, «ortodoks»lara karşı, marksist felsefenin ve felsefî marksizmin bir yenileştiricisi olarak görülmektedir.

Onlar «revizyonist»lere karşı diyalektiği koruyorlar ve hatta savunuyorlardı; ve fakat onu sadece bir *yöntem* olarak kavrıyorlardı; (bu yönte-

(18) *Zur Geschichte der Philosophie, Gesammelte Schriften,* VI, herausgegeben von A. Thalheimer, Berlin, 1933.

min özünü bir tarafa bırakarak veya azımsayarak onu felsefî kapsantılarından ayırarak, yani mantıktan — sur'i ve diyalektik —, bilgi teorisinden, dünya kavrayışından ayırarak ele alıyorlardı;) o derecede ki, Lenin marksizmin düşmanlarının marksizmin felsefî temellerini, yani materyalizmi ve diyalektiği «ortodoks»lardan daha iyi kavradıklarını not etmektedir. *(Leninski Sbornik,* 1929, XVIII, S: 53-54) (Lenin burada Benno Erdmann, Ernest Traeltzche vb. gibi almanlara değinmektedir.)

Doğa bilimlerinde, tam dev gelişmeler olduğu bu sıralarda, «ortodoks»lar bunlara karşı ilgisizlik duyuyor, diyalektiği bir tarih veya toplum felsefesine indirgiyorlardı; Lenin için metodoloji bilgi teorisinin ve diyalektiğin son derecede önemli ve fakat ast sıralı bir görünüşü iken, «ortodoks» lar için esas oluveriyordu; onlar bunu geçmişe uygulamağı yeğ tutuyorlar, çok ilginç ve fakat hayattan ve aktüaliteden, sınıf mücadelesinden ve politik tartışmalardan kopuk kitaplar yazıyorlardı, (örneğin Mehring'in *Lessing-Efsane*'si, veya Kautsky'nin «*Thomas Morus*» hakkındaki kitabı).

Bu şekilde özü boşaltılmış dialektik onlarda (kişisel hayat çapında yavaşca ve fakat tarihi çapta çok hızlı olarak) bir tür eklektizm (seçmecilik) ve sofistik (bilgicilik) haline gelmektedir. «Sentez», «zıtların birleşmesi» gibi kavramlar onların uzlaşma ve uzlaştırma teşebbüslerine olanak sağlıyordu, bu tutumlarını ise «diyalektik» ismiyle vaftiz ediyorlardı.

Almanyada o sıralarda «neo-hegelianizm» akımının belirmesiyle durum daha da karışıyordu. Da-

ha genel olarak o sıralarda Alman fikir hayatında irasyonalizm gelişmekte idi, marksistler bu akıma karşı etkili ve tutarlı bir şekilde savaşmalıydılar: «neo-hegelianizm» ise diyalektiği özünde irasyonel ve mistik olarak göstermekte idi. Halbuki, marksist diyalektiği şekilci bir tarzda savunan «ortodoks»lar bazen neo-hegelyanizm yüzünden, gözlerinden düşmüş olan Hegel'i bir tüm olarak reddediyorlar, bazen reviziyonizme karşı beraberce savaşmak bahanesiyle onlarla işbirliğinde bulunuyorlardı. Zaten Mehring de materyalizmi diyalektikten ayırarak, onu sadece vülger ve mekanist anlamda görerek ve diyalektiği doğa alanına iteliyerek, böyle yaptı; Marx'dan Engels'i, ve *diyalektik* materyalizmden, *tarihî* materyalizmi (19) ayırt etmeğe uğraştı. Bunu yapmakla reviziyonizmle savaştığını sandığı anda, onun kucağına düşüyordu. Aynı zamanda da irasyonalizm ve neo-hegelyanizm karşısında gerilemekte idi.

Felsefî eserlerinde Lenin bu konuların tümünü yeni baştan ele alacak ve Hegel, hegelyanizm, hegelci diyalektik ve bunların marksizm ile ilişkileri konularında derinlemesine bir «yerine oturtma» ya girişecektir.

«Ortodoks»lar böylece başından beri, eğilimleri billurlaşınca, marksizmi bir evrimciliğe indirgemeğe kalkışacaklardır; ve bunu, meziyetlerine, ihtilâlcı iyi niyetlerine, koca kültürlerine ve bilgilerine karşın yapacaklardır.

Böylece politik kuramcı olarak «reformlar mı,

(19) Özellikle Bak. *Gesammelte Schiften*, VI, S. 247 ve 337.

veya ihtilâl mi?» sorusuna yeterli bir cevap bulmayı başaramıyacaklardır. Kavramları ayırmağa, karşıt tutmağa varacaklar, böylece konu bir açmaz haline gelecek ve sol hareketin bir sağ ve bir aşırıcı sol şeklinde bölünmesine varılacaktır. Halbuki Marx için bile (sadece burjuvazinin sınıf çıkarlarını örtmeğe yarayan veya yüzeysel, reformlar değil), hakiki ve önemli reformlar, sosyalizme doğru yürüyen proletaryanın devrimci eyleminin ikincil ve fakat yararlı sonuçlarıdır.

Bu «merkezci» kuramcılar böylece sol ile sağ arasında yalpalıyorlar ve tercihen sağa gidiyorlardı. Doğru ve sıkı olarak yürütülen ideolojik bir mücadelenin ta başından durduracağı eğilimlerin (örneğin Marx'ın fransız hayalcı sosyalistlerinin etkisi altında sapmasıyle Hegel'in ve Marx'ın tarihî evrimciliği kurduklarını söyleyen Sombart'ınki gibi eğilimlerin oluşmasına yol açıyorlardı.

Bu «merkezci»lerde ve «ortodoks»larda bilimin ve aynı zamanda diyalektiğin ve felsefenin açık ve sağlam, *ihtilâlcı* karakteri siliniyor. Onlar için fikrin partisi yoktur. «Ortodoks»lar tarafından yönetilen Alman sosyal-demokrâsisinin resmi organı *Die Neue Zeit*'in incelenmesi bunu göstermektedir. Hür tartışma bahanesiyle *Die Neue Zeit*'de marksizme karşı şiddetli hücumlar yayınlanmaktadır. Örneğin, *Die Neue Zeit*'in sütunlarında Konrad Schmidt, Kant'ın felsefesinin ne bakımdan ve neden Marx'ın keşfettiği şekliyle «ekonomik faktör» ile uzlaşamıyacağını, ve bu «ekonomik faktörün» Marx'ın ekonomik ve tarihî materyalizmi ile ne gibi bir ilişkisi olduğunu sormaktadır (20). Daha 1896'da Konrad Schmidt İm-

(20) Bak. *Neue Zeit*, XVII, 1, S. 334.

paratorluk yönetimine bağımlı, irasyonalizme doğru kayan, resmi, üniversite burjuva felsefesiyle bağlantılı olarak «*Zurück zu Kant*» (Kant'a dönüş) parolasını ortaya atmıştır, ve bu, sosyal-demokrasinin bağrında büyük bir yankı doğurmuştur. Ortodoksluğun liderlerinden geçinen Otto Bauer neo-kant'cı idi, marksizm ile kantcılık arasında bir «sentez» arayan Max Adler de öyle idi.

Lenin'in maskesini düşürdüğü, sözüm ona markscı, «ekonomik faktör» teorisi bizi ortodoks fikrin son yanılgısına, son «*tek taraflı*» tutumuna vardırmaktadır.

Aralarından bir çokları marksizmi *ekonomik* bir teori olarak yorumlamakta idi. Onlara göre Marx herşeyden önce toplum tarihinde ekonomik faaliyetin, ekonomik hayatın, ekonomik faktörün önemini keşfetmişti. Böylece bunlar ekonomik olayı sosyal ve politikten ayırıyorlardı. Ekonomik'i (ekonomik faktörü) şişirerek ve tek başına bırakarak, ve toplumun «temelini» sadece ekonomik olayla tanımlayarak sosyal olayı azımsıyorlar ve sonunda «üst yapıları» az önemli olarak görmeğe varıyorlar veya aksine onları tek başlarına bırakıp ayrı olarak inceliyorlardı. Tarihî gelişmenin bu unsur ve görünüşleri arasındaki canlı ve diyalektik bağ siliniyordu. Zaten «ortodoks»ların ekonomi politik hakkında, her zaman açık seçik bir fikirleri olmadığı görülmektedir. Az veya çok bilinçli olarak, onu üretimin ve üretim güçlerinin incelenmesine indirgiyorlardı. Böylece üretim ilişkilerini, sosyal ilişkileri, yani gerçek sınıf mücadelelerini ve onların bir yönden ekonomi, diğer yönden politika üzerindeki etkilerini azımsamağa va-

rıyorlardı. Lenin'in derinlemesine eleştireceği bu «ekonomik determinizm»in baş sonucu şudur: *mademki üretim güçleri sosyal ilişkileri ve politik üst yapıları tayin etmektedir, bırakalım işlerini görsünler.* Kapitalizmin çerçevesinde bunların gelişimine yardım edelim. Devrim kendiliğinden gelecektir. Bizim için olmazsa bile çocuklarımız veya torunlarımız için bu böyle olacaktır. Belirli bir seviyeye erişince devrim üretim güçlerinden kendiliğinden çıkacaktır. Politik, şartlar, üretim güçlerinin yüksek bir seviyesinin ifadesi olarak, burjuva demokrasisinin içinden, işçi sınıfının nitelik ve nicelik bakımından büyümesiyle birlikte, evrimle oluşacaklardır.

Başka bir temel sonuç: Geri kalmış bir memlekette ihtilâlcı sosyalist bir olanak yoktur, olamaz. Bu yönde yapılacak her teşebbüs hatalıdır. Üretim güçlerinin gelişmesinin «objektif olarak» sosyal ve politik dönüşümün şartlarını yaratmasını beklemek gerekmektedir; sonuç olarak da, bu gelişmeye yardımcı olmak, ezilenlere sabırlı olmalarını öğütlemek, ve hatta fazlası, onların buna destek olmalarını kendilerinden istemek gerekir.

Marksist ortodoksluk böylece, Lenin'in *ekonomizm, ekonomik materyalizm, objektivizm* isimleriyle şiddetle yerdiği tutumlara erişmekteydi. Bu «objektif» bekleyiş tutumuna karşı Lenin, (Rus bolşeviklerini menşeviklerden ayırdedecek olan) devrimci davranışı güçlü, şiddetli bir şekilde savunacaktır.

c — *Aşırı tutum (sol sapma).*

Akımlar hakkında yaptığımız sınıflandırmanın, her sınıflamada olduğu gibi, yapmacık ve ba-

sitleştirilmiş bir yönü vardır. Bu sınıflama sadece leninist düşünce ve eleştirileri değil, üstelik akımları şiddetle birbirine düşüren sonraki tarihi olayları da, *olduktan sonra,* hesaba katmaktadır. Lenin'in düşünmeğe ve eyleme başladığı sıralarda durum aydınlık değildi. En büyük bir kesmekeş hakimdi. İkinci Enternasyonaldaki marksizmin soysuzlaşması yavaş yavaş, farkedilmez şekilde (kendisinde gün ışığına çıkan büyün akımlarda) gelişmekteydi. Engels bütün kavrayış gücü ile bunun nedenlerini sezip ortaya attığı halde, bu böyle olmuştur.

Mehring ve Kautsky gibi, eserleri hâlâ kısmen değer taşıyan, önemli kişiler sol kanatta bulunuyorlardı; ve fakat biz bugün onları «merkezci» olarak sınıflandırmak zorundayız. Liebknecht veya Roza Lüxemburg gibi «solcu»lara gelince, onlardan da daha «solcu»su daha aşırıları bulunmuştur. Lenin, *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabında parlamento eyleminin önemini kabul etmeyen aşırılara karşı, bu eylemin önemini kabul etmelerinden dolayı kendilerini (*) kutlamaktadır.

Roza Lüxemburg ve Karl Liebknecht büyük ihtilâlcılar, devrimin kahramanları olmuşlardır. Daha 4 Ağustos 1914'de R. Lüxemburg sosyalist Enternasyonalinin artık sadece «çürüyen bir kadavra» olduğunu ilân etmek cesaretinde bulundu. Lenin her zaman Roza Lüxemburg'a karşı büyük bir hayranlık duyuyor ve devrimci Alman solunun sınıf mücadelesini, politik mücadeleyi tavsatmadan yürüttüğünü kabul ediyordu.

(*) R. Lüxembourg ile K. Liebknecht'i. ç.

Roza Lüxemburg diyalektiğe karşı

Oysa Roza Lüxemburg hakiki bir çığır, marksist bir akım: lüksemburgculuk akımını kurmuştur. Onun fikirlerini bilmek gerekmektedir, çünkü leninizm kısmen lüksemburgculuğa karşı kurulmuştur.

Ekseri konularda bu iki akım karşı karşıya gelmişlerdi: Parti teşkilâtı - devrimci taktik ve strateji - emperializm teorisi - milliyet ve sömürge sorunları vb.

Tartışma konusu bütün sorunlarda Roza Lüxemburg bir cins yenilenmiş blankiciliği, bolşevizm kurulur kurulmaz bolşeviklerin reddettiği bir «spontaneizm»i (kendinden-gelmeciliği) temsil etmekteydi. Bu tutum katastrofik bir tarih görüşü üzerine kuruluydu: kapitalizmin çöküşü görüşü üzerine. Roza ve Liebknecht hakkında «peygambercilik» veya «eskatoloji»den söz edilebilir; (bu deyimler tek ve kesin bir olayın haberini, tamamen yeni bir dünyanın gelişi ile, bir tarihin sonunun haberciliğini belirtmektedir); halbuki Marx ve Lenin için böyle bir şey söylenemez.

Roza sermaye birikimi teorisinde, bu birikimin kapitalizmin dışındaki sosyal zümrelerin, yani köylülerin, sömürge halklarının, feodalitenin, zararına yapıldığını iddia ediyordu. Ona göre ne burjuva toplumunun iç pazarı ne de proletaryanın sömürülmesi sermayenin *genişlemiş* birikimine (yani bütün toplum çapında ilk konan sermayeye üstün bir sermaye yatırımının yeniden üretimine imkân vermemektedir).

Sonuç: kapitalizmin dış pazarı tükendiğinde, bu kapitalizm son krizi içinde çökmek zorundadır.

Sömürülen proletarya kitlelerinin kendinden gelmeliği bu son krizi ihtilâl haline getirmeğe yetecektir. *Sübjektif* (öznel) etken, (yani politik *bilinç)* otomatik olarak, kendiliğinden *objektif* (nesnel) devrimci duruma eklenecektir. İhtilâldan başka çıkar yol olmıyacaktır. Yani, nesnel ile öznel arasında, kendinden gelmelik ile bilim arasında, kitleler ile devrimci politik parti arasında, diyalektik bir bağlantı yoktur. Yani, mademki ihtilâl, belirli bir anda, dünya çapında ve bir tüm olarak oluşacaktır, devrimci hareketi ilgilendiren köylü, sömürge, milliyet sorunları yoktur...

Roza'ya karşı, rus marksisti Plekhanov'a karşı olduğu derecede, Lenin ünlü bir vecize ile cevap vermiştir: Hegel'i okuyup anlamadan, onun dialektik metodunu hazmetmeden, *Kapital*'i hakikaten anlamak imkânsızdır.

Roza Lüxemburg, (onu *dialektik* olarak tahlil etmediğinden), kapitalizmin bir tüm halindeki oluşumunu, Marx'ın *Kapital*'de açıkladığı hareketini, kavramamıştır. Bir bütünün içinden bir görünüşü açığa çıkartan *bilimsel soyutlaştırmanın* rolunu Roza anlıyamamıştır; bu yol, soyut ve fakat gerçekliğe dayanan, kavram ve kategorileri formülleştirir ki, sonradan somuta doğru gidilebilsin ve onun sonsuzcasına karmaşık tümü içinde, görünüşler altında gizli hareketini ve kanunlarını kavramak olanakları doğsun.

Marx bu yoldan *değişim değeri* kavramı gibi çok soyut, çok ince, *görünürde* gerçek olaylardan

çok uzak kavramları açığa çıkarmıştır. Ondan sonra olaylara dönüyor, değerle fiat arasındaki ilişkiyi kuruyor, kapitalist toplumun tümünün içinde fiatların oluşumunu ve «gelir»lerin dağılımını inceliyor. Sözü geçen bu kapitalist toplumu yalıtıyor. Onu önce soyut olarak ele alıyor; proletarya ve burjuvaziye indirgiyor, (ve zaten derhal bu soyutlaşmayı, derebeylik ve köylülüğün bağrından proletaryanın ve burjuvazinin oluşumunun *tarihçesini* yapmakla düzeltiyor).

Ve ancak (tamamlanmamış) araştırmasının sonunda, sadece bir öz olarak alınan kapitalizmin içinde, emtıaların üretimini ve dolanımını tahlil etmekle kalmayıp, onun burjuvaziye ve proletaryaya indirgenemiyen sosyal zümreler ile ilişkilerini, tahlil ediyor: yani (derebey asıllı) toprak ağaları, köylüler, zanaatkârlar, tüccarlar vb..

Roza Lüxemburg soyutlama içinde kalıyor; bir mantık sorunu ortaya atıyor: «proletaryanın çalışmasından ve sömürülmesinden doğan üretim artığını kim tüketiyor; bu artığı ne proletarya, ne burjuvazi tüketebilir; tüketenler üçüncü kişilerdir» (21).

Kapitalizmin ve krizlerinin *iç* hareketini ve özellikle var olan sabit sermayenin bir kısmının değerden düşmesini, yok oluşunu, yani yenilenmesini — ki bu süreli bir şekilde olmakta ve fakat krizler ve savaşlar tarafından katmerlenmektedir —, bir

(21) Bak. *Die Akkumo des Kapit., Gesammelte Werke*, 1923, VI, S. 398 ve s. burada Rosa Marx'ı genişletilmiş birikim'in boş bir şemasını bırakmış olmakla suçlamaktadır.

tarafa bırakmaktadır. Böylece Roza *iç* zıtlıkların yerine bir *dış* zıtlık koymaktadır: ona göre kapitalizm sadece (kapitalizm-olmayanın) içinde ve onun tarafından yaşatılmaktadır. Roza'nın kapitalizmin kapitalist olmayan dış «ortam» ile ilişkisinde Katastrofik bir an olarak tanımladığı emperializm teorisi buradan çıkmaktadır. Böylece, sözü geçen emperializmi kapitalizmin yayılması ve *aynı zamanda* iç çözülmesi ve genel krizi olarak değil de, son krizin yakınlığı ve kaderi olarak değerlendirmektedir.

Oysa sol sapma, oportünizmi ve sağcı tutumu yaratmaktadır. Eğer kapitalizm çökmüyorsa, bunun nedeni dış pazarların hâlâ açılmasındadır. Böyle olunca sonu bekliyelim. Geri kalmış halkların, ezilen milletlerin, köylülerin, vb. nin durumunu somut olarak incelemiyelim.

Liebknecht veya ihtilâlcı hergâme

Karl Liebknecht bir teorisyenden çok, büyük bir eylemci olmuştur. Buna karşı, kuramsal yazılar bırakmamış değildir ve onun «sol revizyonizmi» devrimci düşünce için Bernstein'in «sağ reviziyonizm» inden daha az tehlikeli değildir.

Liebknecht için, örneğin, marksist değer teorisi, bir bilimsel teori, bir hakikat, bir bilgi değildir. Bu teoriyi o, sadece bir ideoloji, bir savaş aracı: bir «sınıf hakikatı» olarak görmekteydi.

Liebknecht'e göre Marx bir sıra ekonomik soruna sosyal bir cevap vermişti, «*eine soziale Antwort*»; ve değer teorisi bir «sınıfsal değer» temsil etmekteydi, («*ein Klassenmässiger Wert*», ve bu-

rada «değer» sözcüğünde bir nevi anlaşmazlık veya kelime oynu bulunuyordu). Marx böylece sınıf mücadelesinin belirli bir aşamasında, tarihî ve sosyal bir olguyu, politik bir olgu, bir sınıf hakikatı haline sokuyordu. Böylece Liebknecht için proletarya sorunu ekonomik olarak ortaya konmamaktaydı, ve onun durumu ekonomik kanunlar (kapitalizmin kanunları) ile değil ve fakat doğrudan doğruya politik alanda çözümleniyordu. İşçilik olgusunun izahı üretime, üretim ilişkilerine, kapitalist üretim tarzına bağlanmıyor ve fakat eninde sonunda ürünlerin dağılımına bağlanıyordu. Karl Liebknecht'in sosyolojisi, böylece politik bir sosyolojiye indirgeniyordu; onun sol sapması hiç olmazsa politik teori alanında, sağ oportünizmine varıyordu (22).

Felsefe konusunda Liebknecht, sol hareketteki sağcılar gibi, bir tür kantcılık kabul ediyordu; buna devrimci bir iradecilik (volontarisme), ile «bolşevik - ötesi» bir hengâmecilik'le karışmaktaydı. Nedensellik ilkesini bir tür gereksiz yineleme (tautologie), «*düşüncenin gereksiz yinelemeli bir şekli*» olarak görüyordu. Doğanın kendisi, ona göre, duyulara tatbik edilen anlık (idrak) biçimlerinin sonucundan başka bir şey değildi, gerek zaman, gerek uzay, gerekse kanunlar için bu böyle idi.

Roza Lüxemburg ile birlikte kapitalizmin çöküşünü tam bir hengâme ve salt bir ara kesikliği şeklinde ilân ederek, bu tam kopmanın düşünüş şekillerinden, sosyal ve politik hayat şekillerine ka-

(22) Metinler: *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozial-politik,* Band 46, da bulunmaktadır.

dar herşeyi değiştirmesi gerektirdiğini sanmaktaydı. Liebknecht bazı yazılarında hengâme teorisini en aşırı sonuçlarına kadar götürüyordu; eski düşünüş şekileriyle birlikte felsefe, san'at ve eski bilim bile yok olacaktı. Onun görüşüne göre, ihtilâlden ne çıkacağını önceden kestirmek imkânsızdır. Mahkûm edilmiş şekileri kullanan her teşebbüsün bunların kurtarılmasına çaba göstermek gibi tek bir anlamı vardır.

Büyük politikayı *imkânsızlık san'atı* olarak tanımlamaktadır:

«*Die eigentliche und stärkste Politik, das ist die Kunst des Unmöglichen*» *(23).*

Hengâmenin bu «peyganbercesine» ve hatta kıyameti andırır teorisi, bu devrimciyi Nietzsche gibi irasyonalist'lere yaklaştırmakta. Onu bir marksist için şaşırtıcı bir tarih ve felsefe görüşüne vardırmaktadır. Liebknecht için Plotin, Giordano Bruno, Spinoza, Goethe'nin Marx kadar önemi vardır. Hegel söz konusu değildir. Mekanist materyalizme düşmemek bahanesiyle fikirleri ve ideolojileri ekonomik değişimlerin bazen nedenleri, bazen de sonuçları olarak görüyordu. Diyalektik karşılıklı etki ve tümlük teorisi böylece bir kesmekeş haline dönüyordu. Aslında Liebknecht için marksizm —bir döneme ait olan, bir mücadele aracı olan, bir bilimsel hakikat değil de bir sınıf hakikatı olan— bir ideolojiden başka bir şey olmadığından, devrimci hengâme içinde üst tarafı ile birlikte yok olmalıydı.

(23) *Reden und Aufsätze*, Hambourg, 1951, S. 358.

Bu yön ayrımları, bu tartışmalar hâlâ bizim için yoğun ideolojik ve teorik bir yaşantının belirtileridir. O kadar ki, o zamandan beri, elli yıldır marksizmin etrafında yapılan tartışmalardaki iddiaların çoğunu onlarda bulabiliriz.

Lenin II. Enternasyonalin lideri olan Alman sosyalistlerine aralarında bulunan fikir ayrıntılarından dolayı sitem etmemektedir. Aksine ona göre: eğilimlerin ve eğilim çatışmalarının derin bir anlamı, bir kapsamı, bir temeli vardır; bu ayrımlar zıtlaşan sorun ve çıkarlara, değişik sosyal sınıf ve tabakalara *karşılık teşkil* etmektedirler.

Lenin, «batılı» marksistlerin, özellikle tutumlarındaki içinden çıkılmaz kesmekeşi, sol sapmadan sağ davranışa düşüncesizce geçişlerini eleştirmektedir. Rusya'da, özellikle kendi etkisiyle, eğilimlerin ayrımı Batıda olduğundan çok daha seçik ve daha hızlı oluşacaktı.

II. Enternasyonal çözülüyor

Fakat şüphesiz, daha şiddetle eleştireceği ve hücum edeceği şey, bütün eğilimlerin somut ve acil sorunlara cevap bulmaktaki genel iktidarsızlıklarıdır. Bu iktidarsızlık Enternasyonalın savaş karşısındaki iktidarsızlığının, 1914 yılındaki çöküşünün habercisi idi. Enternasyonalin liderleri, onların fikirleri ve eylemleri bu korkunç politik başarısızlığın sadece nedeni değildir. Onlar, aynı zamanda onun sonucu, habercisiydiler.

Bu acizlik nereden geliyor? İnsanlardan, veya sadece insanlardan değil; *objektif gerçekten* geliyor. Lenin'e göre «batı» sosyalizmindeki eğilimler,

toplumun ve proletaryanın kendisinin bağrındaki farklılaşmaları, ve fakat aynı zamanda bu sanayileşmiş ve ileri memleketlerde devrimci bir krizin yokluğunu yansıtmaktadır.

Sosyal-demokrat Enternasyonal'inin liderlerinin çoğu, çok kabiliyetli, çok bilgili, çok faal insanlardı; — bunların çoğu içtenlikle devrime taraftar idiler — ancak devrimin mümkün olabileceği tarih şartları içinde fikir yürütmüyorlar, eylemde bulunmuyorlardı. Ve başka bir memlekette — Rusya gibi geri kalmış bir memlekette — ihtilâl patlayıverince, aynı liderler olayın çapını, onun tarihî derslerini ve sonuçlarını anlıyamıyacaklardı.

Bu kişiler, marksizmin doğuşunu ve daha sonra burjuvazinin zaferini ve gelişmesini ve liberal demokratik hareketin hâlâ işçi hareketine karıştığını izleyen 1848 devrimci dönemi ile; emperyalizm, dünya savaşları, kapitalizmin çözülüşü dönemi arasında, yarı yolda bulunuyorlardı. Böylece II. Enternasyonalın hayatını teşkil eden tartışmalar marksist düşüncenin bir parçalanması, bir soysuzlaşması ile beraberce gelmekteydi. Marksizm kendinden gelme bir yıpranmayla parça parça çözülüyordu; marksistler onun parçalarını paylaşıyorlardı, oysa bu parçalar sadece tümden ayrılmış olmalarından dolayı canlılıklarını kaybetmişlerdi.

Lenin hasımlarını veya hasmı haline gelen eski dostlarını anlıyabildiği ve yorumlayabildiği derecede daha da ısırıcı, ve bazen hakaret edici bir istihza ile bunu çok defa belirtmektedir. Halbuki onlar kendisini anlıyamamaktadırlar, onu yorumlamayı başaramamaktadırlar ve bir sapık olarak görmektedirler.

Leninizmin oluşumunu iyi kavrayabilmek için, marksist düşüncenin bozulmasının ve çözülmesinin nasıl birbiri ardına bilginin ve eylemin en değişik kollarına eriştiğini iyice kavrayabilmeliyiz; ve Lenin'in düşüncesinin bu dağınık parça yığınından, parçalanmış unsurları yeniden ele alarak, yeni bir tüm kurmak üzere nasıl fışkırdığını kavrıyabiliriz: leninizm budur.

Tekrarlıyalım; Lenin'in savaştığı insanlar marksizmi son derece iyi biliyorlardı; onların ağzında veya kalemlerinin ucunda sadece Marx'dan parlak cümleler vardı; bazıları bunları ezbere biliyordu. Lenin, 1902 yılında *Ne Yapmalı?* kitabında çok yetkili bir kişi olarak saydığı, Kautsky'nin kesin bir yazısını aktarıyor. Daha sonraları, toprak sorunu hakkındaki araştırmalarında, II. Enternasyonal'deki sosyal demokratlar arasında köylü sorununu inceleyen nadir kişilerden olan aynı Kautsky'nin *Agrarfrage* kitabından (1899) söz etmektedir. Daha da sonra, son büyük eseri olan *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabının başında Lenin ezici bir istihza ile Kautsky'nin eski bir yazısından parçalar verip onu kendisiyle çelişkiye düşürmektedir; o zamanlar Kautsky:

«*İhtilâlin merkezi batı'dan doğu'ya doğru kaymaktadır...*» demişti.

Kautsky'nin kabahatı, marksist metodu canlı bir şekilde yeni, somut, değişken duruma göre kavrayıp uygulamamasındadır; bu yeni durumun karşısında ilkelerin bırakılması ve revizyonu değil, «ortodoks» yönde saklanmaları değil, ve fakat ilkelerin, metodun, tüm olarak doktrinin, yeni bir tahlili ve derinleştirilmesi gerektirdiğini anlamamasındadır.

Eğilimlerin gerekliliği

Marksizm — marksizm tarafından yönetilen işçi sınıfı — tam dev bir politik güç olduğu anda, Marx'ın ve Engels'in verdiği şekli ile artık yeterli değildi. Büyük ileri kapitalist memleketlerde ihtilâlci hareketin gölgelendiği, yolundan saptığı veya bir an için, fakat tartışılmaz, bir şekilde dağıldığı anda, «geri kalmış» memleketlerin sahneye çıktığı anda, ilkeleri tekrar ele alıp onları doğrulamak ve geliştirmek gerekiyordu.

Bu şartlarda, eğilim çatışmaları, bölünmeler, sadece faydalı değil fakat kaçınılmaz ve gerekliydi (24).

Bu konudaki düşüncelerini 1 Mart 1919 tarihli yazısında özetliyen Lenin (25) şunları yazacaktı:

«*İngiltere, Engels'in deyimine göre, burjuvazi tarafından burjuvalaştırılmış bir aristokrasinin yanıbaşında, proletaryanın en burjuvalaşmış üst tabakasının yaratıldığı tipik bir memlekettir. Böylece en ileri kapitalist memleket, proletaryanın devrimci mücadelesi yönünde onlarca yıl gecikmiş bulundu. Fransa, görünüşe göre, kahramanca ayaklanmalarla proletaryasının gücünü tüketmişe benziyor. Enternasyonal'in içinde işçi hareketinin egemenliği 1870'e doğru Almanyaya geçti ,o sıralarda bu memleket ekonomik yönden İngiltere ve Fransadan gerideydi. Almanya ekonomik yönden bu iki memle-*

(24) LENİN : *Seçme Eserler*, I, S. 730, vb.

(25) LENİN : *III'üncü Enternasyonal ve tarihteki yeri*, «Komünist Enternasyonalı» sayı 1'de yayınlanmıştır. *Seçme Eserler*, II, S. 570, vb.

keti aşınca, bütün dünya için örnek bir parti olan Almanya marksist işçi partisi, bir avuç kopuğun eline geçmiş oldu...»

Ve şunları ekliyordu

«Dünya tarihi proletarya diktatörlüğüne doğru dayanılmaz bir şekilde yol alıyor, ve fakat bu sonuca giderken hiç bir şekilde pürüzsüz, basit, düz yollardan geçilmemektedir... Bütün memleketlerin işçi kitleleri, içgüdüleriyle proletaryanın mücadele silâhı olarak ve proletarya devlet şekli olarak Sovyetlerin önemini kavradılar. Ve fakat oportünizmin sapıttırdığı «şefler» burjuva demokrasisine tapmağa devam ettiler ve ediyorlar, ona genel olarak «demokrasi» ismini takarak bunu yapıyorlar... Proletarya diktatörlüğünün gerçekleşmesinin herşeyden önce, Rusyanın geri kalmışlığı ile onun burjuva demokrasisini aşarak yaptığı sıçrayışın arasındaki çelişkiyi açığa vurmasına şaşmak gerekir mi? Tarih bizi yeni bir demokrasi şekli ile mükâfatlandırırken aynı zamanda bir sürü çelişkiler yaratılmaması garip olurdu... Çok defa bunu tekrarlamak fırsatını buldum: ileri memleketlere kıyasla Rusların büyük proletarya İhtilâlini başlatmaları daha kolaydı, ve fakat onu sürdürmek, onu kesin zafere kadar götürmek, onlar için daha güç olacaktır...»

Bu dikkate değer parçanın anlamlarının çoğulluğunu burada (daha zamanı gelmemiş olmakla beraber) ortaya çıkaralım.

Tarihin gelişiminin, bir anlamı, bir yönü ve kanunları olmakla beraber, birçok dolanbaçlar ve beklenmedik olaylar kapsamaktadır. Ekonomik,

sosyal ve politik gelişmede eşitsizlikler vardır. Ekonomik seviye (üretim güçlerinin gelişim derecesi), (marksist «ekonomist»lerin Marx'ın adına sandıkları şekilde), eylem halindeki sosyal güçleri ve politik şekileri kendiliğinden, mekanik olarak, otomatik olarak tayin etmemektedir. Fakat yeni politik şekiller, geri kalmış ekonomik bir temel üzerinde, (üretim güçlerinin zayıf bir gelişme seviyesi üzerinde) kurulduğu zaman, bu olgu güçlükler, sorunlar, çelişkiler yaratmaktadır. Buna karşı, bu yeni politik şekiller etkindirler, tarih ve dünya çapında önemlidirler. Çelişkileri çözmek için esas olan şey, kendilerini bilmek ve onlara hâkim olmaktır...

XIX. Yüzyılın Sonunda Rus Kapitalizmi

Proletarya diktatörlüğünün teorisyeni ve örgütleyicisi, emperyalizmin ve XX. yüzyılın başında açılan yeni tarih döneminin tahlilcisi Lenin, çar Rusyasında doğmuş, eylemde bulunmuş, düşünmüştür.

(Leninizm adına), görünürdeki bu garip aykırılık üzerinde, bir daha duralım; bu, aynı derecede yüzeyde kalan bir «ekonomizm»e, bir «tarihçiliğe», bir «sosyologluğa» indirgenen marksizmi yalanlamaktadır.

Rusya, örneğin İngiltere anlamında, büyük emperyalist bir memleket değildir. Daha doğrusu Rus çarlık emperyalizmi uzaklardan gelmektedir. Avrupada — ve Rusyada — kapitalizmin gelişmesinden önce Çarlık, Asyanın bir kısmının halklarını, milletlerini ezmekteydi. Bu «feodal-askeri bir

emperiyalizm idi» ve fakat Lenin'in 1917 de bu deyime verdiği seçik anlamda, finans kapitalinin egemenliği üzerine kurulu, sermaye ihracı vb. üzerine kurulu, bir emperyalizm değildi.

Nasıl ki, Rusya o zamanlarda büyük bir sanayi memleketi de değildi. Rusya, (devlet borçlanmaları, özel borçlanmalar ve yatırımlar şekliyle) sermaye ithal etmekteydi. Yabancı sermaye oraya girmektedir, sanayinin bazı kollarının tümüne sahiptir, bu arada ağır sanayie hakimdir, hükümetler elindedir.

Rus halkı, böylece, aynı zamanda kendi (feodal-askerî) devletinin emperiyalizminin ve yabancı (finans) emperiyalizminin boyunduruğu altındadır; halk kapitalist gelişmeden en küçük bir kırıntı, en küçük bir çıkar sağlamamaktadır. Rusyada ne burjuvalaşmış bir proletarya, ne bir proletarya aristokrasisi, hatta ne de Batıda olduğu gibi önemli bir orta sınıf vardır. Bu, şu anlama gelir ki, çarlık Rusyasında *çelişiler birikmektedir:* Geçmişten gelenler, yani derebeylikten, memleketin (ekonomik, sosyal, politik yönden) geri kalmış durumundan gelenler; ve bugünden, yani dış veya iç kapitalizmden gelenler.

Rus halkı çifte veya üçlü bir sömürüye katlanmakta idi: derebeyleri ve çar devleti tarafından, Rus burjuvazisi tarafından, Rusyaya sermaye yatıran ileri memleketlerin burjuvazisi tarafından sömürülüyordu. Böylece ekonomik gelişme engellenmiş bulunmaktadır, sosyal yapı ve üstyapılar kalıplaşmaktadır.

Bunun sonucu nedir? Şudur ki, üzerine dev

bir basınçın yüklendiği Rus proletaryası dünyanın en ihtilâlcı proletaryası haline gelmektedir, halkın tümü ve hele köylüler onu destekliyebilecek dudurumdadır ve desteklemektedirler...

Rus devriminin ve Bolşevik partisi resmi tarihinin Lenin'in gençliği sıralarındaki çarlık Rusyasını nasıl değerlendirdiğini görelim (26):

«Rusya kapitalist gelişme yoluna geç katılmıştır. 1860 yılına kadar Rusyada çok az fabrika vardır; feodal ekonomi hâkimdir; serflik rejimi devam ederken sanayi hakiki bir gelişme gösteremezdi. Hür olmayan serf çalışmasının verimi azdı. Kırım savaşı sıralarında askeri yenilginin ve köylülerin toprak ağalarına karşı ayaklanmalarının etkisi altında zayıflayan çarlık hükümeti serfliği kaldırmak zorunda kalmıştı.

Fakat serfliğin kaldırılmasından sonra bile toprak ağaları köylüleri ezmeğe devam ettiler. «Azat edilme» sırasında köylülerin zilliyetliklerindeki toprağın büyük bir kısmını ellerinden almışlardı. «Azat edilmeleri» için köylüler toprak sahiplerine iki milyar ruble kadar bir geriye satın alma (rachat) hakkı ödemek zorunda kalmışlardı.

---

(26) Stalin'in yönetiminde yayınlanmış bulunan bu «Sovyetler Birliği (bolşevik) Komünist Partisi Tarihi» sovyet tarihçileri tarafından yeniden gözden geçirilecektir. Aktarılan sahifeler hâlâ geçerli görünmektedir. (Temmuz 1956 tarihli not) Khruşçev döneminde yayınlanan yeni parti tarihi 826 sahifeden ibaret olup 1962 yılına kadar olan dönemi ve XXII. inci kongreyi kapsamaktadır. Ç.

Serflik kalktıktan sonra köylüler toprak ağalarının topraklarını en ağır şartlarla kira ile tutmak zorunda kalmışlardı. Para ile kiranın yanında, toprak sahipleri köylüleri çok defa kendi araç ve atlarıyla, beylerin arazisini karşılıksız işlemeğe zorluyorlardı; buna «angarya», «çalışma yükümü» adı takılmaktaydı. Çok defa, köylü ortakçı olarak toprak ağasına aynî olarak ürünün yarısını vermek zorundaydı.

Böylece, durum serflik devrindekinin az çok aynıydı, şu farkla ki artık köylü kişisel özgürlük kazanmıştı; o, bir eşya gibi ne satılabiliyordu, ne de satın alınabiliyordu.

Toprak ağaları geri kalmış köylü işletmelerini her cins soygunla, (kira-ortakcılık, ceza ile) kemiğine kadar sömürüyordu; ve toprak ağalarının köylülerin büyük kitlesi üzerine kurduğu boyunduruk onların işletmelerini geliştirmelerine engel oluyordu. Bu durum, tarımın geri kalmışlığını, çok defa kötü mahsulleri ve açlığı yaratıyordu.

Derebeyi ekonomisinin kalıntıları, ezici vergiler, toprak sahiplerine ödenen ve çok defa köylü işletmelerinin gelirini aşan, toprağı satın alma tazminatları, köylü kitlelerinin iflasına yol açıyordu, köylüleri köylerini bırakıp rızklarını başka yerde aramağa zorluyordu. Onlar, fabrikalarda ve imalathanelerde iş bulmağa gidiyorlardı. Fabrikatörler böylece ucuz bir el emeği buluyordu.

Çarı, kapitalistleri, toprak ağalarını emekçilere karşı, sömürülenlere karşı koruyan koca bir jandarma, polis, korucu ordusu, işçilerin ve köylülerin sırtına yüklenmişti. Dayak cezası gibi cezalar

1903 yılına kadar süregeldi. Serflik kalktığı halde, en küçük hatalara karşı, vergilerin ödenmemesi halinde, köylüler kamçılanıyordu. İşçiler, hele grevlerde, fabrikatörlerin zulmüne dayanamayıp işlerini bıraktıklarında, polis ve kazaklar tarafından toplanıyorlardı. Çarlık Rusya'sında işçilerin ve köylülerin hiç bir politik hakları yoktu.

Her cins haktan yoksun, Rus olmayan kalabalık milletler her cins hakaret ve küçük düşürücü muamelelere katlanıyordu. Çarlık hükümeti, Rus ahalisini milli bölgelerdeki yerli halka aşağı ırklar olarak bakmaya alıştırıyordu; onlara resmi olarak «allogene» adı takılıyordu, onlara karşı küçük görmelik ve kin aşılanıyordu. Çarlık hükümeti bilerek milli kinler körüklüyor, halkları birbirine karşı kışkırtıyor, Yahudilere karşı kargaşalıklar (pogrome), Kafkaslar ötesinde Tatar - Ermeni katliamları örgütlüyorlardı.

Rustan başka milletlerin bulunduğu bölgelerde, devlet memuriyetlerinin hepsi, veya ona yakın bir sayısı Rusların elindeydi. Bütün işlerde Rus dili kullanılıyordu. Milli dillerde gazeteler ve kitaplar yayınlamak yasaktı, öğretimde anadilin okullarda kullanılması yasaktı. Çarlık hükümetleri milli kültürlerin hertürlü belirtilerini boğmağa uğraşıyorlardı; Rus olmayan milliyetleri zorla «ruslaştırmak» politikası güdüyorlardı.

Serfliğin kaldırılmasından sonra, Sanayi kapitalizminin gelişmesi, ilerlemesini hâlâ frenleyen serflik kalıntılarına rağmen, Rusyada bir hayli hızlı olmuştur. Yirmibeş yılda, 1865'den 1890'a kadar, sade büyük fabrikalarda ve demiryollarındaki işçi sayısı 706.000'den 1.433.000'e geçmiştir, ya-

ni iki kattan çok artmıştır. Kapitalist büyük sanayi 1890 yıllarında daha da hızlı bir gelişmeye erişmiştir. Bu on yılın sonunda sadece Avrupa Rusyasının 50 eyaletinde büyük işletme ve fabrikalarda, maden endüstrisinde ve demiryollarında çalışan işçilerin sayısı 2.207.000'i bulmuştur, bu sayı bütün Rusya için 2.297.000 kadardır.

Bu modern bir sanayi porletaryası idi, serflik devrinin fabrika, işçisinden ve küçük zanaat vb. sanayi işçilerinden; gerek büyük kapitalist işletmelerde toplanması bakımından, gerek devrimci savaşçılığı bakımından tabandan değişik bir sınıftı.

1890 yıllarında sınayi gelişme, herşeyden önce, demiryollarının yoğun gelişmesine bağlıydı. Demiryollarının rayları, lokomotifleri, vagonları için dev ölçüde madene ihtiyaç vardı; bunlar gitgide büyüyen bir oranda taş kömürü ve petrol gibi yakıtlar tüketiyorlardı. Bu da, demir sanayii ile yakıt sanayiini geliştirdi.

İhtilâl öncesi Rusyasında, bütün kapitalist memleketlerde olduğu gibi, sanayide gelişme yıllarından sonra kriz ve durgunluk yılları gelmekteydi.

Serfliğin kaldırılmasından sonra Rusyada kapitalizmin gelişmesi bir hayli hızlı olmakla beraber, bu memleketin ekonomik gelişmesi öteki kapitalist memleketlere göre, elle tutulur şekilde gerideydi. Halkın ezici çoğunluğu hâlâ tarımla uğraşmaktaydı. Lenin, Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi *kitabında 1897 sayımından sayılar çıkartmıştır. Nüfusun 5/6 kadarı tarımda çalışıyordu, halbuki aşağı yukarı ancak 1/6'ı büyük ve küçük sanayi ile, ticaret, demiryolları ve deniz ulaşımı ile,*

inşaat şantiyeleri, orman işletmeleri vb. ile uğraşıyordu.

Bunun sonucu şudur ki, Rusyada kapitalizm gelişmekte olduğu halde, bu memleket bir küçük burjuva memleketi idi, yani hâlâ küçük mülkiyetin, düşük verimli kişisel küçük köylü işletmelerinin hakim olduğu bir memleketti.

Kapitalizm sadece şehirlerde değil ve fakat köylerde de gelişiyordu. İhtilâl öncesi Rusyasının en kalabalık sınıfı olan köylülük çözülüyor, farklılaşıyordu, köylülüğün en geçimi yerinde kısmından bir üst tabaka ayrılmaktaydı: kulaklar tabakası, köy burjuvazisi; öte yandan çok sayıda köylü iflas ediyordu; köylerde fakir köylülerin, proleterlerin ve yarı proleterlerin sayısının arttığı görülüyordu. Orta köylülere gelince, onların sayıları yıldan yıla azalıyordu.

1903 yılında Rusyada 10 milyon ocak vardı. Lenin «Fakir Köylülüğe» *broşüründe bunlardan hiç olmazsa üçbuçuk milyonunun atı olmadığını hesaplamıştı. Fakir köylülerin en çoğu önemsiz bir toprak parçası ekiyorlar, gerisini kulaklara kiralıyorlar ve kendileri rızklarını başka yerden bulmağa gidiyorlardı. Durumları dolayısıyla, fakir köylüler herkesten çok proletaryaya yakınlaşmaktaydılar. Lenin bunlara köy proletaryası veya yarı proletarya, diyordu.*

Diğer yandan 10 milyon köylü ocağı üzerinden, birbuçuk milyon zengin köylü ailesi, kulaklar, köylülerin bütün sürülebilir toprağının yarısını ele geçirmişlerdi. Bu köylü burjuvazisi zenginleşiyor, tarım kapitalisti haline dönüşüyordu.

1870 yıllarından beri ve hele geçen yüzyılın 1880 yıllarından beri, Rusya işçi sınıfı uyanıyor ve kapitalistlere karşı mücadeleye girişiyordu. Çarlık Rusyasında işçilerin durumu son derecede kötüydü. 1880'den 1890'a kadar, imalathane ve fabrikalarda işgünü en aşağı onikibuçuk saatlik idi, tekstil sanayiinde ise 14-15 saatı buluyordu. Kadın ve çocuk el emeği geniş şekilde sömürülüyordu. Çocukların iş saatları büyüklerinkinin aynı idi, fakat kadınlar gibi, onların da aldıkları gündelikler elle tutulur derecede aşağı idi. Gündelikler son derece düşüktü. İşçilerin büyük kısmı ayda 7-8 ruble kazanıyordu. En çok ücret alan işçiler maden sanayiinde ve dökümhanelerde çalışıyor ve fakat ayda 35 rubleden fazla kazanamıyorlardı. Hiç bir iş güvenliği yoktu, bu yüzden büyük sayıda sakatlanma ve ölümle sonuçlanan kaza oluyordu. İşçilerin sigortası yoktu, sağlık hizmeti paralıydı; konut şartları son derecede kötü idi; barakalarda 10 - 12 işçi yığılmaktaydı. Çok defa fabrikatörler fiatların üç kat pahalı olduğu patron pazarlarından işçilerini alışveriş yapmağa zorlamakla onları çalıyorlar, işçileri para cezaları altında ezerek soyuyorlardı.

İşçiler önce aralarında dayanışmaya başladılar, dayanılmaz durumlarının iyileşmesi için isteklerini patrona ortakca sunuyorlardı; işlerini bırakıp grev ilan ediyorlardı. 1870-1890 yıllarının ilk grevlerinin nedeni genel olarak ölçüsüz para cezaları; hırsızlık; haftalıkların ödendiği sıralarda işçilerin kurban edildiği sahtecilik ve de ücretlerin kısılması idi.

İlk grevler sırasında çileden çıkartılan işçile-

rin bazısı makineleri parçalıyor, fabrika binasının camlarını kırıyor, patronların dükkânlarını ve yazıhanelerini tahrip ediyorlardı.

Ve fakat ileri gelen işçiler kapitalistlere karşı verimli bir mücadele için örgütlenmenin gerektiğinin farkına varmağa başlıyorlardı. İşçi birlikleri oluşmağa başladı.

1875'de Odessa'da «Güney Rusya İşçileri Birliği» kuruldu. Bu ilk işçi örgüdü 8 - 9 yıl çalıştı, ondan sonra Çar hükümeti tarafından yok edildi. 1878 yılında Petersburg'da, «Kuzey Rusya İşçileri Birliği» kuruldu.

.....

Birlik'de 2500 üye ve o kadar da sempatizan vardı. Birlik İşçi grevlerine katılmağa, onları yönetmeğe başladı. Çarlık hükümeti onu da yok etti.

Fakat işçi hareketinin gelişmesi devam ediyordu, git gide yeni bölgelere sıçrıyordu. 1880 yıllarında büyük sayıda grevler oldu. Beş yılda (1881 - 1886) 80 bin grevciyi kapsayan 48'den çok grev oldu.

1885 yılında Orekhovo-Zuevo'da Morozov fabrikasında patlak veren grevin ihtilâlci hareketin tarihi bakımından çok özel bir önemi olmuştur.

.....

Grev silâhlı kuvvetler tarafından bastırıldı. 600'den çok işçi tutuklandı, onlarcası mahkemeye verildi.

1885 yılında buna benzer grevler İvanovo-Voznesensk fabrikalarında oluştu. Bir yıl sonra Çarlık hükümeti para cezaları hakkında bir kanun çıkartmak zorunda kaldı. Bu kanuna göre para ce-

zası olarak toplanan paraların işçilerin kendi ihtiyaçlarına harcanacağı belirtiliyordu...»

Bu dramatik tablodan devrimcilerin görevlerinin kolay olduğu, politik durumun basit olarak ortaya çıktığı; çarlık iktidarının bir mantar gibi sökülebileceği sonucu çıkartılmamalıdır. Hayır. Feodal-askerî devletin dev bir bürokratik örgüdü, büyük bir ordusu, faal bir polisi vardı ve bu devrimcilerin saflarına kadar sızmaktaydı; üstelik gerek memleketin içinde (asılzade sınıfıyla Ortodoks klisesi gibi), gerek dışardan, kapitalist memleketlerin yönetici çevreleri gibi etkili destekleyicileri vardı.

Rusyanın o anlarda, tarihi bakımdan imtiyazlı durumunun nedeni, çelişkilerin birikiminden geliyordu ki (*), bu da durumda aşırı bir karmaşıklık olduğunu göstermektedir.

(*) Karl Marx'ın Sorge'ye yazdığı 1 Eylül 1870 günlü mektubunda 1870 - 1871 Alman - Fransız Savaşı hakkında şu yorumda bulunuyordu:

«Nasıl ki 1866 savaşı Prusya ile Fransa arasındaki savaşı kaçınılmaz kıldıysa, şimdiki savaş da Almanya ile Rusya arasındaki bir savaşa yol açmaktadır; bunu Prusyalı eşekler görmüyorlar.

Savaştan Almanya için bekliyebileceğimiz en iyi sonuç budur. Hakiki «Prusyacılık» Rusyaya karşı uşakca bir bağlılıktan ve Rusya ile ittifaktan başka türlü var olmamıştır, olamaz da.

Öte taraftan böyle bir 2. numaralı savaş Rusyadaki kaçınılmaz sosyal ihtilâlin ebesi olacaktır.»

(F. Engels ve K. Marx ile başkalarının Mektupları, Sorge tarafından yayınlanmıştır, Costes yayınları, 1950, C. I, S. 25.). Çev.

Burada «Prusyacılık» Bismark'ın temsil ettiği Alman feodal militarizmi ve şovinizmidir.

Çarlık devleti herşeyden önce toprak ağalarına dayanmaktaydı. Buna karşıt, bu devlet, salt ekonomik gerilik içinde kalmak ve kendi devlet örgüdü için maddi olanaklar bulmamak, böylece yabancı sermayenin boyunduruğuna tam olarak düşmemek pahasına; kapitalizmin (ve bunun sonucu olarak burjuvazinin) gelişmesine engel olamazdı. Böylece burjuvaziye karşı taviz vermekten kaçınamazdı. (1905 - 1910 yıllarından ve Stolypin'den beri) iktidarın azçok bilinçli ve kabul edilen amacı, Rusyada Bonapartçı ve Bismarkcı tipte geniş bir teşebbüse geçmek; memleketin kapitalist gelişmesini ele almak; ekonomi ile ve bazı politik tavizlerle sınırlı yukarıdan bir devrim yapmak, asılzade sınıfının çıkarlarını sürdürmek ve bir nevi parlamentoculuğun legal işleyişi ile devlet idarî örgüdüne burjuvaziyi katmak şeklinde idi. Fakat Bismarck'dan beri durum değişmişti; tarih şartları iki defa tekrarlanmaz. Ve bu bize çok önemli bir şey göstermektedir ki, ne vakit yönetici bir sınıf veya sınıflar kendilerini «intibak ettirmeğe», eski üretim ilişkilerini ve politik kurumlarını veya üst yapılarını sürdürmekle beraber üretici güçlerini geliştirmeğe kalkışmışsa, bu «intibak» az sonra kendi sınırlarına erişir.

Çar iktidarının kabul ettiği, (ve çok defa «100 siyahlar» derebeyi karşı devrim örgüdü tarafından geri alının görünürdeki) tavizlere rağmen Rus burjuvazisi muhalefette kalmıştır. Burjuvazi çarlık istibdadına karşı savaşıyordu ve fakat (çeşitli) eğilimlere bölünmüştü; bir hizbi anayasaya bağlı bir krallık arzuluyordu, bir diğeri parlamanter bir cumhuriyet şeklinde batı tarzında demokrasi istiyordu. Başka deyimlerle, Rusyada burjuvazi Fransız İh-

tilâli tarzında bir burjuva devrimi hazırlıyordu, oysa Rusyanın içinde bulunduğu çelişkiler ve sorunların daha keskin olmaması imkânsızdı (27).

Fakat işçi sınıfı, büyük sınaî memleketlerdekine oranla daha küçük olmakla beraber 1789 ve hatta 1848 Fransız işçi sınıfından çok daha güçlü, daha yoğun ve daha faal idi. Tekrar edelim, durumlar hiç bir zaman iki defa tıpatıp aynı olarak tekrarlanmaz. Tarih ilerlemişti. Rus burjuvazisi proletarya olmadan birşey yapamazdı. Proletarya ise özgül, kendisine has birşey yapabilirmiydi? Burjuvaziyi sürükliyebilir, aşabilir miydi? politik sorun buydu.

Köylü kitlelerine gelince, onlar için için bir isyan mayası halindeydiler. «Halkcılar» (narodnik) yani Sosyalist - İhtilâlciler köylülüğün isteklerini temsil ediyorlardı, yani derebeylerden toprağın alınmasını, toprağın millileşmesi veya sosyalleşmesini; (bu esas ilkelere, köy çerçevesi içinde antik köy komünasına dönüş yclu ile köy çerçevesinde bir köylü sosyalizminin uygulanmasını eklemekteydiler.)

Böylece Rus halkının bütün sosyal sınıf ve tabakalarının elden geldiği kadar berrak, açık, direkt politik ifadeleri: partileri vardı.

Bu kısa inceleme, burada, yeni bir ışık altında son derece önemli bir fikri yeniden bulmamıza imkân vermektedir.

---

(27) Bak. LENİN : *İki Taktik, Seçme Eserler*, I, S. 421.

Marx, aldandı mı?

«Ortodoks» marksizme göre, Rus durumu şaşırtıcıydı. Şüphesiz Marx sadece nitelik ve nicelik bakımından çok kudretli bir proletaryası olan, yüksek seviyedeki üretici güçleriyle, üstün teknikleriyle, ileri kapitalist memleketlerde bir proletarya devrimini ön görmüştü.

Halbuki geri kalmış bir memleket geniş bir devrimci hareketin odağı haline geliyordu; ve bu, daha ileri memleketlerde, o memleketlerde bunun açıkca farkına varılmadığı halde, hareketin zayıfladığı bir sırada olmaktaydı. Marksizmi bir yöntem olarak değil de bir nas (dogme) olarak kullanan «ortodoks» marksistler ne söyliyebilirlerdi? Rus ihtilâlinin 1789-1793 Fransız burjuva demokratik ihtilâline benzer bir devrim olması gerektiğini ve proletaryanın bu harekette burjuvaziye bir dayanak, bir yardımcı güç görevini yüklenmesi gerektiğini, Rusyanın burjuva yönetiminde büyük bir sınaî güç haline geleceği uzak günlerde proletaryanın saatının çalacağını, düşünüyorlardı.

Veya, eğer sonuç başka olursa, Marx ve Engels'in aldandıklarını kabul etmek; onlarınkinden değişik bir devrimci formül bulmak gerekiyordu, öz olarak Rus olan bir formül, halkçıların ve Sosyalist-İhtilâlcıların teklif ettiği formül gibi, öz olarak geri kalmış tarımsal karakterli memleketlere uyan bir formül.

Bunlara Lenin öz olarak şu cevabı vermiştir: «Hayır, Marx ve Engels yanılmadılar, geri kalmış memleketler için özel bir formül yoktur. Rusyada ve Asyada ve de öteki kıta'larda hazırlanan devri-

min rehberi marksizm, yönetici gücü proletarya olacaktır. Geri kalmış memleketlerde canlı, ve geri oldukları derecede daha da canlı olan köylü komüna geleneklerine doğru bir geriye dönüş hiç bir sorunu çözmez. Önce geriye dönüş hayalidir. Sonra, kurulabildiği çapta, çar Rusyasında derebeylik kalıntıları arasından güçlükle yol bulan kapitalizmden çok daha hızla gelişen, daha güçlü, bir kapitalizmin şartlarını sağlamış bulunur. Bu, toprak mülkiyetinin değil, özel mülkiyet halindeki üretim araçlarının — alet, hayvan vb. — temeli üzerinde, sömürme temeli üzerinde, köylere hakim olan bir kırsal burjuvazinin artan bir hızla kurulması ile sonuçlanır. Köylüler, köylülüğü teşkil eden tabakalara göre farklılaşmış; gerçek bir devrimci güçtür. Bununla beraber, *sonuna kadar* devrimci tek sınıf, proletarya gerçek sosyal bir dönüşümü canlandırabilir, ona yön verebilir, onu yönetebilir.»

«Ortodoks»lara Lenin yine şu cevabı verecekti: «Hayır, Marx ve Engels aldanmadılar, sadece şu var ki, demokratik devrim ile demokrasi zaman ve uzay dışında, tarih ve gerçek durumların dışında saf birer benliğe sahip değillerdir. Demokrasi ile sosyalizm arasında salt bir kesiklik, bir Çin seddi yoktur; ve fakat bir *aynıyet*, veya karışma veya basit ve sade bir süreklilik de yoktur. Demokratik burjuva devriminin sınırları vardır; ve fakat bu sınırlar önceden çizilmiş değillerdir. Bu sınırlar belirli olmakla beraber, mantıkca, soyut olarak belirli değillerdir. Demokratik burjuva devriminden çıkan ekonomik kapsam gibi politik şekil de, onu gerçekleştiren sosyal güçlere bağlıdır. Bu ihtilâl böylece az veya çok uzağa, az veya çok gerçek bir demokrasiye doğru iteklenebilir. Ve gerçek demok-

ıasi yolunda — burjuva karakterli de olsa — ne kadar ileriye gidilirse, sosyal ve ekonomik ilişkilerin dönüşümüne doğru, yani sosyalizme doğru ve politik yönden de demokrasinin daha yüksek ve geniş bir şekline doğru geçiş o kadar kolay olur. Bu yüzden burjuva demokratik devriminden başlıyarak, işçi sınıfının kendi öz hedefleri, bağımsız eylemi, politik partisi ile ona el atması; o devrimde ağır basan yönetici bir rol oynaması gerekir; bu, köylülüğe ve onun bağrındaki sosyal güçlere karşı unutkanlık ve hor görmelik sonucuna varmamalıdır...»

Özet olarak, Rusyada hazırlanan ihtilâlin, burjuva demokrasisi sınırları içinde bile, esas gücü Rus proletaryasında olabilirdi ve öyle olmalıydı. Böylece bu devrim, en elverişli tarih şartları içinde, en az şiddet ve tahribat ile, Marx'ın ön gördüğü ve haber verdiği proletarya devrimi olabilirdi.

Oysa, şu kesin nokta üzerinde ısrar edelim: Rus proletaryasının *sınıf mücadelesi,* özlüğü ile alınan bu mücadelenin *pratiği,* «ortodoks» marksizm koşullarına göre eksiksizce yorumlanabilir ve yönetilebilirdi. Bu, demokratik devrim ile sosyalist devrimi ölü bir zaman ile ayırmağa varırdı ki karşı devrim bundan yararlanırdı veya biri diğerini sarmalıyormuş gibi onları karıştırmak, bir saymak da mümkündü. İki halde de rus proletaryası bağımsız olmayan, burjuvaziyi izleyen, onun oyununu oynayıp onun «parsayı toplamasına» izin veren bir destek güç oluvermekteydi.

Lenin'in Getirdikleri

Lenin'in getirdiği nedir? Rus toplumunun ve onun tarihi gelişiminin *tümünün teorik* bir tahlili — bu yeni Tahlil Lenin'i sonradan dünya durumunun kendisinin yeni bir tahliline vardıracaktır.

Marx sosyal ve tarihî gerçeklikdeki (réalite) *çelişkilerin* tahlilini ve de bu çelişkilerin içinden bir gerçeklikden diğerine karmaşık *geçişlerin* ve yol bulmaların tahlilini ön safhaya almışdı; kısacası Marx şimdiden toplumun hareketinin tamamına, hareketin tüm oluşumuna diyalektik metodu uygulamıştı. Lenin, bu yöntemi, hareketlerinin tümü, oluşumlarının tamamı içinde alınan yeni gerçekliklerin incelenmesine uygulamakla onu yeniliyor, derinleştiriyor.

Lenin'in Marksizmin özünü muhafaza ederek, harfi harfine alınan, nas içinde donmuş ve tarihin aştığı «ortodoks» marksizmden neden ve niçin ayrıldığı kavranabilmektedir. Bu, *marksizm-leninizmi* teşkil edecektir.

Rus devrimci Hareketinde Halkçılar ve Sosyalist - İhtilâlcılar sol sapmayı temsil ediyorlardı. Onlar (suikast ve sabotaj gibi) kişisel terörist yöntemler uyguluyorlardı. Onlar kapitalizmin Rusyada gelişmesinin olanaksız olduğunu ilân ediyorlardı; yani çarlığın, burjuvazinin, devletin, proletarya hareketinin aynı zamanda çökeceğini öne sürüyorlardı.

Sağ oportünizminin de «legal marksistler», «ekonomistler», Struve, vb., gibi, tanınmış sözcüleri vardı. Bunlar üretici güçlerin gelişimini kendiliği için onaylamaktaydılar.

«Ortodoks» merkezciliğe gelince, bunların liderlerinin en ünlüsü Plekhanov'du. Kendisine burada birkaç sahife ayırmalıyız. Kautsky gibi Plekhanov'un da tarihî bir rolü olmuştur, (ikisi de bir çok bakımdan biribirilerine benzerler; şu farkla ki, köylü sorunlarına aynı önemi vermemişlerdir. Kautsky bu konuda marksist yoldan incelemesini bir hayli ileri bir noktaya kadar yürütmüştür). Plekhanov marksizmin büyük kişilerinden biri olarak kalmaktadır; (kendinden önce Çernişesvky ve daha başkaları olduğuna göre) ilk büyük Rus devrimcisi olmamakla beraber, onun büyük yararlığı marksizmi Rusyaya sokmak, dikkate değer incelemeler yazmaktır ki, bunlar hâlâ kısmen geçerlidirler; ve de 1885'den sonra, Cenevrede sürgünde iken, ilk Rus marksist grubunu kurmaktır.

Halkçılıktan gelmiş, marksizme geçmiş olup, eski arkadaşlarına karşı aynı zamanda güçlü ve bilimsel, objektif bakımdan doğru ve eyleme götüren bir eleştiri yapabilmiştir. Ve bunu da tam rus işçi sınıfının sosyal ve politik bir güç olmakta olduğu sıralarda, — halkcıların (narodnik) kendi kahramanları olan ve (kişisel cesaretleri inkâr edilemez olan teröristlerin tutumunu), kalabalıkların ve kitlelerin pasifliğine karşı koymaktan hoşlandıkları bir sırada yaptı. Onlar bu *moral* teori adına marksizmi reddediyorlardı.

Plekhanov «Sosyalist - İhtilâlcilerin» kendilerine taktıkları bu ismi yanlış buldu. Onlara karşı, kapitalizmin Rusyada bütün yönleri ile, pazarın, sınaî üretimin vb.nin genişlemesi ile, geliştiğini gösterdi. (Lenin bunu ispatlamaya devam edecektir). Böylece kapitalizm ile burjuvazinin ve prole-

taryanın sayı, etki, politik güç olarak büyüdüğünü gösterdi. Ahlâk konusunun özü ilgilendiren bir konu olmadığını, bu gelişimi durdurmanın imkânsız olduğunu gösterdi. Köylü komünasına veya köy komünasına, (mir)'e gelince, nasıl sosyalizmin temeli olurdu ki, kendisi tam bir çözülme halindeydi, ve şimdiden çarlığın idarî tedbirleri yüzünden, pazar üretimi ve köydeki burjuvazi tarafından derinlemesine değiştirilmişti?

Oysa, Plekhanov'un halkçıların köylülük hakkındaki hayalleri üzerine kurulu bu eleştirisi, kendisini ayrıca tarım sorunlarını azımsamaya götürecektir.

Hegel: bir düşünme ustası

Üstelik dialektiğin yöntem olarak ve objektif bilgi teorisi olarak önemini iyi anlıyamamıştır. Hegel'i azımsıyarak marksizmin pınarı olarak Feuerbach'ı abartmıştır. Mehring gibi, Marx ve Engels'in sadece bir «Feuerbach'cı dönem»den geçtiklerini düşünmekle kalmıyor, ki bukadarı bile bu filozofun etkisini abartmaktaydı, üstelik onların bu düzeyde kaldıklarını sanıyordu. Öte taraftan, Mehring natüralizmden arınmış bir tarih felsefesi ortaya atmağa uğraşırken, Plekhanov materyalizme bağlı kalmak istiyordu. Bu yüzden, 1900 yılına doğru, onunla Mehring arasında ünlü bir tartışma olmuştur. Biribirinin karşısına gelmekle beraber, bu iki marksist aynı yüzeyde yeralıyorlardı; marksizmi iki kısma ayrıştırmağa gayret ediyorlardı: bir taraftan bir doğa felsefesi, öte taraftan bir tarih felsefesi veya bir sosyoloji. Diyalektiği reddetmekle Plekhanov yalın, «vülger» bir

materyalizme ve bir sosyolojiye kendini kaptırıyordu.

Plekhanov Lenin'den önce gelmekle beraber, Lenin'i onun devamcısı ve öğretilisi olarak görmek hatalıdır. Lenin doğrudan doğruya Marx'a ve Engels'e, Hegel'e bağlanmaktadır.

Plekhanov ile Lenin arasındaki ayrılıklar çok erken, *Ne Yapmalı?* (1902) dan, ve Plekhanov'un 1902 yılında Rus Sosyal-Demokrat partisi için yazdığı programdan beri belirmekteydi. 1907'de Lenin *Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi* hakkındaki büyük incelemesinin 2. baskısında, Plekhanov'un yöntemine karşı önemli bir not yönetmiştir. *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* kitabında bu hücumunu yeniledi ,ve fakat en seçik açıklaması *Felsefe Defterlerinde* bulunmaktadır:

«*Plekhanov Hegel'in* Büyük Mantık'*ını (Mantığın Bilimini) azımsamış ve hor görmüştür. Felsefe hakkında binlerce sahife yazı yazmış ve fakat Hegel'in* Mantık'*ı hakkında bir şey yazmamıştır.*»

Marksist devrim ve salt şiddet

Burada Trotsky hakkında birkaç kelime eklememiz gerekiyor, çünkü «trotskizm» uzun süre devrimci düşünce ve eylemin bir akımını veya bir eğilimini temsil etmiştir. Trotsky Rus Sosyal-Demokrat Partisi kongrelerinde, aşağı yukarı Lenin'le aynı zamanlarda, 1903'e doğru, kişisel bir tutuma sahip olmağa başladı. (II. nci Kongre'de Lenin'in tutumuna uyanlar Bolşevik — veya çoğunlukta olanlar; ile Batı sosyalizmine yakın olan merkeziyetçi veya sağcı Menşevik'ler — yani azın-

lıkta olanlar, arasındaki yön ayrımının arttığı göründü; fakat bu mukayesede bazı tedbirler almak gerekiyor, çünkü «ortodoks» Plekhanov o zamanlar Lenin'in yanında bulunuyordu...) O sıralarda leninizm daha kurulu bir doktrin bütünlüğü halinde değildi; ıraksamalar teorik sorunlara değinmekteydi (bunları Lenin *Ne Yapmalı?* kitabında ele almıştır), fakat aynı zamanda, ve hele, pratik örgüt ve tüzük sorunları hakkındaydılar. Lenin güçlü bir şekilde örgütlü ve disiplinli, sosyal yapısı çoğunlukla proleter asıllı olan ve fakat bilimsel sosyalizmi iyice sindirmiş insanlar tarafından yönetilen, ve — faal devrimciler — olan üyelerinin, parti programına dayanarak, en değişik dış örgütlerde militanlık edeceği bir Sosyal-Demokrat partisi istiyordu. Menşeviklere gelince, onlar militanların disiplinini ve görevlerini gevşetmek yoluyla, partiyi geniş olarak açmak eğilimindeydiler, ve de partiyi kendi kendine yeterli buluyorlardı.

Trotsky bu noktada orta bir tutum takındı, kendisi kelimenin marksist anlamında, eylem içinde bir devrimci olmak, yani devrimci işçi sınıfı safında bulunmak istiyordu. Fakat, Lenin'in yaptığı şekilde, köylü sorunlarına büyük bir önem vermeği reddediyordu. Köylülerin, hele sosyalist ve proleter devrimi sırasında, her türlü devrimci olanaklarını inkâr ediyordu.

Marx 1850 yılında, *Komünistler Birliğine Çağrı*'sında ünlü bir cümle yazmıştı:

«Çıkarlarımız ve görevlerimiz devrimi sürekli kılmaktan ibarettir.»

Kelime anlamıyla alınan bu cümleden, Trotsky sürekli devrim diye adlandırılan bir teori çıkart-

mıştır. Ona göre devrimci sınıf, dünyanın her noktasında, durmadan savaşmalıdır, bunu yaparken öteki sınıfları, ittifakları ve olagan tavizleri, yani somut durumları hesaba katmamalı veya en az derecede hesaba katmalıdır. Bu sürekli proletarya ihtilâli teorisi onu (hele Lenin'in ölümünden sonra), politik bir tavır takınmağa götürecekti. Oluşumunda tartışılmaz bir rol oynadığı Rus devrimini bu memlekette sosyalizmin kuruluşuna doğru bir yol olarak değil de bütün dünyaya sürekli ihtilâli götürecek olan, Kızıl Ordu'yu yaratmak üzere, bir araç ve bir üs olarak görmeğe kadar vardı. Stalin'in yönetimini ele aldığı Bolşevik partisiyle arasının açılması bundandır. O ana kadar (1926) Trotsky, hatta yeterince hızlı bulmadığı, Sovyetler Birliğinin sanayileşmesini kabul etmişti. Trotsky'nin ekonominin ve sendikaların askerileştirilmesi eğilimini Lenin frenlemişti. Ayrılık zorunlu olarak köylü sorunları üzerinde oldu. Trotsky için S.S.C.B. gibi bir memlekette hızlı sanayileşme, «sosyalist birikim», ancak yapılarını ve üretim ilişkilerini dönüştürmekten aciz köylü kitlelerinin zararına başarılabilirdi. Bu yüzden proletarya diktatörlüğü aynı zamanda bu kitlelere karşı da uygulanmalıydı ki onların bir kısmı sanayi proletaryasına katılsın ve diğeri bir birikim kaynağı olarak kullanılsın.

Böylece, şunu anlamamız gerekir ki, leninizm II. Enternalyonal döneminde sosyal demokrasinin bütün eğilimlerine *karşı* kurulmuştur, leninizm bu akımlardan sadece biri değildir; sol aşırılığı ile, sağ oportünizmine karşı gelen «merkezciliğin» bir türü değildir.

Bundan önceki sahifelerde, (ki bunlarda karmaşık bir dönem fazla kısa olarak özetlenmiştir), marksist ve sosyalist devrimci düşüncenin o dönemde, sağdan çok cüretkâr bir sola, oportünizmden aşırıcılığa giden geniş bir yelpaze halinde açıldığını gördük.

Hemen farkına varılır ki, sağ kanat anti-marksist burjuva düşüncesinin akım ve eğilimlerine, (idealizm, neo-kantizm, irasyonalizm, veya saf deneycilik, vb. ne) erişmektedir. Bu safta etkilerin değişime uğradığı ve karıştığı ortak bir bölge, (daha ağır konuşmak gerekiyorsa, ideolojik bir bataklık), ortaya çıkmaktadır. Burjuva düşüncesi marksist düşüncenin üzerine bir etkide bulunuyor, ve karşılık olarak marksist düşünce burjuva düşüncesinin üzerinde bir çekicilik ve cazibe şeklinde etkisini gösteriyordu. Sonuç olarak burjuva düşüncesi marksizme, bilimsel sosyalizme, komünist ufuklara karşı saldırılarını durdurmamakla beraber marksizmin bu veya şu tema'sını eline geçirmeğe ve kendi hesabına kullanmağa bakmaktadır.

Daha dikkatle bakarsak, aşırıcılığın o dönemin ve anın, burjuva düşüncesine tekrardan eriştiğinin farkına varırız — ki hâlâ da böyledir. Çark böylece kapanmaktadır. Liebknecht ihtilâlin bir kahramanı olmuştur; ve Nietzsche modern düşünceye şiir ve felsefeden hümanizm ve insanlara karşı o zamanlarda bile faşist diyebileceğimiz bir hor görüşcülükten oluşan, oynak ve tehlikeli bir karışım getirmiştir. Fakat Liebknecht'in hengâmeciliği, aşırı romantizmi ile Nietzsche'nin trajik kötümserliği arasında (niyette, eylemde ve kapsamdaki farklara rağmen) karanlık çağrışımlar

vardır (28). Lenin'in büyük fikirlerinin bir tanesi de, başlangıçta ister sağda, ister solda yer alsınlar, somut durumun yanlış bir tahlili üzerine kurulu ideolojik yersiz katkıların, hataların, ur'ların eninde sonunda birbirlerine eriştikleri şeklindedir.

Bundan önce ve bundan sonra da faaliyet halindeki kişilik ve fikirler üzerinde: felsefe üzerinde, kuvvetle ısrar ediyoruz. Bunu yapmak, faaliyet halindeki kişileri, (büyük insanları) kendi şartlarından, tarihin, kitlelerin veya sınıfların durumundan ve konjonktüründen ayırmak gerektiği anlamına gelmez; felsefeyi tayin edici olarak görmek gerektiği anlamına gelmez. Böyle olmakla beraber, herzaman somut bir durumun sarmaladığı çelişkiler düğümünün tahlili onu izliyen eylemi tayin etmektedir. Çelişkiler objektifdir, yani sorunlar gibi onlar da pratik içinde verilmektedir-

(28) Modern Fransız düşüncesinin daha ayrıntılı bir incelemesi bu tahlil taslağını doğrular sanırız. Örneğin Sorel'i alalım. Şiddet kuramcısı olup aşırı solda, «saf» ihtilâlcilikte yer aldığı sanılırdı. Felsefe yönünden fiilen Bergson'a bağlanmaktadır ve Musolini ile faşizmi doğrudan doğruya esinlemiştir. Bunun nedeni onun «saf» iradeye ve şiddete soyut olarak tapmasıdır, ve de (genel grev teorisi) gibi mit'lere usdışı olarak tapmasıdır. «Aşırı» ihtilâlcı sendikacılık aynı şekilde reformcu ve sağcı bir tutuma doğru dönüşmüştür.

Fransada birkaç yıldır olay yaratan tutumların, tartışmaların ve polemiklerin ekserisi II'nci Enternasyonal zamanında Almanya ve Rusyadaki kanıtları ve tutumları tekrarlamaktadır. Bunların ayrıntılı olarak incelenmesi herhalde çok yeni bir şey getirmez.

ler. Tahlil, düğümü çözer, yeni pratik eylemin içinden çıktığı yol gösterici izi verir. Felsefeye gelince, o — en yüksek bir seviyede — insanların düşünme ve eylem şeklini yoğunlaştırır.

Lenin, Burjuva Parlamentoculuğa Karşı

Daha önce, Lenin'in ağzından gösterdiğimiz gibi, II. Enternasyonal dönemi nisbî bir barışın, kapitalizmin nisbeten barışçı bir gelişmesinin, bu kapitalizmin emperialism haline gelişmesinin, yani gelecekteki patlamaların ve tarihin hızlanmasının, nisbeten yavaş olarak hazırlanması dönemi olmuştur. İdeolojik düşüncelerin, tutumların, eğilimlerin ve bunların çeşitliliği bir bakıma kadar bu nisbi rahatlığa tekabül etmektedir. Bu uzun «savaş öncesi» döneminde keskin sorunlar daha ortaya çıkmamıştı. Parlamento alanındaki politik mücadelenin yoğunluğuna rağmen, II. Enternasyonal, savaşın son vereceği hoş bir uyuşukluk içinde uyukluyordu. Onun düşünürleri seçmeciliğe (éclectisme), ve hatta özenciliğe (diletantisme) kapıldıklarından, derin sosyal güçleri ve temel sorunları gün ışığına getirmeğe, onları önceden görmeğe uğraşmıyorlardı. Bizans'vari tartışmalara girişiyorlardı. Bir örnek verelim: Sosyal-Demokrat parlamentoculuğunun teorisyenleri ve uygulayıcıları Marx'ın anlamında proletarya devrimini, aynı zamanda imkânsız ve istenmez bir şey olarak görmeğe varmaktaydılar. Marx'ın tahlillerinin aksine, onlar burjuva toplumunun hiçbir zaman bir büyük kapitalistler küçük azınlığı ile, bir dev proletarya kitlesinin baş-başa kalması şekline erişmiyeceğini; proletaryanın belki de hiç bir zaman, toplumda salt ço-

ğunluk haline gelmiyeceğini söylüyorlardı. Böylece Marx'ı iyi anlayamadıklarını, *Kapital*'in 3.ncü kısmını okumamış gibi davrandıklarını gösteriyorlardı. Bu söyledikleri doğruydu (*); fakat böylece sahte bir ikilem içinde kilitlenmekteydiler. *Ya* oyların % 51'ini alırız ve o zaman legal politik yoldan, sırf burjuva parlamentarizmi ile bir devrim yerine getirir, yani sosyal ilişkilerin bir dönüşümünü başarabiliriz. *Veya* oyların % 51'ine sahip değiliz, proletarya azınlıkta olduğundan devrimci bir eylemde bulunamaz, baştan yeniktir. Üstelik proletaryanın kadroları, teknisyenleri, kalifiye yöneticileri eksik bulunmaktadır. Kaldı ki parlamento mücadelesi, olanaklılık sınırları içinde, parlamento dışı eylemin yerini olumlu olarak tutabilir.

Lenin ve leninizm bu ikilemi kesin olarak reddetmektedir. Bu reddediş herşeyden önce ihtilâllerin tarihsel bir tahlili üzerine oturtulmaktadır. Bir sınıfın — veya bir an için birleşen bir çok sınıfların — sözcüleri olan devrimciler hiç bir zaman bir çoğunluğa sahip olmağı ve onu temsil etmeği beklememişlerdir; onlar için her zaman için yeterli olan şey, politik konjonktürün, yani belirli bir toplumda, tarihin belirli bir anında sınıflar ve güçler ilişkisinin tümünün kendilerine elverişli bulunmasıdır. 1789 burjuva ihtilâlcıları bu şekilde hareket etmişlerdir; o zamanki Fransada burjuvazi çoğunlukta mıydı? İhtilâlin öncüleri olan Cumhuriyetçilerin ve Demokratların arkalarında bilinçli bir çoğunluk var mıydı? Şüphesiz, hele devrimin başında, yoktu. Fakat, Fransanın üzerinde baskısını kuran, reformcu teşebbüslere rağmen, feodal

(*) Yani doğru olan, ara sınıfların yok olmıyacağı verisi idi. Marx'ın söylediklerinin yanlışlığı değil. Ç.

asıllı, ve XVII. Yüzyıl süresince derinlemesine «yeniden feodalleşmiş» bir devlet teşkilâtı vardı. Bu devlet köylüleri, zanaatkârların, işçilerin çoğunluğunu, başka başka nedenlerle kendisine karşı ayaklanacak hale getirmişti. Bu nedenler öz olarak burjuva nedenlerinden çok değişiktiler. Zaten o anda hiç kimse devrimci hareketin en derin, en objektif nedenlerini açık olarak bilmemekteydi, yani bunların, derebeylik artıklarının ekonomik ve sosyal gelişmeye getirdiği engeller olduklarını bilmiyordu. Bu objektif nedenler ideolojik olarak ifade edilmekteydi. Burjuvazi buna rağmen tarihi konjonktürü yakalamasını, ve her alanda, (ekonomik, sosyal, idarî, politik, kültürel) alanlarda ileri doğru dev bir devrimci adım atmasını bilmiştir. Eğer Jakobenler, — objektif olarak bu çoğunluğun çıkarlarının sözcülüğünü eden burjuvazinin — sübjektif olarak bilinçli bir çoğunluğu sınıf olarak temsil etmesini bekleselerdi, ne jakobenlik, ne Fransız İhtilâli, ne de demokrasi olurdu. Devlet iktidarı hareketi durdurur, ona engel olur, onu tesbit ederdi; (ekonomik) üretici güçleri ve sosyal güçleri hareketsiz hale getirirdi.

Bu söylediğimiz, Leninizmin, çoğunluk teorisi yerine, anarşiye kaçar veya «blankist» bir eylemci azınlık teorisi getirdiği anlamına gelmez. Hayır; Lenin'e göre en geniş kitlelerden kesik bir azınlık, acz içinde kalır .Lenin yukarıda açıkladığımız ikilemin yerine, genel tarih gelişmesinin intizamı içinde her defasında tek, her defasında yeni olan *ihtilâlci kriz* (devrimci bunalım) teorisini koymaktadır (29).

(29) Bak. Lenin'in son yazılarından birine: *Bizim ihtilâlimiz hakkında, Seçme Eserler*, II, S. 1023.

İtiraz ederek, diyeceklerdir ki: fakat modern proletaryanın durumu 1789 burjuvazisininkinden değişiktir, o ilerlemeyi getirse de, kendi öz sınıf çıkarları ile aynı zamanda bütün toplumun çıkarlarını bir an için temsil etse de, çoğunluk olamazdı; halbuki Marx'a göre proletarya kapitalist toplumda salt çoğunluk olabilir ve hatta olacaktır. Öyle ise, ya Marx haklıdır, ve o zaman elverişli anı bekliyelim. Veya Marx aldanmıştır, o zaman sosyal ilişkilerin devrimci dönüşümünü ve işçi sınıfının yararına ve onun tarafından yapılacak bir eylem şeklindeki bağımsız bir politika fikrini bırakalım.

Lenin, hayır diye cevap veriyor; zorba iktidar — feodal çarlığın veya burjuvazininki olsun —, sade proletaryayı değil ve fakat onun yanı başında arta kalan, ve hatta bir hayli belirsiz ayrımlarla ona karışmış bulunan (köylü, zanaatkâr, aydın, küçük ve orta memur, küçük tüccarlar vb.) gibi, sosyal sınıfları da kendisine karşı ayaklandırmaktadır. Zorba iktidar sonuna kadar devrimci tek sınıf olan ve fakat, tek sosyal devrimci güç olmayan proletarya dahil olmak üzere, tüm olarak halkı kendisine karşı ayaklandırmaktadır. Aynı zorba iktidar sömürge ve yarı sömürgelerin ezilen halklarını, yani tüm milletleri kendine karşı ayaklandırmaktır. Eğer politik raslantı (conjoncture) bu iktidarı sarsarsa, proletarya esas güç olarak müdahale etmeden, bu raslantının geçmesine izin verecek midir? Pasif kalacak mıdır? Lenin'e göre bu şekilde düşünen, sadece aciz biri, bir dar kafalı değildir; (kendisi açık olarak farkında değilse bile) «objektif olarak» karşı ihtilâlin hizmetine girmiş bulunmaktadır.

Lenin ve leninizm, çoğunluk veya azınlık, inkılap veya değişim, parlamento veya parlamento dışı eylem gibi ikilemleri politika bizanscılığı ve «filistinizm» (yani rahatına düşkün dar kafalılık) olarak bir kenara atar. Pratik ve politik hayatta bu tür ikilemler çok nadir olarak ortaya çıkar, hatta hiç bir zaman bulunmazlar. Bunlar sorunların kötü konuşunun sonuçlarıdır. Objektif olarak gerçek olan her sorunun bir çözümü vardır; çıkar yolu olmayan durum yoktur. Devrimci işçi sınıfı şartlara göre, peşi peşine bütün vasıtaları kullanır; ve fakat benzer şartlarda her zaman aynı araçları kullanmaz. Bunlar, sosyal üretim ilişkilerinin devrimci dönüşümü gibi tek bir sonuç hizmetindeki değişik vasıtalardır. Devrimciler dünyayı kabul etmek veya yorumlamak değil de onu değiştirmek istiyen kişiler olarak önceden bu veya şu formülün içinde kendilerini hapsetmezler; bunu politik bir deneycilik yararına bilgiyi reddettikleri için değil, aksine bilgi adına yaparlar çünkü bilgi her zaman hareket halinde olan somutluğun bilgisidir.

Tarih yönünden, bazı benzerliklere rağmen demokratik burjuva devrimiyle sosyalist proletarya devrimi arasında derin bir fark bulunduğu ayrıca doğrudur. (Ve bu noktada yeniden, daha çok defa karşılaşacağımız, bir sorunla karşı karşıya geliyoruz, demokrasi ile sosyalizm arasındaki *geçiş* ve gerçek ilişkiler sorunu). Burjuva devrimi Avrupada ve Fransada XVIII. Yüzyılda daha önce kısmen yerine getirilmiş ve daha önce derin olan sosyal ilişkilerin bir dönüşümünü onaylamaktadır. Onun kitlelerin yardımıyla asıl yapacağı iş negatif bir iştir (30). Halbuki Proletarya devrimi kapitalist

(30) LENİN : *Seçme Eserler*, II, S. 369.

üretim ilişkilerinin sosyalist üretim ilişkileri haline dönüşmesine imkân vermektedir ve politik olarak bu dönüşümden önce vuku bulmaktadır. Onun yapacağı iş pozitif bir iştir, bir gelişmenin örgütlenmesidir. Öyleyse, yönetici proletaryanın üretim güçlerini geliştirirken, tam faal nüfusun çoğunluğu haline girdiği anda, sosyalizmin içinde kendi kendini aşarak artık proletarya olmaktan çıkması mümkündür.

Hayatının sonunda Lenin, *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabında, ihtilâlin — dünya çapındaki — tarihî gereğini ve önemini göstererek, düşüncesini şu şekilde özetliyordu:

«Bolşevizm politik fikir akımı ve politik parti olarak 1905'den beri..., marksist teorinin sağlam temeli üzerinde mevcuttur. Bu devrimci teorinin — ve tek bu teorinin — doğruluğu sadece XIX yüzyılın evrensel tecrübesiyle değil ve fakat aynı zamanda ve özellikle Rusya'daki devrimci düşünüşün dalgalanmaları, duraksamaları, yanılmaları ve hayal kırıklıkları ile ispat olunmuştur... Rusya, gerçek tek doğru devrimci teori olan marksizmin bedelini yarım yüzyıl süren işidilmemiş acılar ve fedakârlıkları, eşsiz devrimci kahramanlıklar. inanılmaz enerji, pratik deneyler, hayal kırıklıkları, doğrulamalar, Avrupanın tecrübesiyle karşılaştırmalar ile ödemiştir... Bolşevizm 1903'den 1917'ye kadar tecrübelerinin zenginliği bakımından dünyada eşi olmayan 15 yıllık pratik bir tarih yaşamıştır.

Hiç bir memleket, kanunî veya illegal, barışçı veya fırtınalı, dar çevre veya kitle hareketlerine sahip, parlamentocu veya terorist şekilleriyle, devrimci tecrübe bakımından, hareketin en değişik şe-

killerinin biri birini izlemesindeki hız bakımından, bu kadar yoğun bir hayatı, uzaktan yaklaşık olarak bile yaşamamıştır. Hiç bir memleket, bu kadar kısa bir zaman süresi içinde, çağdaş toplumun bütün sınıflarının mücadelesinde bu kadar zengin bir şekil, ayrıntı, yöntem yoğunlaşması yaşamamıştır; bu mücadele memleketin geri kalmışlığı ve ezici çarlık boyunduruğu sonucu olarak özel bir hızla olgunlaşmaktaydı...»

Devrimin hazırlık yılları (1903-1905):

«Her yerde büyük fırtınanın yaklaştığı hissedilmektedir. Toplumun bütün sınıflarında mayalanma ve hazırlanma. Dış memleketlerde mülteci'lerin basını teorik yönden devrimin bütün esas sorunlarını ortaya atmaktadır. Üç temel sınıfın sözcüleri programlarının ve taktiklerinin karşı karşıya geldiği en sert bir mücadelede, gelecekteki devrimci mücadeleyi önceden yapıyor ve hazırlıyorlar...»

İhtilâl yılları (1905-1907):

«Bütün sınıflar açık olarak olumlanıyorlar (s'affirment)... 1905 genel provası olmasaydı Ekim 1917 zaferi imkânsız olurdu.»

Karşı-devrim yılları (1907-1910):

«Çarlık galip gelmiştir. Bütün devrim veya muhalefet partileri ezilmiştir. Çöküntü, moral kırıklığı, bölünmeler, dağılmalar, inkârlar, seks düşkünlüğü... Tasavvuf... Aynı zamanda da büyük yenilgi devrimci partilere ve sınıfa hakiki bir ders, bir tarih diyalektiği dersi vermektedir.»

Gelişme yılları (1910-1914)

Birinci Emperialist Dünya Savaşı (1914-1917).

İkinci Rus İhtilâli (Şubat 1917'den Ekime kadar) (31).

Lenin'e göre objektif ve subjektif

Bu giriş bölümünde, şimdiden, her halde bazı okuyucuları irkilten bir deyim kullandık: «objektif olarak» (nesnel olarak) deyimini.

Bu sözcük insanları ve fikirleri kesin ve dogmatik olarak değerlendirmek veya yorumlamak için bazen kötüye kullanılmıştır. Olagan kötüye kullanılışı dışında bile kişilerin niyet, duyu veya isteklerine bağımlı olarak değil de onların kişisel veya toplum halindeki davranışlarının *sonuçlarına* bağlı olarak hüküm vermenin üzücü bir tarafı vardır; burada kişinin onuruna, iç hayatına, özgürlüğüne karşı hakarete benzer bir şey vardır. Bunun nedeni, bir buçuk yüzyıllık bireycilik ve kantcı ahlâk alışkanlığımız dolayısıyla, «iyi niyete» saygı gösterme ve insanları kendileri hakkındaki düşündükleri ve söyledikleri; yani, niyetleri yönünden, değerlendirmek yatkınlığında bulunmamızdadır.

Oysa...

Oysa *her zaman,* pratikte, eylemde, başka bir düzeyde bulunmak, objektif bir ölçü kullanmak zorunda değilmiyiz? Derler ki, cehennemin kaldırımları iyi niyetlerden yapılıdır...

---

(31) LENİN : *Seçme Eserler,* II, S. 695 ve s.

Marksist tahlil yöntemine, onun materyalist temellerine bağlı bulunan «objektif» deyiminin kullanılışından, Lenin ve leninizmin sübjektif'i (öznel'i) azımsadıkları sonucunu çıkartmak yanlış olur; aksine Lenin her zaman bilinç ve bilgi üzerinde, onların rolleri hakkında ısrarla durmuştur. Kendisi onların üzerinde dururken, başka marksistler ve (hele «ekonomistler» ve «objektivistler») bu kavramları bir yana bırakıyorlardı.

Lenin diyor ki, gerçekliklerin ve durumların bilgisini derinleştirmeliyiz; ta ki, insanların, kitlelerin, halkların *sübjektif kuruntuları* dağıtılabilsin. Bunun açık nedeni sübjektif etken veya an'ın politik ve sosyal hayatta, devrimci krizde hayatî bir önemi olmasındadır.

Yönetici sınıfların ideolojilerinin köklü bir eleştirisiyle, «bilince erdirme»yi uyandırmak ve derinleştirmek gerekir; (ki bu eleştirici bilgi olmazsa her zaman uyuya kalmak veya karşı ihtilâlci ideolojilerin kucağına düşmek tehlikesi vardır). Başka bir deyimle, kendingelme veya pratik «bilinçlenme» gereklidir, fakat yeterli değildir. Kendi kendine yetmemektedir; çünkü hakikaten politik bilinç haline gelebilmesi için bir gıdaya, bilgiye ihtiyacı vardır; politik bir örgüt — parti — onu yönetmeli, ona yol göstermelidir; o, tekrar pratiğe ve eyleme doğru dönmelidir. Demek ki: «*devrimci teori olmazsa devrimci hareket olmaz*». Bütün görünüşleriyle bilinci ve sübjektif etkeni sarmalayan karmaşık şartlar olmazsa, (durumun bilinmesi ve tahlili — politik bilinç, örgütlenme, parti — ahlakî bilinç: fedakârlık, kitlelerin ve kişilerin devrimci kahramanlığı vb. olmazsa) devrimci durum olamaz.

Bir İhtilâl toplumun ta derinliklerine kadar, ve o zamana dek gizli bulunan derinliklerinden bilincin ve ideolojinin en ince şekillerine kadar altüst oluşunu ifade eden ve onu doğuran «tümlüğe sahip» bir olay, bir sosyal vakıadır. Her ihtilâl belirli bir memlekete, belirli bir döneme özgü, tekliği olan bir olaydır; hiç bir zaman tam olarak tekrarlanmayan bir rastlantının içinde oluşur. Oysa ki, Lenin, devrimlerin *kanunları* vardır iddiasındadır.

«*Bütün devrimlerin ve özellikle XX. yüzyılın üç rus devriminin (*) doğruladığı devrimlerin temel kanunu şudur: Bir devrimin olması için sömürülen ve ezilen kitlelerin eskiden olduğu gibi yaşamanın imkânsızlığının bilincine varmaları ve değişim istemeleri yeterli değildir; devrimin olması için, sömürenlerin eskiden olduğu gibi yaşıyamamaları ve hükümet edememeleri gerekir. Milli ölçüde genel bunalım olmadan devrim imkânsızdır* (32).»

Yani, bir durumun bilinmesi ve bilincine varılması bakımından sübjektif, öze değgindir. Onun kesin bir eylem haline dönüşmesi böylece ve o zaman olmaktadır. O, durumun bir unsuru veya bir an'ıdır, fakat sadece bir unsur ve bir an'dır. Objektif sübjektife dönüşüyor, ve bilmukabele. Esas olan objektiftir, ve fakat sübjektif objektifin üzerinde etkisini gösteriyor ve o da bir anlama objektif (gerçek) dir. Karşılıklı etki eşit olmayan iki te-

(*) 1905 Rus devrimi ile 1917 Şubat ve Kasım devrimleri.

(32) LENİN: *Seçme Eserler*, II, S. 751.

rim arasında oluyor, ki bunların aynı gerçekliği ve gelişme dereceleri yoktur, simetrik (bakışık) değillerdir. Zaten bundandır ki, objektif ile sübjektif zorunlu olarak aynı adımla, aynı tempo ile yürümemektedirler. Buradan bilincin ve bilginin gecikmeleri tehlikesi doğmaktadır, bu gecikme bir zorunluluk — bir kanun — değildir, fakat devrimcilerin teorik ve pratik faaliyetlerinde kendisine karşı korunmaları gereken bir tehlikedir. Böylece her durumda, durumun diğer unsur ve görünüşleri arasında, objektif-sübjektif (nesnel-öznel) ilişkisini incelemek gerekmektedir.

Objektif ile sübjektif arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı etkilerin ve çatışmaların bu diyalektik tahlili, insanların kendi tarihlerini oldukları ile (objektif şartlarla), ve düşündükleri ile (sorunlarını, onların vasıtasıyla ve onların içinden çözümlemeğe uğraştıkları fikirlerle) yaptıklarını belirtmekle marksist teoriyi derinleştirmektedir; yani bu şartların ve bu fikirlerin sınırları içinde, yani nihayet başka bir şekilde — bir dereceye kadar — onu yapmak istiyecekleri veya dileyeceklerinden değişik bir şekilde, yapmaktadırlar.

Alman İdeolojisi kitabında Marx: «*Gerçek insanlardan ve onların gerçek faaliyetinden hareket edilir*», iddiasında bulunuyordu.

Bunun sonucu olarak, *sübjektif bakımdan* gerici nedenlerle faaliyette bulunan bir insanın, örneğin geri kalmış bir memleketteki bir derebeyin, hiç olmazsa bir an için, *objektif* olarak devrimci bir rolü olabilir. Ve yine, *görünürde sübjektif bakımdan* devrimci bir tedbir, örneğin halkların birliği ve enternasyonalizm adına emperiyalist bir mem-

leket ile küçük bir halkın birleşmesi veya kapitalist memleketlerin arasında bir federasyon, vb. *objektif bakımdan* karşı-devrimci bir hareket olabilir...

Marx'ın diyalektik metodunun leninist gelişimini bulmağa başlıyoruz.

II

LENİN'İN HAYATI

Özel bir hayatı varmıydı

Onun eşsiz bir imtiyazı olmuştur, bu hiç olmazsa bizler gibi Paris'den, Lyon'dan, veya Bordeaux'dan zamanımızı anlamaya uğraşanlar için böyledir.

Lenin tarihe girerken, esatire girmiş bulundu. Ölümünden beri Moskovada görünür bir şekilde, tahnit edilmiş olarak içinde istirahat ettiği cam tabudun önünden, bütün memleketlerden gelen milyonlarca insan geçmiştir. Eski çarlık İmparatorluğundaki ezilen halklar yararına, bütün dünyadaki sömürge ve yarı sömürge memleketlerin yararına gerçekleştirdiği ihtilâlcı eylem, kendisine tarihî gelişmenin bütün dönemlerini temsil eden insan gruplarıyla ilişkiler sağladı; Asyanın hemen hemen ilkel yarı göçebelerinden, en modern proletaryaya ve «entelicensya»ya (aydınlara) kadar.

Sayısız dillerde yazılı türkülerden, şiirlerden, destanlardan meydana gelen dev bir leninist folklor vardır.

Fakat aynı zamanda Lenin tamamen çağdaş döneme aittir; yaşasaydı 1955 yılında, 85 yaşında olurdu; ve eğer Çuvaş'lar ve Kırgızlar onun için korolar, destanî şiirler meydana getirdilerse, Mayakovski de kendisine «aşırı-modern» şiirler sunmuştur. Onun fotografları alınmış, filimleri çekilmiş ve sesi tesbit edilmiştir. Hâlâ hayatta olan birçok kişi onu tanımış, kendisiyle konuşmuş, kendisini hatırlamaktadırlar, ve sadece Moskova'da değil, fakat Paris'de, Londra'da da bu böyledir; çünkü sürgünde bulunan Lenin bütün önemli dilleri biliyor, konuşuyor ve o dillerde yazıyordu, Avrupayı dolaşmıştı; kültürü böylece kelimenin en güçlü ve en değerli anlamında «Avrupa» kültürüydü (33).

Hayatı aşağı yukarı gün be gün bilinmektedir; daha sonra, ihtilâlin en trajik günlerinin tarihinden alınan bir metin, bunu gösterecektir. Fakat işin garibi, destan ile realite bazen karışmaktadır.

Örneğin «İtalyada» Kapri'de, adanın turistler tarafından daha istilâ edilmediği bir devirde Bolşeviklerin oraya gelip gizlice toplandıkları anlatılmaktadır; ve iddia edilmektedir ki ünlü Rus şarkıcısı Şaliyapin bu toplantılara Lenin'le beraber katılıyordu, ve her oturumun sonunda şarkı söylüyordu; bu yüzden de az sonra Kapri adasında şarkı söylemenin imkânsız hale geldiği, polisin

---

(33) *Felsefe Defterleri* gibi bazı metinlerde Rusca, Almanca, Fransızca, İngilizce, Latince ve eski Yunanca cümleler ve bu lisanlardan aktarmalar karışmış bulunduğundan bu metinlerin tercümanları için büyük güçlükler doğmaktadır!

şarkıcılardan gizli faaliyette bulunuyorlar diye şüphelendiği... anlatılmaktadır. (34)

Londra'da, az yıl önce, az çok sağır ihtiyar bir kütüphaneci Lenini hatırlamaktaydı: «bu köşede çalışmaya gelirdi, çok sakin bir beydi, bir yığın kitap ister ve kütphane kapanıncaya kadar yerinden kıpırdanmazdı. O zamandan sonra çok gürültü çıkardığını söylüyorlar...»

Pariste dahi, sade Marcel Cachin gibi politik kişiler değil, fakat yazarlar da Lenin'i hatırlamaktadırlar. Örneğin tanınmış şair Tristan Tzara Lenin ile 1917 de İsviçre'de rastlaştığını hatırlamaktadır. (O sıralarda Lenin Rus devriminin güçlerini toparlamaktaydı — ve genç şair aşırı bir şiir türünü «dadaizm»i ortaya atacaktı; bu, burjuva kültürünün anarşiye kaçar bir inkârından ibaretti, her halde Lenin bunu onaylamazdı). Yıkıcı şair ihtilâlcı devlet adamıyla santranç oynamış ve onu yenmiş, Tristan Tzara bunu anlatırken nükteli bir tarzda: «fakat Lenin daha Lenin değildi», diye eklemektedir.

Bütün tanıkların söylediği birbirini tutmakta ve Lenin'i, «sakın bir adam», görünürde çok «sı-

(34) Efsanenin doğuşunda gerçek tarihi bir olay bulunmaktadır. Uzun zaman bu İtalyan adasında oturan Gorki'nin etrafında «Otzovist» (Tanrı Yapıcıları) diye adlandırılan idealist felsefesine bağlı bir grup sosyal - demokrat toplanmaktaydı, bunlara birkaç bolşevik katılmıştı. Gorki ile dostane bir şekilde mektuplaşan Lenin, buna rağmen bu «Tanrı yapıcıları» mistik eğilimine karşı sert bir şekilde savaşıyordu. 1909 yılında bu grubun azalarından Paris'e kendisiyle görüşmeğe gelmelerini istedi.

radan» bir insan, kendisine çok hakim, sade, adeta silik, herkes gibi giyinen, sakin ve çalışkan bir yaşantıdan, kitapdan... ve oltayla balık tutmaktan hoşlanan biri olarak tanımlamaktadırlar.

Bu devrimci, romancıların kaleminden tanıdığımız Byron veya Garibaldi, veya halka onu ayaklandırmak için giden ve gizli terörcü örgütlerin üyeleri bulunan «halkçılar», aydın «halk dostları», yani eski Rus «nihilist»leri tarzında, resmedilmeğe elverişli devrimci bir tavır, bir kişilik takınmıyordu. Onun üslubu XIX. yüzyılın insanlarınınkinden kökünden değişikti.

Ve hatta onu Marx ile mukayese edersek, ki Marx'ın Jenny von Westphalen ile evliliklerinin son derecede heyecan verici, romantik ve romanesk bir yönü olmuştur, Lenin'in «özel» hayatı aşağı yukarı yok gibidir. Çalışma arkadaşı Krupskaiya onun eşi olmuş, sürgünde arkasından gitmiş ve 1894 yılından ölümüne kadar onunla yaşamıştır.

Oysa, devrimci Lenin'in ceket ve kasketli, Mogolumsu çekik gözlü, çehresini küçük bir bıyık ve bir sakalla süsleyen ve saati gelince dünyanın üzerine fırlatacağı devrimci düşüncesinin patlayıcı maddesini geniş alnının altında taşıyan bir bay olarak tanıtmak, kendisini küçültücü, alaylı bir şekilde tasvir etmek olur.

Tanıkların ve tarihcilerin, hiç olmazsa önemli dönemler bakımından, Lenin'in faaliyetini gün be gün, hatta saat be saat ortaya koyabildiklerini söylemiştik.

1917 Sonbaharı

Rus devriminin resmi tarihine göre Lenin'in 1917 yazını nasıl geçirdiğini görelim; bunda bir macera filiminin canlılığını görürüz; bu sahifeleri o durumun bir resmini vermek için buraya aktarıyoruz. Daha sonra Lenin'in hayatını başından beri, yeniden ele alacağız (35).

«1917 son baharı nihayetlenmekteydi; siperlerde çamur, rutubet hakimdi; cephede milyonlarca asker Geçici Hükûmete lanet okuyorlardı, kalpleri heyecandan burkulmuş, dördüncü bir kışı hakikaten burada geçirecekmiyiz, diye kendi kendilerine soruyorlardı. Gece köylerde gök yangın ışığı ile aydınlanıyordu; çanlar alarm işareti çalıyordu; çalışkan köylüler artık burjuva Geçici Hükûmetinden toprak alma umudunu yitirmiş, asillerin malikânelerini ateşe veriyor, bey topraklarını ellerine geçiriyor, ağır baş hayvanları paylaşıyorlardı. Şehirlerde işçi grevleri birbirini kovalıyor, kabaran bir çığ gibi durmadan artıyordu. Lenin'in önceden haber verdiği, beklediği, ve hazırladığı yeni bir ihtilâl yaklaşıyordu.

Temmuz 1917 gösterisine yaylım ateşi açıldıktan sonra, karşı-ihtilâlin yakından izlediği Lenin yer altı çalışmasına geçmişti. İlk günlerde Petrograd'da S. Alliluev adında eski bir bolşeviğin küçük lojmanında gizlendi: Rojdestvenskaia Sokak 10., No. 17 a. Bolşevik partisinin şefi dördüncü katta tek pencereli küçük bir odada oturuyordu.

---

(35) *Sovyetler Birliğinde İç Savaş Tarihi*, Cilt 2, Lenin'in ayaklanma çağrısı, S. 9 - 16, Moskova yabancı dil baskısı.

Geçici Hükûmet Lenin'i yakalayana ödül vaadetmişti. Polis hafiyeleri Vladimir İliç ile irtibatı sağlıyan bütün gözde militanları takip ediyordu, kolaylıkla izini bulabilirlerdi. 11 temmuz; Lenin şehrin dışında Sestroretsk'e yakın küçük bir kasabaya taşındı...

Lenin Razliv'e yerleşti; istasyonun yanında hangarlı küçük bir ev vardı, çatısında saman istif ediliyordu, oraya dik bir merdivenle çıkılırdı. Çatıya bir masa ile iki iskemle kondu. Lenin orada oturdu, fakat şehir dışında bile tehlike devam ediyordu. Etraflarda tatile çıkanlar, memurlar ve subaylar dolaşıyordu, bunlar kurnazca Lenin'in sözümona Almanyaya kaçtığı hakkında dedikodular yaymakta idiler. Bunun üzerine Vladimir İliç daha emin bir yerde, ormanda saklanmaya karar verdi, istasyonun arkasında, küçük bir gölün kenarında, bir mer'a vardı; yer bomboş, uzaktı, tatile gelenler azdı; civarda sadece orakçılar oturmaktaydı. Lenin buraya, Konstantin Petroviç İvanov adını taşıyan bir hüviyet belgesiyle, orakçı kılığında geldi. Koruluktaki bir açıklıkta bir saman yığınının içinde Lenin'in en yakın silâh arkadaşları bir nev'i huğ hazırladılar ve şeflerini oraya yerleştirdiler. Gazete ve mektupları oraya getiriyorlardı. Büyük bir çalılığın gölgesinde, üzerinde bir çay kabının kaynatıldığı bir saman ateşinin yanında, Lenin düzenli olarak Petrograd'a ulaştırılan makalelerini yazıyordu. Bazen, geceye doğru, kürek sesleri duyuluyordu; bunlar gölü aşarak Lenin'i görmeye gelen Merkez Komitesi sözcüleri idiler.

Bir gün, Sergo Ordjonikidze direktif almak

üzere Lenin'in yanına gitti; gölü aştı, sık bir fundalıktan geçti ve bir açıklığa vardı; bir saman yığınının arkasından orta boylu bir adam çıktı ve Ordjonikidze'yi selâmladı. Ziyaretçi yolundan gitmeye hazırlanırken, yabancı omuzuna vuruverdi:

— Ne o, arkadaş Sergo, beni tanımıyormusunuz?

Sakalsız ve bıyıksız Lenin tanınır halde değildi.

Sergo saatlerce Lenin'in huğ'unda kaldı ve kendisine Merkez Komitesinin faaliyetleri hakkında ayrıntılı haberler verdi.

Vladimir İliç, Ordjonikidze vasıtasıyla yapılacak işler hakkında bir sıra talimat yolladı.

Gizlendiği yerden, Lenin Bolşevik Partisinin VI Kongresinin çalışmalarını sürekli olarak yönetti.

Fakat orda, ormanda dahi İliç rahat yüzü görmedi. Hükümet ajanları etraflarda dolanıyor, işçi topluluklarında aramalar yapıyorlardı. Bir gece, çok yakınlarda patlayan silâh sesleri ile Lenin uyandı. Büyük gürültüyle patlamalar bir birini izliyordu; «izim bulundu» sonucuna varan Lenin huğ'yu terketti, çalılıklara daldı; bu yanlış bir alarm olmuştu; daha sonra öğrenildi ki Junkers'ler (subay adayları) Sestroretsk fabrikasını sarmış işçilere silâhlarını teslim etmeleri için ihtarda bulunmuşlardı.

Temmuz sonunda, Parti Merkez Komitesi Lenin'in Finlandiyaya gitmesine karar verdi. Ordjonikidze bu seyahati düzenlemekle görevlendirilmiş-

ti, yer altı çalışmalarında usta militanlar kendisine yardım ettiler.

Seferin planı hazırlandı. Lenin'in devamlı aranması onun naklini güçleştiriyordu. Önce Finlandiyaya yaya olarak geçmek düşünüldü; sınır boyunca bir keşif yapıldı; pasaportların her yerde sıkı bir şekilde kontrol edildiği görüldü. İlk plândan vazgeçmek zorunlu olmuştu, bunun üzerine sınırın bir banliyo treninin lokomotifi üzerinde geçilmesine karar verildi, bunda Finlandiya demir yolunda makinist olan Hugo Jalava yardımcı olacaktı. Tasarı Lenin'e bildirildi, o da kabul etti.

Tasarı şuydu: Razliv garına varmak; Petrogradın yakınlarındaki Udelnaya istasyonuna kadar trene binmek; ordan da, bu defa Finlandiya hattı üzerinde ateşçi yerine geçirilecek olan Lenin seyahatin üst tarafını lokomotifde yapacaktır; fakat son anda, yolu kısaltmak üzere Levaşovo istasyonuna kadar 12 kilometrelik yolun yaya olarak aşılmasına karar verildi. Ormandan geçmek gerekiyordu; dar, güç görülen bir patikadan birerle kol geçildi.

Gece bastırıyordu; karanlıkta yönünü güç bulan, şaşıran kafile bir orman yangını alanına vardı. Tutuşan turba idi ve boğucu bir yanık kokusu yayılıyordu. Arkadaşlar yanan turbada gömülmek tehlikesiyle karşı karşıya uzun zaman dolandılar; güç belâ ırmağa vardılar; ayakkabılarını çıkartarak dizlerine varan buz gibi suyun içinden geçtiler; fakat birden karanlıkları bir lokomotif düdüğü deldi. Sabahın birine geliyordu. İstasyonun yanına silâhlı subay adayları ve liseliler dolmuştu, peronu boğuk bir ışıkla aydınlatan bir fe-

ner vardı. Lenin hattın tümseğine gizlendi, yanındaki arkadaşları keşfe çıktılar, bir tanesi yakalandı; devriye hüviyetini sorup onu gara götürdü. İstasyonun muhafazasıyla görevli tecrübesiz gençler toplu halde onun arkasından gittiler. Peron boşalmıştı. O anda tren geliverdi. Lenin son vagona fırladı, onu izleyerek, Finlandiyalı bolşevik, arkadaşı Eino Rahja trene fırladı. Hüviyetler kontrol edildikten sonra Junkers'ler tutukluyu bıraktılar.

Gecenin geç saatinde, Lenin ve arkadaşı Udelnaya istasyonuna vardılar, çok yakında olan Petrogradın ışıkları göğün karanlığını aydınlatmaktaydı. Yolcular gecelerini tanıdık bir Finlandiyalıda geçirdiler. Ertesi günü, anlaşıldığı gibi, gara gittiler. Finlandiya treni yaklaştı. Makinist Javala lokomotifi sürmektedir. Katarı istasyonun ötesine, uzağa kadar götürüp bir yol geçidinde durduruyor. Lenin lokomotife tırmanıp küreği eline alıyor ve derhal ateşçilik görevine başlıyor.

Beloostrov sınır istasyonunda Geçici Hükûmetin milis askerleri treni beklemektedirler. Konvoyu, vagon vagon arıyorlar, belgeleri dikkatle kontrol ediyor ve yolculara bakıyorlar. Hükümetin hafiyeleri lokomotife iyice yaklaşmıştır. Bir dakika daha aynasızlar Lenin'i yakalıyacaklardır. Fakat makinist Jalava soğukkanlılığını elinden bırakmıyor, derhal lokomotifi çözüyor ve su ikmalini yapacağım diyor. Dakikalar, heyecan içinde geçmektedir. İkinci çan beklenmektedir. Kondüktör peronda çırpınıyor, sağa sola koşuyor, düdük çalıyor, lokomotif yok. Jalava ancak üçüncü çan çalınca lokomotifi son süratle geri getirdi. Tren

derhal hareket etti, ve Finlandıya sınırını geçti. Bu şekilde Kerenski'nin hafiyeleri lokomotifi aramak olanaklarını bulamadılar.

Lenin bir kaç zaman, Terijoki istasyonundan 12 kilometre uzakta, küçük Jakola köyünde kaldı, fakat oradan partinin merkez örgütleriyle bağlantının sağlanması güç oluyordu. Şehirde bir barınak bulmak şarttı. Helsingfors'da (*) emin bir yer bulundu, burası daha sonra polis müdürü olan, şehrin işçi milisi şefinin eviydi. O sırada görevi dolayısıyle kendisi polis müdürünün baş muavinliğine getirilmişti. Hükûmetin bu kadar yüksek bir memurunun Bolşeviklerin şefini gizlediğinden kim şüphelenebilirdi?

Ev sahibi Lenin'i sokakta karşıladı. Beraberce eve yaklaştılar. Vladimir İliç dikkatlice sokağı izledi. Kimsenin kendisini kontrol etmediğinden emin olunca girdi. Lenin her şeyden önce gazeteleri nasıl alacağını bilmek istedi. Petrogradın bütün gazetelerinin her gün kendisine getirilmesini ve mektuplarının düzenli olarak oraya yollanmasını istedi. Lenin, tap taze gazetelere daldı. Yorgun olan ev sahibi uyumuştu, fakat odanın sessizliğinde uzun zaman mürekkepli kalemin gıcırtısı ve gazetelerin hışırtısı duyuldu. Lenin'in önündeki defterin üzerinde şu başlık vardı *Devlet ve İhtilâl.* Vladimir İliç bolşevizmin en önemli belgelerinden biri olacak olan eserini yazıyordu...

Delikanlı

(1900 yıllarına doğru Lenin takma adını alan) Vladimir İliç Ulyanov bu gün Ulyanovsk ismini

(*) Helsinki'nin eski ismi. Ç.

taşıyan, Volga kenarındaki Simbirsk de 10 Nisan 1870 günü doğmuştur (36)

Babası matematik ve fizik öğretmenliğinde bulunmuş, sonra Simbirsk eyaletinde okulların müfettiş ve müdürlüğünü yapmış uzun ve meşakkatli bir üniversite meslek hayatından sonra asalet unvanını almıştı; 1886 başlarında vefat etti. Anası Marie Alexsandrovna Blank, bir doktorun kızı olup, çok kültürlü, çok lisan bilen, iyi müzisyen idi, çocuklarını pek iyi bir şekilde eğitti. Zaten hepsi devrimci olacaklardır.

Lenin Simbirsk lisesinde parlak bir şekilde okudu. Tatillerinde Volganın esas bakımdan köylü bölgeleri olan eyaletlerini dolaşıyordu. Orada köylülerin sefaletini ve Çarlığın, Tatar, Çuvaş vb. gibi bir çok milliyetleri nasıl ezdiğini inceleyebiliyordu. Lisede de düşünce cendere içine alınmıştı, bunu Lenin'in sonradan söyleyeceği gibi «halkı karartma vekaleti» örgütlemekteydi. Delikanlılığının başından beri «yasak edilmiş» yazarların eserlerini okudu: Dobroliubov, Pisarev ve hele Çernişevski, onun *Ne Yapmalı?* romanı kendisini çok etkilemiştir. Ağabeyi Aleksandr'ın da Vladimir İliç'in üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Petersburgda üniversite öğrencisi olup oradan *Kapital* (C.I) i getir-

---

(36) Marx- Engels-Lenin Enstitüsü (Moskova), belge ve yayınlarına göre. Notlar halinde Lenin'in yayınlarını tarih belirterek göstereceğiz. Hele daha sonra incelemiyeceğimiz önemli yazıları söz konusu olunca bunlara kısa bir özet ekliyeceğiz. Ve bunu, leninist eserlere ve düşüncesinin yönlerine girişeceğimiz zaman kendi kendimizi tekrarlamağı göze alarak yapacağız.

di ve Lenin bu eseri 1885 de, 15 yaşında okudu. 1887 yılında «halkçıların» terorist örgütünün üyesi olan ağabeysi tutuklanmış, mahkûm edilmiş ve 8 Mayıs günü idam edilmişti. Bu vesileyle şehrin bütün «liberal» sosyetesi Uliyanovları yalnız başlarına bıraktı, ve genç delikanlı demokrat ve Liberal «ihtilâlcilerin» acizliğini ve korkaklığını anladı. O da devrimci oldu, ve fakat «halkçılık» ve kişisel terorizm yolunda ağabeysinin izinden gitmedi. O andan itibaren, başka bir yol, başka politik araçlar sezinledi.

Liseden birincilik altın madalyası alarak çıkan Vladimir İliç, 13 Ağustos 1887'de Kazan Hukuk Fakültesine kaydoldu. Eskilerden daha da gerici yeni «Üniversite yönetmeliği» nin uygulanması sonucu olarak üniversite gençliğinde bir kaynaşma vardı. Geleceğin Lenin'i derhal «bozguncu» bir grubun merkezi haline geldi. 4 Aralık 1887 günü Kazan öğrencileri gürültülü bir gösteri yaptılar, ertesi gece polis genç Uliyanov'u tutukladı.

Sorgusunu yapan polis komiseri kendisine «karşınızda bir duvar varken ayaklanıyorsunuz», dedi.

Vladimir İliç, hor gören bir eda ile: «çürük bir duvar, bir itelerseniz, yerle bir olur.» cevabını verdi.

5 Aralık günü üniversiteden ihraç edildi ve iki gün sonra eyaletin Kokuşino köyüne emniyet kontrolunda sürgün edildi. Ablası Anna daha önce Sibiryaya sürgün edilip «af» a uğramıştı. Kardeşinin yanına yerleşti, o günden beri polis devamlı olarak Lenin'i ve ailesini kontrol edecektir. En basit

hareketleri ayrıntılı raporlara konu olacaktır; ve bunlardan bazıları arşivlerde saklandığından bu gün tarihçilerin araştırmalarına yaramaktadırlar.

Ekim 1888: Lenin'in Kazan şehrine dönmesine izin çıkmıştır, fakat ne üniversiteye kaydolabilmekte, ne de pasaport alabilmektedir. Lenin tekrar Marx'ı incelemeğe başlıyor, ve az sonra Sibirya'da sürgündeyken ölecek olan genç ve parlak bir marksistin, N. Fedossiev'in kurduğu çevreye katılıyor. Lenin ilk rus marksisti değilse de, ilk rus marksistlerindendir. O devirde rus aydınlarının çoğunluğuna hâlâ «halkçılık» etkiliydi ve terorizmin kahramanlarına karşı heyecan duyuyorlardı. Lenin diyor ki: «*onların bu kahramanlık geleneğinin çekiciliğinden kurtulabilmeleri için mücadele etmeleri, çok hürmet ettikleri kişilerle ilişkiyi kesmeleri gerekiyordu.*»

1889'da Vladimir İliç ailesi ile birlikte Samara'ya yerleşiyor; orada halkçı bir gruba giriyor, söz alıyor, halkçı yazarları ve bu arada Mikailovski'yi eleştiriyor, Marx'ın *Felsefenin Sefaleti* adlı kitabını anlatıyor; ve az sonra bu grubun üyelerinin büyük bir kısmı ve bu arada yöneticileri onun görüşlerini kabul ederek marksist oluyorlar.

«Halkçı» doktrin esas olarak, rus köylüsünün, köylü tarafından ve onun yararına yapılacak ihtilâlin, köylü komünası (mir) tarafından ve onun içinde kurulacak sosyalizmin, savunması olarak özetlenebilir. Görülüyor ki halkçılık teorisi Rusyaya, rus toplumuna, rus ihtilâline tam bir özellik tanımaktaydı. Bu bakıma marksizm ile uzlaşmazdı. O dönemde Lenin halkçılık sosyolojisini daha iyi eleştirebilmek için, bu gün sosyolojik

anketler diye adlandıracağımız araştırmalara girişiyor. Arka arkaya beş yaz, tatil döneminde, bölgenin köylerini inceliyor, marksizme geçen halkçılar kendisine yardım ediyorlar ve Vladimir İliç «ocak, ocak» (ev ev) yapılan bir «anket»in sonuçlarını fiş haline sokuyor. Bu araştırmalar kendi teorik açıklamalarının sonuçlarını doğrulamaktadır; bunun üzerine köylü sorunlarını inceleyen ilk yazısını yazıyor (37).

1890 yılında Petersburgda hukuk imtihanlarına girmesi için izin çıkıyor. Dört Üniversite öğrenim yılının programlarını hazırlamak için Vladimir İliç'in bir yılı vardır. O yaz Alakaevka köyünde bir sıra ıhlamur ağacı arasında dal ve otlardan bir çalışma odası yapıyor ve artık oradan ayrılmıyor. İmtihanlarını veriyor, bütün adaylar arasında en yüksek dereceyi alıyor. Halbuki tam bu devrede çok sevdiği küçük kız kardeşi Olga aniden ölmüş bulunmaktadır...

Ocak 1892'de Lenin Samara barosuna kaydoluyor ve zayıfların, fakirlerin, köylülerin avukatı oluyor. İlk müşterisi Çarın işleri iyi yürütmediğini söyliyerek böylece «Allaha, Meryeme ve teslise» hakaret etmekten sanık bir köylüdür...

---

(37) *Köylü hayatında yeni ekonomik süreçler*, 1893'de yazılmış, yayınlanmamış sonradan bulunmuştur. «*Orada açıklanan tezler makalede söylendiğinden çok daha uzağa gitmektedirler. Küçük üreticilerimizin farklılaşması bana şehirdeki kapitalizmimizi ve büyük kapitalizmimizi izah eden öze degin bir olay gibi görünüyor. Bu özel bir oluşumun efsanesini yıkmaktadır...*» (*Leninski Sbornik*, C. XXXIII, S. 15.)

1893'de, Petersburga gidiyor ve orada önemli marksist gruplar buluyor, bu gruplarda işçi üyeler bulunmaktadır, fakat bu grupların aralarında bağları olmadığı gibi, işçi sınıfının haklarını elde etmek için giriştiği hareketlerle de ilişkileri yoktur. Bu gruplar soyut tartışmaların içine dalmış durumdadır. Vladimir Ulyanov onları «canlandırdı» (38). Marksist teorilerini Rus gerçeklerine, menfaat mücadelelerine, politik amaçlara «heyecan verici bir şekilde» bağlıyarak açıklıyordu. «Canlı bir marksizm fark edilmekteydi.» (N. Krupskaiya, *Eşinin Hatıraları, 1933,* S. 12 Rus baskısı).

Halkçıların bir doktorlar kongresi vesilesiyle hazırladıkları illegal bir gece toplantısı Moskovada uzun zaman hatırlardan çıkmadı. Vladimir Ulyanov buzdan bir sessizlik içinde söz aldı; konuşmasının sonunda toplantıdaki bütün gençler Halkçılıktan marksizme geçmişlerdi.

Vladimir İliç, Rusyadaki politik ve ekonomik durumu, git gide daha açık bir şekilde somut ola-

(38) İlk 1937 yılında yayınlanan, *Pazarlar Sorunu* hakkındaki makale. Halkcılar, kapitalizmin köylüleri iflas ettirmekle iç pazarı daralttığını sonuç olarak kendi gelişme şartlarını yok ettiğini iddia ediyorlardı. Lenin, onlara karşı, Marx'ın kapitalizmin gelişme süreci olarak doğal ekonominin ticarî ekonomi şekline — ve bunun da sınai kapitalizm şekline — dönüşmesi hakkındaki teorilerini yeniden eline almaktadır.

rak görmektedir (39). Sanayi kapitalizmi, burjuvazi, eski tabii köy ekonomisini yok ederek kendi objektif durumunu, yani pazar üretimini geliştirerek güçlenmektedir. Burjuvazi, devrimci olduğunu söylemektedir; fakat bu artık 1789 burjuvazisi değildir; iktidara geçmek istemektedir, fakat proletaryaya karşı gericilikle uzlaşmaya hazırdır. Hakikaten devrimci olan, tek proletaryadır; o, hakiki müttefiklerini liberal burjuvazi arasında değil köylülerde bulacaktır. Bununla beraber köylüler, halkçıların sandığı şekilde ne devrime can verebilirler, ne devrimi başartıp, onun politik amaçlarını saptayabilirler. İşçi sınıfı kendi kaderini kendi eline almalıdır, devrimi yönetmeli ve onu elden geldiği kadar uzağa götürmelidir, köylülerin geri kalmış veya burjuvalaşmış zümrelerini sürüklemelidirler. *İşçiler ile köylülerin ihtilâlci ittifakı* böylece gündeme girmektedir; ve fakat bunun başarılması ve yönetilmesi için, işçileri kendi öz amacı olan bağımsız politik bir güç halinde birleştiren marksist bir parti gerekmektedir: bu amaç sosyalizmdir. Marksist grupların üyesi olan sosyalistler, (aydın olsun veya olmasın), böylece bütün dikkatlerini ve faaliyetlerini işçi sınıfının üzerine yönetmelidirler.

---

(39) *Halk Dostları Nedirler?* (1894), yazısı hakkında Rusyada marksist ihtilâlcı partisinin manifestosu olduğu söylenebilmişti. Halkçılık zorunlu olarak soysuzlaşır, çünkü — ihtilâlcı görünüşü altında — hali vakti yerinde köylülerin (kulakların) çıkarlarının sözcülüğünü etmektedir, bunlar ise Komüna sosyalizminin nüvesi sanılan köylerin ekonomik hayatına hakim bulunmaktadırlar.

Lenin kendini bu pratik amaçlara, bu ihtilâlci örgütlenme çalışmasına verecektir; fakat bunu yaparken teorik, ekonomik, «sosyolojik», felsefî araştırmalarını bir tarafa bırakmamaktadır. Gitgide daha sağlam olarak marksist, yani materyalist ve diyalektikçi olmaktadır. Artık şu ünlü cümleyi yazacaktır:

«*Materyalizm bir parti davranışını kapsamaktadır, çünkü o, bizim her olayı değerlendirmemiz için açık ve seçik olarak belirli bir sosyal grubun görüşünü benimsememizi zorunlu kılmaktadır...*»

Yani, sunduğumuz yazının devamından anlaşılacağı üzere, materyalizm — bilimsel olarak — *objektif bir şekilde* bu grubun çıkarlarını, eğilimlerini, *sosyal bir güç olarak* tahlil etmemizi gerektirmektedir.

1894 yılının sonunda, hayat arkadaşı olacak olan genç üniversite öğrencisi Krupskaiya ile tanıştı.

Bundan böyle Lenin, işçi toplantılarına katılıyor, grevlerde bildiriler yazıyor, istekleri somutlaştırıyor (40), işçi hayatının en basit en günlük olayları ile ilgileniyor.

1895'de sosyal demokrat çevre ve grupların sözcüleri bir konferans halinde toplanıyorlar. Bu toplantıda Lenin, işçi sınıfının isteklerini, günlük talepler ve ekonomik reformlarla sınırlamak istiyen «ekonomist»lere karşı mücadelesine başlıyor.

(40) *İşçi gündeliklerinden fabrikalarda kesilen cezalar hakkındaki kanun üzerine açıklama,* bu — marksist yönden — kanun hükümlerini yorumlayan bir broşürdür.

Konferans, İsviçrede faaliyette bulunan «Emeğin Kurtuluşu» marksist grubuyla temas kurmak üzere bir sözcü yollamak kararını alıyor. 25 Nisan 1895 günü Lenin yola çıkıyor; Plekhanov'la karşılaşıyor, ve daha o zaman bile bir çok noktada ona karşı geliyor, bunların arasında köylülük sorunu vardır; Plekhanov bu konuda işçi sınıfının, köylüleri değil de, (demokrat burjuva) liberalleri politik müttefik olarak alması gerektiğini düşünüyordu.

Lenin artık ağır hasta olan Engels'le karşılaşamıyor (41) Berlin ve Paris'de kalıp işçi hareketini inceliyor. 7 Eylül 1895 Rusyaya döndüğünde, Rus işçi ve sosyalist örgütlerinin zayıflığı ile, bunların tarihi ödevlerinin büyüklüğü arasındaki uçurum karşısında «*fiziki ızdırap derecesinde*» darbe yemişe döndü.

Bunun üzerine Peterzburg'daki (yirmi tane kadar) militan marksist çevrelerini çok güçlü bir disiplini olan bir «Mücadele Birliği» şeklinde birleştirmeyi başardı. «Birlik», sosyalist fikir ile işçi hareketi arasındaki kaynaşmayı başarmaktadır: bu, devrimci marksist bir partinin nüvesidir. «Birlik» etkisini hızla yaymış ve bir gazetenin yayınlanması hazırlıklarına girişmiştir (42).

(41) *Marx-Engels-Marksizm*, isimli derlemede Lenin'in Fransızca olarak yayınlanan makalesi; Ed. Sociales, Paris, S. 49 ve s.

Lenin'in ailesine mektupları, (Rus baskısı, 1934), birçok ayrıntı kapsamaktadır. Lenin'in Fransadaki hayatına ait *Lenin Paris*'de isimli bir broşür yayınlanmıştır.

(42) Lenin'in üç makalesi: 1. Engels hakkında 2. bir baş yazı: *Rus işçilerine* 3. bir yergi: *Vekillerimiz neler düşünüyorlar?*

8, 9 aralık 1895 gecesi polis Birliğin lokalini altüst etmiş ve Lenin'i tutuklamıştır.

Lenin hapishanede geçirdiği 14 ayda çalışabilmeyi başarmıştır (43). Okumasına izin verilen kitapların satırları arasında süt ile yazı yazmaktaydı. Kendisini yakalatmamak için, ekmek içi ile küçük hokkalar yoğuruyor ve en küçük bir tehlikede bu hokkaları yutuyordu. «Bu gün altı mürekkep hokkası yedim» diye bunu hoş bir şekilde anlatmıştır.

Sürgüne mahkûm edildiğinde, hareketinden önce, Birlik'ten arta kalanları zehirleyen «ekonomizm» akımına karşı tepki gösterebiliyor. «Eski» lere karşı çıkan «gençler» sırf sendikacılıkla uğraşan bir birlik arzuluyorlardı; «İşçi sandıkları» kurmak, dar bir kanunluluk içinde kalıp politik mücadeleyi bırakmak istiyorlardı. Lenin onları şiddetle eleştirdi.

Sibiryada Sürgün

4 Mart 1897 de, Lenin Sibirya'ya varıyor önce Kranoyarsk'a; (orada zengin liberal bir tüccar kendisine ödünç kitaplar veriyor) (44), sonra (Yenisey) de Şuşenskoye köyüne gidiyor, Sibirya ovasını dolaşıyor, köylülerin hayat şartlarını inceliyor ,hukukî bilgileriyle kendilerine yardım ediyor,

(43) *Sosyal-Demokrat Partisi program taslağı.*

(44) «Ekonomik romantizm» hakkındaki makale. Kendilerini orijinal sanan ve Rusyanın «Batı»ya göre özgün olduğuna kendilerini inandıran Halkçıların Sismondi'nin tezlerini aktardıklarını göstermektedir.

avlanıyor, fırsat buldukça satranç oynayıp patinajla vakit geçiriyordu. Aynı zamanda *Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi* hakkındaki kitabını orada tamamlayacaktır.

Büyük eser dışında o sıralarda otuzdan fazla inceleme ve makale yazmıştır (45), bunların arasında: *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri,* isimli önemli bir broşür bulunmaktadır. Broşürde kaçınılmaz olan ekonomik ve politik krizi, mutlakiyetçi polis rejiminin çöküşünü haber vermektedir (46).

Öte taraftan Helvetius, d'Holbach, Kant'ı okuyor, sonra da — hiddetlenerek — reviziyonistlerin (Bernstein), «ekonomist»lerin yazılarını okuyor. Bu sonuncuların etkisi (Mart 1898) Minsk kurucu kongresinin (*) hakiki bir politik parti meydana getirmesini engelliyor; Lenin onlara karşı şiddetli bir «ihtarname» yazıyor.

---

(45) *Hangi mirası inkâr ediyoruz? Köy ekonomisinde kapitalizm. Rusya Sosyal-Demokratlarının protestaları.* vb.

(46) «Rus Sosyal-Demokratları öyle hareket etmelidirler ki krach (batkı) olunca Rus proletaryası daha bilinçli, daha birleşmiş, görevlerinin anlamını kavramış, aşırı kârlar toplayan kapitalistler sınıfına karşılık verecek güçte, mutlakiyete karşı Rus demokrasisinin başında kesin bir mücadele yapacak güçte bulunsun.» *(Sosyal-Demokratların görevleri,* son satırlar.)

(*) Bu kongre Sovyetler Birliği Komünist Partisinin ilk kongresi sayılmaktadır. II. nci kongrede (1903), Bolşevik - Menşevik (çoğunluk - azınlık) ayrımı belirecektir. Bolşeviklerin kesin olarak ayrı parti kuruşları Petrograd'da 1917 yılında toplanan VI kongrede gerçekleşecektir. Çev.

Zaten o sıralardadır ki, Lenin Marx'ın ve Engels'in o zamana kadar yayınlanmış olan bütün eserlerini okuyarak ve tekrar okuyarak, yeni sorunlar vazetmeğe, yeni gereklilikleri, yeni düşmanları sezmeğe başlıyor; bu tarihin bir «dönemeci» dir.

«*Marx'ın teorisini tamamlanmış, değişmez bir bütün olarak görmüyoruz. Aksine olarak düşünüyoruz ki, bu teori sadece bilimin köşe taşlarını yerleştirmiştir; eğer sosyalistler hayatın kendilerini aşmasını istemiyorlarsa bu bilimi her yönden derinleştirmelidirler. Düşüncemize göre Rus sosyalistleri için Marx'ın teorisini bağımsızca iyice işlemek özel olarak zorunludur.*» *(Leninski Sbornik,* C. II, S. 492).

Rusya için, kapitalizmin ve proletarya diktatörlüğünün dışında ayrı tarihî bir yol yoksa da, enternasyonal işçi hareketinin teorisinin ve pratiğinin ona has bir tecrübesi, özgül bir hazırlanışı vardır. Oysaki, bu Rusyaya özgü özümleme (élaboration) Marx'ın en devrimci tezlerine dönüşü gerektirmektedir. Ekonomistler, oportünistler, revizyonistler Marx'ın *fakirleşme* hakkındaki teorisini bir tarafa attıkları halde, Lenin onu tekrar ön safhaya getiriyor. Sınıf mücadelesinin amaçlarını açık olarak saptamak gerekir: önce politik özgürlüğün kullanılması *(demokratik amaç),* sonra sosyalizm (öz olarak *proletaryanın* amacı).

Bu devirdeki bir çok yazılar göstermektedir ki Lenin, onu daha tam olarak tahlil edip tanımlamadığı halde, yeni bir dönemin yükselişini görüyordu; Rusyanın ve onun devrimci proletaryasının ön planda yer alacakları ve sosyalizme doğru

yollarını bulacakları, fırtınalı, altüst edici bir dönem. Kapitalizmin (nisbeten) «sakin» gelişmesi son bulmaktaydı, aynı zamanda da burjuvazinin — devrimci burjuvazinin — hakim olduğu tarihî devre bitiyordu; Lenin *İskra*'da:

«*Son burjuva devrimci hareketlerinin dönemi, dizginsiz bir karşı devrimin ve bütün güçlerin aşırı gerilimlerinin devrimin arifesindeki dönemi açık seçik olarak fark edilmektedir*», diye iddia ediyordu. (C: V., S. 340, Rus baskısı).

Marx'ın sezinlediği gibi, dünya ihtilâlinin merkezi Doğuya doğru yer değiştiriyordu; sadece Rusya'ya doğru değil, daha da uzaklara:

«*Tarih bize bu an için bir görev vermektedir, görevlerin en devrimcisi... Avrupa karşı devriminin aynı zamanda da Asya karşı devriminin en kudretli kal'asının yıkılması, Rus proletaryasını enternasyonal devrimci proletaryanın öncüsü haline getirecektir...*»

Yıl 1900. Vladimir İliç, Krupskaiya'ya göre, eylemsizlikten o derecede acı çekiyordu ki, uyku uyuyamaz olmuştu; sürgünü terk etti; derhal politik bir gazete hazırlığına girişti; geleceğin «İskra» sı. (*).

Okhrananın elinde

Fakat polis onu tekrar tutukladı. Okhrana Şefi Albay Zubatov raporunda şunları yazmaktadır:

«*Devrimde Ulyanov'dan büyüğü yoktur... Bu gövdenin başı kesilmelidir.*» Tutuklandığında Lenin, bir faturanın üzerinde görünmez mürekkeple

(*) Kıvılcım. Ç.

yazılı, hayatî önemde bilgiler taşıyordu. Polis bu faturaya önem vermedi, delilsizlikten serbest bıraktılar. 16 Temmuz 1900 günü Rusyadan çıktı.

Lenin'in o sıralarda «hayatının eseri» olarak saydığı *İskra*'nın hazırlanışı kolay olmadı. Plekhanof ve öteki Rus marksistleri ile fikir ayrılıkları derinleşiyordu. Gazetenin çıkışını bildiren, Lenin'in yazdığı, bir not (Ekim 1900) İskranın :

«*Ekonomik kesmekeş ve ilkel teşkilât metodlarına karşı ekonomistlere, bernştaynculara ve revizyonistlere karşı zaaf'ı olmayan bir mücadelede bulunacağını...*» bildiriyordu. «*Birleşmeden önce ve birleşmemiz için, baştan sınırlarımızı belirtmeliyiz*», demekteydi.

İskra'nın birinci sayısı 11 Aralık 1900 günü yayınlandı. O günlerde Rusyada derin etkileri olan vahim bir ekonomik kriz başlamış bulunuyordu. Grevler, gösteriler, köylü hareketleri biri birini izledi. *İskra* ve Lenin'in yazıları önemli bir rol oynamaya başladı. *İskra*'nın 4 üncü sayısında 1901 Mayısında «*Ne Yapmalı?*» broşürünün taslağı olan «*Nerden Başlanmalı?*» yazısı çıktı, Lenin etkili bir şekilde halk kitlelerinin ve işçi sınıfının hareketlerini yönetebilecek nitelikte Marksist bir politik partinin gerekliliği hakkındaki tezlerini tekrar ele alıyor geliştiriyor ve derinleştiriyordu. Lenin teoriyle yetinmeyip bir bakıma devrimin eğitimcisi oluveriyordu, gelecekteki partinin kadrolarını yetiştiriyordu, Rusya'da kalmış bulunan bütün militanlarla mektuplaşıyor, örgütün tamamını eli altında bulunduruyordu. Stalin daha sonra diyebilmiştir ki, Lenin basit bir yönetici değil, fakat «*Partinin yaratıcısı olmuştur*».

Vladimir İliç Ulyanov o sıralarda Lenin takma adını seçti (47).

Rus Sosyal - Demokratlarının İkinci Kongresi

(Sadece Lenin'in fikrinde ve eyleminde var olan) bu Sosyal-Demokrat partisinin, ikinci bir kongresini toplamak kaçınılmaz hale gelmişti. Plekhanov'un yazdığı bir program taslağı dolaşmaktaydı. Lenin onu sert bir şekilde eleştirdi. Diyordu ki: ekonomik yönden Plekhanov'un programı sadece kapitalizmin dolaylı bir övgüsüdür, onun ekonomik gelişimi hakkındaki bir araştırma, bir el kitabıdır; gölgede bırakılan sosyal yön ise küçük üreticilerin iflası ve kitlelerin fakirleşmesi yönüdür. Politik yönden program, demokratik devrimde işçi sınıfının yönetici rolünü ve sosyalizme geçmek için proletarya diktatörlüğünü bir tarafa bırakmaktadır; Plekhanov'cu program işçi sınıfını ve onun kendine özgü amaçlarını «*emekçi kitleleri*» deyimi içinde «*eritmektedir*».

İşçi sınıfının politik mücadelesi ve onun diktatörlüğü üzerinde ısrarla durduğu sırada Lenin, liberallerle şartsız ittifaka hücum ediyordu; (bu ittifak Lenin'e göre, onların iktidara geçmelerini sağlarken, demokratik devrimin sosyalizme doğru ileri bir adım atılmadan gerçekleşmesi tehlikesini doğurmaktaydı); oysa Lenin köylülerle ittifak

(47) (Lenin): *Toprak sorunu ve Marx'ın eleştirileri* hakkında «*Zaria*» dergisinde 1901 yılında yayınlanan yazısının imzasıdır. Aynı dönemin başka makaleleri: *Rus Sosyal-Demokrasisinin programı* ve liberal burjuvaziye karşı yönelmiş: *Liberalizmin Anibal'leri'dir*.

tezlerini tekrar ele alıyordu. Bütün dünyadaki köylü sorunlarını inceliyor, bu konuda bol miktarda belge topluyor, bütün yayınları süzgeçten geçiriyordu (48).

Rus Sosyal Demokrasisinde bir bölünme oluşu zorunluydu ve hatta bir gün meselesi haline gelmekteydi; eski Halkçılığın bir devamı olan «Sosyalist-İhtilâlcı» partisinin kuruluşu (1902 başı), bu bölünmenin vadesini yaklaştırdı.

Münich'de sonradan da Londra'da bir süre kalan Lenin İngiltereden ayrılıp Nisan 1903'de Cenevre'ye gidiyor. (Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi) R.S.D.İ.P., II. Kongresi delegeleri orada toplanmaktaydılar. Kongre 17 Temmuz 1903 günü Brüksel'de açıldı, Belçika polisi müdahale etti, kongre Londra'ya taşındı; orada zıt kanaatlar, tezler karşılaştılar. Bir çok delege «*havayı ağır*» buldu. Lenin için aksine, mümkün olan eğilim ve politikaların karşılaştığı ve açıklığa kavuştuğu bu açık tartışma «*bir aydın laf ebeliğinden*» bambaşka bir anlam taşımaktaydı.

---

(48) Bunların arasında, yazılarında ve tarım programının hazırlanışında kullandığı Amerikan, Alman, Rus vb. istatistikleri de bulunmaktadır. Rus köylerinde iki sınıf mücadelesi vardır: Biri ırgatların köy burjuvazisine karşı olan mücadelesi, diğeri büyük çiftlik ağalarına (agrariens) karşı bütün köylülerin mücadelesi. Şimdilik en önemlisi budur. Köylüler derebeylik artıklarını sökmelidirler. «Latifundiyacı»ların istif ettikleri toprakların geri alınması istenmelidir. Fakat bu yeterli değildir: bir de toprağı millileştirip köylülere dağıtmak gerekir.

Kaldı ki, politik savaş, ekonomik tahlil veya politik program konularında olmaktan çok, *örgütlenme* sorunları üzerinde olmuştu. Bir kısmı, oportünistler, Martov etrafında kümelenmiş, parti programını kabul etmenin ve aidat ödemenin asıl üye sıfatının verilmesi için yeterli olduğu kanısındaydılar. Diğerleri, Lenin'in yönettiği «İskra»cılar ek bir şartı zorunlu sayıyorlardı: Parti üyesi bir Parti örgüdünde veya partinin yönettiği bir örgütte fiilen militanlık etmek zorunda olmalıydı.

Lenin'i izliyen çoğunluktakiler, *bolşevikler* ile azınlıktakiler, yani *menşevikler* bu pratik sorun üzerinde ayrıldılar. Önce «İskra»cıları ve Lenin'i destekleyen Plekhanov birden bire yön değiştirdi, *İskra'yı* o yönettiğinden Lenin yazı kurulundan çıkmak zorunda kaldı. «İskra'cılığın» kongrede tam zafer sağladığı ve «menşevizmi» yendiği sırada, menşevik bir «*İskra*» yayınlanmağa başladı. Bu büyük bir karışıklık ve Lenin için büyük güçlükler doğurdu. Çünkü isimlerinden de belli olduğu gibi azınlıkta bulunan «menşevikler» böylece sadece İskra'da değil, Merkez Komitesine de hakim oldular. II nci Enternasyonal onları destekliyordu.

Lenin bunun üzerine «bolşevik» çoğunluk adına azınlığa karşı mücadeleye girişti. Bolşevik delegelerini bir konferansta topladı, bunlar da Rusya'da bölge konferansları toplıyacaklardı. Bu konferanslar «bolşevik» eğilimini güçlendirmişlerdir. *Vperiod* (İleri) isimli bir gazete çıktı (Aralık 1904). Lenin: «*cesaret, yeniden doğuyoruz*» diye bir yazı yazdı.

Ocak 1905. İhtilâl — Paris komününden beri birincisi — Rusyada patlak veriyordu.

İhtilâlcı patlamadan birkaç gün önce Lenin *Vperiod*'da «*Port-Arthur*'ün *düşmesi çarlığın düşmesinin habercisidir*» (*) diyordu. Lenin, Avrupa basınını Cenevre'den inceleyerek Rusyadaki olayları güçlükle izlemektedir. Marx ve Engels'in silâhlı ayaklanma hakkındaki yazılarını tekrar ve tekrar okuyor; her ihtilâl günü, halka yıllarca süren evrimden fazlasını öğretmektedir, «*kaldı ki ihtilâle bir şeyler öğretmesini bilmemiz gerekiyor*», diyordu (49).

Nisan 1905'de Londrada R.S.D.İ.P.'nin III'üncü Kongresi açıldı. Lenin bir yazı dizisi ile kongreyi hazırlamıştı ve bolşevikler kongreye tamamen hakimdirler. Demokratik burjùva devriminin tam bir zafer sağlaması, genişlemesi, derinleşmesi için işçi sınıfının faal müdahalesi ve demokratik burjuva devriminin proletarya devrimi şekline dönüşümü gerekir, şeklindeki Leninist çizgiyi kongre onaylamıştır. (Bu, «kesintisiz ihtilâl» teorisidir ki, bunu «sürekli ihtilâlden» dikkatle ayırdetmek gerekir, oysa başlangıçta ikisi karışır gibi görünmüş-

(*) Rus - Japon savaşında Rusyanın yenilgisi. ç.

(49) *Yeni görevler ve yeni güçler*, makalesi, Şubat 1905. Çarlığı yıkacak olan *demokratik burjuva* devriminde proletaryanın «stratejik» parolası şudur: *proletaryanın ve köylülüğün demokratik* devrimci diktatörlüğü. Lenin Sosyal-Demokrat (bolşevik) militanları bu yönde en yüksek girişkenlik göstermeğe çağırmaktadır.

tür). Menşevikler ise, proletaryanın liberal burjuvaziyi desteklemesini, onun Rusyayı ekonomik yönden geliştirmesine yardım etmesini istiyorlardı, ta ki nicelik ve nitelik olarak büyüyen proletarya halkın çoğunluğu haline gelsin ve demokratik bir şekilde işlerin yönetimini eline geçirsin.

Daha önce *Ne Yapmalı?* da ifadesini bulan Lenin'in fikirleri, *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'de ve *İki Taktik*'de açıklık kazanıyorlar (Mayıs 1904 ve Ağustos 1905), Rus Menşevizminin ve «ekonomizm»in eleştirisi, tüm halinde II. nci Enternasyonalin eleştirisi şeklinde genişlemektedir. Lenin diyor ki: Enternasyonal işçi hareketini Liberal burjuva hareketinin peşine takıyor. Politik güç olarak daha önce zamanı geçmiş bulunan liberalizm, oportünizmde yeniden ortaya çıkmaktadır. Halbuki aksine, Rusyada olduğu gibi, demokratik (burjuva) devriminin hâlâ başarılmış bulunmadığı memleketlerde proletaryanın hâkim bir rol oynaması gerekmektedir. Bu ihtilâl, öz bakımından sosyalist olmamakla beraber, proletarya onda yönetici durumuna girmelidir. Pasif olarak burjuva - demokratların peşinden gitmektense onları faal olarak desteklemeli, fakat bunu yaparken onları ileriye doğru itelemeli, ve o anda bile derin köylü kitleleri ile bir ittifak kurarak onları aşmalı, kendilerini politik yönden tek başlarına bırakmalıdır, demektedir.

Bu teoriye «leninist» veya «marksist-leninist» adını verebiliriz, çünkü Marx'da ve Engels'de bunun unsurları, tohumları, temelleri bulunmakla beraber, marksist düşünce ve politikada bu görüş yeni gibi görünmektedir.

Eğer, o zamanlarda oyalama teşebbüslerinin ve görünen devrimlerin, (Birinci Duma veya «Buliğin Duması»'nın) Rus devrimci hareketi tarafından foyası meydana çıkartılmış, ötesine geçilmiş, bunlar aşılmış bulunuyorsa, bunu büyük çapta Lenin'in eylemine bağlamak gerekir. Ekim 1905'de ilk *Sovyetler* (işçi, köylü, asker sözcüleri şuraları) şeklinde kendinden-gelmelikle kuruldu. Lenin onların oynayabilecekleri rolü derhal sezmekte ve (o zamanlar yayınlanmamış ve fakat sonradan ortaya çıkan) bir yazısında Sovyetleri aynı zamanda devrimci bir hükümetin nüvesi, ayaklanmanın organı, *burjuva demokratik* devrimin programını başartmak gücünde, politik yönetimin ve devrimci diktatörlüğün merkezi, olarak tanımlamaktadır. Demokratik burjuva devrimi (tam politik özgürlük, genel oyla seçilmiş kurucu meclis, halkın silâhlandırılması, ezilen milliyetlerin kurtuluşu, işçiler için sekiz saatlik iş günü, köylülere toprak) anlamlarını taşımaktadır.

Kasım 1905. Lenin Rusyaya dönebiliyor. Legal *Novoia Jizn* gazetesinin yönetimini eline alıyor (50) ve (Finlandiya'da) Tammersfors'da bolşeviklerin ilk konferansını, (kurultayını) topluyor. Lenin bu toplantıda politik durumun tümü hakkkında bir rapor ile köy sorunu hakkında bir rapor sunuyor.

Ayaklanma başarı sağlıyamadı. Menşevikler Plekhanov'la birlikte «*silaha sarılmak doğru değildi*», diye ilan ettiler. Aksine, Lenin yenilen ihtilâlin, zafere erişecek olan ihtilâli hazırladığını ve

(50) *Partinin yeniden örgütlenmesi; Proletarya ve köylülük;* makaleleri.

onun «*genel provası*» olduğunu durmadan ileri sürmüştür (özellikle bak. *Uzaktan Mektuplar*, I, S. 889 vs.) Lenin *Cadet*'lere (Anayasacı Demokrat: K.D.) karşı şiddetli bir hücuma geçti, onları parlamentocu hayalleri ve yenilgi manevraları dolayısıyla kısmen sorumlu saydığından kendilerini «ihtilâlin leş yeyicileri» olarak görmekteydi.

«*O andan beri Sovyetler hakkındaki tartışmalar diktatörlük sorununa bağlı idi.*» (*Leninski Sbornik*, C. XXV, S. 433 ve C. IX, S. 116-117.)

Yenilgi bir zaman için bolşeviklerle menşevikler arasındaki yön ayrımlarını arka plana attı. Kaldı ki, Tammersfors Bolşevik Konferansında bir birleşme kararı oylanmıştı. Nisan 1906'da Stokholm'da Birleşme Kongresi toplandı ise de bu birleşme şekilde kaldı. (*) Menşevikler toprak sorununda programlarında direndiler: (toprağın millileşmesi değil de belediyeleştirilmesini istiyorlar, bu bakıma halkcılığı ve «Sosyalist-İhtilâlci» fikirleri ileri sürdürüyorlardı). Ve hele çarlığın devlet Duma'sında verdiği liberal «reform»lara hâlâ güveniyor ve onlara umut bağlıyorlardı; bunları parlamentocu, yani demokratik bir ifade ve özgürleşme aracı olarak görüyorlardı. Hayalleri dağıtmak için «*Stolipin'ci karşı-devrim*» döneminin gelmesi gerekti. Şu noktayı da belirtelim ki (II. inci Duma diye adlandırılan) Meclisin seçimlerinden önce Lenin aynı zamanda hem boykota karşı geldi, hem de «Cadet» adaylarının desteklenmesine; (K.D. ler Meclise karşı sorumlu bir hükûmete ve bir Anayasaya taraftardılar). Lenin bolşeviklerin

(*) IV. üncü Kongre.

yer altı faaliyetini ve parti örgüdünü güçlendirmekle beraber, aynı zamanda legalitenin kullanılmasından, (yani seçim kampanyasının kullanılmasından), sosyal-demokrat adaylar gösterilmesinden ve «Cadet» (liberal burjuva) larla değil de, (küçük burjuva ve köylü demokratlar) «trudovik»lerle seçim bloku kurulmasından yana çıktı.

R.S.D.İ.P. nin V'inci. Kongresinde (Londra, Nisan-Mayıs 1907) Bolşevik eğilim her konuda başarı sağladı; Lenin'in söyledikleri gerçekleşiyordu. «İhtilâlci dalganın» alçalmasından ve ayaklanmanın yenilgisinden sonra, sözde reform ve taviz döneminden sonra, çarlık hükûmeti hunharca üste çıkıyordu. Stolipin'in «kara» karşı-devrimciliği başlıyordu. Duma dağıtıldı ve sosyal-demokrat millet vekilleri tutuklandı: (3 haziran hükûmet darbesi). Taarruz ve yenilgi dönemlerinden sonra devrimin savunmalı geri çekiliş dönemi gelmekteydi. Lenin Ağustos 1907'de Sosyalist Enternasyonalinin Stutgart Kongresine katıldı ve Kongrede Roza Lüxemburg ile birlikte, sosyalistlerin sadece savaşın patlak vermesine karşı mücadele etmelerinin yetmediğini, ve fakat savaş olunca onu ihtilâle dönüştürmeleri gerektiği şeklindeki bir kararı savundu; Finlandiya'ya döndükten sonra, polis takibinden dolayı yeniden yabancı memleketlere geçti; kendisini bekliyen sandala erişmek için buzun üzerinden yürümesi gerekiyordu, buzun ayaklarının altında çökmesi üzerine az kalsın ölüyordu...

15 Aralık 1907'de Lenin Cenevre'ye yerleşti; bundan sonra hayatının en sıkıntılı devresi başlamaktadır: tenkil, karşı-devrim, genel bıkkınlık, fikir ayrılıkları, ihanetler — ve sonra da savaş...

Lenin'e gelince, o «*kaya kadar sağlam*» dayatmaktadır. *(Len. Sbor.* C. XII, S. 126.) Bu zor dönem hayatının en verimli devrelerinden biri olacaktır; her yönden, ve yakınları tarafından bile, materyalizm, marksizm eleştirilmekte, saldırıya uğramaktadır. Bunlar marksizmi savunmak, geliştirmek, «modern» düşüncenin ve bilimin seviyesine çıkartmak bahanesi ile yapılıyordu. Bazı marksistler ve bolşevikler materyalist yöntemi reddediyor, idealist, hatta mistik oluyorlardı; örneğin: («Allahı Arayanlar»). Bu mistikler, «*dış dünyanın gerçekliliğine ve diyalektiğe inancın*» mistiklikten başka bir şey olmadığını ilan ettiler. Lenin Marx'ın ölümünün yirmibeşinci yıldönümü vesilesiyle *Marksizm ve Reviziyonizm* adlı önemli yazısıyla *(Seçme eserler,* I. S. 73 vs.) ve hele *Materyalizm ve Ampriokritisizm* felsefî eseriyle bunlara cevap verdi (ekim 1908'de tamamlanıp mayıs 1909'da yayınlanmıştır). Lenin, kendi sözlerine göre, o dönemde bir «*felsefî sarhoşluk*» devresi geçirmektedir (Gorki'ye mektup. Mart 1908, *Leniniski Sbornik,* C. XII, S. 189). Ondan sonra 1905 ihtilâlinin bilânçosunu inceden inceye yapıyor, ve bu bilânçoyu olumlu buluyor. Yanılmalar, hayaller, kusurlar eksik olmamıştır; özellikle işçilerle köylülerin arasındaki ittifak fiilî olmamıştır ve bunlar eylemlerini kendinden-gelmelikle, «*dağınık tarzda, örgütsüzce*» yürütmüşlerdir; «*işçi sınıfı kesin sonuçlu bir eylemde bulunamamıştır. Oysaki o, şimdiden hareketin içinde öncülüğü eline geçirmiştir; liberalizmden sıyrılmıştır; devrimci bir tarzda savaşmasını öğrenmiştir. Rus halkı artık 1905'den önceki halk değildir... Proletarya onu zafere götürecektir.*», diyor.

Bıkmadan Lenin köylü sorunlarına dönmektedir :

«*İhtilâlimizin milli özelliği, toprak sorunlarındadır.*» demektedir (51). Lenin'e göre, bu milli özelliğine rağmen Rus devriminin 1905'den beri, milletlerarası, tarihsel, dünya çapında, bir önemi vardır; Sosyalist Enternasyonalinin yöneticileri ise bunu kabul etmemekte inat etmekteydiler. Bu ihtilâl, yeni dönemin ilk devrimiydi. Lenin, 1908 ile 1912 arasında, demokratik burjuva devriminin objektif amaçlarına erişilememiştir, bu yüzden derin sosyal güçler hâlâ faaliyet halindedir; yeni bir devrim belirmektedir; bu devrimde daha güçlü, daha olgun bir proletarya — ve de köylüler bulunacaktır, demektedir (52).

Lenin stratejik geriye çekilişi yönettiği anda bile, kendisini yeni savaşlara hazırlamakta işçi sınıfını da hazırlamaktadır. Bu teorik temellere dayanarak hazırlığı sürdürmektedir. Birkaç yıl sonra durumu şu şekilde özetliyebildi :

---

(51) Biri hariç, o zaman yayınlanmamış ve sonradan yeniden bulunmuş çeşitli makaleler. Toprak sorunu ve programı hakkındaki tümleyici kitap polis tarafından matbaada ele geçirilmiş ve yok edilmiştir.

(52) «Stolipinci reform»: köylüler köy birliğinden, «mir» den çekilebilirler. Kendilerine tek parselli toprak (khutor, otrub) verilmelidir. Önceki reformlardan nasıl ki «latifundiyacılar» yararlanmışlardı, bundan da kulak'lar yararlandı. Bir milyon küçük köylü parsellerini kulakların yararına kaybettiler (yani köy ortak mülkiyeti köylülere *bölününce* az sonra köy ağaları fakirlerin toprağını ele geçirdi. Çev. açıklayıcı notu)

«Bir yenilgiye uğrayan bütün devrimci veya muhalif partilerin içinden, en düzenli bir şekilde geriye çekilenler, ordularına en az kayıp verdirenler ,bolşevikler olmuştur..» (Leninski Sbornik. C. XXV, S. 177).

Lenin Paris'te

Paris Rus politik muhaceretinin merkezi haline girmişdi. Bu yüzden Lenin bütün «tasfiyecilere» karşı savaşını Paris'den yürütmüştür; orada tamamen düzenli bir hayat sürerek birçok yıl oturdu (53). Her sabah bisikletle Montsuri parkından Milli Kütüphaneye giderdi. Bir gün, ilk uçakların birinin havalanmasını seyretmek üzere Juvisy'ye gitti, dönüşte kendisine bir otomobil çarptı, arabanın altında kalan bisikletinden son anda atlayıp kurtuldu. 1911'de Longjumo'da marksist bir okul kurup orada özellikle toprak sorununu açıkladı. Sosyalist Enternasyonalinin başkanlık kurulunun toplantılarına düzenli olarak katılıp orada oportünizmle savaşmağa devam etti. Haberciler aracılığı ile Rusya ile ilişkilerini sürdürmekteydi, sonraları bunlardan bazıları, Ordjonikidze gibi, devletin yöneticileri arasına gireceklerdir.

Ocak 1912'de R.S.D.İ.P. nin VI. ncı «Prag Konferansı» toplandı. Lenin genel durum hakkındaki raporunda, Stolipin politikasının iflâsı ile devrimci hareketin yeniden canlanmasını incelemektedir. Örgüt konularını yeniden ön plana koyuyor: Rusyada gizli parti «hücre»lerinin kuruluşu — bu yeraltı örgüdün etrafına da elden geldiği kadar geniş legal örgütlerin kuruluşunu savunuyordu.

(53) «Otzovist»ler dahil. Ayrıcalıklar sözü geçen broşürdedir: *Lenin Paris*'de.

Lenin'in raporu devrimci akım ile reformist akım arasındaki mücadelenin artmakta olduğunu ve bu yüzden II nci Enternasyonal'in ve onun partilerinin parçalanacağını da göstermektedir.

Bolşevik Partisinin kuruluşunu Prag Kurultayından başlatabiliriz; o zamana kadar Lenin'in yönettiği bolşeviklik, milletlerarası sosyalizmin içinde sadece bir eğilim, bir akım olmakla kalmıştı. Prag'da bolşeviklik bir Parti haline girdi; öteki Rus eğilimlerinin ve tüme yakın bir şekilde Enternasyonal'ın, muhalefetine karşı Lenin başarı kazanıyor: «yeni tipte bir parti» yaratıyordu.

Nisan 1912'de Lena (Sibirya altın madenleri) işçileri çarlık polisi ve askerleri tarafından kitle halinde öldürüldü. 1 Mayıs günü yüzbinlerce Rus işçisi greve başlayıp gösterilerde bulundular. Bir defa daha, Lenin'in ileri görüşü doğru çıkıyordu. Lenin 1912 Nisan'ında kanuni olarak kurulan *Pravda'yı* daha iyi yönetmek için Paris'den Cracovi'ye gidip orada yerleşiyor; gazetede legal ve fakat çok kesin yazılar yayınlatmağı başarıyordu.

«*İşçi sınıfı ölmez, fakat büyür, daha güçlü bir hale gelir, erkekleşir. Mücadelenin içinde saflarını sıklaştırır, eğitilir, ve yeniden çelikleşir. Serflik, kapitalizm ve küçük mülkiyet konularında kötümser kişileriz; fakat işçi hareketinin geleceği konusunda ateşli iyimserleriz.*» (C. XVI, S. S. 498)

İhtilâlci gelişme» dönemi, ve IV'üncü Duma'nın seçimleri, bolşevik militanlarının bir toplantı yapmalarını gerektirmekte idi; bu toplantı Aralık 1912 sonlarında Cracovi şehrinde yapıldı. Lenin, eylemin «üç direği» diye adlandırdığı, o an

için geçerli üç şiarını ortaya attı: tam bir politik özgürlük içinde demokratik cumhuriyet — toprak ağalarının arazisinin ellerinden alınması — sekiz saatlik iş günü.

Kurultay tam bir başarı sağladı, fakat Rusya-ya dönüşlerinde en önemli yöneticiler (Stalin, Sverdlov) tutuklandılar. Bu çok ağır darbe Lenin'-in çalışmalarını sürdürmesini engellemedi. Bu ara-da Lenin, çarlık imparatorluğundaki milliyetler hakkında bir kanun tasarısını, toprak sorunu hak-kında bir demecin planını, yazdı. Kendisini görme-ğe gelen Duma'daki altı Bolşevik Milletvekiline bunları iletti; onlara durmadan şunu hatırlatıyor-du ki Meclis kendileri için sadece bir kürsüdür ve özle ilgili herhangi bir şeyi elde etmek için sözde demokratik kurumlara bel bağlanmamalıdır. *Mil-liyetler* sorunu o sıralarda ön plana geçmektedir, bunun nedeni Avrupada en azgın bir milliyetçili-ğin gemi azıya alması ve özellikle çarlık İmpara-torluğunda Büyük-Rus milliyetçiliğinin azgınlaş-masıdır. Bir nedeni de II. nci Enternasyonal'ın sol kanadının (Roza Lüxemburg), milliyetler sorunu-nu yok sayması ve sağ kanadının «kültürel milli özerklik» gibi ,Lenin'in kabul etmediği «çözüm»leri yaygın hale getirmesidir (54). Stalin o sıralarda Lenin'in onayladığı *Marksizm ve Milliyetler Soru-nu* kitabını yayınladı. *(Leninski Sbornik,* C.XVI, S. 328)

---

(54) *Milliyetler sorunu hakkında eleştirici gözlem* (1913). *Milletlerin kendi kaderlerine sahip olma hakkı* (Şubat 1914); mekaleleri.

Lenin İsviçre'de

1914 yılı. Avusturya polisi Lenin'i (Galiçyada) Nowy-Targa'da hapishaneye sokuyor, fakat Galiçyaya giren çar ordusunun peşinden gelmekte bulunan Okhrana (*) nın kendisini yakalamayı tasarladığı sırada onu serbest bırakıyorlar. Lenin İsviçreye geçip Zürich'e yerleşiyor; Eylül 1914 de Bern civarında, bir ormanda, savaş sırasındaki ilk bolşevik (illegal) toplantısı yapılıyor. Toplantıda «savaş hakkındaki tezler» kabul ediliyor. Lenin, savaştan önce gelen ve savaş hazırlığını maskelemekle beraber onu hazırlayan ideolojileri, hukuk dolambaşlarını, diplomatik manevraları bir tarafa bırakarak, savaşın *objektif* karakterlerini tanımlıyor. Clausewitz'in (**) ünlü tezlerini kullanıyor: savaş, barış politikasının sadece başka araçlarla sürdürülmesinden ibarettir. Savaş halindeki memleketler *emperyalist* memleketlerdir; ta barış döneminden beri, emperyalist genişleme politikaları çatışmaktaydı, öyle olunca savaş *emperyalist bir savaş*, emperyalizmler arasındaki bir savaş, emperyalist burjuvaziler arasındaki savaş olarak tanımlanır. II. nci Enternasyonel çökmektedir çünkü oportünizm ve parlamentoculuk kendisini kemirmişdir. İşçi hareketi burjuvaziyi kendi politikasında izlememeli aksine ona karşı koymalıdır; hem burjuva milliyetçiliğine, hem de sosyal-demokratların ihanetine karşı aynı zamanda savaşmalıdır. Özellikle, 1905'de olduğu gibi, Rus işçi sınıfı, 1914'de de Çarlığın yenilgisini arzulamalıdır

(*) Çarlık siyasi Polisi. Ç.

(**) Büyük Alman askeri dehası ve kuramcısı, general. Ç.

ve ne olursa olsun emperyalist savaşı Rus derebeylerine ve büyük burjuvazisine karşı bir savaş haline dönüştürmelidir. Böyle olunca Lenin «(burjuva) vatanın savunması» parolasına karşı emperyalist savaşın bir iç savaş haline dönüştürülmesi, parolasını ortaya atıyor (55).

İsviçrede, Lenin bazı sürgünleri etrafında topluyor. Aslında, aşağı yukarı tek olarak kalmıştır. Rus'ya ile ilişkisi kesilmiştir ,orada ise bütün bolşevik örgütü yok edilmiş, militanları hapis ve sürgün edilmişlerdir. Para yoktur. 1914 sonunda, (İsviçrede bile gizli olan) bir gazete yayınlamak için, Partinin kasasında sadece 160 Frank vardır (*), Lenin açlıkla karşı karşıyadır; beteri «memleketin tarafsızlığına karşı gelmiş olmak nedeni ile» sınır dışı edilmesini, Fransız ve Rus hükümetlerine teslim edilmesini beklemektedir. Oysa, 1 Kasım 1914'de *Sosyal-Demokrat,* sonra da 1915'de *Komünist* dergisi çıkabiliyor.

Lenin: «*Politik çalışmamız yüz defa daha zor olmuştur, oysaki onu sürdürüyoruz*», demektedir.

Bolşevik Partisinin (gizli) bir Başkanlık Bürosu Petersburg'da yeniden kurulabiliyor ve Lenin ile sürekli şekilde mektuplaşabiliyor; Şubat 1915'de Bern şehrinde gizli bir Parti kurultayı toplanıyor. Daha o zamanlarda Lenin bir Enternasyonal (III üncü Enternasyonalı) kurmayı tasarlamaktadır. Lenin büyük sayıda engellere rağmen,

(55) *Savaş hakkında tezler*, makalesi. *Savaş ve rus Sosyal - Demokrasisi,* manifesti. Bak. C. XVIII, S. 66. *Akıntıya Karşı* makaleler dizisi.

(*) Altın Frank. çev.

(Eylül 1914'de) Lugano'da bir İtalyan - Rus sosyalist Konferansı teşkilini, Mart 1915'de Sosyalist kadınlar Enternasyonalı Kurultayını toplamayı ve hatta, Şubat 1915'de Müttefik Devletler Sosyalist Partileri Kurultayında müdahalede bulunmayı başarıyor, bu müdahaleleri kendisine karşı azgın hiddetler doğurmaktadır.

«*Politik saçmalık ve yavanlığa karşı bir biri ardına savaş seferleri, işte benim kaderim! Ve bu 1893'den beri sürüyor... Bu kaderimi, bu gibi yavan kişilerle «barış» yapmak yoluyla değiştirmem.*» (İnes Armand'a mektup, Aralık 1916).

Zimmerwald Konferansı

Sonunda, 23 Ağustos 1915 günü İsviçrede, bütün Avrupa Sosyalist Partilerinin «sol» azınlıklarını kapsayan ünlü Zimmerwald konferansı toplandı. Bu konferansda da bir sağ ile, Lenin'in yönettiği bir sol kanat karşılaştı. «Zimmerwald'cı sol kanat» tutumunu, *Dünya Savaşı ve Sosyal-Demokrasinin görevleri* bildirisi ile saptadı, ve bir manifest taslağı hazırladı. Lenin «tek tek sayılabilecek kadarız, yakında milyonlar olacağız», dedi.

Lenin bütün bu dönem süresince, sayısız engellere karşı, teorik ve felsefî çalışmalarını sürdürmektedir (56). Savaşın başından Haziran 1916'ya

(56) Karl Marx hakkındaki Granat Ansiklopedisindeki makale. *Felsefe Defterleri. Clausewitz Hakkındaki Defter. Kapitalizmin tarımda gelişmesi kanunları hakkında yeni veriler*, bu tamamlanmamış bir eserdir, A.B.D. ile ilgili kısmı 1917'de yayınlandı, Emperializm hakkında 20 not defteri. «Avrupa Birleşik-Devletleri» hakkındaki mekale, vb.

kadar: *Emperyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması,* kitabını hazırlıyor; (kitap ancak 1917'de yayınlanmıştır). Tek bir memlekette proletarya ihtilâli olanağına, Lenin için gitgide daha açık olarak, bir tek memlekette sosyalizmi kurmak olanağı fikrini eklenmeğe başlıyor; bunun en gelişmiş memleket olması da zorunlu görünmemektedir...

İkinci Zimmerwald konferansında, ki bu konferans 1916 Mayısında küçük Kienthal köyünde toplandığından o ismi almıştır, Lenin'ci solun etkisi güçlenmiştir. Lenin için devrimci harekette, oportünistlerle «sosyal-şovenleri» ayıracak olan bölünme şarttır, bu konuda «*duraksıyanlar proletaryaya düşmandırlar.*» yazısını yazıyor. (Mart 1916). Lenin bunun üzerinde bazı solcu kişilerin barışçılıklarına karşı, onların derhal ve dünya çapında tam silâhsızlanma parolalarına karşı, mücadeleye girişerek: haklı ve haksız savaşlar arasında, emperyalist savaşlarla kurtuluş savaşları arasında fark vardır, diye bunlara cevap vermektedir. Kendilerini devrimci sanan salt barış taraftarları sadece hayalcıdır. Kapitalist rejimde emperyalistlerin egemenliği altında, savaşın yok edilebileceğini umuyorlar, böyle yapmakla proleterleri manevi ve pratik olarak silahsızlandırıyorlar (*).

«*Ezilen bir sınıf silâh kullanmasını öğrenmeğe ve silâh elde etmeğe uğraşmazsa kendi esaretini haketmiş olur.*» Hakim sınıf her zaman silahla-

(*) Romain Rolland vb. ilk günden savaşa karşı çıkmışlar, pasif olarak direnmişlerdi. Birinci dünya savaşı sonlarında ise «dayanın bu son savaş olacaktır, âdil bir barış kuracağız» yutturmacası hakim olmuştu. Bak. Wilson ilkeleri. ç.

nır. «*Bizim parolamız: burjuvaziyi yenmek, silahsızlaştırmak için, proletaryanın silâhlanması olacaktır.*» (C. I. S. 889 vs.)

Lenin, barışcılığa ve liberal hayallere hücum ederken, aynı zamanda da cumhuriyet, politik özgürlük, milletlerin kendi kaderlerini kendileri tayin etmeleri hakkı gibi *demokratik* şiar ve istekleri terkedenlere de hücumda bulunmaktadır. Dünya nüfusu — birkaç zorba millet ve bir sayısız ezilen halk gibi — iki eşit olmayan kısma bölünmüşken, milliyetler sorununu nasıl bir yana bırakabiliriz? Marx ve Engels kesin olarak:

«*Başka halkları ezen bir halk hür olamaz*» demişlerdi, cevabını verir.

Lenin, iki veya daha fazla cephe üzerinde durmadan sürdürdüğü mücadelesini, yeni bir şekilde, böylece devam ettirmektedir.

Bununla beraber «Zimmerwald» iflas etmektedir. Zimmerwald'cı sağ kanat «Sosyal- şovenliğe» yanaşmıştır. (Zimmerwald'ın «iflası» hakkında, bak. *Leniniski Sbornik,* C. XIX, 401-402) yine hemen hemen yalnız kalmış olan Lenin, hücumlarını katmerleştiriyor:

«*İğrenç Kautsky'ninki değil de, yeni bir sosyalizmin, gerçekten ihtilâlci olan bir marksizmin programı ve taktiği sorununun her yerde gündemde bulunduğunu en sağlam bir şekilde biliyorum.*», diyor.

1914'de olduğu gibi 1916 yılında da görünürde tek başına kalan Lenin, geleceğin kendisinin olduğu kanısındadır; kendisinin, yani devrimci mark-

sizmin. 1914'de şovenlik (azgın milliyetçilik) ve «sosyal- şovenlik» dalgası emperyalist hükûmetlerine hizmet etmiştir (*). 1916 yılında, savaşanların güçleri tükenmektedir; hoşnutsuzluk kabarmaktadır. «Sosyal-barışçılık» ise aynı hükûmetlere yardım etmektedir, bu akım «savaşların sonuncusu»na son veren «adaletli» bir barış umudunu pırıldatarak halkları yatıştırmaktadır, halbuki böyle bir barış, sadece emperyalistler arasında geçici bir uzlaşma anlamına gelmektedir.

Avrupa sosyalist hareketinin bu iki akımının fiilen birleştiği sırada, Lenin proletarya diktatörlüğü ve devlet sorununu yeniden gündeme sokmaktadır; Marx'ın ve Engels'in devlet hakkındaki bütün yazılarını okuyor ve yeniden ele alıyor; bu konudaki notları önceden sözü geçen, aynı döneme ait birçok not defterinden biri olan, «mavi kaplı defter»in içinde bulunmaktadır; bunlar *Devlet ve İhtilâl* kitabının ilk taslağı olacaklardır.

Mart 1917 Rus Devrimi

Lenin savaşın ihtilâli yaklaştırdığını ve («kutsal birlik» içinde en gerici unsurların etrafında «liberal» ve «sosyalist» unsurlarının da katıldıkları), savaş sırasında hunharlığı apaçık olan burjuvazi diktatörlüğünün, proletarya diktatörlüğünü her zamandan fazla zorunlu kıldığını, durmadan tekrarlamaktadır.

Ocak 1917'de Zürich işçi gençliğine yaptığı bir konuşmasında Lenin diyordu ki:

«*Avrupada bugün hakim olan ölüm suskunlu-*

(*) Bak. Milletlere karşı Milliyetçilik. H. Lefebvre. ç.

ğu bizi aldatamaz. Avrupa bir devrime gebedir.» (C. XIX, S. 357).

Lenin *Uzaktan Mektuplar* ve *Mart Tezleri* yazılarında Rusyadaki yeni olayları tahlil etmeğe başlıyor; son derecede sert bir şekilde Geçici «ihtilâlci» Hükûmeti yeriyor; onu öz bakımından emperyalist olan, ve çarlığın artık sürdüremediği savaşı iyi bir sonuca bağlamak istiyen, bir burjuva hükûmet olarak tanımlıyor. 1905 yılında olduğu gibi kendinden gelmelikle kurulmakta bulunan Sovyetleri «*bir işçi hükümetinin nüvesi*» olarak görüyor: elden geldiği kadar uzağa götürülen demokratik bir devrim — sonra da demokratik (burjuva) devrimin sosyalist bir devrim haline dönüşümü:

«*Partimizin bağımsızlığı ve özerkliği birer ültimatomdur.*» diyor.

Lenin, *İsviçreli İşçilere mektup*'unda Bolşeviklerin eyleminin ilk demokratik amaçlarını açıklıyor: derhal barışa gidilmesi, ezilen halkların kurtuluşu:

«*Emperyalist savaşın iç savaş haline dönüşümü oluşmaktadır. Yaşasın Avrupa proleter devrimi*» diyor. *(Leninski Sbornik,* S. 20, S. 70).

Nisan 1917, Lenin zor görüşmelerden sonra İsviçre'den ayrılabildi. Rusya ve Sosyal-Demokratların katıldığı Rus Geçici Hükûmeti müttefiklerin ortağı olduğu halde, İngiliz ve Fransız Hükûmetleri bolşeviklere geçit vermediler; bunun üzerine Lenin düşmanların aralarındaki çelişkilerden yararlanmak, taktik kuralına baş vurdu. Alman Hükûmeti («ince oyun oynayım» derken ve Rusyaya «bozucu» unsurlar sokmaktan memnun olarak)

transit iznini verdi, görüşmeleri İsviçreliler yürüttü, şartlar özel bir zabıtta saptandı: seyahat süresince diplomatik dokunulmazlıktan yararlanma, kilitli vagon, transit olarak geçecek muhacirlerin sayısına eş sayıda Rusyada esir edilen Almanların iadesi. Daha sonraları Lenin'e ve bolşevizme karşı bu kadar çok kullanılan namlı «lehimli vagon» olayı budur.

(Finlandya hattı) garında (*) dev bir kalabalık bolşevik liderini alkış ve sevgi gösterileriyle karşıladı. Menşeviklerin resmi temsilcileri de ordadır; gelmemezlik edememişlerdir, «ihtilâlci» hükûmet iktidardadır ve en geniş demokrasi hakimdir; onlar hoş geldin demeçleri vermeye başladılar. Lenin onları dinlemeyip bir tarafa iteliyor, gardan çıkıyor, zırhlı bir otomobilin üzerine binerek çarlık rejiminden kurtulan Rusyada ilk demecini veriyor: «*burjuva devriminin sosyalist devrim haline dönüşümü.*» Hep zırhlı otomobil üzerinde şehrin içinden geçerek bolşevik partisi merkezine gidiyor. Yolunu projektörler aydınlatmaktadır. Petrograd işçileri kafile boyunca kenetlenmişlerdir.

Nisan 1917 tezleri

Ertesi günü parti sorumluları Torid sarayında toplanıyorlar. Lenin *Nisan Tezlerini* sunuyor. Diyor ki, politik durumun özelliği çift bir iktidarın oluşundadır. Geçici Hükûmetin yanı başında başka bir iktidar, başka bir hükûmet vardır: Sovyetler. Birincisi burjuvazi diktatörlüğünün sözcü-

(*) Petersburg'da.

südür; diğerleri işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğünü temsil ediyorlar; (üzerinde durup noktalıyalım, bu proletarya diktatörlüğü değildir). Bu çift iktidar devam edemez:

«*Rusyanın bu günkü durumundaki özellik — proletaryanın bilinç ve örgüt bakımından yetersizliği dolayısiyle — iktidarı burjuvaziye teslim eden devrimin birinci eriminden, iktidarı proletaryaya ve fakir köylülere verecek olan ikinci erimine geçişindedir.*»

Nisan Tezlerinin aşağıdaki parolaları buradan çıkmaktadır: Devlet iktidarının sovyetlere geçişi — bir *Sovyet* Cumhuriyetinin kuruluşu. Lenin böylece olayların içinde, «kitlelerin kendinden-gelmeliği» içinde, kendine özgü bir politik şeklin taslağını bulmakta, onu ele almakta, kavramını formül haline sokmakta, ve bu şekilde kotarılmış olarak onu program olarak sunmaktadır. Zaten daha önce devrimin ve sosyalizmin tek bir memlekette kuruluşunun teorisi ile marksizmi geliştirmiş bulunuyordu. Burada, önceki marksizme yeni bir «buluş» katıyor. Sovyetler, bu kendine özgü politik şekil, Rusyada kapitalizmden sosyalizme geçişi sağlayan politik şekil olarak, proletarya diktatörlüğü ve proletarya demokrasisi şekli olarak, *parlamentocu* cumhuriyetin yerini alacaktır.

Nisan Tezlerinin (üzerinde burada durmamız gerekir, çünkü olayların gelişimi ve Lenin'in hayatı başka türlü anlaşılamaz); bu tezler Geçici Hükûmetin karakteri *burjuva* olduğundan, bu hükûmetin sürdürmekte olduğu savaşın, *emperialist* bir savaş olduğunu iddia etmektedir. Ancak devlet iktidarının proletaryaya geçmesi ve böylece ihti-

lâlin gerçek zaferlerinin savunulması halinde savaş devrimci bir savaş olabilirdi; zaten proletarya iktidarı bu durumda herşeyden önce savaşı demokratik bir barış ile sonuçlandırmayı amaç edinirdi. Sonuç: «*Geçici Hükümet hiç bir şekilde desteklenmiyecektir*». Oysa Nisan 1917'de onu devirmek söz konusu değildir. Neden? Çünkü var olan Sovyetler onu desteklemektedirler. Kendinden-gelmelikle doğan bu sovyetler hâlâ kendi hakiki politik doğal özelliklerini, görevlerini, kendileri ile Geçici Hükümet arasında olup ikisini karşı karşıya getiren *temel ikiliği,* bilmiyorlar. Bu yüzden menşeviklerin egemenliğinde bulunan bu Sovyetler, işçi ile köylülerin burjuvaziye karşı diktatörlüğünün nüvesi olarak başarısızlığa uğramak tehlikesindedirler. Bu yüzden de bolşeviklerin görevi: menşevikleri ve «Sosyalist-İhtilâlcıları» kitlelerden ayırıp tek başına bırakmak, sovyetlerde çoğunluğu sağlamak ve böylece onlarda yeni iktidarın filizini geliştirmekdir. *Program:* Derhal barış sağlamak; toprağı beylerin elinden almak; toprağı millileştirmek; bankaları Sovyetlerin kontrolunda tek bir banka halinde birleştirmek; üretim ve dağıtım üzerinde işçi kontrolunu kurmak, olacaktır.

Tezler oportünist ve parlamentocu «Sosyal-Demokrasi» ile bağları daha iyi kesebilmek üzere Partinin adını değiştirmeyi de teklif etmektedirler; Lenin Bolşevik partisinin, son amacının, komünizmin ismini alması gerektiğini düşünüyordu: «Komünist Partisi» ismi burdan gelmektedir. Aynı şekilde, tezler bu fikirleri sonuna kadar götürerek III. üncü bir Enternasyonal kurmayı teklif etmekteydi: Komünist Enternasyonalı.

Menşevikler Lenin zırvalıyor, zıvanadan çıkıyor diye ilân ettiler. O, aslında temkinli olarak ilerlemekteydi; Bolşevik Merkez Komitesinin karşısında hem hükûmetin derhal devrilmesini isteyenlere, hem de Rusyanın sosyalizm için olgunlaşmadığını söyleyenlere karşı gelmekteydi. Lenin Bolşevik partisinin Nisan Konferansı karşısında: bolşevikler hâlâ sovyetlérde azınlıkta oldukları halde «*bütün iktidar Sovyetlerindir*» parolasını savunmaya devam etti. İhtilâlin gelişeceğini, fakir köylülerin (köy burjuvazisi, «kulaklar» dahil) burjuvaziye karşı proletaryanın safına katılacağını, orta köylülerin genel olarak tarafsız hale sokulacağını delegelere gösterdi, çoğunluk onu destekledi.

Bu dönemde Lenin çok yoğun bir şekilde çalışmaktadır: her gün *Pravda*'da yazı yazmaktadır, fabrikalarda, asker mitinglerinde, Kongrelerde konuşmalar yapmaktadır. Rusya Sovyetleri I. inci Kongresinde, menşevik yöneticilerden Tseretelli sadece burjuva demokratlarla kurulacak bir koalisyon hükümetinin iktidarı sürdürebileceğini, liberal burjuvazi ile bu ittifak olmazsa Rus ihtilâlinin yok olacağını; bu şartların dışında hiç bir partinin iktidarın sorumluluğunu kabul edemiyeceğini, ilân etti. Oturduğu yerden, Lenin: «*Bu parti vardır*» dedi, ve bu söz «*berrak bir gökte yıldırım etkisi yarattı.*» (Bak. *Leninski Sbornik,* C. XX, S. 492).

Temmuz 1917'de geçici hükümet ağır bir sindirme hareketine geçecek kadar kendini güçlü sandı; bolşevik militanlara karşı, *Pravda*'ya ve Parti merkezine karşı, cezalandırma hücumları yapmaları için üst makamlar aşırı-gerici olan «Junker»

leri (subay adaylarını) kışkırttı. Yarı resmi olarak desteklenen «bolşevizmle mücadele birliği» kuruldu; ve bu dernek, Lenin'i öldürme kararını aldı. Lenin yeraltına geçti, birçok defa kıl payı ile peşine taktırılan Junkerlerin, resmi polisin, «gizli ajanların» elinden kurtuldu. Provokatörlerin tanıklığı sağlanarak kendisine karşı bir «vatan ihaneti» davası tertiplendi.

İhtilâl Tarihinde yazılı olup, daha önce aktardığımız olaylar burada yer almaktadır.

Proletarya Diktatörlüğüne Geçiş

Bu 1917 yazında politik durum çok değişik, bulanıktır. Mart (*) devrimi çürümektedir. Öte yandan bolşeviklerin etkisi yayılmakta, genişlemektedir. Her baskı veya suikast dev bir tepki yaratmaktadır. Askerlerin, işçilerin ve hattâ köylülerin devrimci hareketi gevşemiyor. Devrim hiç bir somut amacına ulaşılamamıştır, bu durum aynı zamanda bir durulma, ve yeni bir devrimci dalga olanağını yaratmaktadır. «Bütün iktidar Sovyetlerin» parolasına rağmen bolşevikler Sovyetlerde çoğunluğu sağlıyamamışlardır. İktidar ikiliği hükûmetin yararına sona ermiştir, hükûmet var olan Sovyetleri kendine katmıştır. Bu bakıma, Sovyetlerin objektif özleri, cinsleri değişmediği halde iktidarı ele geçirmeleri söz konusu değildir.

Bu yüzden ağustos'da Lenin «Bütün iktidar Sovyetlerindir» parolasından vazgeçilmesini teklif

(*) Takvim farkından dolayı «Şubat devrimi» Martta, «Ekim devrimi» ise Kasımda vuku bulmuştur. Ç.

etmektedir, ancak bunu yaparken son derecede önemli bir açıklamada bulunmaktadır: Bu, Sovyetler iktidarını sağlamak için mücadeleden vazgeçilmesi anlamına gelmemektedir, demektedir.

«*Sovyetler yeni ihtilâlde ortaya çıkabilirler ve çıkmalıdırlar. Fakat bu günkü Sovyetler değil, bunlar burjuvazi ile uzlaşma organlarıdır. İktidarı Proletaryanın kendisi ele almalıdır.*» (C. XXI, S. 38), demektedir.

Lenin'in tahlili ve direktiflerine uygun olarak, Bolşevik Partisi Petrograd'da (ağustos 1917), yarı legal bir şekilde toplandı «bütün iktidar Sovyetlerin» parolasını geri aldı ve yerine: «Köylülerle ittifak kuran proletaryanın iktidara geçmesi», parolasını kabul etti.

Bolşevikler İktidarı Muhafaza Edebilecekler mi?, makalesinde Lenin, iktidar ele geçer geçmez yeni devleti politik yönden kurmak ve bu kuruluşu uygun ekonomik tedbirler üzerine inşa etmek için alınacak tedbirleri önceden gösteriyordu:

«*Eğer Bolşevikler sinmezlerse ve iktidarı ellerine geçirirlerse, onların bu iktidarı, evren sosyalist devriminin zaferine kadar, muhafaza etmelerini engelliyecek hiç bir güç dünyada yoktur.*»

En belirgin karşı-ihtilâl ağustos ayında saatinin geldiğini sandı: general Kornilov bir hükûmet darbesi teşebbüsünde bulundu. Eğer bolşevikler askerleri, bahriyelileri ve işçileri karşı koymağa çağırmasaydı, o zamandan zayıflamış ve gözden düşmüş bulunan Geçici Hükûmet buna dayanamazdı. Askeri karşı-ihtilâlin başarısız hükûmet darbesi Lenin'in beklediği «dönemece» sebep oldu. Kitleler,

özellikle orta köylüler, o güne kadar kararsız iken, artık menşeviklerden ve liberallerden ayrıldılar; Sovyetlerin en önemlileri (Petrograd ve Moskova Sovyetleri) Bolşeviklerin safına geçti. Vade yaklaşmaktadır. Lenin diyor ki: Mademki kitleler «*kendi deneyleri ile*» bolşevik şiarlarının doğruluğuna inanmışlardır, zafer teminat altına alınmıştır. *(Leninski Sbornik,* C. XXI, S. 193 den 197: *Merkez Komitesine Mektuplar.)* «*Bütün İktidar Sovyetlerin*» parolası yeniden ele alınıp ön safhaya konuldu.

Gizlendiği yerden Lenin durmadan engelleri, tehlikeleri, karşı ihtilâlin hazırlıklarını tahlil etmektedir. Oluşan hengâmenin belirtilerini — açlığı, ekonominin çözülmesini — görüyor ve buna engel olmak için yollar öneriyordu. *(Seçme Eserler,* II, S. 92. Vs.) Eylülde, Rus demokrasisi ve Sovyetler ihtilâlin barışçı gelişmesinin son fırsatını kaçırıyorlar. *(Seçme Eserler,* II, S. 149).

Lenin İktidarda

«*Kriz olgunlaşmıştır... Rus devriminin... Dünya Proletarya devriminin geleceği söz konusudur... Beklemek bir cinayettir... gündemde ayaklanma yazılıdır. Her gecikme ölüm demektedir*» *(Leninski Sbornik,* C.XXI. S. 239, 290, 293.)

Lenin o anda bunları yazmaktadır; düşman kuvvetlerinin her tertibatını incelemekte ve hem de ayaklanma hareketinin genel plânını çizmektedir; ayaklanmanın bir san'at — askerlik sanatının bir bölümü — olduğunu düşünmektedir. Ancak bunun bir tertip üzerine değil, bir parti üzerine bile

değil, ve fakat halkın devrimci gelişimi üzerine dayanması gerektiğini düşünmektedir.

«*Bahriyenin, işçilerin ve askerin birleşik bir hücumu ile Petrogradı sarmak ve bağını kesmek... her ne pahasına olursa olsun: telefon ve telgraf santrallarını — garları — köprüleri işgal etmek ve tutmak... Kararlı birlikler kurmak; onları, düşmanı geçirmedense son kişiye kadar ölmek parolası ile donatmak.*»

Hareketin komutasını arkadaşlarına, yöneticilere, Merkez Komitesi üyelerine bırakıyor.

24 Ekim (6 Kasım) günü hükümet, teşebbüsü eline geçirmek istedi. Partinin Merkez Gazetesini yasak etti ve emrin uygulanışını sağlamak üzere zırhlı birlikler yolladı. Askerler ve Kızıl Muhafızlar eyleme geçtiler. Saat 11 de «Rabotçi Part» ayaklanma çağrısıyla yayınlandı. Lenin, cepheden geriye acele olarak çağrılan hükûmete sadık birliklerin gelişini önlemek için, hareketi hızlandırdı.

Santraller, garlar ve köprüler ayaklanan bolşeviklerin eline geçti. Ertesi sabah saat onda Lenin'in yazdığı «*Rus vatandaşlarına...*», başlıklı mesajı yayınlandı, mesajda iktidarın Sovyetlere geçtiği bildiriliyordu. O günü Petrograd Sovyeti toplandı ve Lenin'i alkışladı. Akşam Sovyetlerin İkinci Kongresi açıldı. Geçici Hükûmetin bulunduğu Kışlık Saray o gece düştü, onun üzerine Lenin bir kaç dakika istirahat etmek istedi. Uyuyamadı, kalkıp toprağı köylülere veren kararnameyi yazdı, sonra rus işçilerine seslendi:

«*Devlet işlerini elinize geçiriniz. Devrimci düzeni kurunuz*».

Artık Bolşevik yöneticileri için artan bir faaliyet dönemi başlamış bulunmaktadır, çünkü sayısız ekonomik, politik, askerî, diplomatik, idarî, kültürel vb. sorunları çözümlemek geerkiyordu. Parti ve onun peşinden giden kitleler iktidar hakkında hiç bir tecrübeye sahip değillerdi ve bilgileri azdı. Lenin herşeye ve her şeyden cevap vermek zorundaydı. Bir gün önce yer altındayken, halk Komiserleri Şurası başkanı ve yöneticisi olmuştu, heyetleri karşılıyor; askeri durum hakkında haber alıyordu, hatta «Kerensky'ciler»'e karşı hareketin yönetimini şahsen eline aldı. Hayatını yazanlar onu en tehlikeli durumlarda dahi sakin ve her zaman güvenç içinde gösteriyorlar:

«*Ancak halka inanan, halkın yaratıcı dehasının canlı pınarına dalan galip gelebilir,*» *(Leninski Sbornik*, C. XXII, S. 48.)

Birkaç günde eski Rejim sosyal, ahlâki ve psikolojik bütün sonuçlarıyle değilse de objektif temelleri ve kurumlarıyla yok oldu: Serfliğin artıkları, asilerin toprak mülkiyeti, yarı derebeyi kastlar rejimi, erkekle kadının eşitsizliği, milli azınlıkların ezikliği, Kilisenin resmi olan imtiyazlı durumu, vb. Ortaçağ geçmişinin dev bir arıtılması ile aynı zamanda bankaların, demiryollarının, ağır sanayinin millîleştirilmesi sağlanıyor ve üretim ile dağıtım üzerinde işçi kontrolü kuruluyordu. Böylece iki devrim oluşmaktaydı: Fransada 1789-1793'de yapılan, feodaliteye karşı yönelmiş ihtilâle uyan demokratik burjuva devrimi, üstelik bu devrim son raddesine kadar güdülmekteydi — ve üretim sosyal ilişiklerinin sosyalist dönüşümünün başlangıcı, objektif önverisi, şartları ile, sosyalist devrim.

Burada çok daha eksiksiz bir araştırma — bir veya birkaç cilt — gerekirdi ki, Lenin'in aldığı tedbirleri, yazdığı, hazırladığı ve imzaladığı metinleri sunabilelim.

Bazılarını sayalım :

— Plâncılığı hazırlamakla görevli Milli Ekonomi Yüksek Şurasının kurulması;

— Sanayinin millîleştirilmesi kararnamesi (28 Haziran 1918);

— «Rusya halklarının hakları beyannamesi». ve milliyetler komiserliğinin kuruluşu (başında Stalin bulunacaktır);

— Karşı-ihtilâl ile savaşmak üzere olağanüstü bir komisyonun kurulması: («Çeka», Dzerjinski'nin yönetiminde);

— Kızıl orduyu kuran kararname;

— «Çalışan halkın hakları beyannamesi», bu bir Sovyet Anayasası taslağıdır;

— Savaş ve barışı ilgilendiren tedbirler.

Önemleri dolayısıyle, bunların üzerine bir an için duralım. Görünürde tutarsız bir şekilde, fakat aslında Lenin'in sorunları *diyalektik olarak* koyması tarzına uygun olarak, kendisi iki grup karar aldı. Bir yönden, iktidara geçişten beri, savaş ve barış sorununun yeni bir şekil aldığını söylüyordu:

«Bir savunma savaşı olmıyacağına inanmamamız gerekir. Buna bizi zorlıyabilirler... 25 Ekim 1917 den sonra Milli savunmanın taraftarıyız; Vatanı

savunmak hakkını kazandık... Sosyalist vatanın savunulmasına taraftarız... Sovyetler Cumhuriyetinin savunması için tek bir insanmış gibi dikileceğiz.» (Bak. *Len. Sb.*, C. XXIII, S. 13 den 34'e.)

Brestlitovsk Barış konferansı

Fakat ayni zamanda barış görüşmelerine girişti. Barış kararnamesi (26 Ekim - 8 Kasım) :

«*Demokratik adil bir barış için derhal bütün halkları ve hükûmetleri görüşmelere başlamak üzere*», davet ediyordu.

9 (22) Kasım gecesi direkt telle Genel Kurmaya, ateş kes, ve mütareke görüşmelerine girişme emri verildi. Baş kumandan Dukhanin Halk Komiserleri Şurası başkanı Lenin'in emrini dinlemeyi reddetti. Güç bir andı bu: seferber olan 12 milyon kişi ne yapacaktı? Lenin merkez telsiz istasyonuna gitti, özel bir emirle baş kumandanı azletti, ve cephedeki askerlere doğrudan doğruya seslendi; kendi deyimi ile bu «*bilinmiyene bir sıçrayıştı*», başarıldı...

Bolşevik yöneticisi için, Brest-Litovsk görüşmeleri sırasında yeniden güç günler oldu. Alman Genel Kurmayının ve hükûmetinin ileri sürdüğü şartlar korkunçtu. O derecede ki, bir çokları (ve bu arada Brest-Litovsk'da Sovyet heyetinin başkanı olan Trotsky ve Buhharin) bu şartları kabul etmemek gerektiğini ve kıyasıya devrimci savaş ilân edilmesini istediler. Lenin, aksine, devrimi sağlamlaştırmak için, bu şartların ve hatta daha ağırlarının kabulü gerektiği kanısında idi:

«Sovyet iktidarını yaratmasını bilmiş bulunan bir halk ölemez.» (C. XXII, S. 401.) diyordu.

Kaldı ki o sıralarda Lenin hâlâ Rus hareketinin bütün Avrupaya yayılacağını ve ileri memleketlerde devrimin patlak vereceğini ümit etmekte idi.

28 Ocak 1918 (10 Şubat), Trotsky Barış taslağını imzalamayı reddediyor; bu tutumu onun «sürekli ihtilâl» teorisiyle çok mantıklı bir şekilde uyuşmaktaydı. Parti Merkez Komitesi, Lenin'in Muhalefetine rağmen, bu kararı onaylıyor. 18 Şubat günü Alman ordusu bütün cephede taarruza geçiyor. 18-19 gecesi direkt bir radyo mesajıyla Lenin Alman şartlarını kabul ediyor. Ve fakat aynı zamanda bir kaç gün içinde saldırganın önünde «yanık topraklar» çölünü yaratacak olan tedbirleri alıyor ve çarlık ordusunun kırıntılarıyla yeni «Kızıl Orduyu» kuruyor. 23 Şubat, Pskov ve Narva arasında Alman ordusu durduruluyor. İhtilâlci hükûmette, Bolşevik Partisi Merkez Komitesinde bir duraklama oluyor. Devrimci savaşa devam edilsin mi? Bir ay öncekinden daha da ağır olan, zorla kabulü istenilen şartları kabul etmek mi? Lenin, çok güçlük çekerek, barış politikasını kabul ettirebiliyor:

«Sırf gemi azıya almış bir devrimci lâf ebeliği bu günkü şartlarda Rusyayı savaşa itekleyebilir. Bana gelince, eğer palavra politikası üstünlük sağlasaydı ne hükûmette ne de Merkez komitesinde bir saniye bile kalmazdım...» (Pravda 23 Şubat, C. XXII, S. 276).

Böylece Lenin sadece karşı ihtilâlcilere, men-

şeviklere, (kendisine karşı az sonra yapılacak olan suikastı o zamanlardan hazırlayan) «sosyalist - ihtilâlciler»e karşı çıkmakla yetinemiyor — ve fakat kendi partisinde, Bolşevik partisinde durumun her «dönemecinde» çifte bir muhalefetle karşılaşıyordu: sağ muhalefet (Bukharin, Zinovyev, Kamenev) — sol muhalefet (Trotsky). Birileri menşeviklerle birlikte bir koalisyon hükûmetinin taraftarıydılar, yani menşevizm ve burjuvaziyle bir uzlaşmaya taraftardılar. Ötekiler macera taraftarıydılar: İhtilâlcı dünya savaşı istiyorlardı.

Partinin olağanüstü Kongresi (mart 1918) ve birkaç gün sonra da Olağanüstü Sovyetler Kongresi, Lenin'ci politikayı onayladılar:

«*Rusya Federal Cumhuriyeti soygun savaşlarını suçlıyarak, sosyalist vatanı savunmak hakkını ve görevini tanımaktadır... Kitlelerin görevi, memleketin savunma gücünü yeniden yaratmak ve artırmak için, onun askerî gücünü yeniden yaratmak için, bütün kuvvetlerini germelerinde bulunmaktadır.*» (Sovyetler Kongresince kabul edilen karar, C. XXII, S. 410-411.)

Mayıs-Haziran 1918'de, bir sorun hunharca ön safhaya erişmektedir: iaşe sorunu. Açlık tehlikesi yakınlaşmaktadır. Şehirler için, ordu için buğday bulmak gerekmektedir:

«*Buğday için savaş, sosyalizm için savaş demektir.*»

Fiilen, Lenin'in yönetiminde, bu vahim durum *devrimin* gelişmesine yardımcı oluyor. Buğday yok, çünkü «kulak»lar, (zengin köylüler) onu saklıyorlar ve ihtikâr yapıyorlar. Zaten devrimin gelişme-

si kulaklara karşı mücadeleyi gerektirmektedir, çünkü demokratik devrimden, yani genel olarak işçi ve köylülerin derebeyleri ve emperyalist devrimine, yani fakir köylülerin desteklediği işçilerin, bütün köy ve şehir burjuvazisine karşı mücadelesine geçilmelidir:

«*İşçi arkadaşlar, devrim vahim bir durumdadır. Tek siz devrimi kurtarabilirsiniz. Bizim için gerekli olan, kulaklara, karaborsacılara, ürün hırsızlarına, ihtilâscılara, karıştırıcılara karşı tunçtan bir güç yaratmak kabiliyetinde olan, rüşvetin cazibesine dayanacak, hırsızlık etmiyecek, kendisini sosyalizme adamış onbinlerce seçkin işçi, öncülük edecek işçidir; işte bize lâzım olan budur.*» (C. XXIII, S. 25.)

İşçi militanları köylere hareket ettiler, 11 haziran kararnamesi ile kurulan fakir köylü komitelerini örgütlediler. Kulaklar buğdayı gigizliyorlardı; onların buğdayları da, toprakları da alınacaktır:

«*Kulaklar sovyet devriminin azgın düşmanlarıdır! Onlara karşı amansızca savaş.*» (C. XXIII, S. 206-207).

Politik muhalefette, (az bir zaman bolşeviklerle beraber hükümette yer alan «köylü partisi» yani «Sol Sosyalist-İhtilâlciler») ile «sol komünistler» toplanmaktaydı. V. inci Sovyetler Kongresinde (temmuz 1918), muhalifler hem Bres-Litovsk barışının bozulmasını ve hem de kulaklara karşı mücadelenin bitmesini önermişlerdir. Lenin bunları reddediyor, ve kendileriyle şiddetli ve acı şekilde alay ediyor. Lenin Kongrede: onların dava-

sı halk karşısında kaybedilmiştir; onların isteri krizleri, proletarya diktatörlüğünü ve bu diktatörlüğün kulaklara karşı, fakir köylülerle ittifakını parçalayamıyacaktır, diyordu.

«Sol Sosyalist-İhtilâlcılar» 6 temmuz günü bir ayaklanma teşebbüsüne giriştiler. Savaşa sebep olmak amacıyla Alman elçisi Mirbach'ı öldürdüler. Bunun tek sonucu, gitgide her alanda kurulmakta olan diktatörlüğü güçlendirmek oldu. Lenin çok sert bir tepki gösterdi:

«*Ayaklanmayı amansızca tasfiye edelim... Savaşa bir kıl payı mesafedeyiz... Karşı-ihtilâlin aleti olmuş bulunan bu sefil isterik maceracıları ezmek gerek.*»

Eğer, elçiliklerini korumak bahanesiyle Moskovaya askerlerini sokmak istiyen Almanlar savaş açarlarsa; bu, amansız ihtilâlcı bir savaş olacaktır, kitlelerin son insana, son nefese kadar dikilişi sağlanacaktır. (C. XXIII, S. 143.)

O korkunç günlerde, Sovyetler Kongresi, Rusya Federatif Sosyalist Sovyet Cumhuriyetinin Anayasasını onaylıyordu.

Ve, Emperyalist Müttefiklerin müdahalesi başlamaktaydı; bunlar Çekoslovak askerlerini yeni cumhuriyete saldırtıyorlardı (*):

«*Sınıf mücadelesi ve iç savaş halkın içlerine kadar erişmiştir... Burjuvazi bizi devirmek için bütün gayretini sarfetmektedir... Buna rağmen ta-*

(*) Sibiryada esir bulunan Çek asıllı birlikler yurtlarına dönecekken demiryolunu işgal ettiler. Ç.

mamen eminiz ki, yenilmiş devrimlerin kaderini paylaşmıyacağız ve burjuvaziyi yeneceğiz.» (Clara Zetkin'e mektup, temmuz 1918, C. XXI, S. 249).

1918 yazı ve sonbaharında, Almanya çöküyor, fakat dış ve iç karşı-ihtilâl taarruza geçiyor. İngiltere, Fransa, Japonya, A.B.D. müdahalede bulunuyorlar. Memleketin dörtte üçü yabancıların veya adamlarının eline düşüyor. Sovyet yönetiminde kalan kısımlarda kulak isyanları patlak veriyor. Açlık genelleşiyor.

Lenin, «sosyalist vatan tehlikededir», diye ilân ediyor. Bütün politik faaliyetin merkezi olarak: «Herşey savaş için. Herşey cephe için. Herkes silâh başına.» parolalarını ileri sürüyor. Rus işçi sınıfının olağanüstü gerginliğini sürdürmek için, günde üç veya dört defa fabrikalarda söz alıyor; aynı zamanda da Halk Komiserliği Şurasının ve K. B. P. Merkez Komitesinin yönetimini elden bırakmıyor.

Kızıl Ordunun ve Sovyet Devletinin Örgütlenmesi

Kızıl ordu uzun bir savaş için örgütlenmektedir. Mecburi askerlik sistemi kuruluyor, askerî şeflerin silahlı halk tarafından seçilmesi ilkesi kaldırılıyor; kadro mektepleri işliyor; ordulardaki politik komiserler büyük bir önem kazanıyorlar. Kızıl ordu, sıkı bir disiplini olan, muntazam bir ordu haline giriyor, diğer ordulardan tek farkı gerçek politik karakteridir. Ekim 1918'de Lenin memlekete, Sovyetlere ve Partiye şu görevi veriyor: 1919 ilkbaharında üç milyon kişi silah altında buluna-

cak. Memlket ve işçi sınıfı için dev boyutlu olan bu program yerine getirilmiştir. Sovyetler Rusyası sarılmış bir kale haline gelmiştir. Ekonomik, sosyal, politik, kültürel hayatın artık tek bir amacı kalmıştır: savaşı kazanmak. Buna rağmen (ekonomik ve sosyal) ihtilâl gerilemiyor. Büyük sanayiden sonra, kontrol ve millileştirmeler orta ve hatta küçük sanayiye yayılıyor. Buğday ticareti tekeli kuruluyor, ve kanun gıda maddelerinin özel ticaretini yasaklıyor. Geniş bir çalışma hizmeti kuruluyor, ve tek buna katılma, iaşeye hak kazandırıyor. Rus burjuvazisi karşı-ihtilâl'den hiç bir şey kazanamıyacaktır. Aksine. Lenin'in değişmez fikri şudur: karşı-ihtilâle, ihtilâlin derinleşmesi ile cevap vermek. Bütün ipuçları, bütün komuta araçları elindedir, kendisi en önemli gördüğü sorunu daha özel olarak ele almaktadır; bu bazen iaşe sorunudur, bazen de askerî strateji sorunudur...

30 Ağustos 1918 günü, Lenin Basmanny mahallesi işçileri karşısında konuştu. Mitingden sonra, otomobiline doğru yol alırken, Sosyalist İhtilâlcılardan kadın terörist Dora Kaplan onun üzerine ateş etti, kurşunlar zehirli ve çintilmiş idi, iki tanesi Lenin'i yaraladı.

Dev bir heyecan dalgası kabardı. Beyaz teröre, kızıl terör cevap verdi. Ölüm tehlikesi ile karşı karşıya, Lenin yatağından faaliyete devam etmekteydi. Simbirsk'e hücum eden ve iyileşmesi dileği ile kendisine telgraf çeken Kızıl Ordu birliklerine: «*doğduğum şehrin alınması yaralarım için en iyi şifadır.*» cevabını verdirtti.

16 Ekim günü tekrar K. B. P. Merkez Komitesine katılabildi ve 17'sinde Halk Komiserleri Şu-

rasına başkanlık edebildi. İstirahat etmek üzere: *Proletarya İhtilâli ve Kautsky Döneği,* kitabını yazdı (Ekim 1918).

İhtilâlin ilk yıldönümünü kutlamak için ise onun bilançosunu ve gelişmelerini, işçi kontrolundan sanayinin işçiler tarafından yönetilmesine kadar, derebeylerinin mallarının kamulaştırılmasından ve köylülüğün genel olarak toprak için mücadelesinden fakir köylülerin kulaklara karşı örgütlenmesine kadar, eski ordudan ve kızıl muhafızlardan Kızıl Orduya kadar, ilk Sovyetlerden Sovyet Anayasasına kadar bilançosunu çiziyor. Lenin, bu bilanço hengâmevi askerî duruma rağmen, kıyaslanmaz derecede olumludur; parolamız, şiarımız hâlâ: «Zafer ya ölüm»'dür diyor. (C. XXIII, S. 275).

Ve en trajik anda durum birdenbire dönüveriyor. 1918 yılı sonunda Kızıl Ordu, Müttefiklerin desteklediği amiral Kolçak'a karşı taarruza geçiyor. 13 Kasım 1918 günü, Lenin, bütün Rusya halklarına ilettiği bir mesajla, «Rus ve Alman devrimci proleterlerinin darbeleri karşısında» Brest-Litovsk andlaşması yürürlükten kalkmıştır, müjdesini verebiliyor. Kızıl Ordu Ukraynayı, Beyaz Rusyayı, Baltık memleketlerini tekrar işgal ediyor.

III. üncü Enternasyonal

2 Mart 1919 günü Kremlin sarayında Komünist Enternasyonalı (57), yani «Komintern» in kurucu Kongresi açılıyor, onu K. B. P. VIII. nci Kongresi izliyor. Bu Kongrede Lenin bir daha köylü

(57) 1943'de (Stalin tarafından) kapatılmıştır.

sorununu ele alarak o anın temel parolasını ortaya atıyor:

«*Kulaklara karşı mücadeleden bir an için vazgeçmeden ve fakir köylüye sağlam olarak dayanarak, orta köylü ile bir anlaşmaya varmak.*» (C. XXIII, S. 294).

Hakikaten de, tam o anda memlekette güçlükler orta köylüden gelmektedir. Bunlar duraklıyorlar, yalpalıyorlar; kulaklara karşı alınan tedbirler onları korkutmaktadır. Fazlası da var: bu tedbirlerden yararlandıkları ölçüde, ve kulakların sırtından kendi mülklerini artırdıkça, kendileri de «kulaklaşıyorlar». Parti Kongresinde, sağ ve sol çift muhalefet gayretini bu konu üzerinde yoğunlaştırıyor. Sağcı muhalefet (Bukharin), orta köylü hakkındaki ve küçük pazar üretiminden hareket ederek kapitalizmin tekrar meydana gelmesi, hakkındaki, her sözü programdan sildirmek istiyor. Sol muhalefet (Trotsky) olsa olsa köy proletaryası (fakir köylü) ile ittifakı kabul etmekle beraber, orta köylünün sosyalizmin kuruluşuna katılması olanaklarını öngörmüyor; (bu böyle olunca Rusyada sosyalizmin kuruluşu olanakları kalmamaktaydı, çünkü büyük toprak sahipleri ve kulaklara karşı alınan kararlardan dolayı, gücü artan bu orta köylülerin önemi çok büyüktü). Askerî ve milletlerarası durumun iyiye gittiği anda; böylece, politik mücadelenin çapı büyümekteydi; Lenin yine ve her zaman çok cephe üzerinde savaşmaktadır.

«*Orta köylüye karşı, sağlam bir ittifak alanı üzerinde yer almalıyız.*»

Tarım üretim kooperatifleri ve birliklerinin,

«artel»lerin örgütlenmesi, kabullenme temeli üzerine oturmalıdır.

«*Orta köylü ile ilişkilerimizde şiddet kadar saçma bir yol yoktur.*»

Temel sorun tarım araçları ve makinalaşma sorunu olmaktadır.

Lenin «*Eğer yarın en iyi cinsten 100.000 traktör, yakıt ve araçları sağlıyabilseydik... orta köylü komünizmden yanayım derdi.*» (C. XXIV, S. 114, 168, 170.), diyordu.

Aynı Kongrenin karşısında, Lenin tekrar askerî konulara döndü:

«*Dünya tarihinde ilk defa neden savaştığını bilen bir silâhlı kuvvet kurulmuştur.*», dedi.

Kendisine göre Kızıl Ordunun ayırt edici yönü budur, onun görevi yenmek zorunda olduğu ordulardan daha disiplinli muntazam bir ordu halinde teşkilâtlanmaktır. Olaylar ve durum, silahlı millet, işçi milisi, şeflerini seçen ihtilâl ordusu gibi teorileri aşmıştır. Aylarca, ve özellikle Parti Kongresinde, Lenin bu aşılmış fikirlerde saplanan «askerî bir muhalefete» karşı savaşmak zorunda kaldı. Müttefikler amiral Kolçak'ı «Rusyanın yüksek kral naib'i» ilân edince; Kolçak tehlikeli bir şekilde karşı hücuma geçti. Lenin, her alanda demir gibi disiplin, askerî düzen, ihtilâlci düzen, diye cevap verdi. Gevşeyenler kurşuna dizilecektir:

«*Her ne pahasına olursa olsun, derhal bu miting hastalığına son verilsin... Heryerde askerî disiplin kurulmalıdır.*» diyordu.

1919 ortalarında, Kolçak Sibiryaya geri atıl-

dı, general Yudeniç'in ihtilâlin gerilerine — Petrograda — yaptığı akın kırıldı. *İşçilere ve Köylülere mektup* ile Lenin bu zaferlerden dersler çıkarmaktadır:

«*Güçlü bir Kızıl Ordumuz olmalıdır. Kızıl Orduya herkesin elinden gelen bütün yardımı yapması, bu her işçinin, her köylünün ilk, öz, esas görevidir... Devletin önemli buğday stokları yoksa Kızıl Ordu güçlü olamaz. Devrimci düzeni sağlamak gerekir... Kolçak'cı karşı devrimi kolaylaştıranlar menşevikler ve sosyalist-ihtilâlcılardır... Partileri sözlerine göre değil, eserlerine göre tartmak zamanı gelmiştir... Hahrolsun tereddüt edenler... Sermayeye karşı amansız savaş, çalışan köylüler ile işçi sınıfı arasında ittifak...*» (C. XXIV, S. 431, 436.)

Kolçak yenilince Müttefikler son bir teşebbüs, ihtilâle karşı son bir denemede bulundular.

Güneyden ilerleyen Denikin birlikleri Moskovayı tehdid ettiler.

Lenin şöyle yazmaktadır: «*Rusyanın şu özelliği vardır ki, en güç anlarda, her zaman, yedek kitleleri bulunur, eskileri tükenmeğe başlayınca yeni kuvvetler bulunmaktadır... Savaşta, zafer en çok yedeği olan, en çok maddî imkânı olan ve derin halk kitlelerinin en kararlı olduğu memleketindir.*» (C. XXIV, S. 176, 193.)

«*Savaş, her memleketin ekonomik gücü ve örgütlenme olanakları bakımından bir sınavdır. Yeneceğiz ve yenmeğe devam edeceğiz, çünkü gerilerimiz sağlamdır.*» (Aynı. S. 544.)

Lenin her cephe, her Kurmay heyeti ile direkt

telle sürekli olarak bağlantı halindedir; hareket planlarını incelemekte; fabrikaları gezmekte, işçilerle görüşmekte, onlara durumları sabırla açıklamaktadır...

Savaş devrimci orduların zaferiyle sonuçlanınca, Rusyada bolşevik partisinin etkisi kesin olarak yerleşmiş bulundu. Böylece burjuvazinin şiddetli karşı-saldırısı proletarya diktatörlüğünün, marksizme göre, yükleneceği ağır ve sert görevlerin başarılma dönemini hızlandırmaktan başka birşeye yaramamıştı. İç savaş sırasında, bu diktatörlük ancak sınırsız olarak ve her türlü kanunluluğu durdurarak sağlanabilirdi. Zaferin bedeli böyle ödenmekteydi: Çok merkezileşmiş bir devletin kuruluşu, silahlı halk, bürokrasinin yok olması, proletarya Devletinin kendi kendine yok olma yoluna girmesi, hakkındaki marksist ve leninist tezlerden vazgeçilmesi, iç savaşın sonuçlarını teşkil etmekteydi. (Bak. *Devlet ve İhtilâl*, C. II. S. 179, 195, v.s.) Lenin'e gelince onun, politik yönetici, ihtilâl kurmayı, iktisatçı, bilim ve eylem adamı olarak etkisi, bundan böyle Rusyanın sınırlarını aşmış ve dünya çapında yayılmıştı.

Bu karar yıllarındaki faaliyetinin tanıkları kendisini hem sorunların tümüne hakim olmak gücünde, hem de en küçük ayrıntılarla ilgilenip, onlarda tümü yeniden bulabilmek gücüne sahip kişi olarak göstermektedirler. O, devrimci şevki, pratik kavrayış ve «yararlılık» anlayışını birleştirmekteydi. Çalışması ve zamanı sıkı sıkıya planlanmıştı. Başkanlık ettiği veya yönettiği birçok şura veya komiteye gittiğinde oturum tam önceden belirtilen saatte açılırdı; oradaki çalışmalar tam ola-

rak hazırlanmış bulunurdu. Raportörlerden ve hatiplerden açıklık, somutluk, kısa ve açık teklifler istiyordu. Lenin hazır bulununca en vahim ve en karmaşık sorunlar bir mucize olmuşçasına çözümlenirdi. Sadece açıklık değil, fakat iyimserlik, güven ve bir nevi sıçrayıcı neşe onunla beraber geliyordu. Lenin'in başkanlık ettiği bir oturumda bulunan bir İngiliz: «*onun gülüşü kuvvetin gülüşüydü*», demiştir.

İç savaşın güçlükleri ve dertleri onun bilimsel konular hakkında düşünmesine ve bilginlerin kaderiyle ilgilenmesine engel değildi. Memleket açlık çekerken, Pavlof'un üzerlerinde deneyler yaptığı köpekler için tayınler ayırtmıştı.

Hasta militanlara, savaşın acılarını çekenlere kişisel mektuplar yazmağa vakit ayırabiliyordu. Kendisini görmek isteyen heyetlerle ve hele kadınların sözcüleriyle dostça konuşuyordu; çünkü kadınların devrime katılmasına ayrı bir önem vermekteydi; «milyonlarla kadın sosyalizmin ne olduğunu anladıkları ve kuruluşuna katıldıkları gün, devrimin tarihi görevleri başarı kazanacaktır», diyordu.

Savaşın en gergin döneminde bile felsefe ve felsefe tarihi kitapları okuyarak istirahat ediyordu. Sonradan bulunan bir kütüphane fişi üzerinde, kural dışı olarak, bir geceliğine Zeller ve Gomperz'in Yunan felsefesi hakkındaki kitaplarının kendisine verilmesini istediği görülmektedir.

İlk Komünist Cumartesi

Lenin, devrimci şevki yaratmak için kişi olarak müdahale etmesini bilirdi. Rus emekçilerinin

savaşın harabettiği sosyalist vatanı tekrar inşa etmek için bedelsiz olarak «Komünist Cumartesileri» şeklinde çalışmayı kabul etmelerine karşı en büyük bir sevinç göstermiştir «1919-1920». Lenin bunda yeni bir unsur görüyordu, sosyalist verimlilik, sosyalist iş disiplini, yeni sosyalist ekonomi ve yaşantı şartlarının yaratılması yönünde bir teşebbüs görüyordu. *(Büyük teşebbüs, Seçme Eserler* II, S. 579'dan 602'ye.)

1 Mayıs 1920 günü bütün memlekette merasimle bir «Komünist Cumartesi» yapıldı. Lenin Kremlin Meydanındaki kazı çalışmalarına katıldı.

Bir tanık diyor ki: «*Askerî Okul'un bayrağının yanında iş elbisesi giymiş kısa boylu bir adam gördük. Bu, Vladimir İliç idi. Orkestra Enternasyonali çalmaya başladı, toplar gürledi. Bunun üzerine Vladimir İliç ile birlikte çalışmaya koyulduk, meydanı dolduran molozları kaldırdık. Vladimir İliç omuzlarında kalaslar taşıdı, bir arabaya koşuldu, taşlar sürükledi.*» *(Bir Askeri Okul Öğrencisinin anlattıkları.)*

Sosyalizmin kurulması için, Lenin'e göre, «emek cephesi»nin, askerî cepheden daha az önemi yoktur ve iş kahramanlığı cesaret kadar hürmet edilir şeydir; hatta savaş sonuçlanıp kazanılınca, «emek cephesi» esas cephe haline geliyordu; «teslim olmakdansa ölmek» parolası bir cepheden diğer cepheye aktarılmış bulunuyordu. *(Leninski Sbornik,* C. XXV, S. 25) Bu an'a varılınca, Lenin yöntemine uygun olarak, sorunların ve erişilecek amaçların zincirini kurdu: önce nakliyatın yeniden düzenlenmesi, sonra iaşe sorunu, sonra memleketin elektrikleşmesi ve buna değgin plan-

cılık; fakat, ona göre, bu *ekonomik* sorunlar sosyal ilişkilerdeki dönüşümlerden ayrı olarak ele alınamazdı. İnatla şunları tekrarlıyordu:

«*Yeni bir iş disiplinini, insanlar arasında yeni sosyal ilişki şekillerini, işe katılmanın yeni şekil ve yöntemlerini yaratmak en asil, en yaratıcı görevdir. Bunun için yıllar, onlarca yıl gerekecektir.*» (C. XXV, S. 151)

Lenin, ekonominin kontroluna, devletin yönetimine kitlelerin kendilerinin katılmalarını, erişilecek amacı sarmalayan araç olarak, öngörmekteydi, onun direktifleriyle Devlet Kontrolu Komiserliği, İşçi ve Köylü Müfettişliği haline getirildi.

Lenin Stalin'e şöyle yazıyordu: «*amaç, çalışan kitlelerin ve hele kadınların denetime katılmalarını sağlamaktır.*» (1920)

Aynı yıl Komünist Enternasyonal'ının II. inci Kongresi toplandı. Kongreyi Lenin dikkatle hazırlamıştı, *(Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı*— Toprak Sorunu, Milliyet ve Sömürge Sorunu hakkındaki tezler, vb). Kongrede bir çok dilde söz aldı. Delegelerin Rus Devriminin derslerini iyice benimsemelerini içtenlikle istedi, bu devrimin tarihî bir anlamı ve enternasyonal bir değeri olduğuna her zamandan daha fazla inanıyordu... Karşılık olarak da, burjuvazinin Rus devrimine karşı el kaldırmasını önlemek için, Dünya devrimci hareketinin onun «*bileğini tutacağını*» düşünüyordu. (C. XXV, S. 405.)

Üst Yapı ve Taban

Kasım 1920 de Bolşeviklerin bir konferansı

toplandı, kurultayda Lenin dedi ki: «*savaşta zafer kazanan proletarya aynı zamanda Komünist düzen ve rejimi yaratabilecektir*».

Aralık 1920 de Sovyetlerin VIII. nci Kongresinde Lenin ekonominin yeniden teşkilâtlanması ve gelişmesi plânını açıklamıştır; bu plân önceliği ağır sanayie ve elektrikleşmeye vermekteydi; böylece tarımın makineleşmesi, gider ayak kollektifleşmesi gerçekleşebilecektir. Bu plan «G. O. E. L. R. O.», yani (Rusyanın Elektrikleşmesi için Devlet Plânı ismiyle anılıyordu. Lenin'in fiili başkanlığı altında çalışan bilimin ve üretimin bütün kollarındaki iki yüz uzman tarafından hazırlanmıştır.

«*Eğer Rusya sık bir elektrik santralı şebekesiyle ve kudretli teknik işletmelerle donatılırsa Komünist ekonomimizin inşası Avrupa ve Asya için bir örnek haline gelir...*» (C. XXVI, S. 48.)

Lenin Rus proleteryasına uzak amaçlar ve muazzam olduklarını bildiği görevler verirken, memleketinin ekonomik durumunu, onun geri kalmış halini, savaş sırasında birikmiş harebeleri gözden kaçırmıyordu. Fakat devrim, üretici güçlere ve diğer üretim ilişkilerine göre daha ilerde olan (ideolojik ve politik) *üst yapılar* ve bazı sosyal ilişkiler yaratmıştı. Bu yeni üst yapı ve sosyal ilişkiler, üretici güçler ve sosyal yapının tümü üzerine bir etkide bulunabilirdi. Bolşevik Partisinin yönetimi altında, engeller ve güçlüklere rağmen, yeni bir temel, yeni bir üretim tarzı yaratılabilir; üretici güçlerin gelişmesine olan engelleri yok etmekle, onların sınırsız gelişmelerine olanak hazırlamakla bu yapılabilirdi. Her ne olursa olsun, bir taraftan ye-

ni politik üst yapılar (Sovyetler iktidarı, proletarya diktatörlüğü) ile, diğer taraftan üretici güçlerin durumu ve eski üretim ilişkilerinin, eski temelin çeşitli uzantıları ve arta kalanları arasındaki çelişkiyi çözmek gerekiyordu. Ya Sovyet iktidarının çökmesi ile yeni üst yapılar yok olacaktır, veya Sovyet Devleti, Sovyet İktidarı, ve proletarya diktatörlüğü, sorunları çözümlemeğe ve tabanla üst yapılar arasındaki; üretici güçlerle sosyal ilişkiler arasındaki gerekli uzlaşmayı kurmayı başaracaklardır. Böylece, bu tecrübeye dayanarak, marksist *üst yapı* kavramı gelişmektedir.

Lenin ve Partide Eğilim Mücadelesi

Toplumun dönüşümlerini sadece çalışan kitlelerin, bütün halkın yaratıcı gücü mümkün kılabilir ve sağlıyabilir. Lenin'in düşünce ve eserinde çoktan beri var olan bu kavram durmadan açıklık kazanmaktadır. Kitleler, sosyal güçler bağırlarında yaratıcı güç yığınakları gizlemektedirler. Parti bilgi ile eylem arasında aracılık yapmak durumunda olup, onun görevi, sosyal güçlerin ve kitlelerin yerine geçmek değildir, onların enerjilerini ortaya çıkartmak onları yönetmektir. Proletarya ve fakir köylüler bilinç, devrimci ideale bağlılık ve özveri kabiliyetine sahiptirler. Bunları, parti onların olanaklarını hesaba katan bir programın doğrultusunda kendilerine inandırdığı andan itibaren gerçekleştirebilirler. Bilinç ve bilgi öncülerden derin kitlelere doğru yayılır, ve onlarda var olduğu sanılmayan güçleri yüzeye çıkarır. Bu gizli güçlerin politik bir yönleri olduğu gibi manevi bir yönleri de vardır. İşçi kontrolu, disip-

lin hissi, sorumluluk hissi beraberce yürür. Proletarya diktatörlüğünün tarihî anlamı sadece şu olabilir: proletaryanın yaratıcı faaliyetini meydana çıkartmak; ki bu faaliyeti kendi kendisini değiştirmesine, çalışmanın ve emekçinin pratik hayatının yüksek şekillerini yaratmasına imkân vermektedir. Eğer ihtilâl sürerse ve zafere ulaşırsa bunun şerefi öncülerin ve kitlelerin yüksek bilincine, onların fedakârlıklarına, kendilerine karşı olan hakimiyetlerine, fedakârlık ruhlarına, bir kelimeyle kahramanlıklarına aittir.

Burda da Lenin, sağdan ve soldan çifte muhalefetle karşılaştı. Sağ muhalefet «Goelro»'yu, sanayileşme ve elektrikleşme plânını fazla cüretkâr buluyordu; «sol komünistlere» gelince, onlar doğrudan doğruya sendikaları devletleştirmek, kitle ile onun öncüleri arasındaki bütün farkları silmek, kararnamelerle iş görmek istiyordu; «demokratik merkeziyetçilik» diye adlandırılan grup, sanayi ve ulaşımda yöneticilerin kişisel sorumluluk ilkesini kabul etmiyorlardı.

Proletarya diktatörlüğü döneminde Sendikaların rolü ve görevi hakkında büyük bir tartışma yapıldı. Lenin, yavaş yavaş bir doktrin şeklinde billurlaşan «troçkizm»in hücumlarına karşı, ilk defa için sert bir cevap vermiyordu; fakat şüphesiz ilk defa için tartışma çok şiddetli bir şekil aldı, çünkü — git gide daha açık olarak — çok büyük önemi olan acil pratik sorunlar söz konusu olmaktaydı. Bu tek bir memlekette, Rusyada, sosyalizmin kuruluşu konusuydu: Lenin kasım ve aralık 1920 de (Merkez Komitesi oturumu - VIII. inci Sovyet Kongresinde Bolşevik delegeleri toplan-

tısı), troçkistleri Sendikaları askerîleştirmekle, yani proleterya kitlelerinin kendilerini, Partiden ayırmakla ve onları proletarya diktatörlüğüne karşı dikmekle suçladı. «Sağ eğilimi de, kitleleri kendi kendinden-gelmeliklerine, terketmekle, politik yönetimden vazgeçmekle, kendi tarzları uyarınca proletarya ile onun öncüleri arasındaki bağı kesmekle suçladı. Lenin, *Partinin Krizi* başlıklı bir yazısında ve *Daha bir Defa Sendikalar Hakkında (Seçme eserler,* II, S. 926 vs.) broşüründe sendikaların «*komünizmin okulları*» olarak rolünü belirtiyor, bunlar bir birlik ve dayanışma okulu, bir Devlet yönetimi ve ekonomik işletmecilik okuludur, diyor! aynı zamanda gösteriyordu ki, bu görevlerde hakiki çelişkiler bulunmaktadır, çünkü sendikalar aynı zamanda hem *işçilerin* günlük çıkarlarını savunmalıdırlar ve hem de *günlük olmıyan* çıkarları da hesaba katmalıdırlar: bunlar millî ekonominin tümünün gerekli kıldığı çıkarlardır. Bu sorunları çözümlemeye yetkili olan merci ancak Parti olabilir.

Sendikalar hakkındaki tartışma şimdiden Lenin'in düşüncesi hakkındaki bildiklerimizi doğrulamaktadır. O, her zaman teorik ve metedolojik ilkelerden, en iyi işlenmiş kavramlardan hareket ederek pratiğe doğru, somut durumlara doğru dönmekte, onları hesaba katmakta, ve kavramları geliştirmektedir. Bu tartışma sırasında Lenin, (sağ veya sol) muhalefetin her şeyden önce diyalektik bilmediğinden hataya düştüğünü gösteriyor. Sağcılar seçmeciliğe düşmektedirler, solcular ise dogmatizme. Bu arada Bukharin'e karşı yönetilen yazı, mantık ve diyalektik arasındaki ilişkiler hakkında parlak bir incelemedir, bu inceleme *Felsefe Defterleri*'ni tamamlamaktadır.

Lenin o vakit durumun esas veçhesi olarak *Parti birliğini* ön plâna alıyor. Ancak şu nokta üzerinde ne kadar çok dursak azdır: Parti içindeki azınlığın kendi «yön ve görüşlerini» kongreye ve partinin tümüne sunmalarını yasak etmek isteyen Riazanov'un önergesini Lenin X. ncu Kongre tarafından reddettirmiştir.

Parti *birliği* üzerinde ısrarla durmasının, nedeni, meydana çıkan *çelişkilerin* ortaya attığı sorunları çözümlemek için, ve hele Sovyet gerçekliliğinin kendi içinde bulunan «eski» ve «yeni» arasındaki çelişkileri halletmek için bu birliğin zorunlu olmasındandır.

Memleket savaş halinden, «savaş komünizminden» ekonomik gelişmeye, plancılığa, elektrikleşmeye geçmektedir...

Proletaryanın işçi kitleleriyle olan ilişkileri zorunlu olarak değişecektir, çünkü — sürdürülmesi gereken — ittifaklarının kapsamı değişmektedir. Önceleri büyük arazi sahipleriyle burjuvaziye *karşı* yönetilmiş bulunan bu ittifak, pozitif bir amaca, Sosyalizmin inşası amacına, *doğru* yönelmelidir.

N. E. P.

Böylece Lenin'in düşüncesine göre, N. E. P.'in (yeni ekonomik politika)'nın tek nedeni savaş ekonomisinden sosyalizmin kuruluşuna geçişin zorlukları olmamıştır, kapitalizme ödünler vermek zorunluğu olmamıştır. Daha derin olarak, N.E.P. in *politik* kapsamı işçi sınıfıyla köylü kitlelerinin sosyalizmin inşaası sürecinde *ekonomik* ittifa-

kı olmuştur. Ki bu, küçük pazar üretimine karşı ödünler kapsamaktaydı. («Savaş komünizmine» bağlı bir tedbir olan) «ürün fazlalıklarına el konması» yerine, üstelik azalan oranda, ürün üzerine bir vergi konmuştu. Bu, ticaret özgürlüğünü ve kapitalizmin kaçınılmaz olarak yeniden gelişmesini, tarımsal çalışmanın verimliliğinin artmasıyla aynı zamanda sağlamaktaydı. Fakat tarımın gelişmesi, devlet sanayiinin gelişmesini kolaylaştırmakla, bu sanayi yeniden kurulmak yoluna giren özel kapitalizmin ayağını kaydıracaktı. Böylece (sağ muhalefetin söylediklerinin aksine) sosyalist birikim süratli bir tempoyla başarılabilirdi; ve bu (sol muhalefetinin söylediklerinin aksine) köylülere yüklenmeden, bu birikimi onların sırtından başarmadan olabilirdi. (*).

N. E. P. böylece eski amaçlara göre stratejik bir geri çekilmeyi kapsıyordu. Komünizmin derhal veya hızlı bir şekilde meydana gelmesi fikri yerine uzun vadeli bir plan konuyordu. Lenin ve Bolşevik partisi bir dönemeç yapmaktaydılar, muhalefet bunu bir yenilgi ve hatta kesin bir başarısızlık olarak görüyordu. Aslında Lenin için, *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabında kendisinin gösterdiği yönde, yaratıcı bir uzlaşma söz konusuydu. (Bak: *Aynî vergi, Seçme Eserler,* II, S. 580'den 887'ye).

(*) Bu bölüm bize mekanist bir yorum gibi görünüyor, Lenin'in Parti X. uncu Kongre demeci ile (17 Ekim 1921) Politik Eğitim Kongresindeki demeci N.E.P. i sınıf mücadelesi çerçevesi içinde diyalektik bir zorunluk olarak ele almakta, hatta geriye dönüş tehlikelerini belirtmektedir. Ve de bak: 21 Nisan 1918, *Aynı Vergi yazısı.* Çev.

Lenin için böylece N. E. P. in büyük tarihî ve teorik bir anlamı vardı. Bir anlamı da yönetici sınıf olmuş bulunan proletaryanın, her zaman yeni, derin çelişkiler karşısında bulunduğu idi. Proletaryanın bunları çözümleyecek araçları vardır. Bu gibi objektif şartlar içinde, Parti, bu araçların en önemlisi, en güçlüsü olarak belirmektedir. Bir bütün olarak ele alınan toplumun tutarlı olarak ve derece derece gelişmesi — üst yapılarla tabanın uzlaşması — buna rağmen bir çok sorunun çözümlenmesini geerktirir ve çatışmaların içinde oluşur. *Sübjektif etken,* yani aynı zamanda fikirler ve bilgiler, üst yapılar ve Devlet, bir kelimeyle *politik* unsur, tayin edici olurlar. Halbuki Parti bütün bu unsurları bir noktada toplar ve onlara hakim olur. Sorunlar ne kadar karmaşık olurlarsa çelişkiler ne kadar derinleşirlerse, Parti, — «sübjektif etken» ve objektif bilginin üst şekli olarak — o derecede önem kazanır; ve Parti birliği ile «Parti ruhu» o derecede kesin bir rol oynar. Leninizmin eleştiricileri (58) veya dar görüşlü «taraftarları» gibi, yüzeydeki yorumcuların düşündüğü şekilde de, Parti bir amaç, ve gereç arasında, fikir ile an arasında, bilgi ile kitleler arasında, kendinden- gelmelik ile bilgi edinmiş bilinç vb. arasında, aracı olarak kalmaktadır. Ancak, o, bu ulaşımın esas organı, kesin etkili etkeni olmaktadır.

N. E. P., — proletarya diktatörlüğü yönetimindeki Rusyada — amansız bir mücadeleyi sosyalizm

(58) Bak. H. Chambre'ın yeni ,çok değerli bilgiler kapsamakla beraber, çok taraf tutan *Sovyetler Birliğinde Marksizm* kitabı, Seuil yayınları, 1955. Özellikle Lenin, leninizm ve parti kavramı hakkında, S. 35-50.

ile kapitalizm arasında bir ölüm savaşını, içeriyordu. Lenin 1920'de sorunu vazetti: kim kazanacak? Sosyalizmin zaferi sağlaması için, partiye diktatörlüğü ve kendi temelini: işçilerle köylü kitlelerinin ittifakını, güçlendirmesi için çağrıda bulunuyordu. Ve hele Partiye ekonominin kumanda dizginlerini elinde tutup onları süratli ekonomik ve sosyal bir gelişme yönünde kullanmasını öneriyordu (Bak: C. XXVII, S: 231-238).

N. E. P.'in, işçi sınıfı ile köylü kitleleri arasındaki ittifakın tarihî şartlarının gerektirdiği devrimci bir uzlaşma olarak sorunlar ortaya attığını ve bunların er geç bütün memleketlerde, bütün devrimci partilerin karşısına çıkacağını gösteriyordu.

Lenin, «Bu, bütün sosyalistlerin karşısına çıkacak olan bir görevdir.», diyordu.

Ona göre, N. E. P. geçici bir geri çekiliş olarak, «*yakın bir gelecekte taarruz için daha geniş bir cephe*» sağlıyacaktır. Tarımın sosyalist dönüşümünü sağlıyacak olan bu yeni taarruzun ilk şartı, köylülere traktör, yakıt, gübre, vb. ni sağlıyabilecek üretici güçlerin gelişmesi ve bir ağır sanayinin kurulması ile sağlamaktı.

Lenin'in yönetiminde «Devlet Planı Komisyonu» (Gosplan), o sıralarda kuruldu, bunun amacı (Goelro) planını geliştirmek, onun ekonomi politiğin genel kanunlarına ve sosyalizmin kurulmasının şartlarına uygun olarak uygulamaktı.

Lenin elektrikleşme planının uygulanışını kendi eline aldı; (ilk inşa edilen santraller: Kaşira, Volkhov santralleri idi). Ekonomik gelişmeye ka-

tılmaları hakkındaki mahalli otoritelere talimatları: *(Savunma ve Çalışma Şurası Buyruğu)*'nu kendisi yazdı. Yukarıdan ilk hareketi veren Lenin, durmadan, aşağıdan gelen hareketlere, kitlelerin hislerine, isteklerine en büyük bir önem vermekteydi. İşçilerle, köylülerle görüşüyor, onlara şahsen yazıyor veya büyük bir dikkatle gözden geçirdiği bir çok mektup alıyordu. Kitleleri eğitirken, onların yanında kendimizi eğitmeliyiz diyordu:

«*Ancak halkın bilincine vardığı şeyleri doğru olarak ifade edersek iktidarı uygulayabiliriz.*» (59).

Lenin, Bürokratlara Karşı

Lenin, bürokrasiye, kırtasiyeciliğe karşı savaşıyor, yönetici örgütlerin «*bürokratik suçları*» mahkemelere sevketmelerini istiyordu. Kamu servetini boşuna harcayanlara veya bozanlara karşı, bunu yapanlar işçi dahi olsa, amansız davranıyordu. Girişim kabiliyetini bütün öteki meziyetlerden üstün sayıyordu. İnsanlar, proleterler ve Parti üyeleri de dahil olmak üzere, dünyayı değiştirmek için kendilerini değiştirmelidirler; bunun karşıdı da yapılmalıdır. Böylece devrimci düşüncesinin sonuna kadar gidiyordu. Ona göre, moral ve ideolojik değişim, sosyal ve pratik dönüşümün esaslı bir tarafıdır. Sosyalizm onun için, yeni bir dünya, yeni bir insan, yeni bir bilinç olarak tanımlanırdı.

«*Nasıl toplantı yaptığımızı ve çalıştığımızı görmek, ihtiyar Oblomov'un hâlâ yaşadığını; ondan bir şey elde edebilmek için onu uzuncasına yıka-*

(59) LENİN : *Toplu Eserler :* Rusca baskı, 4'üncü baskı, C. XXVII. S. 256.

mak, sarsmak, kazımak gerektiğini, görmek için yeterlidir.» (60)

İnsanın kendisinin kendi şeklini değiştirmesinde, Parti de temelli bir rol oynamalıdır. Lenin şöyle diyordu: biz sadece üyelerimizin niceliğinden değil, nitelikleri hakkında kaygılanan dünyadaki tek iktidar partisiyiz. Onun direktiflerine uyularak üye kabulu şartları daha da ağırlaştı; uzun bir «*tüzüksel aday üyeliği*» devresi bütün Partiye girmek istiyenler için zorunlu kılındı, bu süre büyük sanayide on yıldan çok çalışmış olan işçiler için altı aya indirildi. Partideki «*bürokrat, ahlaksız, yumuşak*» unsurlar temizleme hareketleri ile ihraç olunmuşlardır. Lenin, bu temizlemeleri «*devrimin önemli zaferleri*», sayıyordu (61).

«*Bu Kongrede yeni olarak elde ettiğimiz şey; Partimizin ihtiyarladığını, fikir ve beden seyyaliyetini kaybettiğini tekrarlamakla, düşmanlarımızın aldandıklarının canlı isbatı olmuştur* (62).» diyordu.

Böyle olduğu halde, durmadan komünistlerin kültürlerinin, pratik sezilerinin, iş duyularının hâlâ eksik olduğunu tekrarlıyordu. Çünkü şehirler ile köyler arasındaki ticarî alışverişin geliştiği bu N. E. P. döneminde komünistler geniş bir işletme-

(60) LENİN: *Toplu Eserler:* C. XXIV, S. 484. Oblomov, romancı Gonşarov'un bir kişisidir. Eski Rusyanın «tipik» olumsuz temsilcisidir: Arazi sahibini, onun alaylılığını, tenbelliğini, dar hoşnutluğu'nu dile getirir.

(61) LENİN: *Toplu Eserler,* 4'üncü baskı, C. XXVII, S. 13.

(62) LENİN : Adı geçen eser, C. XXVII, S. 271.

cilik, muhasebecilik anlayışı gerektiren yeni şekillerle «*tüccarlık yapmak*» zorundaydılar. Çünkü (özgürce birleşmiş halkların federatif örgüdü) şeklindeki milliyetler politikasının uygulanışı Bolşevik Partisini, S. S. C. B. nin halkları arasındaki birliğin, plancılığın vb. nin «çimentosu» haline sokuyordu.

«*İnsanları denetlemek, görevlerin uygulanışını denetlemek, işte çalışmanın düğümü, politikanın düğümü buradadır* (63)» diyordu.

Lenin çok sağlam bir bedene sahipti, bu yüzden 1918 yılında aldığı yaralara rağmen yaşıyabildi ve çok yoğun olan çalışmalarına devam edebildi. Fakat, 1921 - 1922 kışında sıhhati kesin olarak bozuldu. Mayıs 1922'de sağ tarafının felci ile sonuçlanan ve konuşmasını zorlaştıran bir kriz geçirdi. 1922 yazında, kısmen iyileşerek bir dereceye kadar faaliyet gösterebildi.

31 Ekim 1922 günü Sovyetler Merkez İcra Komitesinde söz aldı. Yeni Rusyanın ileri kapitalist memleketlere göre ;ok daha düşük bir yüzeyden hareket ettiğini ve fakat onlara hızlı olarak yetişeceğini ve onları geçeceğini, söyledi.

18 Kasım günü, Enternasyonalin IV. üncü Kongresinde Lenin N. E. P. in bilançosunu yaptı:

«*İspat ettik ki, Devlet olarak emtianın dolaımını örgütleyebilir, tarımı da sanayii de geliştirebilir, ileri gidebiliriz.*»

Sovyet Devleti şimdiden on sekiz ayda, ağır

(63) LENİN : *Toplu Eserler*, C. XXVII, S. 179.

sanayinin gelişmesinde kullanılacak yirmi milyon altın Ruble biriktirebilmiştir, diye açıkladı.

«*Biliyoruz ki ağır sanayii kurtarmazsak hiç bir sanayii kuramayız ve bağımsız memleket olarak yaşıyamayız... İşçilerin adına iktidara geldik, önümüzde bir amacımız var: bu iktidara dayanarak sosyalist düzeni kurmak (64).*»

Lenin (Almanca olarak verdiği) bu demeci güçlükle bitirebildi.

Sekiz gün sonra, Moskova Sovyetinin karşısında, söz alıp dedi ki:

«*Sosyalizmi gündelik hayata soktuk, kendimizi onda bulabilmeliyiz. İşte bu günkü görevimiz, dönemimizin görevi.*»

Bu, Lenin'in halk arasına son çıkışı, son demeci oldu. 12 Aralık 1922 günü, son defa olarak Kremlindeki yazıhanesinde çalıştı. 1923'ün başında, buna rağmen, bir çok önemli makaleler dikte edebildi, *Not Defteri Sahifeleri* (65) — *İhtilâlimiz Hakkında — İşçi ve Köylü Denetimini Nasıl Örgütlemeli — Daha Az Olsun Fakat Daha İyi Olsun* (66).

Bu son yazılarında, Lenin ısrarla Sovyet toplumunu ve sosyalizmin kuruluşunu tehdid eden büyük tehlike, yani bürokrasi üzerinde duruyor

(64) LENİN: *Toplu Eserler*, C. XXVII, S. 350.
(65) LENİN: *Seçme Eserler*, Moskova yabancı dil baskısı, 1948, C. II, S. 1014 ve s.
(66) LENİN: Aynı, Fransızca çevirisinin son sahifeleri.

(67), yeni sorunları not ediyordu.

«*Sosyalizm hakkındaki görüşümüz temelinden değişti. Eskiden ağırlık merkezini, politik mücadele, ihtilâl, iktidarın ele geçirilmesi üzerine oturtuyorduk. Bugün ağırlık merkezi yer değiştirdi, kültürel örgütlenme, barışçı çalışma konularına erişti... Bu kültür devrimi karşımıza inanılmaz güçlükler çıkartmaktadır (68).*»

«*Devlet makinemiz yönünden işler o kadar kötü gidiyor ki, (bu deyimi berbat olduklarını söylememek için kullanıyorum). önce bu kusurlarla nasıl savaşacağımızı ciddi olarak düşünmeliyiz... Başlangıç olarak hakiki bir burjuva kültürüne sahip bulunmamız; burjuva öncesi kültürlerin özellikle belirgin olan tiplerinden, yani bürokratik veya feodal kültürden, kurtulmasını bilmemiz yeterli olurdu (69).*» *(*)*

---

(67) LENİN : Aynı, C. II, S. 1013, 1031, ve s.

(68) LENİN : Aynı, C. II, S. 1020.

(69) LENİN : Aynı, C. II, S. 1030.

(*) Bu kitap yazıldığı sırada, Lenin'in Aralık 1922, Mart 1923 döneminde yazdığı notlar daha resmen açıklanmamıştı. Lenin bunlarda subjektif etken: Politik Büro üyelerinin ve Genel Sekreterin Karakterlerinin niteliği üzerinde ve de ezilen milletlerin milliyetçiliği ile ezen millet milliyetçiliği, ve bu konudaki bürokratik sapma üzerinde durmakta; ölümünden sonra S.S.C.B. için en büyük önem kazanacak olan konular hakkında uyarılarda bulunmaktadır. *(Toplu Eserler,* C. XXXVI) Çev.

III

LENİN'İN FİLOZOFİK DÜŞÜNCESİ

A) SORUNLAR

Marksist Felsefede Karışıklık

Önceki bölümde görüldüğü gibi, yüzyılımızın başında devrimci düşüncenin ve marksist düşüncenin durumu son derecede karışıktı.

Bu karışıklığı artıran bir neden de marksizmin ve diyalektiğin savunucuları olan «ortodoks»-ların dogmatizm alanına saplanmış olmalarıdır. Onlar kendilerinin bu alanda sağlam olduklarını sanıyorlardı ve oraya kararlıca çengel atmışlardı. Bir Kautsky Marx'ı ve Engels'i ezbere biliyordu ve fakat — hayatla ve pratikle ilişkisi olmadığından — her yönde, bilimde, ekonomide, sosyal ve politik hayatta; *yeninin* ortaya çıktığını hissetmiyordu, bilmiyordu. Lenin, diyalektik teorisine göre doğa'da ve toplumda sadece oluşum bulunduğundan dolayı diyalektikle açıkca aykırı olan bu marksist dogmatizmi yüzünden Kautsky'ye sert bir şekilde sitemde bulunacaktır.

«Ortodoks»lar doğa bilimlerindeki dev gelişmeler karşısında ilgisizlik duyuyorlardı; toplumdaki değişimler karşısında da tutumları aynı idi.

Bu günün (atom) çekirdeği fiziğini doğrudan doğruya hazırlayan buluşlar, (elektronik zerreler, vb.leri), marksistler olmadan ve onların araştırma ve incelemeleri dışında, gelişmekteydi. Halbuki bu buluşlar madde hakkındaki eski kavramları sarsmaktaydı. Marksistler arasında bir kısmı, XVIII. nci yüzyılı ve Feuerbach tarzı materyalizminde kalmışlardı; diğerleri materyalizmi terkediyorlardı; yine başkaları marksist diyalektiği tarih ve sosyoloji alanlarına uygulamakla yetinerek onu bu şekilde kurtarmağa uğraşıyorlardı... Böyle bir durum nasıl oluşabilmişti? Bunun, gerek bilimler tarihinde, gerekse toplumun ve devrimci hareketin tarihinde birçok nedenleri bulunmaktadır. Bazılarını saymıştık. Lenin bunları, birer birer, hiç bir tanesini ihmal etmeden, ayırd etmiş, incelemiş, eleştirmişti; (böylece diyalektiğin geliştirdiği Descartes'cı bir yöntem izlemişti).

Bunun en önemli nedenlerinden biri, Marx ve Engels'in kendi felsefeleri ve «dünya görüşleri»nin tümü hakkında, bir inceleme bırakmış olmamalarında aranmalıdır.

Bu dünya görüşü her gerçeklik gibi, her düşünce gibi *şekil bulmuş*, yavaşça şekillenmiştir, ve fakat bazen aniden, sıçrayışlarla gelişmiştir, (örneğin 1848'de, 1857'de ekonomik kriz sırasında, 1871'de, ves. de olduğu gibi).

Bundan önceki bir ciltte, *(Karl Marx, Hayatı ve Eserleri* (*), bu oluşumun kademelerini izleme-

(*) Anadolu Yayınları, Reşat Fuat çevirisi.

ğe uğraştık; fakat böyle bir uğraşın, eksik ve yeniden gözden geçirilir olduğunu gizlemeğe uğraşmıyoruz. Daha yeni olarak ele alınan birçok önemli nokta hakkındaki tartışmalar bunlara belki açıklık kazandıracaktır. Diyalektik materyalizmin filizleri Marx'ın ilk eserlerinde bile bulunmaktadır; ancak bunlar sadece filizlerdir. Öte yandan Marx «diyalektik materyalizm» deyimini hiç bir zaman açık olarak ele almamıştır. Bu fikrin oluşumunun kesin tarihi bulunabilir mi? Tarih olarak 1858 yılını alabileceğimizi sanıyoruz. Oysa, bundan önce de birçok metin, diyalektik materyalizme doğrudan doğruya bağlanabilir, (özellikle 1848 *Manifest*'inde), Marx'ın ilk çağ materyalizmi hakkındaki tezinde, (1841)'de bulunan ilk filizler geliştirilmemiş değildir. Fakat ancak o yıldır ki, diyalektik kesin olarak Marx tarafından *bilimsel* bir yöntem olarak tasarlanmış ve ekonomi politiğe, tarihe kesin şekilde uygulanmıştır, yani tarihî ve felsefî materyalizmle birleştirilmiştir.

Yeri açıkca burada bulunan Marx'ın söz konusu metnini sunalım; göreceğimiz gibi, marksizmin pınarına gitmek, diyalektik düşünceyi temelinden yeni baştan ele almak istiyen Lenin, aynı eseri Marx ile aynı kavrayış içinde ele alacaktır: *Hegelci Mantıktan* rasyonel (usa dayanan) mayasını, «çekirdeğini», veya ruhunu süzecek ve onu bilimsel bir yöntem haline sokacaktır. Marx diyorki:

«*Güzel buluşlar yapıyorum. Bu güne kadar var olduğu şekliyle, kâr doktrinini yok ediverdim. Özümleme yöntemi yönünden bir raslantı bana çok yaradı: Freiligrath, Bakunin'in malı olan Hegel'in bir kaç kitabını bulup, onları bana yolladı. Böylece*

Hegel'in Mantığını yeniden karıştırabildim. Durum bu cins çalışmaları yeniden yapmağa elverişli olunca, bir kaç düzine sahifede, Hegel'in bulduğu ve aynı zamanda sahteleştirdiği yönteminin rasyonel özünü herkesin erişebileceği şekle sokmak isterdim.» (14 Ocak 1858 günlü Marx'ın Engels'e mektubu, 1 Şubat ve 2 Nisan günlü ve de Engels'in 30 Nisan ve 14 Temmuz günlü mektuplarıyla tamamlandırılmalıdır.)

Marx'ın bu bir kaç düzine sahifeyi yazmamış bulunması marksist harekete şüphesiz büyük zarar vermiştir.

Engels'in bu konuda marksizme değgin sahip olduğumuz en eksiksiz incelemeleri, *(Anti-Dühring, Doğa'nın Diyalektiği)* eserlerini bıraktığı doğrudur. Ne yazıktır ki, tartışma ve doktrin öğretisi için yazılan bu incelemeler (örneğin mantık ile diyalektik arasındaki ilişkiler gibi bazı güç sorunların) köküne kadar erişmiyorlar. Lenin bunun farkına varmıştır: çok defa, objektif dünyanın ve düşüncenin ilkelerini ve kanunlarını açıkça yazmadansa, diyalektiğin ilkelerini anlatmak için örnekler vermekle yetinilmektedir; Engels de pedagojik bir amaçla böyle yapmıştır. Kaldı ki, Engels'in marksizmi halkça anlaşılır hale sokmak için yazdığı eserlerinde, bir çok parça felsefî bakımdan çok derine inmektedir; bunu belirtmemek haksızlık olurdu. (Bu arada bak: *Doğa'nın Diyalektiği* M. E. A. 1927, 151 - 152 vs.)

Lenin'in Düşüncesi

Lenin'in bu boşluğu doldurmayı düşündüğüne şüphe yoktur. Daha sonra söz konusu edeceğimiz

Felsefe Defterleri'nin en önemlilerini dolduran Hegel'in *Mantık*'ından alınan ayrıntılı notlar bunu göstermektedir. Ne yazıktır ki, bu taslak, profesyonel bir filozof olmayan okuyucuların güç kavrayacağı karalama ve notlar halinde kalmıştır. Bunlar bulundukları şekil ile bile Lenin'in üzerine ,eylemi üzerine, modern tarih üzerine ve genel olarak insanlığın bilgisi üzerine şimşekli ışıklar saçmaktadır.

Kaldı ki, Lenin *Felsefe Defterleri*'nde söz konusu olan boşluğu bir bakıma, şimdiden doldurmuş bulunduğunu belirtiyor. Felsefe bakımından yeterli bir seviyede; diyalektik yöntemi, bilgi teorisini ,mantığı ve onun diyalektik ile ilişkilerini gösteren tam bir incelemeye sahip değiliz.

Oysaki: «*Eğer Marx (büyük M harfi ile yazılacak) «bir Mantık» bırakmadıysa, bize* Kapital'*ın mantığını bırakmıştır; bu konuda, sözü geçen kitaptan derinlemesine yararlanılmalıdır.* Kapital'*de mantığı, diyalektiği, ve materyalist bilgi teorisini, (bu üç kelimeyi kullanmak gereksizdir, tek ve aynı şeyi göstermektedirler) belirli bir bilime uygulanmış olarak bulmaktayız. Böylelikle Marx, Hegel'den değeri olanı almış, onu kendine maletmiş ve ileri götürerek geliştirmiştir.*» (Lenin'in, *Felsefe Defterleri, Petite Logique* veya *Logique de l'Encyclopédie*'ye göre Hegel'in *Mantık*'ının planı, *Leninski Sbornik,* XII, 291, ve de IX, 139, 197, 303.)

Lenin'in *Kapital* için söylediklerini kendisinin esas eserleri için de söyliyebiliriz: bunlarda kendisinin felsefî düşüncesi, açık olarak değil ise de, sarmalanmış, ayırdedilmez olarak bulunmaktadır.

Engels'in felsefî eserlerinde, sorumluluğu hiç

bir şekilde yazara ait olmamakla beraber, başka bir kusur vardır. Onlar yazılalı beri durum değişmiştir. XIX'uncu yüzyılın sonunda ve XX.'inci yüzyılın başında marksist harekette, ne kadar çeşitli ideolojilerin ve filozofik tutumların geliştiğini, daha önce görmüştük. Bir çözülüşü maskeliyen bu çeşitlilikte Engels'in sorumluluğu olamaz, kaldı ki kendisi bu duruma karşı ölünceye kadar savaşmıştır, ve bütün «reviziyonistler», eksiksiz olarak Engels'in «natüralizmine», onun «doğa'nın diyalektiğine», yani diyalektiğin objektifliği ile evrenselliğine, saldırmak için Marx'dan Engels'i ayırt etmekle işe başlamışlardır. Oysa, Engels'in sözü edilen eserleri hakkında, bunların yeni sorunlara yeterli bir şekilde cevap vermedikleri sonucu çıkarılabilirdi. Halbuki bunların yanıbaşında yayınlanmamış olanlar vardı, (bunların bir kısmı, ve bu arada Doğa bilimlerine değgin olanlar, «hasır-altı» edilmişdi.) O sıralarda bazı yanlışlıkları ve sapmaları yasaklıyacak güç kendisinde yoktu veya kalmamıştı. Bu yüzden — daha o zamanlardan — Engels'in teori ve kavramlarının «eskimesinden» söz edilebiliyordu.

Yeni Sorunlar

Bu yeni sorunlar hangileriydi? Önce, doğa bilimlerinin gelişmesinin ortaya attığı sorunlar vardı. Oysa Engels'i yerenler, onun ünlü bir cümlesi ile çizdiği programı uygulamadansa, onun «natüralizmini» eleştirmeyi ve onu terketmeyi öngörüyorlardı. Engels demişti ki: «*Her büyük bilimsel buluş yapıldıkça, doğa bilimlerindeki her dönüşümde materyalizm yeniden ele alınmalı, derinleştiril-*

meli, onun temel kavramları doğrulanıp, geliştirilmelidir.»

Marksist olmayan düşünce ve felsefenin getirdiği sorunlar da vardı; oysa bu konudaki değişmeler önemliydi. Lenin bunları şöyle özetliyor:

«*Marx ve Engels, ister istemez en çok materyalist «gnoseoloji» üzerinde değil de, materyalist felsefenin tümlenişi, yani materyalist tarih anlayışı üzerinde özellikle duruyorlardı. Daha sonraları, diyalektik materyalizm hakkındaki eserlerinde* materyalizm'*den çok* diyalektik *üzerinde durdular, ve tarihi materyalizmi incelerken de* materyalist *yönden çok* tarihî *yön üzerinde ısrar ettiler*». («gnoseoloji» kelimesi bilgi teorisi ve metodoloji anlamına gelmektedir — altı çizik kelimeleri Lenin işaretlemiştir.)

Lenin sözlerine devam ederek diyor ki: Oysa «*tamamen değişik*» bir döneme girmiş bulunuyoruz, «*bu dönemde burjuva felsefesi daha çok gnoseoloji alanında araştırmalar yapmış, tek taraflı, bozulmuş bir şekli ile diyalektiği teşkil eden kısımların bazılarını (örneğin relativizmi) özümleyerek, yukarıdan idealizmin değil de, aşağıdan idealizmin savunulması veya yeniden kurulması üzerine dikkatini yoğunlaştırmıştır.*» *(Materyalizm ve Ampiriokritisizm,* S. 303. Bu son cümle önceki paragrafa değgindir, Lenine göre «*yukarıdan*» idealizm manevî veya dinî bir idealizmdir; «*aşağıdan*» idealizm ise, doğa'yı ve bilimi idealist ve metafizik bir tarzda ele almaktadır.)

Marksist düşüncenin böylece çift bir zaafından ıztırap çekiyordu. Marx ve Engels diyalektik

üzerinde ısrarla durdukları halde, mantık, metodoloji (yöntem bilimi), diyalektik hakkında bir inceleme eseri bırakmamışlardı. Materyalizmin açıklanmasının üzerine düşmemişler, onu derinleştirmemişlerdi. Oysa burjuva düşünürleri diyalektiği içetmek, ellerine geçirmek, kendilerine katmak gayretinde idiler; ve gayretlerini özellikle materyalizme karşı yöneltmişlerdi, ta ki, ya klasik idealizmi veya «*materyalizm taslayan*» yeni bir idealizm türünü «*aşağıdan*» yeniden kurmağı başarsınlar. (Lenin, aynı sahife, pozitivizm ve ampiriokritisizm veya Mach'ın doktrini hakkında) (70).

Bu çifte zaafın sonucu olarak genel bir gevşeme beliriyordu (ki bunun sonuçlarını ve ifadesini incelemiştik). «Ortodoksların» kendileri bile, tarih ve tarih felsefesi alanına doğru geriye çekiliyorlardı; doğa diyalektiğini, «aşağıdan» materyalizmi terkediyorlardı, bunun sonucu olarak da adım

(70) Az önce, elli kadar yıl evvel Almanyada ve Rusyadaki felsefî tartışmalar konusunda, bunların Fransada halen yapılmakta olan tartışmalarla benzerliklerini belirtmiştik.

Benzerlik burda da süregelmektedir: College de France Profesörü Bay Merleau-Ponty'de diyalektiği tek yönlü ve şekli bozulmuş olarak özümlemeğe, «aşağıdan» bir idealizmi yeniden kurmağa uğraşmaktadır. Anlaşılır şekilde, Lenin'i Marx ve Engels'in «natüralizm»ini yeniden ele alıp onu geliştirmiş olmakla suçlamaktadır. *(Diyalektiğin maceraları*, Paris, 1955, S. 89, vb.)

Şunu belirtelim ki Lenin *Doğa'nın Diyalektiği* kitabını göreydi Marx ve Engels'in felsefî eseri hakkındaki değerlendirmesini değiştirebilirdi. *(Doğa'nın Diyalektiği* kitabının ilk baskısı Lenin'in ölümünden sonra 1925 Moskova tarihlidir, Fransız baskısı önsözü. Çev.)

adım bütün diyalektik terkediliyor ve «reviziyonist» bir tasfiyeye uğruyordu.

Yüzyılımızın başındaki felsefenin bu durumunun tahlili, karşılarında her zaman sağlam, her zaman oturmuş, iyice tanımlanmış, iyite saptanmış bir doktrin bulacaklarını sananları — ister marksizme taraftar, ister düşman olsunlar — şaşırtacaktır. (71)

Oysa, dogmatik bir marksizmin böyle bir tasviri veya hayali o derecede yanlıştır ki, XX.'inci yüzyılın başında kendisini sağlam, değişmez, iyice belirgin sanan (ortodoks) dogmatizm, aksine marksist düşüncesini gevşeyişe doğru sürüklüyordu. Ne kadar tekrarlasak azdır, marksist düşünce Lenin ile, hem ortodoks hareketsizliğinden, ve hem de ilkeleri inkâra giden revizyonizmden ayrılmaktaydı.

Lenin bu sorunlar toplumuna cevap vermeğe girişti ,bu programı gerçekleştirebilmesi için, hem ilkelere ve kaynaklara dönmesi, ve hem de bir derinleştirmede ve geliştirmede bulunması gerekiyordu.

Lenin (yukarda aktardığımız metinden de görüldüğü gibi) görevinin öneminin, ivediliğinin, ve (marksist) devrimci düşüncesinin karşılaştığı tehlikelerin bilincine tamamen erişmişti; daha sonra bunun başka belirtilerini göreceğiz.

---

(71) Fransada yeni olarak ün kazanan Lukacs'ın *Gerchichte und Klassenbewusstein* (1923) eseri de bu döneme aittir ve dönemin en önemli tanıklarından biridir.

Bu yüzden her önemli eseri bu çifte kaygıyı ve bu çifte iç hareketi kapsamaktadır: marksizmin kuramsal ve yöntemsel ilkelerine dönmek, onları yeniden ele almak, onları bütün güçleri ile yeniden sunmak, ve onları pratiğin, hayatın açığa vurduğu yeni gerçeklik ve sorunlara, kendilerini çözümliyecek şekilde uygulamak.

Ne yazıktır ki, Marx ve Engels gibi Lenin de, bazı kesin felsefe sorunları hakkında ümit edebileceğimiz «ex professo» (*) açıklamalar yapmamıştır. Bütün eserlerinin içinde «felsefesi», (yani bilgi teorisi, mantık, diyalektik metodoloji bulunduğu halde, felsefeye ayırdığı yayınlanmış tek bir cildi vardır: *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* (1908) — bir de *Felsefe Defterleri* ismi ile tanılan çok değerli el defterleri.

Yansı Teorisi Basit Değildir

Lenin'in felsefi tezlerini açıklamamış olmasından bir takım sonuç, zorluk, karışıklıklar çıkmaktadır.

İki örnek verelim. Önce *yansı* (reflet) teorisi. O, şimdi Lenin'in adını taşımaktadır ve leninist yansı teorisinden söz edilmektedir. Bu teori daha önce Marx ve Engels'de fiilen bulunmaktaydı, fakat açıklanmış olarak değil. Apaçıkdır ki, Descartes'cı «Cogito» da olduğu gibi (düşünüyorum, öyleyse varım — düşüncemle düşünür özdeğe katılıyorum, «res cogitans») şeklinde, *materyalist* bir teoride bilinç ve fikir özerk gerçeklikler ve bağımsız «özdek»ler (substance) olarak verilemez.

(*) ex professo: Konuya tam hakim birl olarak. Çev.

Üstelik kesinlikle ve iyice bilinmektedir ki, idealist ve metafizik «düşünür-özdek» teorisi, bir dizi çözümlenmez sorunlar getirmektedir. Özellikle klasik bilgi sorununu: «düşünen-özdek» (ruh, salt fikir, az veya çok «deneyüstü» bilinç)ile duyulur ve maddi gerçekliğin ilişkisi ne olabilir? Onu nasıl tanıyabilir? Büyük klasik felsefe sistemleri, Hegel'inki dahil olmak üzere, bu sorunu boşuna çözümlemeğe uğraşmışlardır. Sonraki felsefe ise, idealizmi kurtarmak isteği ile, bilinci artık bir özdek olarak değil de, bir özdek hiçliği olarak görmeğe vardı: o olumsuz ve yıkıcı bir güç, saf bir «olumsuzluk», gerçek ve «varolan kişinin karşısında bir «varoluş» idi; bu çağdaş varoluşçulukdur veya hiç olmazsa onun eğilimlerinden ve ayrıntılarından bir tanesidir.

Marksist teori şu unlu formüllerin içinde içerilmiş bulunmaktadır:

İnsanların bilinçleri var oluşlarını tayin etmez, fakat aksine sosyal var oluşları bilinçlerini tayin eder... Kişileri tanımlayan hayatlarının belirtileridir (manifestation)» vb.

Öyle ise, bilinç, fikirler, insan ideolojileri, insanların ne olduklarını *yansıtır*. Teorinin ilkesi budur. Fikirlerin, ideolojilerin, genel olarak bilincin, özerk-olmaması, bağımsız-olmaması öncelikle ortaya konmaktadır.

Bu söylendikten sonra, sorunlar ve güçlükler başlamaktadır. Marx ve Engels *Alman İdeolojisi* eserinde daha önceden (ve bunun üzerinde durmak gerekir) bu «*yansı*»nın hiç bir zaman basit, araçsız, dolaysız olmadığı; ideolojilerin gerçekliğin

kırpık, tersine dönük, uzaklaşmış bir «yansı»sı olduğu üzerinde duruyorlardı. Böyle olmasaydı, bunlar ideolojiler olmaz, bilgiler, bilimler olurlardı. Yansının, yansıtılana bağlandığı şekilde, bilinci (gerçek) kişiye bağlıyan teori, böylece derhal klasik felsefeden miras kalan dev bir sorun ile: yanılma, yanılsama, görüntü sorunu ile, karşı karşıya kalır. Ancak klasik felsefe bu sorunu saltlık içinde inceliyordu, ve salt bir düşünceden, yani salt olarak doğru olan bir düşünceden (Tanrı, Ruh, Fikir)'den, görünüş ve yanılsamaların kurbanı, yanlış bir düşüncenin nasıl çıkabileceğini boş yere soruyordu. Marksizm için sorun tarih içinde bir anlam taşımaktadır. İdeolojiler nasıl doğar ve bilgi nasıl doğar? Bilim ideolojiden nasıl ayrılır? Yanlışdan doğru nasıl doğar, ve doğrudan yanlış nasıl doğar? Görünüş ile gerçeklik arasındaki ilişki nedir? Değişik eserlerinde ve özellikle *Alman İdeolojisinde* Marx ve Engels ideolojilerin sorununu çözümlemek için tutulacak yolu gösteriyorlardı. Bunları iş bölümüne, fikir işçiliği ile maddî işçiliğin ayrılmasına bağlıyorlardı: (aydının «gerçek ile, pratik ile ilişkisini kaybetmesine», vb.) bağlıyorlardı. Bunları, üretim tarzlarını ve sosyal yapıları (structures) kuran ve onlara hâkim olan değişik üretim rejim ve tarzlarına; ve toplumun sınıflara ayrılmasına; bu sınıfların çıkarlarını fikir, hakikat, dinî veya ahlâkî «değer»ler haline yükseltmelerine; sosyal pratikten, doğa üzerinde sağladıkları egemenlikten gelen gerçek bilgileri böylece kendi çıkarları yönünde kullanmalarına bağlamaktaydılar, (kaldı ki, bu sınıflar bunu yükseliş veya çöküş dönemlerinde değişik şekilde yapmaktaydılar).

Marx ve Engels sorunu tüketmiyorlardı. Eserlerinde çok sayıda somut tahliller bulunduğu halde, *tarih yönünden* ideolojilerin, dinlerin (örneğin hristiyanlığın), felsefelerin vb. nin doğuşunu onlardan sonra da, hâlâ yeniden bulmak gerekiyordu. Fakat *felsefe yönünde* de aynı zamanda daha büyük bir kesinlikle, yanılgı ve hakikat, görüngü (fenomen) ve gerçeklik, soyut ve somut vb. gibi düşüncenin büyük ulamları arasındaki ilişkileri belirtmek gerekiyordu. Marx ve Engels fikir çalışmasının nasıl zorunlu olarak soyutluk içinde oluştuğunu, bunu gerçeklikten uzaklaşarak sosyal hayatın tümünü gözden kaçırarak vs. yaptığını, göstermişlerdir. Fakat aynı zamanda bilimsel soyutlamanın şart olduğunu, sırf soyut bilgilerin (notion), kavramların (concept) ve ulamların (catégorie) somut gerçekliğin içine girilmesine, yani onu hakikaten *yansıtmaya* imkân verdiğini kendi yöntemlerini uygulıyarak gösteriyorlardı: (örneğin, *değer* ekonomik bilgi (notion) (*) veya kavramı için olduğu gibi, ki Marx bu kavramın, din - bilimsel bir incelikte (subtilité) olduğunu söylemektedir). Marx ve Engels böylece, taslağını yaptıkları, ideolojik yansımanın tarihsel teorisi ile — bilgi teorisi, gerçeğin *hakiki* yansıması teorisi — arasında bir nevi boşluk (hiatus) bıraktılar. İşte teoriyi bir bilgiler tarihine, bir ideolojiler tarihine, bir tarihcilik veya sosyologluğa indirgeyen (bazı) «marksistler» bu boşluktan sızmışlardır.

(*) «notion» ve «concept» arasındaki ayrım türkçemizde tam olarak ifade edilememektedir. ç.

Lenin'e göre yansıma

Halbuki Lenin sorunu gayet iyi görmüştür. Eğer marksist teorinin parçalanmasını istemiyorsak, ve bilim alanında tökezlemesini istemiyorsak, — eğer bilginin bütün kesimlerinin birbiri ardından elinden kaçmasını istemiyorsak — ideolojiler tarihinin, insanların cahillikten bilgiye geçişleri sürecine sıkıca (diyalektik olarak) karıştığını göstermek gerekir. Böylece *yansı*'nın *(veya yansımanın)* sadece sosyal yansı (ideolojik üst yapı) olmaması fakat üstelik ve aynı zamanda ve çelişkili olarak, gerçeğin ve dış dünyanın yansısı olması gerekmektedir. *Soyutlamanın* sadece iş (emek) bölümünün ürünü olarak görünmemesi, fakat bilgi aracı olarak görünmesi gerekmektedir. Böyle olunca marksizmin ilkelerini yeniden ele alıp, felsefî yönden yeniden vermek gerekmektedir; halbuki onlar o şekilde yorumlanmaktaydılar ki, «ortodoks»lar (iş bölümü gibi) ekonomik ulamlardan, ideolojilere geçmekteydiler, bunu yaparken de, özgül olarak felsefî kavram ve ulamları bir tarafa bırakıyorlardı (72).

Bu durum *yansı* teorisinin özümlenmesini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu olan duyular veya kavramlar — felsefe veya din — fizik veya hukuk, — genel olarak ideolojiler ve de bilim — san'at vs. olsa da bu terim tek yönlü bir anlama alına-

(72) «Ortodoks»ların bu hatası Plekhanov'da ve de iş bölümünün, ekonomik fetişizmin vb. nin önemini fazla önemseyen Plekhanov gibi bazen ekonomik ulamlardan ideolojiye, felsefeye, estetiğe geçen G. Lukacs'ın eserlerinin bir kısmında bulunmaktadır.

maz. Başka bir deyim ile yansı teorisi tutarlı bir felsefe teorisi halinde gelişmelidir.

Lenin *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* felsefî kitabında; (kant'cı şekilde doğa ile insan arasında bir perde olarak değil de, fakat onların arasında canlı bir bağlantı kuran sosyal pratiğin içinden, erişilen, ve bir «aracılık» (mèdiasyon) (*) olarak kavranan) marksist yansı teorisini dış dünyaya doğru geriye getiriyor. Diyor ki, «*madde*» kelimesi «*varlığı onlara bağımlı olmaksızın, onu kopya eden, fotoğrafını çeken, yansıtan duyuları içinden insana verilmiş objektif gerçekliği*» göstermektedir. *(Materyalizm ve Ampiriokritisizm,* S. 110.)

Lenin'in düşüncesi tamamen açıktır; eğer bilim, dış gerçekliğin bilimi ve bilgisi ise, onun kendisini zorla kabul ettirdiğini, zorunlu olduğunu söyliyebiliriz. Bilimin mümkün olması için duyularımızın bize nesnelerle gerçek ilişikler kurdurması: onları yansıtması gerekir. Bu olmazsa bilim, bilim olarak çöker ve bir yapıya, uyuşmalar (convention) toplamına indirgenir; saf rölativizme, şüpheciliğe, bilinmezciliğe veya öznelciliğe düşeriz.

Oysa, Lenin'in formülü kendi kendine yeterli değildir. Aynı eserinde, Engels'in düşüncesini açıklıyarak, insan bilgisinin izafî (rölatif) olduğunu ve fakat bunun arı ve basit bir rölativizm şeklinde olmadığını, çok ince ve son derece diyalektik bir şekilde göstermektedir. Her bilgi yaklaşık, geçici, gözden geçirilebilir, an'a bağlı bulunmaktadır —ve

(*) *Médiation:* Düşüncenin duyu verilerinden bir bilgi çıkartması süreci.

fakat salt bir şeyi sarmalamaktadır; bu sadece sonsuz uzak olan bir saltlık değil, fakat şimdiden varolan bir *kapsantı* (muhteva), gelişme sürecinin açığa çıkaracağı, yayacağı *bir hakikat zerresi*'dir. Hiç bir şey salt değildir, herşey izafîdir. Fakat saltlik ile izafîlik arasında diyalektik bir ilişki, bu çelişik iki terim arasında bir birlik vardır. Daha önce Hegel'in açıkladığı gibi, diyalektik relativizmin, yadsımanın (inkârın) ve şüpheciliğin an'larını kapsamaktadır, ve fakat rölativizme indirgenemez. Marx ve Engels'in diyalektik materyalizmi rölativizmi sarmaktadır ve fakat ona indirgenememektedir. *(Materyalizm ve Ampiriyokritisizm,* S. 117).

Oysa, izafî bir bilginin nasıl gerçek nesneyi bir fotoğraf veya bir kopya gibi yansıtan duyulardan hareket edebileceği hâlâ iyice görülmemektedir.

Duyuda (diyalektik) izafiyet olması için, duyunun içine dek görünüş bulunması gerekir; duyunun nesnenin basit bir kopyesi değil de bir olay (phénomene) olması gerekir. Nesnelerin duyu ve algılarının (perception) içine varıncaya kadar çelişki bulunması gerekir. Dolaysız'ın (immédiat), (duyu ve algı'nın) öyle bir tab'ı olması gerekir ki, o kadarla kalınılamasın ve (görünüş ile gerçek arasındaki, olay ile öz arasındaki) çelişki ancak daha yüksek bir (mediasyon) ile, soyut düşünce ile çözümlenebilsin. Bundan sonra da, gerçeği kaybetmiş olan, oysa dolaysızdan (immédiat) gerçeği daha derinlemesine nüfuz edebilen soyut düşünce durmadan gerçekliğe doğru yeniden dönmeli, böylece onu — olayların içinden — kavramalı ve ka-

nunlara, objektif öze erişmelidir. Böylece soyut düşünce ve *kavramlar* gerçekliği yansıtacaklardır, fakat bunu duyulardan başka şekilde yapacaklardır, görünüşü değil özü yansıtacaklardır.

Daha özümlenmiş bulunan bir *yansı* teorisi, (ki burada onun görünüşleri arasında bir tanesi verilmektedir), Lenin'in *Felsefe Defterleri*'nde bulunmaktadır. En ilginç metinlerinden birini verelim. Lenin diyor ki, insan zekâsı kişisel şeyi tanımak için, yani ondan imge (image) ve kavramlar çıkarmak için kendisine yanaşması: «*bu, basit, dolaysız, ölü bir davranış değildir; bir aynadaki yansı değildir, fakat karmaşık, ikiye bölünmüş, zikzaklayan, bir davranıştır; hayatın dışına imgeleyici (imaginatif) atılış olanağını kapsamakta; daha fazlası, soyut kavramın, fikrin (seçilmez, insanın bilincine varmadığı) bir değişimin olanığını, imgeli bir hevesi (son tahlilde: tanrı) içermektedir. Çünkü en basit genelleştirmede, en ilkel genel fikirde, (örneğin bir «masa» fikrinde), imgenin bir payı vardır.*» (*Felsefe Defterleri,* Aristo'nun metafiziği hakkında notlar.)

Bundan sonra Lenin yaratıcı rüya ile boş kuruntuyu ayırıyor. Aristodaki kavram teorisi hakkında Lenin, kavramın oluşması süresi üzerinde önceden durmuştu; duyulurdan ayrılması yüzünden, soyutlamalarla kendini yalıttığı, ve bir nesneyi veya bir dizi nesneyi yalıttığından dolayı, o çelişki ve ikiye bölünüşleri sarmalıyor ve sonuç olarak idealizmin olanaklarını yaratıyor.

Böyle olunca, burada *yansı*'nın çok derin ve diyalektik bir teorisinin unsurlarını bulmaktayız.

Bir olay dizisinin *kanununu, özünü* hakikaten

yansıtan sadece *kavram*'dır. Bir o, sözün seçik anlamıyla *doğru* olabilir; bu demektir ki, sadece o *yanlış* (doğru olmayan) olabilir. Öte yandan, eğer, kapsamında — yansıttığı özde — o, şeklen yalıtılmış ve ayırtılmış soyutlama olarak doğru ise, aynı zamanda yanlıştır. Yani bir anlama aynı zamanda doğru ve yanlıştır. Üstelik soyutlama olmakla, bir nevi insan faaliyeti olan fikir faaliyetini de yansıtır ki, bunun pratik ve sosyal bir temeli vardır. Bu faaliyet, («özelleşmiş» faaliyet olarak), süreli tehlikeler yaratmaktadır. Gerçeğin içine girebilmek için ondan uzaklaşmak, dolaysızlığı terketmek gerekir. Bu gerekli ikiye bölünüş ideolojik hata olanaklarını doğurmaktadır. Yani, ideoloji sosyal ve tarihî şartları, fikir çalışması ile maddi (materiel) çalışmanın ayrılışını, sınıf durumlarını *yansıtmaktadır; fakat aynı zamanda* bilgi sürecinde koşul'u bulunmaktadır. O, ideolojik imge olarak iş görmektedir; ve dolaysızdan soyuta doğru giden çaba sırasında, her zaman olanağı bulunan bir makaslama hatası yüzünden, (kırpık, tersine dönük) hatalı bir yansı olarak iş görebilmektedir. Fakat yanılsamada bile birçok kısım ayırmak gerekmektedir: imgenin ve rüyanın, (ki bu yaratıcı olabilir) payı — boş kuruntu ve imgelemenin payı...

Dolaysız duyuya, kendinden gelme bilince gelince onlar aynı zamanda doğru ve yanlıştırlar. Bu demektir ki, ne doğrudurlar, ne de yanlış: herşey, doğru yansıya (kavrama) erişen yansımanın yansımalı bir dizi faaliyet (mediasyon) yoluyla dolaysız olay (fenomen) ve görünüşlerden ne çıkardığına bağlıdır.

Ne yazıkdır ki, (burada sadece taslağını yaptığımız ve sonradan üzerine döneceğimiz) bu son derecede karmaşık teori, bu bilgi teorisi *Defterlerde* dağınık olarak bulunmaktadır.

Bu yüzdendir ki, marksizmin düşmanları (ve bazen de marksistler...) yansı teorisini en basit şekli ile alabiliyorlar. Ve onu basitlikle yerebiliyorlar (73).

Oysa, organik olarak ortaya konmadığı halde, bu teori Lenin'in ilk eserinde altık (implicite) olarak bulunmaktadır.

Lenin, *Halk Dostları Nedirler* (1894) kitabında, bilim sıfatını taşımak istiyen her bilimin, bilimsel olmak istiyen her «sosyolojinin» metodolojisini oturtuyor. Her bilim öz ile görünüşü ve olayı, kanun ile tesadüfü ayırt edebilecek bir *ölçüte* (kıstas) sahip olmalıdır. Oysa, toplumda bilinç ideolojik sosyal ilişiklerde, üstyapılarda yer almaktadır. Bu yüzden bilinçten hareket ederek bilime erişmek olanaksızdır. Sadece olanaksız olmakla kalmamaktadır, bilinç ile objektif sosyal gerçeklik arasında bir cins çelişki vardır.

«*Hiç bir zaman toplumun üyeleri, ortasında yaşadıkları sosyal ilişkilerin tümünü iyice belirgin bir şey olarak öğrenmemişlerdir; — bu, eskiden de, bugün de böyledir.*»

---

(73) Bay Merleau-Ponty'nin değişik metinlerde ve özellikle *Diyalektiğin maceralarında* yaptığı gibi; S. 92: «*Bay H. Lefebvre*... faal yansı *bilmecesini okurlarına önermekle yetinmektedir.*»

Aksine, insanlar bu ilişkilere bilinç dışı uymaktadırlar ve onları kavramaktan o kadar uzakdırlar ki, örneğin:

«*Yüzyıllar boyunca insanların hayatlarını düzenliyen* (emtia ç.) *değişim (échange) ilişkilerinin açıklanışı ancak son zamanlarda yapılmıştır.*»

Burada açıkca, bilinç ile, onun neyin bilinçi olduğu arasında bir *çelişki* vardır.

«*Materyalizm tahlilini bu sosyal fikirlerin köküne kadar götürerek bu çelişkiyi yok etmiştir.*»

Marx, bir varsayımı, (tarihî materyalizmi) ortaya atmıştır. Lenin onu, sonuçları ile doğrulanmış, bilimsel olarak ispat edilmiş, yani aynı zamanda *ruhbilim* ve *sosyoloji* için değeri olan bir hakikat olarak görmektedir.

«*Şimdiye kadar sosyologlar, sosyal olayların karmaşık örgüsü içinde hangilerinin önemli olduğunu ve hangilerinin olmadığını ayırdetmede güçlük çekiyorlardı.*»

Onlar şekil bulmak için ve şekil bulmadan «*insanların bilincinden geçen*» sosyal ilişkilere bağlı kaldıkça, özü, kanunu bulamazlar. (Sosyolojide ve ruhbilimde) *özneciler* (subjectiviste) bu olaylara — bilince — takılı kaldıklarından «*sosyal olayların tasvirinden ve idealleri yönünden onların değerlendirilmesinden, titizlikle bilimsel bir tahlile,*» *geçemezler. (Halk Dostları Nedirler, Seçme eserler,* C. I., S. 91 ves. altı tarafımızdan çizilmiştir.)

O halde, Marx'ın varsayımı neden ibarettir? Bir yöntemden ve bir teoriden: toplumun ve onun üstyapılarının *materyalist* tahlilinden, ibarettir. Bu yöntem, doğa bilimlerinin metodolojisinden öz bakımından farklı değildir; şu farkla ki, o vakte kadar ifade edilmemiş ve tutarlı bir bilgi teorisi seviyesine daha yükseltilmemiş olan bu bilimlerin ilkelerine aydınlık kazandırmakta ve onları diyalektik bir şekilde ortaya atmaktadır. Lenin'in mücadele ettiği «sosyologların» (sübjektivistlerin) yorumlarının aksine, Marx ve Engels'in teorisi bir «ekonomik materyalizmden» değil; ve fakat toplumun tümünün, üstyapılarının, insanların kendi aralarındaki üretim ilişiklerinin, insanların maddî doğa ile ilişkilerinin *materyalist bir tahlilinden* ibarettir; ki bu tamamen değişiktir. Çünkü sübjektivist sosyologlar tarafından marksizm ile mücadele etmek için yaratılan «ekonomik materyalizm», örneğin ,toplumun biolojik temellerini, (aileyi, vb. lerini) azımsıyorlardı, hakiki *materyalist* yöntem ise, bunları sadece hesaba katmakla kalmıyor, tahlil ediyor ve onları bulduğu kanunların içine sokuyordu. Marx'ın yöntemi bilinci, üstyapıları inkâr etmiyor; aksine *tahlilleri* ile *kanuna* erişebilecek *olaylar* olarak onları inceliyordu.

Yani, doğa'da olduğu gibi toplumda da, olayların (phénomene) kanunları vardır. Olay kanun değildir; onu kapsar, fakat onu kıran ve rastlantıdan özü çıkartan objektif bir tahlil gereklidir. Olaylar görünüşde bir kesmekeş halindedirler, bilgi bunu çözmektedir. Bilim adamları doğa'da bu yöntemi keşfetmişlerdir, bunu ideolojilere karşı ve hatta onlarla çatışarak yapmışlardır; kaldı ki, ide-

olojiler ve uzmanlaşma kendi yöntem bilimlerinin materiyalist karakterini ve hele diyalektik karakterini görmelerini engelliyordu. Tek Marx, yöntemi, gerçekliğin ve bilginin tümü için ifade ederek, onu toplumun bilimine yaydı.

Doğa'da olduğu gibi toplumda da (dolaysız) bilinç olayların bir kısmını teşkil eder; bundan dolayı bir «katma olay» (epifenomen) değildir; o, toplumun kanunlarını bulmak için erişilmesi gereken ve sarmaladığı en öze değgin gerçekliklerin gösterisi ve olaya değgin *yansı* olarak gerçektir. Bilinç doğada olduğu gibi toplumda da keşmekeş halindedir, görünüşte kanunu yoktur, bunun da nedeni kanunlarını bulmak için onu tahlil etmek gerektiğindedir. Lenin, bilinci sosyolojik veya sosyal olarak — ve biolojik ve fizyolojik olarak ayırmamaktadır. *(T. Eserler,* I, S. 92, *Halk Dostları Nedirler.)* Birine değgin doğru olan diğeri için de doğrudur: *tarif etme* yeterli değildir, tarif çelişkili gösterilerin ve görünüşlerin keşmekeşinde, dolaysızda ve olaya-değgin de kalmaktadır...

Marx serbest rekabet dönemindeki kapitalist toplumu tahlil ederken rekabetten doğan bilinç şekillerini ve olayları, (bencilliği, yalnızlık duyusunu, ahlâk fikirlerini ve bireyciliği) tanımlamakla (ve eleştirmekle) yetinmemiştir; kaldı ki, bunu da canlı ve güçlü bir eleştiri ile yapmaktadır. O, bu toplumun objektif *özüne* erişmiştir, bu toplumun şekilsiz kişilerden ibaret bir toz (yığını) haline girmemesini, fakat oluş halinde bir bütün olmasını, bir tarihi v.b. olmasını sağlıyan *kanunlara* erişmiştir.

Lenin, materyalist bir bilgi teorisine ve diya-

lektik bir yöntem bilimine bağlı bulunan bu kuramsal varsayımları hayatının sonuna kadar uygulayacaktır. Emperyalizm hakkındaki, savaş hakkındaki, Devlet hakkındaki eserlerinde, her zaman, olayların keşmekeşi arasından onların kanunlarını, görünüşler arasından özlerini, yüzeysel çelişkilerin altında en derin çelişkileri arayacaktır. Fikir ve ideolojilerin, kurumların, programların (iyi veya kötü) insan niyetlerinin çetrefilliği içinden, gizleneni, onların nesnel kapsantısını, bulmak isteyecektir.

Her eseri, bu yöntem-bilimini (belirtmeden) sarmalayan çok somut işaretler kapsamaktadır. Bir örnek verelim:

«*Demiryollarının yapımı basit, demokratik, kültürel, uygarlaştırıcı bir girişim olarak gözükmektedir...Gerçekte, bu işletmeleri, genel olarak üretim araçlarının özel mülkiyetine bin ağla bitiştiren kapitalist ilişkiler bu inşaatı bir zulüm aracı haline getirmişlerdir...*» (*Emperyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması*'nın Fransız ve Alman baskısının önsözü.)

Fakat «ekonomik materyalizmi» materyalist tahlil yönteminin yerine, belirsizce de olsa, koymak hatalı olur. Tekrarlıyalım, bu yöntem ne bilinci, ne fikirleri, ne de onların etkenliğini reddetmektedir; sadece *olayların kanunla, kendi* kanunları ile birbirine karıştığını inkâr etmektedir.

Aksine, Lenin fikirlerin ve bilincin tarihî önemini, ve politik karşı devrim'in yönünde etkide bulunmadıkları anda, (mahkûm edilmiş üretim tarzının «üstyapıları» olmadıkları anda), hatta onlarda bir yanılsama payı olsa bile, onların olumlu rol-

lerini kabul etmesini bilmektedir.

Daha önceden biliyorduk ki, liberal burjuvalar ve «halkçılar» marksizme ve Rusyadaki proletarya ihtilâline karşı gelmekteydiler. Lenin, diyor ki:

«*Liberallerin hayalciliği kitlelerin demokratik bilincini bozmaktadır. Halkçıların hayalciliği, onların sosyalist bilincini bozmakla, demokratik gelişmelerinin yol arkadaşı, belirtisi, kısmen ifadesi olmaktadırlar. Tarihin diyalektiği şudur ki, halkçıların ve «trudovik»lerin* (ihtilâlci köylüler) *Rusyadaki tarım sorununda antikapitalist bir deva olarak, teklif ettikleri ve uyguladıkları şey son derecede oturaklı ve erkeli kapitalist bir tedbirdir.*» (*İki taktik,* Ekim 1912 - *Seçme eserler,* II, S. 664 - 665.)

Bu son derecede önemli tahlilden, 1917 yılında bolşeviklerle sosyalist - ihtilâlcıların, işçilerle köylülerin, politik ittifakının olanağı çıkmaktaydı. Böylece, şimdiden, leninist diyalektiğin aynı zamanda çok esnek ve çok kesin karakterini kavrayabiliriz.

Fakat bu, Marksist - Leninist teoride olay ile kanun, görünüş ile öz, belirti ile derin gerçeklik, dolaysız bilinç (olaya-değgin yansı) ile bilgi, şekil ile kapsantı, vb. arasındaki diyalektik ilişkinin ancak ilk bir toplu bakışından ibarettir.

Lenin'in *Felsefe Defteri* konusunda buna yeniden değineceğiz.

Şimdi, Lenin'in dünya görüşü olarak marksizmi (diyalektik materyalizmi) nasıl ve niçin tamamen yeniden yerine oturttuğunu göstermek yeterlidir.

B) DÜNYA GÖRÜŞÜ OLARAK MARKSİZM

Marksizm ve Dünya Görüşü

Lenin, Marx ve marksizm hakkında yazdığı bir yazı dizisinde, son bulmakta olan dönemin, (II. nci Enternasyonal döneminin), kuramcılarının ayrılmaya, dağılmaya, ve şekil bozulmasına terkettikleri, marksist dünya görüşünün parçalarını birleştirmiştir, diyebiliriz.

Lenin, Marx ve marksizme göre insanda, sosyal hayatta, kültürde ve toplumda herşeyin, *tarihsel* olduğunu göstermektedir. Gerçekten, herşey kazanılmış, herşey fethedilmiştir; insana değgin herşeyin — bilinç ve bilgiye varıncaya kadar — *oluşması* insan bildisi tarafından izlenebilir.

Oysaki, tarihî ve diyalektik materyalizm, bir «tarihcilik», bir «rölativizm» şeklinde tanımlanamaz. Doğa ile kültür, hayat ile toplum arasındaki ayrılışdan doğan sorunlar, diyalektik olmayan bir düşüncenin ürünleridir. Bu düşünce, (doğa ile kültür, vb.) arasındaki çatışmaları, çelişmeleri görerek, çelişikliklerin kendi mücadeleleri yolu ile ve onun içinde birliğe vardıklarını unutmaktadır; yani birleşmiş olanı ayırmaktadır.

Marx ve marksizme göre, insanların doğa (üretici güçler) üzerine uyguladıkları eylem, öz anlamda sosyal ilişkilerin (insanlar kendi aralarındaki ilişkilerinin: üretim tarzlarının), temeli ve nesnel şartıdır; ve bunların tümü fikirlerin, ideolojilerin, bilinç şekillerinin, üstyapılarının temelini teşkil etmektedir.

Böyle olunca sosyal ilişkilerin tarihle olan ilişkileri inkâr edilemez, fakat ne doğanın üzerine

uygulanan eylem, ne de bilgi bu tarihî oluşmanın dışında kalmaktadırlar; bunlar onun tümleyici ve etkin bir kısmıdırlar.

II. nci Enternasyonalın «düşünürleri», politikada oportünist, felsefede idealist veya vülger materyalist olup marksist dünya ve sosyal gerçeklik kavramını sakatlamışlardır; onu tarihcilik, ekonomizm, sosyolojizm şekline dönüştürmüşlerdir ki, bunlar tek yönlü, diyalektik olmayan kavramlardır ve bunların burjuva ideolopisine karşı koymak yetenekleri olmadığı gibi şimdiden onun baskısı altında yok olmaktadırlar.

Lenin'in, marksizmin tümlenişini yeniden kuran yazılarının arasında, *Marksizmin Üç Kaynağı ve Onu Meydana Getiren Üç Kısım* isimli ünlü makalesini ilk sıraya koymak gerekir. *(Seçme Eserler,* I, S. 63 ve s. 1913'de yayınlanmıştır.) Lenin:

«*Felsefe tarihi ve sosyal bilimin tarihi tam bir açıklıkla gösteriyor ki, marksizmin, kendi kendine çevrik ve kemikleşmiş, uygarlığın büyük gelişme yolunun berisinde oluşmuş olmak anlamında softalığa (sectarisme) benzer bir yönü yoktur.*» Marx «*ilerici insanlığın*» ortaya attığı sorunlara cevap vermiştir ve doktrini «*felsefenin, ekonomi-politiğin ve sosyalizmin en ünlü temsilcilerinin doktrinlerinin doğrudan doğruya ve dolaysız devamı*» olarak doğmuştur, diyor.

Yani marksizm bir felsefedir ve başka şeydir, bir felsefe olmaktan fazladır: toplumun bilimidir, bu bilim üzerine kurulu,geleceğe değgin bir programdır. Eski felsefelerden daha fazla tümlüğü vardır ve değişik bir tümlüğü bulunmaktadır, çünkü bilim ile, ve doğa ile, toplumun dönüştürülmesi ey-

lemi ile bağlantısı vardır. Onun üç kaynağı aynı zamanda, «*dünyanın tutarlı bir kavranışı*» şeklinde birleşmiş olup, kendisini meydan getiren üç unsurdan ibarettir; bu dünya görüşü yenidir ve insanlığın en iyi olarak yarattıklarının devamıdır.

«*Materyalizm marksizmin felsefesidir*» o, XVIII'inci yüzyılda oluşturulmuş, klasik felsefenin,Hegel'in ve diyalektiğin katkıları ile zenginleşmiş bulunmaktadır, yani o «*en tümlenmiş, en derin, en tek-taraflılıktan arınmış evrim teorisidir; sürekli gelişme halindeki maddenin imgesini bize sunan, insan bilgilerinin izafiyetinin teorisidir.*» Diyalektik ve tarihî materyalizm birbirinden ayrılmamaktadır. «*Nasıl ki, insanın bilgisi, kendisinden bağımsız olarak var olan doğa'yı yansıtıyorsa, ... aynı şekilde, insanın sosyal bilgisi toplumun ekonomik rejimini yansıtmaktadır.*»

Bu alanda —ekonomik rejimin incelenmesi alanında— Marx, Smith ve Rikardo'nun eserini devam ettirmiş ve değer (değer-emek) teorisine bilimsel bir temel verirken, aynı zamanda onun gelişmesini tamamlamıştır. Burjuva ekonomistlerin nesneler (emtia, para, sermaye) arasında ilişkiler gördükleri yerde, Marx *insanlar arasında ilişkiler* keşfetmiştir.

«*Artı-değer teorisi Marx'ın ekonomik teorisinin kilit taşıdır.*»

Ancak Marx'dan önceki sosyalizm, hayalcı sosyalizm, kapitalist toplumu daha önceden eleştirmekle ve mahkûm etmekle beraber hakiki çözümler gösteremiyordu:

«*Sınıf mücadelesi gelişmenin temeli ve itici gücüdür... İnsanlar ahlakî, dinî, politik ve sosyal*

cümlelerin, beyanatların, ve vaadların berisinde (gizlenen ç.) bu veya şu sınıfın çıkarlarını ayırt etmeği öğrenmedikçe, politikada her zaman, başkalarının ve kendilerinin saf kurbanları olmuşlardır ve olacaklardır.»

Ve şu temel fikre dönüyoruz:

«*Ezilen sınıfların o zamana kadar içinde süründükleri tinsel esaretin içinden çıkmak için izlenecek yolu, tek Marx'ın felsefî materyalizmi, proletaryaya göstermiştir.*»

Bu son yazıyı tamamlayan bir makalesinde Lenin «*Marx'ın doktrininin tarihî kaderi*»ni inceliyor (*T. Eserler* I, S. 69 vs., 1913'de yayınlanmıştır). Marksizmin özü proletaryanın dünya çapındaki tarihî rolünü ortaya koymasındadır, diyor. İlk dönemde Marx'ın doktrini sosyalizmin çok sayıdaki hizip veya eğilimlerinin sadece bir tanesidir. Sonra 1905'e, (ilk Rus ihtilâli'ne kadar), Marx'ın doktrini kazanıyor, ve «*genişlemesine yayılıyor... Tarihin diyalektiği öyledir ki, teori konusunda marksizmin zaferi onun düşmanlarını marksist kılığına girmeğe zorlamaktadır*». İhtiyar liberalizm sosyalist oportünizmi kılığına giriyor. Fakat o sırada ihtilâller dönemi geliyor, Rus ihtilâli Asya ihtilâllerinden önce geliyor:

«*Asyanın peşinde, Avrupa kımıldanmağa başlıyor, ancak Asyanın tarzında değil... 1872-1904 barışçı dönemi geriye dönmemek üzere kapandı. Gözlerimizin önünde politik bir kriz gelişmektedir.. Açılmakta olan tarihî dönem, proletaryanın doktrini olan marksizme daha da parıltılı bir zafer sağlıyacaktır.*»

C) MATERYALİZM VE AMPİRİOKRİTİSİZM

Marksizmin Krizi

Lenin'in 1908'de yayınlanan *Marksizm ve Reviziyonizm* makalesi bu ünlü eserin habercisi olmuştur; bu yazısında Lenin «*reviziyonizmin* ve *oportünizmin*» *bütün türlerini, onların teorik temellerini* (yani *felsefî temellerini)* eleştiriyor, onları birbirlerine bağlıyarak, hepsine şiddetle hücum ediyor.

Marksizm öncesi sosyalizmi yenilmiştir; mücadelesini artık kendi öz alanında değil de, reviziyonizm olarak, marksizmin genel alanında sürdürüyor.

Reviziyonizmin özel koşulları ne olurlarsa olsun felsefî, politik, ekonomik yönde o, eskimiş liberal kavramları yeniden ele almaktadır.

Özü Bernstein'in «kanatlı» bir sözcüğüne sığmaktadır:

«*Son amaç hiçtir, hareket herşeydir.*»

Bu tutum, proletaryanın hayatî çıkarlarını, ve bir tüm olarak ele alınan kapitalist rejimin özünü bir tarafa bırakarak, davranışların sonsuzcasına değiştirilmesine olanaklar yaratmaktadır. «Son amaç», yani iktidar sorunu, aslında kademeleri ve araçları — yani hareketi — tayin etmede, ve aynı zamanda (politik ve felsefî)oportünizmi ve revizyonizmi de tayin etmektedir. Bu davranışların sosyal bir kökü vardır ki, bu oportünizmi ve revizionismi milletlerarası önemde, kapitalist toplumda kaçınılmaz olan ve millî özelliklerden ve kapitaliz-

min gelişme derecelerinden daha derin bir olay haline getirmektedir. Gerçekten proletaryanın yanı başında küçük burjuvazinin «geniş tabakalar» bulunmaktadır.

«*Küçük üretim durmadan kapitalizmi doğurmuş ve doğurmaktadır*»; ve diğer yönden, böylece yaratılan küçük üreticiler durmadan proletaryaya doğru geri itilmektedirler. Burada çelişkili olaylar bulunmaktadır. Küçük üretim, özellikle (tarım — ve de sanayi, vb.nde) bazı alanlarda tutunabilmektedir, oysa teknik ve bilimin her ileri adımı küçük üretimin temelini budamaktadır. Ekonomi bilimi bu sürecin karmaşık görünüşlerini tahlil etmektedir;oysa reviziyonistlerin düzmece bilimi kapitalist rejimin tümlüğü ile bağlantısı olmayan olayları art niyetli olarak genelleştirmektedir.

Lenin'e göre, Stolipinci karşı-devrim dönemi geçicidir ve «*ihtilâlcı marksizmin reviziyonizme karşı mücadelesi... tüm zafere doğru yürüyen*» proletaryanın büyük savaşlarının sadece habercisidir. (Bu makale 1908tarihlidir.)

O anda, Lenin (Kant'ın, Berkley'in, Hume'un, bilinçli veya bilinçsiz öğretilileri, yani idealist) neokantcı, neo-berkleyci, neo-hümcü «reviziyonist»lere karşı yönetilmiş basit bir broşürün haberini vermektedir. (Bak. *Seçme Eserler*, I, S. 75-76.)

Niçin haberi verilen broşür kalın bir cilt olmuştur? Çünkü reviziyonist eğilimler, ve burjuva ideolojilerinin basıncı, «marksizmin» hakiki bir «krizini» yaratmışdır.

Oysa, marksizmin bu krizinin yalnızca olumsuz bir görünüşü yoktu.Marksist düşüncenin yu-

muşayışı altından veya onun içinden daha derin başka olaylar sezilebiliyordu. 1905 devrimi, özellikle politik bilinç eksiği yüzünden zafer sağlıyamamıştı. «*Tarihî gelişmenin diyalektiği*» o şekilde idi ki, sonraki yıllarda devrimci tecrübeyi özümsemek gerekmekteydi.

«*Özellikle marksizm ölü bir nas, tamamlanmış, hazırlanmış, değişmez bir doktrin olmadığından, eylem için canlı bir rehber olduğundan, sosyal hayatın özellikle hızlı gelişen değişmesini yansıtmaması olanaksızdı. Bu değişmenin sonucu derin bir çözülüş, şaşkınlık, her cinsten dalgalanmalar, bir kelime ile: marksizmin vahim bir iç krizi oldu... Görevlerini ifade etmek için marksizmden beri kalamayan kitlelerin son derecede geniş tabakaları, önceki dönemde onu en tek yönlü, en şekli bozulmuş olarak özümlemişlerdi... Sosyal hayatın değişik alanlarındaki «bütün değerlerin revizyonu», marksizmin en soyut, en genel felsefî ilkelerinin «reviziyonuna» varmaktaydı.*»

Materyalizme Karşı Mach ve Öğretilileri

Böylece, burjuva felsefesinin (ve hele, aynı zamanda fizikçi ve filozof olan Ernst Mach tarafından Avusturyada işlenmiş bulunan epistemoloji veya bilim felsefesi'nin) etkisi marksistler arasına bir salgın şeklinde yayıldı:

«*Marksizmin ilkelerini savunmak için... yeniden güçlü bir eylem gündem konusu oldu.*» (*Seçme Eserler*, I, S. 577).

Böylece, Lenin'in eseri, belirli bir tarih dönemi sırasında, belirli *sosyal* şartların içinde, bu dö-

nemde ve bu şartların içinde yaşayan ve etraflarında olup bitenleri anlamağa uğraşan insanlar tarafından ortaya atılan sorunlara cevap vermektedir.

Ancak, iyi sezinlenmeyen (veya soruların, şüphelerin, kişisel olsun olmasın katmerli «krizlerin» içinden) sezinlenen bu tarihî mayalaşma ve değişme dönemi, Lenin'e göre yüzeysel tezahürlerin derin anlamını, — yani klasik kapitalizmden emperyalizme ve oportunizmden ihtilâller dönemine geçişi — gizlediği gibi bu dönem aynı zamanda da, doğa bilimlerinde *dahi* derin bir dönüşüme şahit olmaktadır.

Oysa düşünen insanlar kendi kendilerine, aynı zamanda doğa ve toplum üzerinde sorular sormaktadırlar; onlar zorunlu olarak bu iki dizi soruyu karıştırıyorlar, çünkü gerçekten bu sorunları ayırmak mümkün değildir. Böylece doğa'yı ilgilendiren buluşların yorumlanmasındaki güçlükler, tarihin ve toplumun kavranış şeklinin üzerinde tepkiler gösteriyor; ve bu karşılıklı olarak da oluyor.

Yirminci yüzyılın başında, sonsuzca küçüğün olağanüstü açımsamasına o sıralarda başlayan «modern» fizik, eski «madde» ve doğa kavramını sarsıyordu. Sadece atalet (süredurum), kütle, simge ve hareket, esneklik ile tanımlanmış bir madde kavramı nasıl sürdürülebilirdi? Enerjitik, elektronik teoriler bu materyalizmi o zamandan kavranmaz ve kabul edilmez hale sokmuştu. Felsefeciler ve «epistemologlar» (bilgi kuramcıları) «maddeyi», aykırı olarak, eskiden yapıldığı gibi bu duyuların gerisinde, değişmez olarak varsaymaktansa,

onu duyulur izlenimlere veya oynak duyulara yaklaştırmakta idiler. Ona nitelik, oynaklık izafiyet (relativite) atfediyorlardı, yani ona sadece olaya değgin (fenomenal) bir «varoluş» tanıyorlardı. Mach ve benzerleri ile beraber onlar; madde onu açığa çıkaran duyulardan fazla bir şey değildir; bizim dışımızda varoluşu bulunmamaktadır, diyorlardı. Nesne, şey — ve özne, düşünen «ben» — arasında *üçüncü bir düzen,* üçüncü bir varoluş şekli vardır; kendisine hiç bir katkı veya kendisinden kesinti yapılmasına yer olmayan, duyulur izlenim tarafından, ve onun içinden olay olarak verilen, ve eninde sonunda tek gerçek ve somut olan budur. Materyalizm ile tinselcilik veya idealizm arasında üçüncü bir yol vardır...

«En modern» fizik adına materyalizme karşı yapılan bu saldırının, sosyal ve tarihî bilimler alanında yankıda bulunması doğaldı. Reviziyonistler şüpyesiz bundan kanıt çıkartmaktaydılar. Yaptıkları tartışmaların bir amacı vardı: her alanda materyalizmin ve materyalist yöntemin bırakılmasını istiyorlardı.

Böylece, ya materyalizmi her alanda bırakmak gerekiyordu; veya onu yeniden gözden geçirmek ve (zaten Engels'in bildirdiği ve düşündüğü gibi), madde hakkındaki büyük keşiflerin gereğine göre onu derinleştirmek gerekiyordu.

Bu bilimsel keşiflerin — daha birçok nedenlerle — sadece «marksizmin bir krizini» ve bir politika-felsefe reviziyonizmini sürüklemekle kalmadı ve fakat bir «bilim krizini», fiziğin kendisinin krizini sürüklediğinden bu görev daha da önemli olmaktaydı.

Hakiki ilkelerin yıkımı, hakiki ilkelerin çözülmesi ile karşı karşıya bulunuyoruz.» (H. Poincaré, Lenin tarafında aktarılmıştır.)

Madde yok oluyor, o:

«*Onu gören veya duyan us'tan tamamen bağımsız bir gerçeklilik, olanaksız bir şeydir.*» (H. Po*incaré, Bilimin Değeri,* S. 9, Lenin tarafından aktarılmıştır.)

Artık sadece, (bir us yapısı), denklemler ve duyular «karmaşası»ndan başka bir şey kalmamıştır...

Lenin Mach'a Karşı

Lenin eserinde bu sözümona «bilim krizini» veya «modern fiziğin krizini» tahlil etmektedir.

Lenin'in incelediği, dev nicelikdeki belgelerin (1908) tarihini taşımalarına rağmen, elektron'lara değgin sadece ilk varsayımları bilmesine ve Plank'ın kuantalarını, Einstein'in izafiyetini (rölativitesini) vb.ni bilmemesine rağmen; (örneğin Langevin gibi) bilimsel yönden en parlak yargıçlar leninist tahlilin eskimiyecek bir önemi olduğu kanısındadırlar; bunlar bu tahlilin sonraki keşifler tarafından doğrulanmış olduğunu, yani fizikçiler tarafından olduğu gibi kabul edilebileceğini düşünüyorlar.

Lenin diyor ki: «*Maddenin yok olması (évanouissement), demek, maddeyi tanımamızdaki sınır yok oluyor ve bilgimiz derinleşiyor, demektir: eskiden bize sokuşmazlık (impenetrabilite), süredurum (inertie), kitle (masse) gibi salt, değişmez ilk*

sıralı olarak görünen özgüllükler yok oluyor; şimdi izafi (relative) olarak, maddenin sadece bazı hallerinin içinde oldukları kabul ediliyor.» (S: 238).

Başka türlü söylersek; bilimin, fiziğin sözümona «krizi», sadece çift bir gerçekliği, çift bir gerçek krizi örten bir görünüşden ibarettir: bu, diyalektik olmıyan, mekanik materyalizmin ve burjuva ideolojisinin krizidir.

Bilim adamları (fizikçiler) diyalektik materyalizmi keşfetmektedirler:

«*Eşyanın özü veya özdek (substance) dahi izafidir: bunların anlamı sadece insanın nesneler hakkındaki derinleşmiş bilgisidir: ve eğer bu bilgi dün atomun ötesine gitmiyor idiyse ve bugün eter veya elektronu aşmıyorsa, diyalektik materyalizm insan bilimi eliyle artan doğa bilgisinin bütün bu adımlarının geçişi, ifazi, yaklaşık karakteri üzerinde durmaktadır. Elektronun atom kadar tükenmezliği vardır, doğa sonsuzdur...*» (S. 239.)

Böylece, «*çağdaş fizik doğum sancıları çekmektedir; diyalektik materyalizmi doğurmaktadır,*» fakat bilim adamları bunu bilmiyorlar! Çünkü bir yönden diyalektiği bilmiyorlar, (kaldı ki onların filozofları onu şekli bozulmuş bir tarzda özümsemektedirler); ve diğer yönden kendi sınıf ideolojileri adına materyalizmden çekiniyorlar. Böylece diyalektik materyalizme doğru gidiyorlar; «kriz» devrimci bir krizdir, fizikte *devrimin* sözcüsüdür; fakat bu bilginler kendilerine rağmen zikzaklayarak veya hatta geri geri diyalektik materyalizme doğru gitmektedirler. Kendileri bunu kabul etmemektedirler; ve o anda idealizme düşüyorlar, çün-

kü örneğin fizikçilere kendini zorla kabul ettiren rölativizm «*diyalektiğin bilinmemesi ile birleştirilirse sonunda idealizme götürür*», yani insan düşüncesi ve bilincinden bağımsız olan bir doğa'nın, maddenin, dış dünyanın gerçekliğinin inkârına götürür. Gerçekten de (Marx tarafından felsefe ve sosyal bilimin alanında başarılan «modern devrim»i) doğa bilimlerinde uygulayanlar burjuva bilim adamları olmuştur. Bu büyük beyinlerle fizik ileriye doğru bir sıçrayış yaptı; ve bu, burjuva toplumunun çözülüş belirtilerine rağmen oldu — bu, burjuva ideolojilerinin savunma ideolojileri, gerçeğe aykırı sınıf yanılsamaları (illusions) olmalarına rağmen oldu. Bu toplumu yok olmağa doğru iten çelişkilerin arasında ideoloji ile bilim, ideoloji ile pratik, ideoloji ile gerçeklilik arasındaki çelişkiler bulunmaktadır.

Oysa bu fizikçiler «kendi bilimlerini düşünmek» ihtiyacındadırlar. Keşifleri, kendiliklerinden, fikirleri ile bağımlı değillerdir; bunlar burjuva toplumunun *üst yapıları* değillerdir; bunlar Lenin'in söylediği gibi gerçekliğin bir kısmını «*yansıtan*» bilgilerdir. Oysaki ne fizik, ne onun eriştiği kısmî bilgiler kendi kendilerine yeterli değillerdir ve yalıtılamazlar. Fizik özelleşmiş bir bilimdir; eriştiği bilgiler bölgülüdür. Fizikçi kendi bölgüsünde (ihtisasında) kalmaya, oraya kapanmağa uğraşmaktadır; fakat bu bölmelenmeyi düşünmek ve doğru göstermek için bile, onun bir felsefeye, bir ideolojiye (pozitivizme, deneyciliğe) ihtiyacı vardır. Bilim adamının bilimini düşünmeye ihtiyacı vardır; felsefe ve bilim ayırd edilemez. Öyle ise ne oluyor? Burjuva bilgin bilimini kendi sınıf fikirleri yönünden (idealizm, mistisizm, sübjektivizm vb.) düşün-

meye bakıyor. Kendinden gelmelikle, incelenmek üzere karşısında belirli bir nesne, bir maddî gerçeklik olduğunu kavrıyor. Fakat bilim adamının bu kendinden gelme, «safca» materyalizmi ve onun bağlandığı özelleşmiş bilim ve teknikler dahi, onun için yeterli değildir. Tutarlı bir felsefenin seviyesine varamamaktadır. Bu yüzden eğer kendini aydınlatırlarsa, eğer kendisine (dışarıdan) tutarlı bir bilgi teorisi getirilirse, diyalektik materyalizme doğru gelişebilir; fakat bilim adamı aynı şekilde idealizme, mistisizme, sübjektivizme de baş vurabilir. O zaman kendisini zor bir durumda hissetmektedir; onun bu felsefesi, felsefî özümlenişinden önceki kendindengelme, «safça» kanısı ile çatışma haline gelmektedir. Böylece, sınıfı toplumların ve sınıf mücadelesinin şartları içinde, aynı keşiflerin (birileri materyalist, diğerleri idealist veya karıştırmacı), çelişkili yorumları gerçekleşebiliyor. Zaten ideolojinin — bir dereceye kadar — yöntem bilimine, bilimsel kavram ve sorunların işlenişine karşı-tepki göstermemesi olanaksızdır. Bilim ile çelişki halinde bulunan burjuva ideolojisi, bu yüzden, bilimin bir «krizine» varmaktadır; (çünkü idealizm bilimin konusunu dahi, inkâr etmektedir: maddî doğa, hareket, maddî dayanağı olmayınca kavrantısız kalır). Tekrarlıyalım, bu kriz sadece sözümona bilimin bir iç krizidir; onun nedeni büyük ölçüde, bilim adamlarının kafasında burjuva toplumunun ideolojik üstyapıları ile, madde hakkındaki yeni bilgilerin kaçınılmaz olan karşılıklı etkilerinden doğmaktadır.

«*Fakat bu maddeden, ondan bahsetmeğe hakkınız varmıdır? Biz, özellikle size bu hakkı tanı-*

mıyoruz!» İşte Mach türünden «modern» bir filozof'un öncelikle burada yapacağı itiraz bu olurdu.

Madde, Felsefî bir Kavramdır

İşte burada, Lenin'in kanıtlaması felsefî yönden en büyük bir önem taşımaktadır. O gösteriyor ki, (görünüşleri veya unsurları ayrılamadığı ve tamamen ayırt edilmediği halde) madde kavramı incelenince ikiye bölünmektedir. Bir yandan maddenin *felsefî* kavram veya ulamı vardır, ve diğer yandan da bu veya şu bilime, örneğin fiziğe özgü, yani *özgül* madde kavramı vardır.

Felsefî yönden maddenin tek özlüğü, (ki bu özgülüğün kabulü felsefî materyalizmi tanımlamaktadır), «*objektif bir gerçeklilik olmak, bilinçimizin dışında varolmak*»*dır*. (S. 238.) Doğa sonsuzdur, sonsuz olarak vardır. İnsanın bilinç ve duyularının dışında maddenin varlığının bu «*salt, kesin*» kabullenişi, «*diyalektik materiyalizmi, bilinemezcilikden ve rölativist idealizmden ayırt etmektedir.*» (S. 234).

Başka bir deyimle, felsefî madde kavramı, (metafizik ile lekelenmiş) eski «*varoluş*» kavramına karşılık vermektedir; madde bilinçden önce, onun dışında «*olan*» dır. Bu kavram bize, ne olduğunu bildirmemektedir — sadece var olduğunu bildirmektedir. Felsefedeki madde kavramı aynı zamanda bütün kavramların en boş olanı, en soyutudur, çünkü belirgin hiç bir kapsantısı yoktur; — ve en zengini, en dolgunudur, çünkü sonsuz olan, birliği içinde sonsuzcasına derin ve katmerli olan doğayı belirtmektedir.

Bu felsefî kavram veya ulamın, (artık bu, metafizik saltlık olmamakla beraber) evrensel, *salt* bir karakteri vardır:

«*Eğer gerçeklik bize verilmiş ise, ona bir felsefî kavram yüklemek gerekir, oysa bu kavram çoktan beri yerleşmiş olan madde kavramıdır... Bu kavramın eskiyebileceğini söylemek, çocukca sayıklamak demektir.*» (S. 110.)

Bu felsefî ulamı dikkatle, (fizik dahil), bu veya şu bilimin elde ettiği izafî yaklaşık, geçici bilgilerden ayırt etmek gerekir. Bilgilerin bir bulunuş tarihleri vardır; hızlı olarak aşılırlar. *Fizik bilimi* anlamındaki maddenin süredurumu (inértie)si vardı, sonra erkesi (energie)si oldu; — bu, felsefî anlamda madde değildir, çünkü felsefî kavram mekanist olarak tanımlanan maddeye de, bir iç enerji ile tanımlanan maddeye de aynı derecede iyi uymaktadır. Oysa ikinci *fizik* kavramı birincisine göre gelişme halindedir ve doğa bilgimizin bir derinleşmesini temsil etmektedir.

Değişik özgül bilimlerin edindikleri bilgilerin *felsefî* kavrama erişmesi, onu tüketmesi veya istiyorsanız doldurması (bu sözcükler eğretilemelerdir), ancak *salt* bilgiye erişmeleri ile olur; yani *sonsuz* bir çaba ve emek sonunda olabilir.

Oysaki, bu sonsuz yolun üzerinde bütün izafî (rölatif) bilgiler, yavaş yavaş sonsuzcasına uzak olan vadeye yaklaşmaktadırlar: nasıl ki, matematik bir eğrinin üzerindeki noktalar bir sunuşmaza yaklaşırlar. *Her izafî* bilgide salt «bir hakikat zerresi» vardır. O *aynı zamanda izafî ve salttır.* Böylece salt hakikat ancak izafî hakikatların sonsuz geliş-

meleri ve toplamı olarak düşünülebilir. Öte yandan bu izafî hakikatler insan düşünüşünden bağımsız, objektif (nesnel) bir gerçekliğin git gide derinleşen bilgilerinden ibarettir. Her hakikatta, *izafîliğine rağmen,* salt hakikattan bir unsur veya bir zerre vardır: (Bak. *Materyalizm ve Ampiriokritisizm,* S. 283).

Materyalizm ve İdealizm

Lenin, Marx'ın ve hele Engels'in koyduğu sorunu bu şekilde yeniden eline almıştır. Felsefenin, — ve hele modern felsefenin — en yüksek sorunu, kişi ile düşünce, doğa ile tin arasındaki ilişkiye değgin sorundur. Hangisine öncelik tanınacaktır? ve hangisi ast sıralı ikincil unsurdur? (Bak. S. 82, 309, vb.)

Bu noktada Lenin Engels'in tezini yeniden ele alıyor: felsefeciler tarafından bu temel soruna — belirsizce olsun veya olmasın — verilen cevap onları iki büyük cepheye bölmektedir: materyalist, yahut idealist.

Burada felsefe sorunu bakımından, soruyu aydınlatmak için, onu XVIII'inci yüzyılın klasik filozofları: Berkeley'in, Diderot'nun koydukları gibi koymak gerekir. Bu, Berkeley'in Descartes'den veya Kant'dan daha büyük bir filozof olduğu anlamına gelir mi? Hayır. Fakat onun tarihî değeri *subjektif* idealizmi en aşırı sonuçlarına kadar itelemesindedir; maddenin ve dış evrenin, olduğu şekliyle, yadsımasındadır (inkârındadır) (74). Aynı

(74) Şüphe yoktur ki, Mach ve «modern» sübjektivizm gibi, Berkeley'de (zamanında) duyuları inkâr etmemekte idi.

şekilde XVIII'inci yüzyılın Fransız materyalizmi *materyalist konudunu* (postülasını) tam bir açıklık ile belirtmiştir.

Lenin, bu noktada, Engels'in düşüncesini geliştiriyor.

Materyalizm, idealizm gibi *felsefe yönünden* bir konuttur. Bu değim tanıtlanmaz, mantıkî kanıt olanağı olmayan ve fakat zorunlu olarak konması gereken bir olumluluk belirtmektedir. Olanağı olan iki konut vardır, başlangıçta eşit olan iki konut. Bunlar konut olarak, kesin olarak çatışkılıdırlar: materyalist konut, idealist konut. (S. 51, 55, 59, 107, vs.)

Hiç bir zaman mantık yönünden materyalizm de, idealizm de ispatlanamaz. Sadece zıt iki kavramı ifade etmek ve aykırılıklarını göstermek mümkündür. Böyle olunca bir Berkeley'in önemini kabul etmek ve idealist konutu nihayet ifade ettiğinden ona müteşekkir olmak gerekir; çünkü iki konut binlerce yıllıkdır, fakat bir sürü filozof konuyu karıştırmaya uğraşmışlardır ve uğraşmaktadırlar, üçüncü bir yol aramaktadırlar, (özellikle Mach'ın ampiriokritisizmi), bunlar duyuları veya «deneyleri» kabul etmekte ve fakat ne idealizmi, ne de materyalizmi öngörmektedirler...

Başka alanlarda diyalektik düşünce bir «evet ve hayır» ile tanımlamaya elverişlidir: bir anlama evet, diğerine hayır. Bu, o takdirde bir ulaşmayı bir geçişi, bir çelişkiden diğerine geçişi tahlil etmek çabasını göstermektedir (örneğin: hayat ve ölüm). Fakat burada bir *ikilem* söz konusudur. Çözüm bir «ya... veya» şeklini almaktadır. Ya idealizm veya materyalizm.

Netice: bu sorun felsefe yönünden temelli olmasına rağmen, sadece felsefe yoluyla, ve onun içinde, çözümü yoktur. Felsefe bize tarih boyunca — felsefede ve felsefe dışında — materyalizm ile idealizm arasında zorlu bir mücadele göstermektedir.

Felsefeye değgin mücadele (felsefede ve felsefen dışında) sınıf mücadelesine bağlanmaktadır. Felsefî tavır takınma *o andan* beri, açıkça veya içerik olarak, bir *taraf tutma,* Parti tutma anlamınadır. Parti dışı bir felsefe, insanlar arasındaki gerçek çatışmaların dışında: sınıflar dışında, felsefe yoktur.

Materyalizm özünden devrimcidir; o devrimci insan ve sınıfların felsefesidir, çünkü her zaman somut bir tahlilin unsurlarını sunmaktadır. İdealizm tümüyle gericidir: gerici insanların ve sınıfların felsefesi olarak kalmaktadır; çünkü o gerçek sorunların inkârını, firarı, kaçışı haklı göstermekte ve ona yol açmaktadır.

Pratiğin tek ölçütü, — devrimci pratik — felsefî tavır takınmanın yönünü böylece göstermeğe imkân vermektedir ve felsefî (materyalist ç.) konutu, sadece sonsuz bir tartışmanın içinde, idealist konuta boşuna karşıt olan bir konut olmaktan kurtarır. Marx'ın Feuerbach hakkındaki tezlerinde söylediği gibi felsefe sorunları pratik alanında çözümlenir.

Oysa, eğer pratik onları çözümlüyorsa, onlar pratiği aydınlatmak için gereklidirler. Çünkü hakikaten bizde, bizim için, düşünüp taşınmaya başladığımız zaman «*fiziksel ile ruhsal arasında bir*

çelişki vardır» (Lenin, S. 41) Temel felsefe sorununun hayatta gerçek bir temeli vardır, ve o basit bir görünüşden hareket etmemektedir. Lafla yok edilmesine hakkımız olmayan, canlı bir çelişki *felsefî kavramlarda* kendisini ifade etmektedir.

İdealizm, mantık yoluyla çürütülemez. (Lenin'in yaptığı gibi) onun her türlü pratikle ve hele ihtilâlcı pratikle çelişkiye girdiğini göstermek mümkündür. İdealizmin insanların ve bilginlerin «safca» kanılarına ne kadar karşı geldiği gösterilebilir. Onun sınıfsal yönü, zorba ideolojilerin nasıl idealist oldukları gösterilebilir. Onun tekbenciliğe (solipsizm), hatta tek «benliğin» sadece yaşanan anın varlığı fikrine vardığı gösterilerek olmazlığa indirgenebilir. (Bak. S. 67. 77). Böyle yapılmakla ona karşı mücadele edilir, fakat yokedilmez, çürütülmez. O her zaman yeni şekillerle yeniden doğar. Bir konut (postülat) nasıl çürütülsün, nasıl yok edilsin?

Karşılık olarak materyalizm de ispat edilemez, tanıtlanmaz. Materyalizm kendi tutumu için, partisi için mücadele eder. Materyalist eleştiri öz olarak seçmeciliklere, uzlaşmalara, kendinden «utanan», isimlerini taşımaktan korkan idealizm veya materyalizmlere karşı yönelmiştir. (Lenin der ki, «bizatihi şey»i (chose en soit) kabul eden Kant'ın doktrini «utanan» bir materyalizmdir — ve ampiriokritisizm utanan bir idealizmdir...).

Tekrar edelim: bu alanda, bu sorun'un çerçevesinde, Lenin için diyalektik — çelişkilerin mücadeleleri ve birliği — iki kavramın karşılıklı olarak kesin dışınlamaları içinde ifadesini bulmaktadır. İdealizm ve materyalizm biri diğeri ile tanımlanır,

biri diğerine karşı. Ve bundandır ki, sadece «*tam ortanın horgörünür partisi*» karmaşalıkta bulunmaktadır. Felsefî tutum, politik bir tutumdur.

Çelişki Ancak Bazı Sınırlar İçinde Salttır

Fakat bu noktada Lenin'in seyrek olarak yerine oturtulan bir teorisine erişmekteyiz.

Materyalizm ile idealizm, (madde ile bilinç veya düşünce) arasındaki zıtlık veya çelişki, ancak iyice belirgin bazı sınırların, bir çevrenin içinde *salttır:* bu ilk veya temel *felsefe* sorununun, temel felsefî kavram ve ulamların alanıdır.

Bu sınırların dışında onun sadece *izafî* (rölatif) bir çapı vardır. O dahi aynı zamanda salt ve izafîdir. (Bak. S. 125.)

Kavranması azıcık güç olan bu tezin anlamı nedir?

Bu, şu anlama gelir ki, Lenin için filozof dünyayı *tasarlamak* isteyince, bilgili insan dünyayı felsefî olarak düşünmek isteyince madde, tin — varlık, düşünce, vb. gibi aynı zamanda çok soyut ve çok somut olan kavramlardan beri kalamaz.

Bu yüzden (filozof. ç) *zorunlu olarak salt* ikilem'e erişmektedir. Oysa, gerçeklikte, madde ile bilinci, varlık ile düşünceyi (diyalektik) bir birlik içinde sıkıca karışmış olarak bulmaktayız. Böylece her birimiz — fakat bu çatışmasız olmamaktadır — aynı zamanda madde ve düşünce, doğa ve insan

bilinci halinde bulunmaktayız (75).

Böyle olmasaydı *diyalektik* materyalizm varolmazdı!

Çünkü, buraya kadar temel felsefe sorunu çerçevesinde, materyalizm ve idealizm, (onların *salt* kavramları, çelişkileri) söz konusu oldu, fakat daha *diyalektik* materyalizmden bahsedilmedi.

Diyalektik materyalizm bu sorunu çözümlerken onu aşmaktadır. Ne şekilde? (Diyalektik materyalizm ile tarihî materyalizm ayırt edilemiyeceğinden) azar azar insan bilincinin, düşüncesinin *oluşumunu* göstermekle bunu yapmaktadırlar.

Fakat tarihî ve diyalektik materyalizm bu görevi ancak yavaşça yerine getirmektedir, bunu fizikten veya yerbilimden, toplumun, bilgilerin, fikirlerin tarihine kadar bütün bilimlerin yardımına baş vurarak yapmaktadır. Bilinci, insanın doğal ve toplumsal varlığının *yansısı* veya *yansıması* olarak,

---

(75) Böylece Bay Merleau Ponty'nin Lenin'e karşı kullandığı kanıtlama işlememektedir. Bu filozof Lenin'in klasik felsefeyi devam ettirdiğini kabul etmektedir. *(Bak.* önceden sözü geçen *Diyalektiğin Maceraları,* S. 89) Ona göre bu bir hatadır; klasik felsefe yönünden «var olmak» kelimesinin iki anlamı vardır: eşya olarak, veya saf bilinç olarak (var olunabilir). Oysa tecrübe (cismin tecrübesi), «birkaç anlama çekilebilen» ne nesne, ne bilinç olan bir varoluş şeklini göstermektedir. (Bak. *Algının Fenomenolojisi, S. 231,* vb.) Fakat Lenin bu «birkaç anlama çekilebilen» cismin *olduğu gibi* düşünülebileceğini veya kendini düşünebileceğini kabul etmemektedir. Felsefenin yeri bilgi düzeyindedir, dolaysızlığın, birkaç anlama çekilmenin düzeyinde değil.

pratik ve toplumsal faaliyetinin yansısı olarak, yani duyulardan ve algıdan (idrakdan) bilgiye ve fikirlere yükselen karmaşık yansı olarak; yani yansının kendisinin faal olması şekliyle tanımlamaktadır.

Bu bilgi emeğinin tamamlanmasını düşünmek, bütün bilginin tamamlanmasını varsaymak olur. Bu, böylece sade sonsuzda bir sınır olarak kalmaktadır. Oysaki bu sınıra yaklaşılmaktadır.

Bu, şu anlama gelir ki, idealist konutun sızabileceği bütün fırsatlar, bütün vesileler, bütün kanıtlar, bütün boşluklar yok edilemez.

Bu, şu anlama gelir ki, materyalist konut (veya ilk konut olarak alınan materyalizm) bir defada yok edilemez — oysaki, konut olarak, o, bilim yoluyla yavaş yavaş aşılır, çünkü tek o, nesnel (objektif) bilgiye karşılık vermektedir ve onu mümkün kılmaktadır (76). Böyle olunca, diyalektik materyalizm, felsefe sorunlarına verilen diğerlerine benzer bir cevap değildir. (Bak. S. 74).

Böylece diyalektik materyalizm, hâlâ bir felsefedir, hatta o, modern düşüncede en keskin hale gelen temel soruna cevap verdiği derecede — ilk çağlardan kalan materyalist konutu yeniden ele aldığı, derinleştirdiği, zenginleştirdiği derecede — felsefeyi geliştirir, açar.

---

(76) Belki felsefî konut olarak materyalizm sonuna yaklaşıyor denebilir — fakat bu, onun felsefî yönden tüm anlamını kazanmasından sonra olur. Burada bu sadece leninist düşüncenin bir yorumlamasından ibarettir...

Fakat felsefî sorunu (kelimenin geleneksel anlamıyla) çözümlediği derede, o, artık bir felsefe değildir. O, felsefeyi bilimlerle, eylem ve pratikle, tamamen bilinçli olarak taraf tutma ile bağlamaktadır. Yavaş yavaş idealizmin bütün temelini yok etmektedir.

Böylece, diyalektik materyalizm (geleneksel felsefeyi), *eskiyi* yeniden ele almakla, daha yüksek bir seviyeye eriştirmekle, yavaş yavaş aşmakla, *yenidir*. Bu şekildedir ki, artık bir ilk konuta bağımlı olmaktan kurtulacaktır. Yavaş yavaş toplumsal pratiğin, bilginin ve eylemin, parti (taraf) tutma dahil olmak üzere, hepsinin bütün alanını ve derinliğini kaplamaktadır. Bu sıfatla onun, kendi hakikatını ve kendi ispatını sarmalayan derinleşmiş bir nesnelliği vardır. Önce safça ileri sürülen, sonra özümlenen, zenginleşen materyalist konut, diyalektik materyalizm ile, ileriye doğru kesin bir sıçırayışta bulunmaktadır.

Felsefe Tarihi

Geçmişin felsefesine dönelim. Felsefeciler iki cepheye bölünürler. Eskiden ve bugün felsefede iki büyük akım: materyalizm, idealizm, vardı. Bu iki eğilim arasında zorlu bir mücadele vardı, (hâlâ da var). (Bak. S. 21, 82, vs.)

Lenin, her (felsefe .ç) «sistemi» üzerine bir yafta koyabileceğimizi mi söylemek istiyor? Yine burada da sorunun, *felsefe tarihi* sorununun, bir ikilem ile ve onun içinde ifade olunduğunu mu söylüyor? Her sistemin, *ya* materyalist, *veya* idealist olduğunu mu söylüyor? Hayır. İkilemin çer-

çevesinin dışına çıkmış bulunuyoruz. Aksine burada, bu çerçevenin içinde, çelişkilerin mücadelesi ve birliği çoğul olan karışımlarda, tarihî bağlantılarda, birinden diğerine geçişlerde belirmektedir; ve bu mücadele, aynı zamanda (bilginin imkânsız olduğunu savunan bilinemezlik (agnosticisme) teorisi gibi — veya sahteciliklerle: kendini materyalizm diye gösteren idealizm — veya hatalar ile: kendini idealizm diye tanıtan, «kendinden utanan» bir materyalizm gibi) her çeşit uzlaşma ile belirmektedir.

Mücadele felsefenin başlarından beri, bütün tarihi ve gelişmesi boyunca süregelmektedir. Çünkü felsefenin bir gelişmesi olmuştur; ve hatta idealizmin de en karmaşık ve en tutarlı şekillerine, Hegel'in idealist diyalektiğine varıncaya kadar bir gelişmesi olmuştur. Nihayet ve hele, felsefe tarihinde, materyalizmin bir gelişmesi, kısmen idealizme karşı mücadelesinde, kısmen doğa bilimlerinin ve maddî doğa üzerindeki insan eyleminin gelişmesi içinde ve onun yoluyla materyalizmin bir zenginleşmesi olmuştur.

(Engels'in görüşlerini tamamlayan) Lenin'e göre felsefenin tarihi budur.

Böylece felsefenin *üçüncü* sorununa geliyoruz. Lenin onu öncekilerden çok dikkatlıca ayırmaktadır, çünkü (bu sorunların .ç) her birinin çerçevesi, sınırları, birliği ve özgül çelişkileri bulunmaktadır; herbiri ötekinin içinde sarmalanmıştır ve oysa farklı bir alan tanımlamaktadır. Birincisi başta olan temel sorundu, «Materyalizm - İdealizm» kavramlarının ortaya attığı ikilemden ibaretti. İkincisi tarihî sorundu: felsefî kavram ve ulamla-

rın (catégories) oluşumu, onların çatışmaları, materyalizmin ve idealizmin tarihi sorunu idi. Üçüncüsü, asıl bilgi sorunudur; bizim kavramlarımız, bizim ulamlarımız, bizim fikirlerimiz dışta bulunan bir şeyin karşılığı mıdırlar? Dünya bilinebilir mi?

Aslına bakılırsa diyalektik materyalizmin temel sorunu nasıl çözümlediğini açıklamakla daha önceden bu alana girmiş bulunduk. Fakat burada çelişkili olan şeylerin mücadele ve birliğinin ne gibi yeni bir şekil aldığını açıkca belirtmeliyiz. Burada bilginin olanaklarını inkâr eden veya bilgiyi yok edecek olan sakıncalıklar koyan, deneyciliğe karşı bilinemezliğe karşı, pozitivizme karşı materyalizm mücadele etmektedir. Fakat burada, bu çevre içinde materyalizm bazı idealizmlerle özellikle Hegel'in nesnel idealizmi ile anlaşmaktadır. Kaldı ki bu, onun hegelci idealizmi idealizm olmakla eleştirmesine engel değildir. (Bak. S. 83 ve 310) *Felsefe Defterleri*'nde Lenin cevap verecek ve bu ilişkiyi derinleştirecektir.

Ur Olarak Alınan İdealizm

Demin idealizm sadece çürütülmez bir olmazlık olarak görünmekteydi, fakat bu rüya gibi bir olmazlık idi.

Şimdi idealizm bambaşka bir şekilde görünmektedir. Bunu *Materyalizm ve Ampiriokritisim*'in sonuna eklenip yayınlanan *Defter*'lerden aktarılma, dikkate değer bir metinde Lenin açıklamaktadır:

«*Deyimin felsefî anlamına göre, idealizm, kaba ilkel, metafizik bir materyalizm bakımından budalalıktan başka bir şey değildir. Aksine, diyalektik tarafından disipline sokulan materialism bakımın-*

dan, felsefî idealizm maddeden, tanrılaştırılmış doğadan ayrık, saltlığa abartılmış olarak varan bilginin tek taraflı bir gelişmesi, bir uru, yersiz bir katkısı, onun belirtilerinden biri veya bir façetasıdır». (Bak. S. 347.)

İdealizm bir urdur, bilginin bir *an*'ını irileştirir (Bak. 117.): ya duyuyu, ya kavramı ve soyutluğu, ya eleştirici şüphenin ve yargının geçici olarak askıya alınışının anını, vb., vb. nin (anını irileştirir. ç).

Böyle olunca her idealizmi ciddiye almak gerekmektedir, onu izlemek için değil, fakat köklerini sökmek için, çünkü onun kökleri vardır, — canlı ağaçtan, bilim ağacından besini sömüren kökleri vardır.

Bilgi bir dizi an ve gereklik içermektedir: duyu ve algı — olay ve vakıaların gözlemi ve betinlemesi — pratik eylem — düşüncenin müdahalesi, kavramların oluşumu — elde edilmiş bilginin eleştirisi, daha ileriye gitmek için, onun rölativitesinin bilinci — doğrulamak, uygulamak, derinleştirmek için pratiğe dönüş.

Bilgi, bütün bu anların içinden, cahillikten bilgiye giden tek ve tümlüğü olan bir sürecin bulunmasını; tükenmez bir gerçekliğin bilinmesinde gerçek bir ilerleyiş olmasını, içerir.

Bir an'ı, bir görünüşü, bir unsuru ayırın ve onu saltlığa götürün, metafizik idealizmin bir türünü elde edersiniz. Pratiği ayırın, pragmatizmi elde edersiniz. Duyuyu ve olayı sökün, onları özden ve ya bizatihî şeyden ayırınız, deneyciliği veya sansüalizm'i, bilinemezliği veya olguculuğu (positivizm) elde edersiniz. Bilim adamının faaliyetini ayırınız,

öznelciliği elde edersiniz. İzafiden, eleştiriden an'ı ayırınız ve onu şişiriniz, rölativizmi vb. ni elde edersiniz. Bilinçin kendisini ayırınız, genel olarak idealizmi elde edersiniz.

Böylece *her tür idealizm canlı süreci sakatlar ve durdurur.*

Aksine diyalektik materyalizm tüm süreç vasıtasıyla tanımlanır. O, bilginin canlı sürecinin kırpılmamış tümü ile tanımlanır, bilginin saf yöntemini kaplar. Fakat onu üst bir seviyeye yükseltir.

Diyalektik materyalizm bir bilincin teorisini içermektedir, *yansıma veya faal yansılar* pratik ve bilgi yoluyla sonsuz, tükenmez engin bir gerçeklik içine girmektedir. Ona yavaş yavaş hakim olarak, kör zorunluğu özgürlük haline sokarak bunu yapmaktadır.

Lenin 1908'de haber veriyordu: elektronun, zerrelerin en ufağının içinde sonsuz bir kapsam ve belirtme zenginliği bulunmaktadır.

Burada yeniden fiziğin «krizi» ile karşılaşıyoruz. Hem kriz vardır, hem de yoktur. Eğer materyalist gnoseoloji tutarlı bir şekilde uygulansaydı kriz olmazdı. Kriz vardır çünkü bilim yakışıksız olarak incelenmektedir. Çünkü eski mekanist fizik çökmektedir, ve doğa bilimi sıkıntılı bir şekilde diyalektik materyalizmi doğurmaktadır. Ancak kriz bilimin ortaya attığı sorunlardan gelmektedir.

Lenin'e göre «*Gerici teşebbüsler bilimin gelişmesinin kendisinden doğmaktadırlar*» (S. 282), bu demektir ki, bu sorunları en büyük bir ciddiyetle ele almak ve onları hor görmemek gerekir.

Bu düşünceler sadece doğa bilimleri için ge-

çerlidir; çünkü bu alanda modern devrim burjuva bilginlerinin eseri olarak oluşmaktadır. Toplum bilimleri alanında durum değişiktir, çünkü burada modern devrim Marx ve Engels tarafından başarılmıştır.

Doğa bilimleri alanında, tırnak içinde, «kriz» vardır. Toplum bilimleri alanında (tarihte, ruhbilimde, sosyolojide vb.nde) marksizmin dışında, tırnak içine alınmamış, bir kriz ile karşılaşırız: sürekli bir kriz vardır. Yöntemler birbirinin içine giriyor, çarpışıyor; burjuva ideolojisi için çelişkiler çözümsüzdür.

Lenin, *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'in son bölümünde bu sürekli krizi tahlil etmektedir.

Lenin'e göre bunun nedeni, bütün marksist olmayan bilginlerde: tarihci, ruhbilimci, sosyolog vb. lerinde, ortak olan idealist konuttadır (postüladadır). Bunların hepsi *sübjektivist* bir görüş açısından hareket ederler ve bilinci bağımsız, özerk bir gerçeklik haline sokarlar. Böyle olunca onun kanunlarını nasıl keşfedebilirler? Hatta, nasıl bu kanunları inkâr etmeğe varmazlar?

Her bilincin gerçekliği *yansıttığı verisi*, materyalizme gerekli olan, onu meydana getiren, ondan ayrılmaz bir olumlamadır:

«*Onun, sosyal bilinç, sosyal varoluşu yansıtır şeklindeki tarihî materyalizmin olumlamasına ne gibi dolaysız ve çözülmez bir bağ ile bağlandığını görmemek imkânsızdır... Nasıl ki, genel olarak varoluş ve bilinç özdeş değillerse, sosyal varoluş ve sosyal bilinç de ondan fazla özdeş değillerdir. İnsanların bilinçli kişiler olarak, birbirleri ile ilişki kurarak yaptıkları şeylerden, sosyal bilincin*

sosyal varoluşa özdeş olduğu sonucu hiç bir şekilde çıkartılamaz.» (S. 297.)

Yani, Lenin için, toplum bilimlerinde doğa bilimlerinde olduğu gibi ve fakat çok daha zorunlu bir şekilde, materyalizmin temel olumlamaları ile bilginin ve bilimin temel gereklikleri raslaşmaktadırlar (coïncident); onları formül haline sokmakta ve bilginin tutarlı bir teorisi seviyesine çıkartmaktadırlar.

D) FELSEFE DEFTERLERİ

Bunların tümü — Hegel'in *Mantık*'ı hakkındaki Defterlerden başka (77):

(77) Ocak 1939 tarihinde Gallimard yayınevinin «Büyük Felsefe Metinleri» koleksiyonunda Lenin'in Hegel'in Mantığı hakkındaki *Defteri*'nin bir çevirisi yayınlandı.
Bu çeviri birçok neden dolayısıyla kusurluydu. Bunlardan biri yayıncının aslına uygun bir baskı tekniğini fazla masraflı bulmasıydı. Bu yüzden Lenin'in «Defterlerde» kullandığı ok ve kaş işaretleri ve diğerleri yerine sahifelerin altına konan karışık, bir not ve notun notu sistemi, kullanıldı ve böylece metnin güçlüğü daha da arttırıldı.
Sözü caizse 1939 baskısının şansı olmamıştır. Önce diyebiliriz ki, Fransadaki marksist araştırmalara ve marksizmin etkisine göre erken çıkmıştır. En kesin bir ilgisizlikle karşılaştı; hakkında çok az makale ve not çıktı; çok az sayıda satış oldu.
Sonra hitlercilerin yasak ettiği ve toplattığı kitaplara değgin «Otto listesi»nde bulunmak şerefine — doğal olarak — hak kazandı. Bu uzun zamandır piyasada bulunmayan bir kitaptır. Bu çevirinin başında 100 sahifeyi aşkın uzun bir önsöz bulunmaktaydı önsöz bugün hâlâ değerini kaybetmemiştir. (Bu çeviriyi yapan kitabın yazarıdır. Çev.) Yeni olarak Fransada tam bir çeviri yayınlandı. Ed. Sociales, 1955.

a) Marx ve Engels'in: *Kutsal-Ailesi.*

b) L. Feuerbach'ın: *Dinin Özü Hakkında Dersler*'i.

c) Hegel'in: *Tarih Felsefesi Hakkında Dersler*'i.

d) Hegel'in: *Felsefe Tarihi.*

e) Lassale'ın: *Heraklit*'i.

f) Aristo'nun: *Metafizik*'i.

g) Abel Rey'in: *Modern Felsefe*'si.

h) Deborin'in: *Diyalektik Materyalizm*'i, ve az önemli diğer eserler hakkındaki notları kapsamaktadır. Ve yine:

i) *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'in halk baskısının eki olarak daha önce yayınlanan bir kısım, bunların arasında bulunmaktadır.

Hegel ve Marx

Bu, geniş olduğu kadar bağlantısız tümün içinden, Hegel hakkında, ve özellikle *Mantık* kitabı hakkındaki parçalar üzerinde, ilgi toplanmaktadır. Fakat bunları ayırt etmek şüphesiz büyük bir hata olurdu. Öteki parçalar, Lenin'in *Mantık* hakkındaki yazılarını hazırlamakta, açıklamakta veya derinleştirmektedirler, kendileri *diyalektik* ve materyalist bilgi teorisi hakkında — parçalı olmakla beraber — derin ve yaratıcı bir açıklama teşkil etmektedirler.

Önce *Kutsal-Aile* hakkındaki notları ele alalım. Lenin bu eserden, hegelci felsefeden sosyalizme geçişi gösterdiklerinden dolayı, kendisini ilgilendiren parçalar aktarmaktadır:

«Marx'ın neyi elde ettiği ve yeni bir kavrantıya doğru nasıl yöneldiği görülmektedir.» Bazı parçalar *«Marx'da o anda bile, proletaryanın devrimci rolu hakkında hemen hemen oluşmuş»* kavrantısını ortaya atmaktadır. Bu, sosyalist yazarların *«proleterleri tanrılaştırdığı»* anlamına gelmez. Bunun *«tersi daha doğrudur»*. Proletarya ve zenginlik karşıt şeylerdir. Böyle olmakla Marx ve Engels için bir bütün teşkil etmektedirler. Proletarya:

«karşıtlığın negatif yanıdır... Varlıklı sınıflar ve proletarya sınıfı, aynı şekilde insanîliğin elden alınışını temsil etmektedir. Fakat bu elden alınmada birincisi kendisini rahat, onanmış saymaktadır... ikincisi elden alınışın içinde kendisini yok olmuş duymaktadır. Doğrudur ki, ekonomik haraketin içinde, özel mülkiyet kendiliğinden kendi yok oluşuna doğru yol almaktadır, fakat bunu sadece kendisinden bağımsız, bilinçsiz, kendi iradesine karşı olarak ve eşyanın tabı tarafından şartlanmış olarak yapmaktadır: bunu sadece proletaryayı (proletarya olmakla, kendi sefaletinin bilincine varmış sefalet olmakla), yaradarak yapmaktadır... Proletarya, özel mülkiyetin proletaryayı yaratmakla kendi kendisinin hakkında verdiği hükmü, infaz etmektedir.»

Lenin'in bu not'ları kendisinin Marx ve marksizm hakkında en iyi tanınan yazılarına: *«Marksizmin Üç Kaynağı, Onu Meydana Getiren Üç Kısım»* makalesine *(Seçme Eserler,* C. I, S. 63 ve s., Fransızca baskı, Moskova, 1948), ve Granat Ansiklopedisindeki makalesine doğrudan doğruya bağlanmaktadır. Lenin *Kutsal-Aile'de* (*) marksizmin

(*) Marx ve Engels'in bu eserinde. Ç.

«insanlığın XIX. uncu yüzyılda yarattıklarının en iyisinin: Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği, Fransız sosyalizmi»'nin *(Seçme Eserler,* I. S. 64.) eleştirici aşanmasını yazarak nasıl oluştuğunu incelemiştir.

Gerçekten *Kutsal-Aile*'de klasik ekonominin bir eleştirisinin taslağı bulunmaktadır *(«ekonominin dili» her zaman «yabancılaşmanın dili»dir),* fakat orada yeni ekonomik bilim, klasik ekonominin hümanist eleştirisi ile, ancak filiz halinde bulunmaktadır.

Lenin Marx'ın Prudhon'a karşı tutumunu belirtmektedir; onu hegelci sol kanadın hücumlarına karşı *(«eleştirici-eleştiri»* ye karşı) savunmakta, fakat *«ekonomik yabancılaşmanın içinde ekonomik yabancılaşmayı»* yok etmek istemesini yermektedir.

Aynı şekilde Lenin fransız materyalizmi hakkındaki kitabın uzun bir parçası için, *«kitabın en değerli parçalarından biri»* diyerek onun önemi üzerinde duruyor. Bu parçada aynı zamanda övgü ve yermeler vardır, Fransız materyalizminin hem büyüklüğü, hem de sınırları gösterilmektedir.

Nihayet Lenin, *Hegel* ile ilgili olan ne varsa onu ayıklıyor ve notlarına aktarıyor.

Bir yönden Hegel, hele *Fenomenoloji*'sinde,

«kendisine bilinci, insanın, gerçek insanın ve buna göre, gerçek nesnel bir dünyada yaşayan ve onun tarafından şartlandırılmış insanın, kendisine bilinci (*) haline sokmadansa, insanı kendisine bilincin insanı haline sokuyor.»

(*) Consience de soi. Ç.

Böylece *Fenomenoloji* mantık yönünden, insanî gerçekliğin yerine *salt bilgiyi* koymağa varıyor. Hegel'in idealizmi «*dünyayı başaşağı koyuyor*».

Yani, Hegelde üç unsur vardır: Spinoza'cı özdek, Fihte'ci kendisine bilinç, ve zorunlu olarak çelişkili olan, ikisinin birliği: Hegel'ci *salt tin* (esprit). Strauss bunun ilk görünüşünü geliştirdi, Bauer «*eleştirici-eleştiri*» de ikincisini geliştirdi; bu demektir ki, bu hegelciler mantıklı ve sonurtulu olarak bu unsurların herbirini *tek yönlü* bir şekilde geliştirmişlerdir. Bunlar hegelciliğin ancak bir yanını temsil etmektedirler. İlk olarak tek Feuerbach

«*metafizik salt tin'i, doğa tabanı üzerindeki gerçek insan halinde halletmekle, Hegel'i hegelcilik yönünden tamamlamış ve eleştirmiştir.*»

Feuerbach «sistem»in esrarını açığa çıkartmıştır. Kavramlar diyalektiğini yok etmek, (Engels tarafından yazılan bir paragrafda kullandığı deyim) ile filozofların savaşını yok ettiği gibi tanrılarınkini de yok etmek ve eski karışık yığın yerine canlı *insanı* koymak, Feuerbach'ın başarısı olmuştur.

Fakat öte yandan, (gerçek yemişlerle karşılaştırılan Yemiş Fikri ünlü örneği ile) kurgusal (speculatif) felsefenin eleştirisi, Lenin'in *daha ilginç* bulduğu bir gözleme yol açıyor. Çok defa Hegel'in

«*kurgusal açıklamasının içinde eşyanın kendisini kavrayan (die Sache selbst) gerçek bir açıklamada bulunması*», görülmektedir.

Ve Lenin bu noktanın üzerine yeniden dön-

mekten, Marx'ın Hegel hakkındaki övücü parçalarının altını çizmekden kendini alamıyor. Hatta (*Mantık* kitabından çok daha idealist olan) ***Fenomenoloji***'sinde bile Hegel öğretisinin, idealizminin aksine olarak, bazen insan ilişkilerinin gerçek bir belirtmesini vermektedir, halbuki Bauer ve (saf kendisine bilinç kuramcıları) sadece boş bir karikatür vermektedirler.

Burada şunu not edelim ki, Lenin Marx'ın bazı sahifeleri için ağır hükümler vermekten kaçınmıyor; bir yerde: «*mızıkçı ve can sıkıcı eleştiri*», veya yine: «Marx'ın köklü ve fakat ilinç olmayan gözlemleri», diyebiliyor.

Başka bir deyimle, Lenin yargı canlılığı ve güvenci ile bizim için bu eserin *özünü* ayırt etmiş ve onu açmıştır. Lenin temele değgin yargıyı, değerlendirmeyi veriyor: Marx temele değgin fikrine, üretimde sosyal ilişkilerin rolleri fikrine *yaklaşıyor*, diyor.

Lenin, Marx'ın gençlik eserlerinin çoğunu, özellikle 1844 yılının *Ekonomik-Felsefî El Yazmalarını* görmemiştir.

Oysaki değerlendirmesi, temele değgin olarak doğru görünmektedir ve bu gençlik eserleri hakkında beliren eğilimleri ayırt etmeğe olanak yaratmaktadır. Birileri bunları aşkın olarak değerlendirmekte ve bunlarda marksizmin en değerli tarafını bulmaktadır ve hatta, ilahe Minerv'in Jüpiter'in beyninden bir anda çıktığı gibi, birden mucizevi olarak fışkıran marksizmi bu yazmalarda bulmaktadırlar.

Diğerleri, aksine, bunları değerden düşürme-

ye, bunlarda sadece devam etmekte olan hegelciliği görmekte ve marksizmin birdenbire meydana çıkışını 1848'e kadar, *(Manifest'e)* kadar itelemektedirler.

Lenin, bunların *geçiş* eserleri olduğunu bize göstermektedir; fakat Lenin'in diyalektik kavrayışından özellikle şu sonuç çıkıyor ki, bir anlama hiç birşey geçişden (transition) dan daha zengin, daha yaratıcı, daha sıhhatlı, daha ilginç değildir: çünkü o çelişkili oluş ve süreçtir; çünkü netice oluşdan ayırt edilemez; çünkü kendisini yaratan bu oluştan, ayırt edilen sonuç, ölü bir sonuçtur.

Akıllı İdealizm yeğ'dir

Bu şekilde, Lenin'in kitap okurken aldığı notlar «en küçük *hakikat zerresini*» harikulade bir ciddiyet ve hoşgörürlük, cömertlik ve doktrin sağlamlığı karışımı ile ele geçirmektedir. Onun yargıları softa (sectaire) ve nasıcı (doğmatique) eğilimli marksistleri bazen hayrete düşürür.

Lenin, Hegel'in tarih hakkındaki derslerini tefsir ederken: «*Akıllı idealizm, akıllı materyalizme, aptal materyalizmden daha yakındır.*» diyor.

Örnek olarak, idealizmi ile tanınan bir filozofun durumunu, Leibniz'i alalım.

Marx daha önce, XVII'inci yüzyıl metafiziğinin (Descartes'in, Leibniz'in) hâlâ olumlu ve dinsel olmayan bir kapsantısı olduğunu işaret etmişti. Onlar matematikte, fizikte keşifler yapmaktaydılar. (Lenin'in aktardığı *Kutsal-Aile* metni, ve de 10 Mayıs 1870 günlü Engels'in mektubu).

Leibniz, Föerbach, Engels

Lenin, Feuerbach'ın Leibniz hakkındaki kitabı dolayısıyla konuyu yeniden ele alıyor. Cisme değgin özne Leibniz'de Descartes'de olduğu gibi sadece dışardan harekete geçirilen; yayılımı, süre durumu olan bir kütle olmayıp, kendisinde «*faal bir güç, hiç bir zaman istirahat halinde olmayan bir faaliyet ilkesi*» bulunmaktadır.

Böylece «*ilahiyat'ın içinden Leibniz madde ile hareket arasındaki çözülmez (ve evrensel, salt) bir bağ ilkesine yaklaşmaktadır*».

Monad (*) bir âlemdir ve dünyanın tümünü yansıtır veya temsil eder. Bölünmez olduğu halde; bütün öteki nesnelerle, öze değgin irtibatını kaybetmemekle beraber, onun bulanık veya açık sonsuzca çoğul algıları vardır, bunlar kişisel olarak özel değişimlerine doğru yönelikdirler.

Lenin, «*burada, (idealizme ve kliseciliğe rağmen) özel tipte bir diyalektik, ve hatta çok derin bir diyalektik bulunmaktadır*» diye not ediyor.

Ve Feuerbach ile beraber, felsefenin Leibniz'ci idealizmden, onun «*hayat dolu ve güçlü çok tanrıcılığından*», Kant'ın deneyüstü idealizmine geçmekle fakirleştiğini düşünebiliriz, demektedir.

Kaldı ki, Leibniz duyunun ve algının önemi üzerinde ısrarla durmaktadır: her halde bundandır ki, Feuerbach 1836 yılında Leibniz'i okudu ve

(*) «Monade»: Lebniz sisteminde, bütün varlıkları oluşturan; basit, faat, bölünmez özdek (substance). **Ç.**

açıkladı ve bu eleştirici tahlilden hareket ederek kendi materyalizmine vardı. Daha sonra 1847'de konunun üzerine yeniden döndü ve kitabına Leibniz idealizmine karşı en ağır sahifeleri ekledi. Oysa, bu ek sadece monadolojinin içindeki çelişkiyi daha güçlü olarak işaretlemektedir.

«*Leibniz* yarı yarıya *hristiyandır, o tanrıcı veya hristiyan ve doğacıdır (naturaliste). Allahın iyilik ve kudretini usculuk (sagesse) ile, anlık (entendement) ile sınırlamaktadır. Fakat bu anlık sadece bir doğa bilimlerine değgin maddeler dermesidir, sadece doğanın, evrenin tümünün, bağlantısının betimlemesidir. Böylece teoremini doğalcılık ile sınırlamaktadır, tanrıcılığı kendisini yok edenle doğrulamakta, savunmaktadır.*»

Lenin bu satırları kopye edip altlarını bir N. B. *(Nota bene)* (*) ile işaretlemektedir. Bu satırlar objektif bir kapsantı taşıyan idealist bir sistemin içinde, materyalizm ile idealizmin mücadelesini göstermektedir.

Feuerbach'ın kendisine gelince, Lenin onun düşüncesinin «*gerçek çekirdeğini*» büyük bir dikkatle aramış ve meydana çıkartmıştır: bu, hâlâ, yetersiz olan doğacılık, hümanizmdir.

Feuerbach için *duyulu* olan nedir? Bu sadece tek başına olay, ilkel duyu, örneğin mideden gelen duyu değildir. Duyulu olan (le sensible), maddî ile tinselin hakiki, gerçek birliğidir.

«*Us'un fiziksel ve durulmuş bağlantısı duyuların toplaşma yeri olan beyinde bulunmaktadır.*»

(*) İyice not edin. Ç.

Doğa, bilinçden yoksun varlık, onun için başlangıcı olmayan ebedi varlıktır, ilk varlıktır. Lenin «o doğa derken doğaüstü hariç herşeyi anlamaktadır», diye not ediyor ve yorumluyor:

«*Feuerbach aydınlıkdır, fakat derin değildir. Engels materyalizm ile idealizm arasındaki zıtlığı daha derin bir şekilde tanımlamaktadır.*»

Çünkü Feuerbach doğayı koymaktadır, fakat bilincin, onun şartlarının, tarihî gelişmesinin sorununu açık olarak koymuyor. Oysa, zaman ve uzayda objektif doğayı açık olarak tanımlamakla beraber, (ki Tanrı onun sübjektif olarak sunulan, doğadan ve insandan ayırd edilen, hayalî olarak doğaüstüne yansıtılan objektif özüdür), tin'in duyulur dünyaya ilişkisi sorununun, felsefenin temele değgin sorunu olduğunu belirtiyor. Varlık (l'être) ile düşünüş arasındaki kopma insanların, filozofların kafalarında bulunmaktadır; gerçeklikte bu çelişki çözümlenmiştir. Lenin «*çok iyi söylenmiş*», diye bunu onaylıyor. Din'in esrarı objektif ile sübjektifin birleşmesinden, özdeş kılınmasından ibarettir. Gerçek insan, duyulu dünyada, kendisi de duyulu olduğu halde, gereksinmelerle (ihtiyaçlarla) görünmektedir. Feuerbach bencilliği haklı göstermektedir; oysa bu sözcüğü burjuva bencilliği anlamına almamaktadır, fakat onu doğa'ya uygunluk ilkesi olarak, insanın kendisine ve kendisine benzer kişilere karşı aşkı olarak kullanmaktadır ki; bu, insanlar ve onların aşkları olmazsa hiç bir şey olmazdı. Lenin «*çok önemli*» diye not ediyor. Bu ilke adına Feuerbach; iğdiş, soyut, vücutsuz bir kişi olmayıp; tümlüğü olan bir insan şeklinde olan, insanî bir ülkü istemektedir.

Bu kendisini devrimci burjuva demokrasisi safına sokmaktadır; (öte taraftan Feuerbach bu tutumu dolaysız olarak insan usuna ve özüne uygun (conforme) görmektedir; bu formül Lenin'i güldürmektedir!) Buna karşıt, Feuerbach'ın eserinde tarihî materyalizmin nüvesi ve bir tür sosyalizm bulunmaktadır. Özellikle:

«*İnsanlığın şimdiki halde ezilen çoğunluğunun bencilliği de haklarını kabul ettirmelidir ve bunu yapacaktır, tarihin yeni bir dönemini kuracaktır. Herkes kültüre erişmelidir... Herkes mülkiyete ulaşmalıdır.*» derken bu belirmektedir.

Lenin, Feuerbach'ın bu satırları 1849-1851 yıllarında yazarken, Marx ve Engels'e göre *geç kaldığını* belirtmektedir. Bu tutumunu Çernişevski'ninkine benzetmektedir. Felsefede Feuerbach ve Çernişevski'nin kullandıkları «*insanbilim* (antropoloji) *ilkesi*» doğalcılık (natüralizm) gibi dardır; materyalizmin sadece doğru olmayan ve tatsızlaşmış bir çevirisini sunmaktadır.

Lenin, bu şekilde aynı zamanda Feuerbach'ı okuyor, altını çiziyor, «*hakikat zerreleri*» çıkartıyor, yargılıyor, taraf tutuyor ve onun kapsantısını felsefî ve politik tarihte yerine oturtuyor.

Lassalle ve Deborin

Feuerbach'a, veya hatta tarihî dürüstlüğünü, canlılığını, tazeliğini, (*«sevimli ve saf»* formüllerini beğendiği) Heraklite karşı hoşgörülü, anlayışlı, hatta cömert olan Lenin Lassalle veya Deborin'e karşı çok serttir.

Lenin'in gözünde Lassalle sadece geçkalmış

idealist bir hegelcidir. O Heraklit'i hegelcileştiriyor, onu sakatlıyor, Hegel'i tekrarlıyor, ve gevişini getiriyor, araştırmasını ukala ve gereksiz bir bilgiçlikle ağırlaştırıyor. Onun Heraklit kitabı, sadece Hegel'in yunan filozofu hakkında (söylediklerinin ç.) bir kopyesinden ibarettir. Halbuki Marx'da kitle halinde yeni şeyler bulunmaktadır, ve onu sadece

«*Hegel'in ve Feuerbach'ın idealist felsefesinin ötelerinde, diyalektik materyalizme doğru*» ileriye doğru, hareket ilgilendirmektedir.

Lassalle'ın kitabında ukala ve gereksiz gevelemelerle dolu katlanılmaz bölümler bulunmaktadır, öyleki onun okunmaması gerektiğini herkese söylemek için sayfalarını bir karıştırmak yeterlidir. Tek ilginç tarafı aktardığı metinlerdedir. Örneğin Heraklit'in düşüncesini özetleyen İskenderiyeli Clément'ın *Stromates* kitabındaki şu parça:

«*Dünya tek ve hep, hiç bir tanrı, ne de hiç bir insan tarafından yaratılmadı, fakat o bir kanuna göre yanan ve bir kanuna göre sönen ebedî olarak canlı bir ateş idi ve öyle olacaktır.*»

Oysa Lassalle, diyalektik materyalizmin ilkelerinin bu güzel açıklamasını çevirirken onu bozmağı başarıyor, şöyle ki:

«*Dünya... var olmaktan var olmamağa ve bundan var olmağa ara vermeden, fakat düzgünce geçen kesiksiz bir oluş idi, dır, ve olacaktır.*»

Lenin, yazık oldu diye üzülüyor ve:

«Aşırılık olmadan Heraklit, *diyalektik mater-*

yalizmin kurucularından biri olarak Heraklit, çok faydalı olurdu. Lassalle'ın 850 sahifesini 85 sahife halinde yoğunlaştırmak ve: Heraklit diyalektiğin kurucularından biri, başlığı ile onu Ruscaya çevirmek gerekir.»

Bunu yaparken de idealist Lassalle'ın, Heraklit'i Hegel'in tarafına çekmekle, onun materyalist eğilimlerini gölgede bıraktığını belirtmelidir, diyor.

Lassalle'ın yazısı dolayısıyla Heraklit'in keşiflerini genelleştiren Lenin, genel olarak bilgi tarihinin bir kısmı olarak alınan felsefe tarihinde yunan düşüncesinin getirdiklerini gösteriyor. Yunan felsefesi daha önceden aşağıdaki an'ları ve sorunları belirtmiştir:

— duyu organlarının fizyolojisi;

— ruhbilim;

— dilin incelenmesi;

— hayvanın ve çocuğun us'unun (akıl'ının) gelişmesi;

— özel bilimler; i.

Yani, bilgi teorisini ve diyalektiği teşkil edecek olan bilginin temel alanlarını belirtmiştir.

Lenin belirli bir şekilde, marksizmi halk için basitleştiren, üstelik kötü basitleştiren biri olarak saydığı Deborin için, aynı sertliği gösteriyor. Lassale'a yaptığı gibi onu da yeni bir şey getirmemekle suçluyordu. Engels'in açık olarak söylediklerini «saçma olarak» tekrarlayan bir kitabı yayınlamakta ne fayda vardır? Aktardığı parçaların, yan boşluklarında yazılı, çok ağır yargılar birbirini izli-

yor. Deborin'e göre, diyalektik materyalizm maddenin yapısı sorununa cevap vermektedir. Lenin, yargısını veriyor: yanlış, diyor. Felsefî bir ulam olan, yani evrensel olan, özel hiç bir bilim'e ne de bilgiye bağımlı olmayan, (yani diğerlerine olduğu gibi fiziğe de bağlı bulunmayan), fakat hepsi için zorunlu olup hepsine ışık saçan *madde* kavramını Deborin'in anlamadığı açıktır. Yazılarının en iyi kısımlarında Deborin bazı hakikatları gülünç bir şekilde süsliyerek ifade etmektedir. Gerçekten o şöyle yazmaktadır:

«*İçkin (immanent) gerçek objektif bir anlam kazandığı derecede, aşkın (transcendant) olmaktadır... Aşkın, öznenin öte tarafında olmakla, kendini bilinebilirin çevresi içinde ilan ettiği derecede içkin olmaktadır...*»

Lenin anlaşılmaz dil'i, boş lafı, «metaphenomenal» (olaya değgin, ötesi), «transcendantalisme» (deneyüstücülük) gibi kelimeleri sevmemektedir. İfadede açıklık, basitlik istemektedir ki, bu hiç bir şekilde derinliğe hatta zorluğa engel değildir. Bunu daha sonra *Hegel'in Mantığı Hakkındaki Defterler* dolayısıyla göreceğiz.

Lenin'in Deborin'e karşı özlü sertliğine, Sorbonne profesörlerinden çağdaş Fransız filozofu Abel Rey'in bir kitabı hakkındaki güleryüzlü yakınlığı karşıt teşkil etmektedir.

Lenin, Abel Rey'i eleştiriyor, ona değer veriyor

Lenin *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'de özellikle Abel Rey'in *Çağdaş Fizikçilerde Fizik Teorisi*

(Paris, Alcan, 1907) kitabından birçok defa aktarmalar yapıyor.

Onun materyalist bilgi teorisini bilmemesini ve materyalizme karşı açık hoşgörürlüğünü sert olarak yüzüne vuruyor.

«*Şunu söylemek bile gerekmez ki, Marx ve Engels gibi önemsiz kişiler, bu tarz bilim adamları için varsayılmamaktadır.*» (*Materyalizm ve Ampiriokritisizm,* S. 231.)

Öte yandan, Rey «çağdaş fiziğin krizi» ile ilgili kabarık yayınları dikkatlice ve özenle özetliyor; bu yüzden Lenin çok defa onun araştırmalarına başvuruyor.

Rey, fiziğin bu «krizinin» öz olarak fizikçilerin XIX'uncu yüzyılın son yarısına kadar kabullendikleri «*geleneksel mekanist görüşün*» krizi olduğunu sezinledi. Ne yazık ki Rey, diyalektiği ve de metafizik materyalizm ile diyalektik materyalizm arasındaki farkı, bilmemektedir. Hume'un bu öğretilisi için

«*materyalizm bir metafizik, bir nas, deneyin sınırları ötesine bir gezi, vb. şeklinde görünüyor.*»

Bu yüzden Rey, bu «krizin» anlamını, fiziğin (bocalamalar, zikzaklar arasından, ve hatta Lenin'in dediği gibi geri giderek), eski mekanist materyalizmden diyalektik materyalizme geçişini, açığa çıkartmayı beceremiyor. Oysa Rey, fizikdeki zorlukların «tanıncı» yönden kullanılışını ve fizikte sadece pratik bir yararlığı olan simgeler, işaretler, düğüm noktaları gören ve böylece

«*bilincimizden bağımsız ve bilincimiz tarafın-*

dan yansıtılan objektif gerçekliğin varlığını» (Materyalizm ve Ampiriokritisizm S. 133.) inkâr eden yeni eğilimi açığa vuruyor.

Lenin, Abel Rey'in bu eleştirici tahlilinden şu sonucu çıkarıyor:

«Çağdaş fiziğin krizinin özü eski kanunların ve temel ilkelerin altüst oluşundan, bilincin dışında var olan objektif hakikatin reddinden, yani idealizmin ve bilinemezliğin materyalizmin yerine konuşundan ibarettir. Madde yokolmuştur (évanouie): krizi yaratan bazı özel sorunlar hakkındaki tipik, temelli zorluğu bu sözcüklerle ifade edebiliriz.»

Lenin Aristo'yu inceliyor

Lenin'in Aristo hakkındaki notlarının önemi şurdadır ki, onlar diyalektiğin (ve şüphesiz felsefenin) materyalist bir tarihinin ne olabileceğini göstermektedirler. Diyalektiğin bu tarihi, materyalizmin oluşumu ve materyalizmin idealizmle mücadelesine bağlı olacak, fakat onlarla karışmıyacaktır.

Karmaşık bir tarih. Çünkü materyalizm ile idealizm arasındaki mücadele hiç bir zaman *birbirinin dışında* olan iki karşıt arasındaki mücadele olmamıştır. Bu dogmatik taslak, yüzeyde kalan bir taslaktır; birliği ikiye bölmekle, çelişkileri ayırıp onları *zıt* ve ölü bütünlükler haline sokmaktadır. Oysa, diğer yönden, bu mücadelenin *amansızlığını* hiç bir şekilde bir tarafa bırakamayız. Çelişkilerin birliği soyut, farklaşmamış bir özdeşlik olarak anlaşılmamalıdır. Hatta mücadele son kertesine varmadığı ve çelişkinin zıtlık an'ında bu-

lunmadığı zaman, daha o zaman, ayrım çelişkiyi, belirli özgül çelişkiyi sarmalamıştır bile; ve o, zıtlık patlak verinceye kadar ve çelişki karşıtlıkların birinin zaferi ile çözümleninceye kadar gelişmektedir. Hakikatta, birlik veya özdeşlik şartlanmış, geçici, izafî'dir:

«*karşılıklı olarak birbirini yok eden ilkelerin mücadelesi salttır*», çünkü, çelişkinin an'ı salttır. *Esas olan* mücadeledir, çelişkidir.

Felsefe tarihî, (felsefî, mantıksal, bilginin çeşitli alanlarına özgü) kavramların ve ulamların ve onların çelişkilerinin tarihi olurdu. Bu tarih, bilgi teorisinin içinde, onların aynı zamanda tarihî (doğuşları, su yüzüne çıkışları ve özümlenmeleri), ve teorik *bağlantılarını* (iç bağlantılar) gösterirdi.

«*Nedenlerin zincirinin «herşeyin bağı» fikrinin doğuşundan beri binlerce yıl geçti. İnsan düşüncesinin tarihinde bu nedenleri kavramanın değişik şekillerinin karşılaştırılması, tartışılmaz şekilde tanıtlayıcı olarak bir bilgi teorisi verirdi.*» *(Heraklit Hakkında Defter.)*

Aristo bir anlama Yunan filozofları arasında en *anti-diyalektikçi* olanı idi; Heraklitin ve eflatuncu diyalektiğin karşıdıydı. Diyalektiğe karşı sert bir mücadele sürdürdü. Oysa, onda canlı, taze bir taraf olmuştur. Zaten (iskolastik) tanrıbilim «*Aristo'da canlı olanı öldürmüş, ölü olanı ölümsüzleştirmiştir.*»

Lenin'e göre, Aristo'da canlı olan neydi ki? Yunan filozoflarının ona yaklaşıp da kendisine hakim olamadıkları «*canlı düşünce tohumları, diyalektik arzular*» vardı. Aristo Mantığı'ndaki fikrin

talepleri, araştırma gayreti, Hegel'in Mantığına erişti.

Aristo'da *sübjektif* mantık, (düşüncenin sübjektif an'ı, sübjektif olarak ele alınan kavram), her yerde *objektif* mantık ile ayırdedilememektedir. Oysa, onda bilginin objektifliği hakkında hiç bir şüphe yoktur. «*Us'un gücüne değgin basit inancı*» aynı derecede saf, güçsüz ve acınır olan «*genelin ve özelin, kavramın ve duyuların algıladığı gerçekliğin, eşyanın ve olayın diyalektiğindeki*» bir bulanıklık ile karışmaktadır. Düşünür, çıkmazın içinde kendini kaybetmiştir.

Görüldüğü gibi Lenin, Aristo'yu ve eserini eleştirirken bile, veya özellikle o zaman, onu *canlı*, yakın görüyor; ve burada felsefe tarihcisi için son derecede önemli bir uyarmada bulunuyor: Yunan düşüncesinin ve doktrinlerinin sıralanışına, bir «*denemeler*» dizisi, bir sorunların *konuş* şekli olarak bakmak mümkündür, bu görüş ona

«*çok safca bir kanıt çeşitliliği şeklini vermektedir ki, Aristo bunları çok iyi belirtmektedir.*»

Aristo'da diyalektik materyalizm «*beklenmedik, savunulmamış, geliştirilmemiş, geçici şekilde*» belirmektedir. Örneğin matematikcilerin duyulurun içinde verilen (sıcaklık ve soğukluk, ağırlık ve hafiflik) gibi «zıt çifleri» bir yana bırakarak sadece niceliği ele aldıklarını söylerken böyle yapmaktadır. Aynı şekilde, her bilimin eşyanın, olayın, hayatın bir görünüşünü soyutlaştırdığını ve ayırdığını gösterirken de böyle yapmaktadır.

Aristo'nun hatası geneli, kavramı, fikri boşalt-

mış olmasındadır, ki bu, felsefede çok genel olan bir hatadır.

«*Bu, garip, çok şaşılacak, (en doğrusu çocukumsu), anlamsız görünür. Fakat modern idealizm, Kant, Hegel, Tanrı fikri, aynı türden değil midir?*»

Mantık ve Diyalektik

Bilmek için, cahillikten bilgiye gitmek için, tahlil etmek, soyutlamak gerekir; (düşüncenin içinde bulunmakla, sübjektif olarak, şeklî olarak alınan) kavramdan geçmek gerekir. Böylece, objektif diyalektiğe erişmekdense, her zaman kavramı yalıtmak, onu dondurmak mümkündür, kavramın sübjektif diyalektik hareketini yok etmek, onu *mantık* aşamasında durdurmak mümkündür. Aristo bunu yapmıştır.

Bilgi fiili gerçekten yüksek derecede karmaşıktır. Genel olarak ev'i kişisel evlerden ayırt etmek gerekir. *Yalıtılmış,* genel olarak ev hiçtir. Oysa, bu sözcük *kavram* tarafından erişilen kişisel evlerin *özünü* belirtmektedir.

Lenin, «*bilginin ikiye bölünüşü ve idealizmin olanakları*» en basit ilkel soyutlamada verilmiş bulunmaktadır, diyor. Yansı, *bir aynadaki yansı,* değildir; (bu temel formülü yeniden belirtelim). Us, her zaman kişisel olan, nesneye yanaştığı ve ondan imge ve kavram çıkardığı vakit,

«*bu basit, dolaysız, ölü bir fiil değildir.*»

Hayat her zaman sonsuzca zengin ve karmaşıktır; her zaman en değişik görünüşleri, yüzeysel olanı ve derini, olayı ve özü karıştırmaktadır. Bil-

mek fiili, «*karmaşık ikiye bölünmüş, zikzaklı olup, hayatın dışına hayalî bir uçuş olanağını kapsamaktadır*», ve daha fazlası, diye Lenin üsteliyor, «*soyut kavramın fikrin, (seçilmez olarak, bunun bilincine varılmadan), imgeli (hayalî) bir fantazi haline değişiminin olanaklarını*» kapsıyor, demektedir. Çünkü her soyutlamada, her genel fikirde, «ev» veya «masa» fikrinde bile olsa, «*bir imgeleme (hayal) payı bulunmaktadır.*»

Bu tahlil ile, diyalektik hakkındaki parça'da bulunan açıklamayı yaklaştırmak gerekir. Diyalektiğin incelenişi Mantık'dan başlamalıdır, fakat bu, Mantığın yalıtmak, saptamak gayretinde bulunduğu kavram ve yargılarda diyalektiğin taslağını göstermekle yapılabilir:

«*En basit, süre gelen bir cümlecik ile; bu ağacın yaprakları yeşildir, Jean bir insandır, Medor bir köpektir, vb. ile, başlansa bile; Hegel'in üstünde durduğu gibi, bunda diyalektik vardır: özel olan geneldir. Aristo Metafizik kitabında bunu daha önceden iddia etmekteydi,* diyordu ki: «Görebileceğimiz evlerden biri olmayan bir ev, EV, soyut olarak tasarlanamaz...» *Bunda doğa içinde bağlantının zorunluluğu, unsurları, tohumları, kavramları bulunmaktadır. Jean bir insandır, Medor bir köpektir, işte bir ağaç yaprağı, dendiği vakıt rastlantıdan gelenle zorunluktan olan, olay ve öz aynı zamanda bulunmaktadır. Çünkü o zaman birini diğerine karşıt kılarak olaganlıkları atıyoruz, özü tutuyoruz.*

Böylece, her cümlecikte, diyalektiğin tohumları olan unsurları, bir kimya «hücre»sinde olduğu gibi ayırt etmek mümkündür (ve bu yapılmalıdır),

böylece diyalektiğin bütün insan bilgisine uygulandığını tanıtlamış oluruz... Diyalektik öz bakımından (Hegel'den, Marksizme kadar) bilgi teorisidir: bu yön, (ki bu bir yön değil bir tabandır), *Plekhanov ve daha nice marksistler tarafından yeterli derecede incelenmemiştir.*»

Böylece surî (formel) Mantık aristocu iskolastikten kurtulmalıdır. O, diyalektikten ne ayrılabilmekte, ne de onunla bir sayılabilmektedir. Daha genel olarak pratikte, dilde, bütün insan hayatında, herşey *önceden* diyalektik kapsamaktadır. Oysa, diyalektik bu unsur ve filizler ile bir sayılamaz. Kendi içinde o, öze değgin olarak, çok üstün olan bir şeydir: teoridir ve bilgi teorisidir.

Bu bilgi teorisi, *önce* bilginin düz bir hat olarak gelişmediğini ve fakat birbirini sarmalayan, yavaş yavaş bir *sarmal*'a (spiral'e) yaklaşan eğriler, daireler, kürreler şeklinde yol aldığını gösteriyor. Bu ne bir doğrudur, ne de kapalı bir daire:

«*Bu eğrik çizginin bir parçası, ayrılarak göz önüne alınırsa — ve bir açıdan bir tek yönden — incelenirse, bir doğru çizgi olarak görünebilir.*» (Lenin.)

Ancak, eğer bu doğruyu uzatırsak, «*ele alınacak görünüşlerin çoğulluğu durmadan artacağından, canlı, poliskopik*» bilim olarak diyalektikten çıkmaktayız; idealizme, sübjektivizme, nihayet mistisizme doğru gideriz, bunlar «*bilginin yüzlerinden, façetalarından biri*», onun tek yönlü, gereksiz olarak eklenmiş, saltlığa götürülmüş yönleridir.

Mantıktan, (yargıdan, kavramdan, tümden

gelimden), hareket edelim, ancak bunu mantığa karşı kuşku duyarak yapalım, çünkü onun kesinliğinde değişmezlik vardır ve bu bizi bükülmez doğru bir çizgi üzerine, yani tek taraflılığa ve değişmezliğe sürükler.

Pratikten hareket edelim, fakat bunu yaparken bilelim ki, onun fazla zengin kapsantısı bize sadece diyalektik bilginin unsurlarını ve hareket noktasını verir; bu kapsantıdan çelişkileri veya çelişki ve zıddiyetlerin tomurcuklarını, objektif bağıntıları, *özü* çıkarabilen tahlilin araya girmesi gerekmektedir.

Hegel Hakkındaki Defterler

Böylece Lenin'in düşüncesini ve hegelcilik ile marksizm-leninizm arasındaki ilişkiyi anlamak için temele, öze değgin olan *Hegel Hakkındaki Defterlere,* geliyoruz.

Burada, bir taraftan *felsefe tarihi ve tarih felsefesi* haklarındaki iki dizi not'u ve diğer taraftan tartışmanın göbeğinde bulunan *Mantık Hakkındaki Defterleri*'ni ayırt etmemiz gerekir.

Hegel'in *tarih felsefesi* hakkındaki notlar kısalıkları ile göze batıyor. Lenin şu sonucu çıkarıyor:

«*Tarih felsefesi çok az şey getirmektedir, bu doğaldır. Özellikle bu alandadır ki, Marx ve Engels ileriye doğru en büyük adamı attılar. Hegel'in en çok ihtiyarladığı yön budur...*»

Bunun üzerine Lenin (tarihin nedeni) önsözünden bir sahifeyi kopya ediyor, diyor ki: burada

«*sorunun konması tarzı bakımından çok iyi şeyler bulunmaktadır*».

Gerçekten de Hegel kendi kendine soruyor: «*insan hayatının sonsuz tablosundan, en büyük şart çeşitliliği ile insanların faaliyetinden*» ne sonuç çıkmaktadır?

Bu olay ve olaycıklar, olgular ve davranışlar birçok tarzda ilgiyi çekiyorlar:

«*Bazen güzellik veya özgürlük, veya servet, bizi çekiyor; bazen enerji bizi etkiliyor, bazen sapıklığın (vice) kendisi hakim olmayı başarıyor... Heryerde en alacalı manzaradır bu*»

Tarihcinin doğrultusu ve görüşü, onun *ulamı* ne olacaktır? Tarih olabilmesi için tarihcinin

«*bütün bu hikâyelerde son bir amaç*» sezinlemesi, «*bu vitrinin gürültülü gümbürtüsünün gerisinde, bir eserin, içe dönük, sessiz, gizli bir eserin işlemesi ve ilerlemesi yokmudur, geçici bütün bu olayların esas gücünün içinde, süregelen bir şey yokmudur...*», demesi gerekmez mi?

Böylece kişisel fiil ve ihtirasların toplamının, çıkarlar, küçük güçler *kütlesinin*, sübjektif isteklerden bağımsız bir anlamı, bir yönü vardır. İnsanlar bilmeden bir amaca, insan özgürlüğü amacına doğru yönelmektedirler. Hegel tarihin bu yönünü idealist diline göre çevirmektedir:

«*Evren tarihi sadece özgürlük kavramının gelişmesinden ibarettir.*»

Bu eserde bazı tarihî materyalizm tomurcukları; vardır. Eninde sonunda az bir şeyler...

Buna karşı Lenin Hegel'in *Felsefe Tarihi Hakkındaki Derslerini* dikkatle inceliyor. Gerçekten burada temel soruna yaklaşıyoruz:

Hegel diyor ki: «*İddia ederim ki, bütün tarihteki felsefe sistemleri sırası, Fikrin kavramsal belirlemelerinin sırasının aynıdır.*» (Lenin aktarıp, N. B. değerlendirmesinde bulunmaktadır.) Felsefe tarihinin ve (diyalektik) Mantığın arasında bir karşılıklılık veya daha doğrusu (kendisi de diyalektik olan) bir birlik ortaya çıkıyor; ve bu

«*derin ve doğru, aslında materyalist bir fikirdir. (Gerçek tarih bilincin kaynak aldığı kaide, temel, varoluşdur)*» (Lenin).

Nasıl ki bilgi gitgide genişliyen daireler halinde, gitgide daha derin alanlar şeklinde yol alıyorsa, aynı şekilde felsefe tarihi çevresinde daha küçük daireleri: doktrinleri, «sistemleri» sarmalayan bir daire olarak görünmektedir. Filozofların eseri olan bu doktrinler de önceleri, (genel tarihteki ihtiraslar ve fiiller ve olaylar gibi) düzensizce biribiriyle mücadele ediyor, biribirine giriyor gibi görünmektedir. Bunlar kişisel eserler olarak görünüyorlar; bu yüzden ilişkilerinin ve art arda gelişlerinin incelenmesi çabucak usanç doğuruyor. Nihayet onlar kapalı, tamamlanmış, sistematik olarak görünürler. Oysa, hakiki tarihci onların içinden geçen yükseliş hareketini sezinler. Lenin Hegel'in «*derin ve hakiki*» benzetişini düzeltiyor: düşüncesinin her özel ifadesi insan düşüncesinin gelişimi *sarmal eğrisinin* üzerinde yer alır, diyor. Burada sarmal şeklinde gelişme kavramını yeniden bulmaktayız, Lenin ona öyle bir önem ver-

mektedir ki, onu evrensel bir kanunun ifadesi şeklinde görür gibi oluyor.

Felsefe tarihcisinin, eski folozoflara, kendilerinden sonra (ve bazen kendilerine dayanılarak) gelişmiş olanı, mal etmemek için ciddi bir yönteme ihtiyacı vardır. Oysa, filizleri, yaratıcı tohumları oldukları yerde bulmasını bilmeli; örneğin Pythagor'cularda

«*bilimsel usa vuruşun (*) filizlerinin fantazi ile karışımını.*» (Lenin.) ayırd etmeli.

Ele'li yunan filozofların incelenmesi diyalektiğin bir tanımlamasını mümkün kılmaktadır; (bu tanımlama daha sonraları yeniden ele alınacak, özümlenecek, tamamlanacak ve derinleştirilecektir). Hegel diyalektiğin iki belirlemesini ayırdetmektedir: kavramların içinde düşüncenin kendine özgü hareketi, (sübjektif olarak alınan diyalektik) — ve objektif özdeki hareket.

Lenin Hegel'den aldığı parçayı şöyle değiştirmektedir:

«*Genel olarak alınan diyalektik, kavramların içinde düşüncenin hareketinden ibarettir... İnsana değgin kavramlar hareketsiz değildirler, fakat ebedî olarak hareket halindedirler, birinden diğerine geçerler, biri diğeri içinde erirler. Böyle olmazsa onlar canlı hayatın yansısı değildirler... Daha özel olarak, diyalektik Kendin-De'nin (Ansich) (**) özün, dayanağın, özdeğin — olay'la «başka - biri - için - oluş» ile karşıtlığının incelenmesidir.*

(*) Usa vuruş! (raisonnement: muhakeme).
(**) En-Sol

(Burada da birinden diğerinin içine geçişi, kaynaşmayı görüyoruz: öz beliriyor, olay öz oluyor). İnsan düşüncesi görünüşden öze doğru, deyimi caiz ise, birinci derecedeki özden, ikinci derecedeki öze, vb... sınırsızca (indefiniment) *derinleşmektedir.*» (Lenin tarafından altı çizilmiştir.)

Fakat dikkat, bu daha ancak diyalektiğin birinci bir belirletilmesidir: bu, kavramlar içindeki, bilgi süreci içindeki, objektif gerçekliğin insan tarafından tahlili içindeki diyalektiktir. Daha yüksek, daha tam bir belirletilişe geçelim (ki bu öncekinden ayırt edilemez: ikisi bir tümlük teşkil ederler, bu tümlük diyalektiği tanımlamaktadır).

«*Öz anlamıyla diyalektik eşyanın kendi özündeki çelişkinin incelenmesi demektir: sade olaylar, geçici, oynak, akıcı, sadece keyfi sınırlar tarafından ayrılmış değildir; bütün bunlar eşyanın özü için de doğrudur.*»

Böylece, sadece gerçekte değil, fakat (gerçeği yansıtan) düşüncede de birbirini izleyen ve birbirine girmiş bulunan an'lar, çevreler, derinlikler vardır. Ve de çelişkiler vardır.

Diyalektik önce (nesneye göre) dışta, öznel, kavramsaldır. Nesneleri ele almanın, onlarda görünüşler bulmanın, «*sağlam bilineni sarsmanın.*» belirli bir tarzı, şimdiden diyalektikdir. Bu yönde ileri gidelim, fazla ileri gidelim, istihzaya, şüpheciliğe, sofistikliğe varırız. Bu demektir ki, *objektif diyalektiği,* eşyanın *içkin* özenli incelemesini terketmemek gerekir:

«*O, ön varsayımsız, peşin fikir olmadan, moral fikir olmadan, kendi için alınmaktadır... Şey'-*

in tam olarak içine girilmekte, nesne kendinde izlenmekte, o sahip bulunduğu belirtmelere göre ele alınmaktadır», (ki bunlar çelişkilidir). (Hegel, Lenin tarafından aktarılmıştır.)

Bugün herkes gelişme (développement) ve evrim ilkesini kabul etmektedir. Birden bu ilke bayağılaşıyor ve onun hakkında varılan uzlaşma beklenmedik, yüzeysel, düşüncesizce, dar kafalıca oluveriyor. Gelişme ilkesinin kendisinin de gelişmesi, herşeye ve bilgiye bile uygulanılması gerekir. Hele «*gelişmenin genel ilkesini evrenin, doğanın, hareketin, maddenin birliği genel ilkesi ile bağlamak, birleştirmek, bitiştirmek*» gerekir. (Lenin). Bu güç bir iştir ve «*objektif bir anlamı olan, bir kavramlar diyalektiği ve bir bilgi diyalektiği*» bulunduğunu varsaymağı gerektirir.

Lenin'in esas fikri açıkça belirmektedir; bu, Diyalektiğin *objektifliğidir.*

Güçlük nereden gelmektedir? düşüncenin kendisinden. Çünkü düşünce, gerçekliğin içinde bağlı bulunan nesnenin an'larını, *önce* tahlil eder, ayırır, soyutlaştırır, ayrılık içinde tutar. Şey'in kendi içine derhal gidip, onda yerleşemeyiz, onu kavrayıp tanıyamayız.

Lenin diyor ki: «*hareketi, onun devamlılığını durmadan, onu basitleştirmeden, onu zorlamadan, ayırmadan, onda canlı olanı çekmeden temsil edemeyiz, ifade edemeyiz, ölçemeyiz, betinliyemeyiz. Hareketin düşüncede temsil edilmesi her zaman onu dondurmak, parçalamak anlamına gelir, ve sadece düşüncede, haraket konusunda değil, ama bütün kavramlarda da böyle olmaktadır*».

Ve özellikle Ele'li Zenon'un harekete karşı ünlü kanıtları bunu göstermektedir. Fakat özellikle, kavramları canlandırmağa, oynaklaştırmağa, objektif hareketi (süreklilik ve süreksizlik, vb.) çelişkili olarak kavramağa zorlayan da budur.

«*Diyalektiğin özü bundan ibarettir.*» (Lenin.)

Böylece Yunanlılarda, bu taze ve saf diyalektikci filozoflarda, diyalektiğin *üç* belirtlemesini veya an'ını buluyoruz; kendileri de yokolan, biri diğeri haline dönüşen, biri diğeri üzerine tepki gösteren an'lar.

a) *Dış* diyalektik (yani tahlil eden, donduran, nesneleri, özgülükleri ve kavramları ayıran — fakat aynı zamanda bu sabitlikleri sarsan, ayrılmış kavramları eritmeğe yönelen ve ilişkiden ilişkiye ilerleyen, düşünce).

b) *Nesnenin diyalektiği,* nesneye *içkin* olan ve fakat daha öznenin düşüncesinde bulunan, (özne için olan, ve belki de daha nesnenin veya olayın basit görünüşünde olan) diyalektik.

c) Varolan herşeyin ilkesi olarak, *tamamiyle objektif (nesnel)* diyalektik.

Bu «*heraklitci objektifliktir*». (Hegel, Lenin N. B. diyor.)

Heraklitin doktrininin ve diyalektiğin an'larının incelenmesi, Lenin'i diyalektik ile bilimler arasındaki ilişkiler hakkında önemli düşüncelere vardırıyor. Bilginler kendiliklerinden ilk iki an'da kalmaktadırlar; üstelik bunu açık olarak bilmemektedirler.

«*Eğer onları dinlersek sadece gördüklerini söylediklerini iddia ederler, fakat bu sözleri doğru değildir, çünkü bilinçdışı olarak, gördüklerini kavramın yardımıyla derhal dönüştürüyorlar; ve tartışma gözlem ile salt kavram üzerinde olmuyor, fakat sınırlı, donmuş kavram ile salt kavram arasındaki çelişki üzerinde yapılıyor.*» (Hegel).

Saf deneycilik (empirisme) imkânsızdır, veya bilimin dışına düşmektedir. Engels, Hegel'den çok daha basit olarak: kavramlar olmayınca bilim olamaz diyordu; fakat kavramları kullanmak sanatı doğuştan gelmemektedir, çünkü o.

«*doğa bilimlerinin ve felsefenin ikibin yıl süresince gelişmesinin sonucudur.*» (Lenin; onun felsefenin gelişmesine verdiği önemin üzerinde duralım.)

Safca ve kötü kullanılan kavramlarıyla bilginler kendiliklerinden, tahlil ettikleri hareketleri ve dönüşümleri inkâra varıyorlar.

«*Bilginlerin dönüşüm hakkında çok dar bir fikirleri vardır ve onlar diyalektiği anlamamaktadırlar (78).*»

Fakat *o anda dahi* onlarda evrensellik, gereklilik, hakikat vardır. Bu, Heraklit gibi yunan filozofları veya yunan atomistleri (Lösip, Demokrit) için de böyledir.

---

(78) Bilginlerin yetersiz diyalektik bilgileri hakkında Bak: *Anti-Dühring* ve *Doğanın Diyalektiği*'nde birçok metin ve de Engels'in Marx'a yazdığı 30 Mayıs 1873 günlü ilginç mektup.

Lenin'e Göre Hegel'in Önemi

Okuyucu, Hegel'in bu filozoflar ve devamcıları üzerindeki yazılarının leninist açımlamaları izliyebilecektir. Gorgias hakkında, Sokrates hakkında, Eflatun hakkında, Aristo hakkında, vb.leri hakkındaki parçaların özel bir önemi vardır.

Genel Sonuçlar:

1. «*Hegel'in mantığı, ne olduğu şekilde uygulanabilir, ne de kesin bir veri olarak görülebilir. Onu* fikirlerin mistiğinden (gizemciliğinden) *arıttıktan sonra, onun mantıksal taraflarını (gnoseolojiyi) muhafaza etmek gerekir.*» (Lenin).

2. Marksistler bu çabayı savsaklamışlardır. Örneğin, Plekhanov temel sorunlar hakkında çok şey yazmıştır, fakat:

«*Büyük Mantık hakkında hiç bir şey. Onun anlamı hakkında, (yani aslında, felsefî bilim anlamına diyalektik hakkında) hiç bir şey*» yazmamıştır.

3. Hegel büyük bir ciddiyetle felsefe olarak materyalizmin varolmadığını düşünüyordu. Felsefenin «*düşüncenin, evrenselliğin bilimi*» olmasından kavramın, Fikir'in varlığı sonucunu çıkarıyordu. Böylece, kendisinin «*kötü idealizm*» diye adlandırdığı bu sübjektif idealizme doğru sapıyordu. Fakat *aynı zamanda:*

«*objektif idealizm (ve ondan da fazla salt idealizm) zikzaklayarak (ve tekerlenerek) materyalizme değecek kadar yaklaşmıştır ve kısmen onun haline dönüşmüştür.*»

Diyalektikçi «*Hegel, maddeden harekete, maddeden bilince diyalektik geçişi, ve hele ikincisini, anlıyamamıştır. Marx gizemci'nin (*) hatasını (veya zaafını) düzeltmiştir*».

Hegel diyalektik materyalizmin tâ yakınlarına vardığında kaçıveriyor, Lenin (alçakca) diye üsteliyor. Ve hatta Hegel materyalizme iftira etmeğe varıyor.

Lenin'in çıkardığı bu sonuçları hatırlayacağız, çünkü *Mantık* kitabı hakkında onlarla yeniden karşılaşacağız. Lenin onları derinleştirerek, Engels'in (ve de Marx'ın) hegelci sistemin çelişkili karakteri hakkındaki tezlerini yeniden ele alıyor. Leninci tahlil bu iç çelişkinin koyduğu somut sorunların içlerine kadar giriyor. Bu kadar tartışmaya konu olan; hegelcilik ile marksizm arasındaki ilişkiler sorununun özüne varıyoruz. Görünürde aykırı olarak (paradoxalement), (fakat bu aykırılık ancak diyalektikci-olmayanları veya dogmatik marksistleri şaşırtır), Hegel *objektif* idealizminin en idealist yönüyle, *salt idealizm* yönüyle diyalektik materyalizme parmağı ile dokunacak derecede yaklaşmıştır; o şekilde ki, onun diyalektiği iyice burkulmuş, devrilmiş, başı aşağıda ters döndürülmüşdür, fakat bu *şimdiden* — bir anlama, bir noktaya kadar — materyalist, objektif diyalektikdir. Hegelcilik dönüşerek kısmen diyalektik materyalizme geçmektedir. Ve bu, salt idealizmin «kötü idealizmi» (sübjektif idealizmi) reddettiği derecededir; ve Hegel'in saltlıktan söz ettiğinde, bütün dogmatik felsefeye «*pozitif bir kapsantısı olduğu derecede*

(*) Gizlemci = mystique.

değil, fakat belirlenmiş bir şeyi salt olarak iddia ettiği derecede» ona hücum ettiği için, böyledir. (Lenin tarafından aktarılmış: Hegel).

Oysa, diyalektik materyalizm saltlığı reddetmemektedir, fakat düşüncenin onu yalıtmasını, izafiden ayırmasını, *belirtmesini* (yani sınırlamasını ve onu doğanın, bilginin dışına bırakmasını) reddetmektedir. Salt idealizm saltlık kavramını özümlediği ve eleştirdiği zaman, diyalektik materyalizme değmektedir! İdealist ve mistik no-hegelci yorumcuların — *Fenomenoloji* kitabından hareket ederek — anlaşılamaz bir «özne» olarak gösterdikleri hegelci saltlık, gerçekten sadece Evren'in «kendi-kendine-dinamik»liğinin (Selbsbewegung), yetersiz kalan bir ifadesidir. Ona «özne» ismi takılınca, hegelciliğin derin anlamının tersine, o belirtiliyor, sınırlatılıyor, yalıtılıyor.

Hegel doğa'yı, Fikrin doğası haline sokuyor. Hakikata değiyor: Fikir doğanın fikridir. Tezi tersine çevirmek yetmektedir.

E) HEGEL'İN MANTIĞI HAKKINDAKİ DEFTERLER

Lenin Hegel'i 1914'de okuyor

Lenin Bern şehrinde otururken, Eylül ve Aralık 1914 ayları arasında Hegel'in *Büyük Mantık (Wissenchaft der Logik)* kitabını okumuş ve özel kullanımı için bir miktar not, aktarma, ve bazen alaylı, bazen hayranlık ifade eden çok kez tek bir sözcük, bir ünlem veya bir sorudan ibaret, yorumlar kaydetmiştir.

Bu tarih ilginç görünebilir: «Nasıl oluyor da, 1914 sonbaharında, Dünya savaşının başında, sürgünde, Sosyal-Demokrat Enternasyonalının yıkılmasından sonra, tek başına kalmış iken; nasıl oluyor da Lenin, filozofların en *idealistini* ve onun diğerleri arasında en soyut eserini, *Mantık* kitabını yeniden okuyabiliyor?»

Gerçekten, Lenin Hegel'i kapitalist toplumun bütün çelişkilerinin, (hem de ne şiddetle!), gem'i azıya aldığı anda okuyor veya yeniden okuyor. Başkalarının başka bir hakka karşı, bir hak veya sadece kanlı bir hengâme gördükleri yerde Lenin patlayan *iç çelişkiler* görmektedir. Böylece, kendi çelişkiler teorisini doğrulamak, sınamak için diyalektik yöntemin kuramcısını yeniden ele alıyor. Hegelci teori ona, kopuş an'ının çelişkili unsurların çatışmasının çıkar yol göstermediği an'ın, aynı zamanda çözümün güngördüğü an olabileceğini göstermektedir; çünkü o zaman tarihî durum ve insan kitleleri — kişisel bilinçlerin eksikliği karşısında bile — o çözümü çağırmakta ve aramaktadırlar. Çelişkide birlik bazen çelişkili unsurların mücadelelerini maskelemektedir ve görünüş odur; bazen unsurların çatışması *öze değgin* derin güçleri maskeliyor. Bazen birlik bir görünüşdür, ve bazen de şiddetli kopuşun hengâmesidir. Lenin, Hegel'i yeniden okuyarak, kendisinin çok daha eski olan tezinin doğrulanışını aramaktadır; emperiyalizm ve dünya savaşları dönemi aynı zamanda ihtilâller dönemidir, (tezinin doğrulanmasını aramaktadır. ç.). 1914 sonbaharında, aşağı yukarı tek başına mücadeleye girecektir: kendi mücadelesine. «Akıntıya karşı» (79) gitmektedir, fakat bunu da-

(79) Lenin'in o dönemde yazdığı makaleler derlemesinin başlığı.

ha derin bir akıntıyı, devrimci akıntıyı *bildiği* için yapmaktadır.

O anda, 1914'de burjuva ve (sosyal-demokrat) düşüncesi kendi evrensellik, hakikat «değerlerini» terketmektedir. Milliyetçi yalıtmanın üzerine geriye çekiliyor ve savaşa hizmet ediyor. Lenin'in Hegel'in *Mantık*'ını okuduğu an'da başka bir «eylem adamı», Mussolini, saatının gelmekte olduğunu hissetmektedir. Sorel ve onun tarih faktörü olarak «saf» şiddeti öngören teorisi tarafından etkilenmiş bir «sosyalist» olan irasyonalist Mussolini enternasyonalizmden faşist milliyetçiliğine geçecektir. Faşist ideolojisi sonradan, *iş olup bittikten sonra,* politik maceracılar tarafından «kendi» filozoflarına ısmarlanarak gelecektir! O devrede, yalnız veya ona yakın bir durumda olan Lenin usçu (rasyonalist) bir dünya kavramını, bir yöntembilim ve bir mantığı savunmaktadır.

Bu *Defterlerin* neden olağanüstü bir önemi bulunduğu böylece anlaşılabilir. Bunlar marksist harekete kendinde eksik olanı getirmekteydiler: bu notlar Marx'ın özümlemeğe vakıt bulamadığı bir mantık ve yöntem bilimi inceleme-kitabı yerini tutuyorlardı.

Konu ile ilgilenen okuyucu için, Lenin okudukca her an tahlil etmek istediği tarihî durumu göz önünde tutmaktadır. Oysa, bu *Defterlerde* emperyalizm ve savaş söz konusu değildir; bilgi teorisi söz konusudur. Lenin Hegel'i ondan kendi malını almak için okuyor. Eleştirici okuma bir fiil haline geliyor. (İlk görüşde) ve en soyut olan cümleler, çok zaman işaret edilmediği halde, günlük, ivedi bir anlam kazanmaktadırlar. Örneğin Lenin

Hegel'den birkaç kelime kopya ediyor: «*Sınırların ötesine her geçiş bir özgürleşme değildir.*» Onun için bu kelimelerin anlamı nedir? Bunlar anlam değiştirmişlerdir. Bunlar romantizmin, hayalcılığın, boş düşlerin bir eleştirisini devam ettirmektedirler. Daha fazlası: kapitalist toplum hengâme ve oluk gibi akan kanın içinde kendi sınırlarını kırıyor; fakat bu hâlâ özgürleşme, ihtilâl demek değildir, anlamını taşımaktadırlar. Lenin'in okuyucusu, onun düşüncesini yeniden bulmalı ve bu özlü formüllerin anlamını — iyice düşünerek ve bazen de düş görerek — içlerinden çıkarmalıdır.

Mademki basit bir cümle olaylarla, Lenin'in düşüncesiyle, genel olarak felsefî düşünce ile ilişkisi kurulduğunda, böyle bir çağrışım uyandırabilmektedir, *Mantık Hakkındaki Defter*'lerin kapsamını nasıl açıklayabiliriz veya belletebiliriz? Sadece bazı «tema»ları ele alacağız: mantığın ve diyalektiğin esas *ulamları* (catégories) arasındaki ilişkileri, ve önce evvelden ele aldığımız (dolaysız olarak: *olay ve kanun* gibi başka ulamlara bağlı bulunan) *öz ve görünüş* arasındaki ilişkileri inceleyeceğiz.

Öz ve Görünüş

Şimdiden biliyoruz ki, tahlil öz'e erişmek için görünüşleri hesaba katmamalıdır. Bilimsel bilgi özün bilinmesi olarak tanımlanır (80). *Öz* kavramını kabul etmiyen bunu yapmakla *kanun* kav-

(80) Bazı filozoflar varoluşçuluğa karşıt olarak marksist-leninist teoriye «özdeğincilik» (essentialisme) ismini vermektedirler.

ramını kabul etmemektedir; ve karşılıklı olarak. Kendisini saf deneyciliğe, saf ve basit olayların gözlemciliğine adamaktadır ve görünüş kazayı olmayandan ayırt edememektedir.

Şimdiye kadar sadece bilimsel bilginin kendindengelme (pratik) gerekliliklerini ifade ettik; onları açık kavramlar, metodoloji haline yükselttik. Oysa, toplum bilimleri alanında onlara deneysel yoklayışları bilimsel bir yöntem halinde dönüştüren bir tümleç ekledik: bilinç ve kendinden-gelmelik olaylar, görünüşler yüzeyinde bulunmaktadır. Sübjektif olan öze değgin olan değildir.

Fakat diyalektik bilgi teorisi, diyalektik yöntem bilimi daha uzağa gitmektedir. Öz ile görünüş arasında daha derin diyalektik bir ilişki vardır, yani aynı zamanda birlik ve çatışma vardır.

Öz, olay veya görünüşün dışında değildir. Olay (phémomene) özünü kanununu kendi içinde kapsar. «*Bilgi, dolaysızda durmamaktadır*», ancak ast sıralı filozoflar, (Kant veya deneyciler), öz mü *veya* görünüş mü temel olarak alınmalıdır diye düşünürler. Hegel «*veya*»yı bir «*ve*» ile değiştirmektedir.

«*Görünüş özün belirtmelerinin birinin içinde, ilişkilerinin birinin içinde, an'larının birinin içinde bulunmaktadır.*» (Lenin.)

Görünüş özü *gizlemektedir* — ve bununla beraber onu kapsamaktadır, onu *açınlamaktadır.*

Öz görünüş'dür. Bu açıklama bütün erimi ile alınmalıdır. Bir olayı tahlil ederken, görünüşü (veya «görünmeyi») incelerken, bir öze erişiyoruz.

Bu öz, bu defa bizim için, bir olay oluveriyor: daha da derin başka bir özü kapsıyor, gizliyor, açığa çıkarıyor. Ve bu sonsuza dek böyle süregelmektedir...

Lenin'in verdiği örnek bir ırmağın hareketidir. Yukarıda köpük vardır, derin akıntılar aşağıdadır. Az veya çok derin akıntılar vardır, ırmağın yatağını kazan, yönelişini belirleyen ve geleceğini çizen akıntıya dek. (Onu tanımak için, daha da uzağa gitmek gerekir: zemini, jeolojik yapıyı vb. ini incelemek gerekir). Oysa «*köpük de özün ifadesidir*», gitgide daha derin akıntılara erişmek için, onu aynı zamanda hem incelemek, hem de hesaba katmamak gerekir. Irmakta damlalar da vardır, onların *herbirinin* durumu, diğerleri ile ilişkisi, diğerleri ile bağlantısı, yönü, vb. vardır (81).

Lenin'in bu *imgesi*, ulam ve kavram olarak sezilmesi güç, diyalektik kavramları duyulur ve açık bir şekilde «anlatmaktadır». Açıkca Lenin sosyal hayatı düşünmektedir: ideolojilerin köpüğü — tarihi oluşturan derin akıntılar. Tahlil üstyapılardan, olaylardan (bilinçten), ırmakta ara akıntılardan geçerek, hareketin özünü yapan şeye doğru gitmektedir...

Olay ve Kanun

İmge sorunumuzu tüketmiyor. Olaya dönelim. Gerçekliğin sonsuz derinliğini kapsayan, onu sarmalayan odur:

«*Görünüşün içine dünyanın bütün zenginliği-*

(81) *Hegel'in Mantığı hakkında Defterler*, Cilt II, Öz teorisi. Birinci bölüm, Gallimard, 1939, N. Guterman ve H. Lefebvre çev., S. 137 ve s.

ni sokuyorsunuz ve sonra görünüşün objektifliğini yok sanıyorsunuz», diye Lenin, Hegel'le birlikte, ekseri filozoflara sitemde bulunmaktadır.

Bunun sonucu şudur ki, kanun (ve öz), evrensel oluşumun birliğinin ve bağlantısının, karşılıklı bağımlılığının ve tümünün —insan tarafından— bilinişinin derecelerinin sadece bir tanesidir.

Lenin'in *politik* düşüncesini kavramak için önemli olan bu noktayı işaretliyelim: o, bilginin amacı olarak kanun (ve öz) kavramını sıkı bir şekilde koruyor — ve fakat «*kanun kavramının uknum'una (hypostase) karşı, onun basitleştirilmesine karşı, onun fetişlenmesine karşı*» geliyor.

Kanun bir saltlık değildir. Salt kanun yoktur. Her kanun yaklaşık, izafî (rölatif) dir. Sınırları vardır: dışına çıkınca yanlış olduğu bir alanı vardır. Kanun olayın sadece bir *kısmıdır:* onun en durgun kapsamıdır. Fakat olay *kanundan sonsuz ölçüde daha zengindir* (öz'den de); çünkü o kanunu kapsamaktadır. Ve üstelik oluşmanın tümü ile, (tüm evrenin hareketi ile) ilişkiyi kapsamaktadır.

Bu demektir ki, bilgi teorisi basit metodolojik tasalardan çok daha uzağa gitmektedir. Onları — zorunlu olarak — dünya kavramına bağlamaktadır. Bütün yönlerinde zaman, uzay, sarmalaşan «çevreler», art arda gelen özlerin yönleriyle, sonsuzca derin bir evren kavramına erişmektedir. Fakat evrenin tümlüğü doğanın ve toplumun en küçük zerresinde, en önemsiz olayında kendini belirtmektedir. Ne olayı, ne özü veya kanunu hor görmemek için bunu bilmek gerekir. Ve de bilginin (ve kavramın) yolunda: — herşey herşeyin

içinde bulunmaktadır — herşey herşeyin üzerine etki ve karşı etkide bulunur — herşey geçer. vb. gibi — eksik ve aldatıcı belirtmelerde takılmamak için (bunu bilmek gerekir. ç.) Neden ve sonuç kavramları, karşılıklı etki veya karşılıklı bağımlılık kavramları doğru kavramlardır; ancak bunlar tümlük olarak, (sonsuz derinlik ve aynı zamanda oluşum olarak) alınan evrenden ayırt edildikleri zaman, yetersiz ve boş kalırlar.

Lenin böylece, uzlaşmaz görünen iki kavramı beraberce bulundurmaktadır.

a) *Objektif* ve izafî olarak sabit kanunlar vardır. Bir olayda, olayın ne olduğu ve onun bütün evrenle ilişkileri verilince (izafî olarak) sabit kalan şey kanundur; (örneğin: ırmaktaki anafor, ırmağın dev hareketi içinde yaklaşık olarak aynı yeri tutar.) Kanun olayın, dünyanın tümü içinde ve onun tarafından — ve karşılıklı olarak — «*durgun yansısı*»dır. Böylece kanun kavramı bilginin *bir derecesi* (ve fakat sadece bir derecesidir.)

b) Hiç bir yerde, ne doğada, ne toplumda kesin ayrıntılar, (kelimenin alışılmış anlamıyla) sabit, katı «sınırlar» yoktur. Herşey oynaktır. Her gerçeklik (kendi sonuna doğru) bir *eğilim* olarak geçiş olarak, bir şeyden diğerine geçiş olarak tanımlanır. Oluşum beklenmediği kapsamaktadır. O, sonsuzcasına karmaşık, sonsuzcasına zengindir. En önemsiz olayın tamamlanmış, bitirilmiş tahlili hiçbir zaman olamaz.

Bu iddialara somut bir anlam vermek için *politik* eserlere dönelim. Lenin'in devrimci bir düşünür ve bir politikacı olduğunu unutmıyalım. Sözü

geçen iki noktayı somut olarak uygulayarak yeniden gözden geçirelim:

a) İhtilâl kanunsuz gibi *sanılan* şiddetli bir tarih ve toplum olayıdır. Onun, her kanunun yok olduğu — tamamen yeni kanunların eskilerinin yerine geçdiği bir an olduğu sanılabilir.

Oysa İhtilâl bu şekildeki salt bir süresizlik veya her nevi kanunun salt olarak askıya alınması değildir. *Kendisinin de kanunları* vardır. Önceden sözü geçen *Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabının ünlü bir cümlesi bunu açıklamaktadır: «*İşte, ihtilâllerin temel kanunu*»; ve Lenin nasıl sadece (ekonomik, sosyal) *objektif* bir krizin ve (kitlelerin bilinci ile yönetici sınıfların acizliği veya bilinçsizliği veya iktidarsızlığı) *sübjektif* unsurunun birleşiminin ihtilâlci bir kriz yarattığını gösteriyor.

b) Her İhtilâlin kendi (diyalektik) kanunları vardır. Oysa:

«*Tarih, ve daha özellikle ihtilâller tarihi en iyi partilerin, en ileri sınıfların en bilinçli öncü müfrezelerinin sandıklarından her zaman daha zengin kapsantılı, daha değişik şekil ve görüntülü daha canlı, daha «muzip» dir. Bu zaten anlaşılır bir şeydir, çünkü en iyi öncü müfrezeler onbinlerce insanın bilincini, iradesini, muhayyelesini ifade etmektedir. Halbuki ihtilâl bütün insan yetilerinin (melekelerinin) özel bir gerilim ve ululaması (éxaltation) anıdır; en buruk sınıf mücadelesinin kamcıladığı milyonlarca insanın bilincinin, iradesinin, ihtirasının, muhayyelesinin eseridir.*» (*Komünizmin Çocukluk Hastalığı, Seçme Eserler*, II, S. 761, 762)

Veya, yine başka bir örnek:

a) Sınıflar vardır, yani tarihî olarak belirtilmiş bir sosyal üretim sisteminde sahip oldukları yer dolayısile, — üretim araçlarına karşı ilişkileri ile, emeğin örgütlenmesindeki rolleri ile, hukukî mülkiyet ilişkileri ile, ellerindeki sosyal servet payını elde ediş vasıtaları ve ondaki payları ile — açık olarak belirlenmiş geniş insan grupları vardır.

Yani böylece, *öz bakımından* değişik olan sınıflar vardır, ve bunlar sınıf mücadelesinde az veya çok derinlemesine birbirlerine karşıttırlar. Proletarya tek devrimci sınıf değildir, fakat sonuna kadar devrimci olan tek sınıftır: *o, öz bakımından* devrimcidir.

b) Oysa sosyal gerçekliğin, onun «yapısının» basit bir tarafı yoktur:

«*Eğer «saf» proletaryanın etrafında, proletaryadan, yarı-proletere (*), küçük köylüye (ve şehir ve köydeki küçük zanaatkâra ve küçük üreticiye, genel olarak küçük işletmeciye) ve küçük köylüden orta köylüye vb., geçişi sağlıyan son derece alacalı sosyal tipler bulunmasaydı, ve eğer proletaryanın kendisi de, az çok gelişmiş zümrelere, bölgesel, meslekî, bazen dinsel vb. tabakalar şeklinde bölünmeleri kapsamasaydı; kapitalizmin kendisi kapitalizm olmazdı...*» (a.g.e., S. 741 - 742.) (**)

(*) emek gücünün satışından geçim vasıtalarını kısmen karşılayandan (*Aktarmada Lefebvre bu kısmı* almamıştır.)

(**) Çeviriyi Lenin'in eserinin aslından yaptık. (Seçme Eserler: III, 1962 baskısı. S: 463) Çev.

Sosyal ve politik tahlil böylece bu saçakları, bu kenarları, sınıfların birbirine karıştığı bu girişimi çoğul olan bölgeleri hesaba katmalıdır.

Lenin'in felsefe ile politika arasında kurduğu bağlantıyı bilmeyen okuyuculara garip görünebilen bir tarzda; o, «*doğada ve toplumda bütün sınırların oynak ve bir dereceye kadar yapma olduklarını bilmiyen*» (a.g.e.) kişileri yermektedir. Hangi konuda? (Politik) uzlaşmalar konusunda. Lenin iki cephe üzerinde mücadele etmektedir: öncelikle sekterlere ,fikir yobazlarına) karşı, sertleşmiş prensipli insanlara karşı — fakat aynı zamanda prensipsiz oportünistlere karşı (mücadele etmektedir). İhtilâlci, proletarya savaşçısı, hakiki politikacı ihanet uzlaşmaları ile zorunlu uzlaşmaları ayırt etmektedir. Oysa, bu ayrım çok şaşmaz bir düşünce yöntemi gerektirir. Bundandır ki (görünürü veya rastlantıyı öze değgin olandan ayırdeden) bütün bilgi teorisi, metodoloji politik doktrini desteklemek için burada müdahalede bulunur...

Bu diyalektik ulamlar (ve onlara tekabül eden onların yansıttığı gerçeklik) böylece bir bütün, (bir tümlük) teşkil eder. Fakat onlar birbiriyle karışmazlar. Aynı anda, aynı açıda, aynı görünüşde eş değildirler. Belirli bir anda, kanun (veya kanunun aranması) önemlidir. Başka bir anda hayatın, deneyin, olayların sınırsız zenginliği önemlidir...

Ve bu yüzdendir ki, ve bundandır ki, marksist düşünce — kendini yalanlamadan ve kendini içinden çökertmeden — bir nas olamaz. Lenin,

her zaman usanmadan, marksist düşünceyi bir rehber olarak tanımlamaktadır: dünyayı değiştiren, (devrimci) eylem için — hayatta ve oluşumda değişenin, *belirenin* ve fakat basit bir görünüş olmayıp, derin ve yeni bir gerçekliği ortaya çıkartanın gerçekliğinin tahlili için — (bir rehber olarak tanımlamaktadır... ç.)

Leninin işaretlediklerini, ve öz ile görünüşün, olay ile kanunun diyalektiğini tükettik mi? Ne münasebet. Olayın nasıl evrenin sonsuz derinliğini sarmaladığını — ve buna rağmen onun ancak bir zerresi, bir an'ı olduğunu — daha yakından göstermek gerekirdi. Öyle ki aynı zamanda «*herşey herşeyin içindedir.*» — ve «*herşey herşeyin içinde değildir*». Değişik bilimlerin olayları tahlil ederek onlarda kendi «çevrelerini», kanunlarını, özlerini, nasıl bulduklarını göstermek gerekirdi.

Örneğin, ekmek satın alan bir insanın en basit, en gündelik fiili, ekonomi politikle, fizyoloji ile, ruhbilimle vb. ile, ilişkilidir. Marx'ın büyüklüğü, en derin ve en bilimsel tahlil yöntemini «*en basit olan, en alışılmış olan, kitlelerde ve gündelik hayatta en çok tekrarlanan, her an rastlanan şeye, mübadele ilişkilerine*» uygulanmasında bulunmaktadır. Sosyal, insanî *somut* böyledir; dolayısızda bulunan, ancak dolaysızın içinden geçip *kavrama* varan bilgiye kendini göstermektedir. Kavram (ve tek o), somutu kapsar ve tanır.

Kanunların ve Özlerin alanı böylece çelişkili bir alandır. O alana girmek, onları kendi kendine yeterli saymak, Hegel'in «*özün çölü*» diye adlandırdığının içinde kendini kaybetmek demektir. Bu, kendisini yalıttıkları zaman, kavramın soyut yö-

nüdür, Kanunların ve Özlerin alanı sakin ve soğuktur. Hakiki somut, kesin bir tarzda değil de diyalektik tarzda alındığında kavramın kavradığı somut, tükenmez, — ve tükenmezcesine ilginçtir. Tükenmezdir fakat kavranılmaz değildir, çünkü bilgi bir özden, daha derin öze doğru gitmektedir.

Somutluk; Öz ve Pratik Eylem

Böylece «dünya» *zorunlu olarak* insan bilgisi için ve onun karşısında ikiye bölünür: soyut ve somut, düşünce ve gerçeklik, kavram ve dolaysız veri, olay ve kanun, öz ve görünüş, seçik belirtme ve (geçici) oluşum... Fakat bu iki «dünya» bir taneden ibarettir. Herbiri bir Bütün teşkil eder ve ikisi Tümlüğü (Evren'i), yani şu veya bu *derinlik* derecesinde, düşüncemiz tarafından kavranan evrensel hareketi teşkil eder. (Bak. *Defterler* Öz hakkında, son sahifeler.)

Leninist öz doktrinini özetliyelim ve sorunu aydınlatmak için *politik* bir uygulama sunalım.

Hegel için öz, belirtilerinin *tümü* ile: (özgülükler ilişkiler, karşılıklı etkilerle) tanımlanır. Yani öz her belirtinin (manifestation) berisindedir, fakat tümlerinin berisinde değildir. O her belirtinin veya görünüşün içindedir; fakat orada tükenmez. O, *varolma nedenidir.*

Lenin bu tanımlamayı yeniden ele alıyor. Her özgülükde öz bütün öteki özgülükleri sarmalayan şey olarak belirtilmektedir. Oysa, marksist ve leninist materyalizm için :

a) Düşünce özü inşa etmez, hiç bir zaman in-

şa edemez. Onu açığa çıkarır. Pratik kaçınılmaz bir *aracılıktır* (médiation) ve bir ölçüttür.

b) Hegelde öz ve belirti, sözün gelişi, mantıksal beraberce yaşama durumunda kalmaktadır. Marksizm-leninizm için bunlar karşılıklı etki halindeki, birbirini izliyen, *evre* veya an'lardır. Bütün belirtiler aynı şekilde öze değgin değildir. Bazen belirti tüm bir ifadedir, özlerin tâ içinde çelişkilerin patlamasıdır: (savaşlar, ihtilâller). Bazen öz, sözün gelişi, gizlenmiş kalır ve tükenir veya yavaşça, kerte kerte, sürelice belirtileri ile ve onların içinde pekişir. Özün ve görünüşün ilişkisi ve karşılıklı durumu her zaman tarihseldir, somuttur, (örneğin: kapitalist toplumun ve burjuva Devletin *özü* an'lara göre görünür veya gizlenir, güçlenir veya zayıflar, patlar veya gizli kalır; demokrasinin özü de aynı şekildedir ve karşılıklı olarak bağlantılıdır).

c) Yani, ilişkileri Hegel'in düşündüğünden daha da esnek ve karmaşıkdır. Örneğin Hegel, hataya (hata doğurucu görünüşe) hiç bir *objektif* temel tanımamaktadır. Hegel'de hata, az sonra aşılan, tek taraflılığa indirgenir; o, Fikrin önünde aklanır, ve böylece Fikir'in bir an'ı olarak doğru olur; o, aynı zamanda doğru ve yanlış'dır.

Oysa Marx, görünüşlerin ve yanılsamaların *objektif olarak* nasıl hata şeklinde geliştiklerini göstermiştir; ve Lenin durmadan bu tanıtlama üzerinde ısrar etmektedir. Ekonomik fetişizmde şey'ler olarak *görünen* emtia, para, sermaye, tahlilde belirli (tarihî) insan ilişkilerinin belirtileri (maniféstations) olarak belirir. Bunlar somut emek, iş bölümü, maddî emeğin sömürülmesi, vb. gibi iliş-

kileri aynı zamanda sarmalarlar ve gizlerler. Oysa, bu görünüşler sert objektif gerçeklikler halinde dönüşürler. Bunlar, insanlardan bağımsız hale gelen, ve onlara hakim objektif gerçekliklerdir. O derecede ki, onların erkesini (kudretini) sarsmak ve yeni sosyal ilişkiler kurmak için, tarihî bir dönemi dolduran bir devrim, proletarya ihtilâli zorunlu olmaktadır.

Öz ile belirti, öze değgin çelişki ile onun aşılması, hegelci ilişki böylece soyut kalmaktadır; bunun nedeni tarihsel olmamasındadır. Öz, aşılmaya karşı koymaktadır (örneğin, karşı-devrim, karşı-ihtilâl).

Tersine, madem ki görünüşde şimdiden objektif bir gerçeklik vardır, eylemde görünüşler hesaba katılmalıdır (ihtilâlci *uzlaşma* teorisi buradan çıkmaktadır). Görünüş ve belirtiler üzerine ve onların eliyle eylemde bulunmak — bazen de — öze değgin dönüşüm amacıyla eylemde bulunmak demektir. Ve bazen, doğrudan doğruya özün üzerinde etkide bulunmak istemek, eylemin bir an'ını unutmak ve yenilgiye doğru koşmak demektir. (Böylece, 1905 yılında Rusyada, demokratik burjuva devriminden kaçınmak, ve proletarya devriminin derhal olmasını istemek, Lenin'e göre vahim bir politik hata idi. Bu, ters yöndeki hata kadar, yani burjuva liberalizmi desteklemek, burjuvazinin kısıtlı demokrasisini daha uzağa itmeden kabullenmek hatası kadar vahimdir. (Bak. *İki Taktik, Seçme Eserler,* I, S. 421 ve s.)

Demokratik burjuva ideolojisi, burjuva özgürlük teorisi, serbest rekabet dönemindeki kapitalizmin *özünden* doğmuştur. Bunlar, bu özü aynı za-

manda hem belirtiyorlar ve hem de gizliyorlardı.

Belirli bir anda; özellikle kapitalizmin kendisi değiştiği zaman, finans kapitali ve emperyalizm haline girdiği zaman; onun rolü değişebilir; çünkü o zaman kapitalizm kendi ideolojilerini ve eski politik şekillerini yok etmek eğilimindedir.

Böylelikle, görünüşler dev ve gerçek yutturmacalar yaratmışlardır. (Lenin'in, aynı zamanda dar, ve tam olmayan bir demokrasi, ve de sermaye ile burjuvazinin maskeli bir diktatörlüğü şekli olarak tanımladığı burjuva demokrasisi) bunlardandır. Fakat karşılıklı olarak, bu görünüşler belirttiklerinin aleyhine *dönebilirler* ve başka bir şeye doğru bir *geçiş* sağlıyabilirler. Bu yönden (burjuva) demokrasisi proletarya için çok değerlidir, onu kabul etmesi için değil, fakat kendi öz mücadelesini gütmesi için. Bu yüzden proletarya, bu demokrasiyi savunmalıdır ve hatta genişletilmesini istemelidir. (Bak. *Seçme Eserler,* II, S. 474: *Proletarya Devrimi ve Kautsky Döneği.)*

Dondurulmuş, put haline sokulmuş görünüş, ezeni, yutturmacalı bir gerçeklik haline gelir. Yayılmış, derinleştirilmiş olarak, üst kademenin hareket noktası haline gelebilir. Burjuva demokrasisi kapitalizmi sarmalıyor, maskeliyor, koruyor; fakat sınırına itilirse, kendi oyununa getirilirse, çelişki *açığa çıkar ve onun görünüş ile gerçeklik arasında çözümlenmesi gerekir.* Demokratik burjuva özgürlüğü, bu yüzden sadece proletarya örgütlerinin (sendika, parti vb. nin) legalitelerini sürdürmesi için bir ağaç değildir. Gerçek olarak, o sosyalizme doğru bir sıçrayışın ilkesi ve olanağı haline gelebilir. O zaman bu politik belirtinin; de-

mokrasinin içinden onun özü ve derin eğilimi olarak yeni bir toplum görünür (82).

Daha genel olarak, Devlet geçmiş olan toplumların hem görünüşü ve hem de gerçekliği olmuştur; sınıf şiddeti ile ve Devlet örgüdü ile, polisle, adliye ile vb. ile, onların gerçekliği, hakikatı olmuştur. Onların görünüşleri: aklanışları, ideolojileri olmuştur. Toplumların ve tarihin bilimi, düşüncenin bu görünüşleri kırmasını gerektirmektedir. *Devlet ve İhtilâl*'in anlamı budur.

Bilgide Salt ve Rölatif, Sonsuz ve Sınırlı

Rölatif (izafî) salta kendini kabul ettirir. İzafî bir bilgi, salt bir bilgiyi (veya salt bilgiyi) yok etmektedir. Oysa herşey izafîdir. Lenin bu formülü bütün çapı ve bütün ağırlığı içinde ele almaktadır.

Kendilerini marksist sananların yazdıkları birçok metinlerinde okunanın aksine, Kanunların (özlerin) bilgisini çifte bir rölativite etkilemektedir. Sadece kanunların bilinişi yaklaşık ve izafîdir de, Kanunlar salttır denemez. *Kanunların kendileri dahi* yaklaşık, izafîdir. Onların *sınırları* vardır ve ancak zamanın ve uzayın belirli bir «çevresi» içinde, bu sınırlar arasında, geçerli veya hakimdirler; doğa veya toplum kanunları için de bu böyledir. Kaldı ki, bu sınırlar kesin değildir, (hiç bir zaman salt bir ayrımları, sınırları yoktur!) Ve, onların soyut bir yönleri olduğu ,kendi çevrelerinde, alanlarında bile — az çok derin olan — başka

(82) Bu satırlar 1935 yılında yazılmıştır. Gallimard'da çıkan *Defterler'in* ön sözünde bulunmaktadırlar. Bak. S. 68 - 71.

bir şey her zaman Kanunlardan sıyrılmaktadır. Böylece, onlar hiç bir zaman değişmez, ebedî Kanunlar olarak kendilerini tanıtamazlar. Her gerçeklik, gibi kanunlar da doğarlar ve ölürler. Kendilerine yol açarlar, ilerlerler, sonra Kanunları oldukları olgularla beraber çözülürler. Oysa, (tekrar etmekden korkmayalım, çünkü bu fikirler ne basittir, ne de kolay!), oysa Kanunlar vardır.

Yaklaşık ve rölatif olan bilgimiz, (ki salt Kanunlar olaydı *zorunlu olarak yanlış olurlardı)*, özellikle Kanun'ların kendilerinin de yaklaşık ve rölatif oluşundan dolayı, (yaklaşık ve rölatif olarak), *doğrudur.* Başka türlü söylersek, çifte (diyalektik) izafiyet, bir anlama ve bir dereceye kadar, saltlığı yeniden oturtuyor. Nasıl olduğunu göreceğiz.

Hegel diyor ki: «*Doğa mantıkî fikir olarak, tin olarak gelişir*»

Lenin'in yorumu şudur:

«*Mantık, bilgi teorisidir. Bilgi doğa'nın insan tarafından yansıtılmasıdır. Fakat bu basit, dolaysız, tüm bir yansı değildir. Bu süreç bütün bir dizi soyutlama, ifade ediliş, kavramlaşma, kanun vb. den ibarettir. Ve bu kavramlar, kanunlar, vb. leri dahi, ebedî olarak hareket halinde olan doğanın, evrensel kanunlarını rölatif olarak, yaklaşık olarak sarmaktadırlar. Gerçekten, objektif olarak üç uç vardır: 1. doğa; 2. bilgi...; 3. doğanın bilginin içine yansısının şekli. Bu şekil, kavramlar, kanunlar, ulamlardan ibarettir. İnsan, doğayı «dolaysız tümlüğü» içinde, bir tüm olarak kavrayamaz — yansıtamaz — yeniden üretemez; onun bütün*

yapabileceği soyutlamalarla, kavramlarla, kanunlarla, evren'in bilimsel bir tasvirini yaratarak ona sonsuza dek yaklaşmaktır.» *(Defterler,* Genel olarak kavram, sübjektif Mantık.)

Salt bilgi, (bunu önceden de biliyorduk), sonsuzdaki bir sınırdır.

Oysa, o şimdiden izafî bilginin *içinde* bulunmaktadır. Onu sadece sonsuz bir süreç olarak göstermek, ve sade bu sürecin ucunda bulunduğunu söylemek rölativizmin, şüpheciliğin hatası olmuştur. Hatta izafî bilginin sınırsızca salt bilgiye yaklaştığı gösterilirse, bu yeterli değildir. Saltlık izafînin, söz gelişi, tâ kalbindedir, bağrında bulunmaktadır. Onların çelişkileri bir birlik içermektedir.

Bizim bildiğimiz şey şimdiden, gelişmekte olan ve sonradan açığa çıkacak olan, salt'ın bir zerresidir. Temel formül buradan çıkmaktadır:

«*Saltlık ve izafîlik, sınırlılık ve sonsuzluk tek ve aynı bir evrenin dereceleridir.*» *(Defterler,* Varlık teorisi.)

Salt ve izafî (rölatif), «ölü, taşlaşmış» kavramlar veya şeyler değildir. Bunlar canlı, oynak ve fakat belirtilmiş «*birbirine dönüşen*» kavramlardır. (Tüm evrene bağlandıkları için şimdiden «başkaları» için olan »*bizatihî şeyler*») «*bizim için şeyler*» haline geldikleri derecede, bilginin içinde salt izafî oluyor. Ve her olayın bütün evreni sarmaladığı gibi, rölatif saltı sarmalıyor, tutukluyor, kapsıyor. «*Rölatifin içinde saltlık vardır.*»

Diyalektik olan, böylece «*zıtların özdeşliğine*

kadar» giden «*kavramların evrensel elastikiyeti*» ile tanımlanır. Bu düşünce esnekliği sübjektif olarak uygulanınca «*seçmecilik ve sofistik*» haline gelmektedir. *Objektif* olarak uygulanırsa, yani evreni, onun birliğini ve oluşumunu *yansıtırsa* bu, «*evrenin ebedî gelişmesinin doğru yansısı*» olan diyalektiğin kendisidir.

Bundan, önemli sonuçlar çıkmaktadır. İzafî (rölatif) (yükselen bir merdivenin üzerinde bir basamak, bir konak, bir «evre» anlamına) bir *derece* olunca, izafiliğin dereceleri vardır. Kanunlar, az ve ya çok derin bir çevreyi ve gerçeklik zerresini sarmalayarak, az veya çok izafîdirler. Böylece bunlar birileri diğerlerine ast sıralı bulunmaktadırlar. Diyalektik kanunları gibi saltlığa daha yakın olanlar, *Evrensel* kanunlar vardır. Aynı şekilde evrensel kavramlar vardır, bunlar saltlığa en yakın olanlarıdır. Bunlar felsefenin ulamlarıdır. Bir de, şu veya bu *özgül* alanda, şu veya bu bilimde, (fizik, tarih vb. nde) temel kanunlar ve ulamlar da vardır. Ve nihayet *özel* kanun ve kavramlar vardır. Lenin karşımıza çıkan zor sorunları, (örneğin doğada *mekanik* olan ile *kimyasal* arasındaki ilişkinin konusunu) noktalamakla yetiniyor. (Kavram teorisi, son sahifeler).

«*Sübjektivizmin diyalektikten farkı şudur ki, ona göre rölatif sadece rölatiftir ve saltlığı yok eder; oysa ki, objektif diyalektik için, rölatif ile saltın farkı rölatiftir (izafîdir).*»

Sınırlılık ve sonsuzluk sorunu, saltlık ve rölatiflik sorununa bağlanmaktadır. Sonsuz salt ile ve rölatif sınırlı ile rastlaşıkdırlar.

(Maddî) doğa kendini *sonsuz* olarak belirtir;

ve bu her anlamda, her yönde, bütün görünüşleriyle böyledir: zaman, uzay, özlerin derinliği ve «çevreler» aynı zamanda sarmalaşır ve dışınlaşır. Zaman sonsuzdur ve sonsuzca derindir; (objektiftir, fakat böyle olmakla bağdaşlık (homogéne) ve her zaman kendi kendine eş değildir; belirtilmiş ve hareket halinde nitelik olmazsa nicelik yoktur).

Sonsuz doğa böylece aynı zamanda sonsuz oluşum olmaktadır. Sonsuz ve tümlük olmakla doğa insan oluşumunu sarmalar. Dış dünya olarak alınan doğa, ve insanın faaliyeti ancak karşılıklı bir ilişki ile bağlı *«iki objektif süreç şekli»* olarak kavranabilirler; eğer *«insanın amaçları önce dünyaya yabancı gibi görünürse»*, kavram veya en yüksek fikir, birliği yeniden kurar (kavram teorisi — ve hele Mantığın üçüncü bölümü: fikir, hakkında *Defterler)*.

Doğanın her zerresi veya kısmı *sonsuzdur: atom* bir sonsuzu kapsar. Oysa, aynı zamanda, doğanın her zerresi *sınırlıdır*. Ve bunlardır ki, her zerre zaman, uzay ve gerçeklik içinde sınırlıdır. Her varlık başka bir şeyle ilişkilidir ve oluşur. *«Sınırlı? yani sonuna doğru hareket eden.» (Defterler,* Varlık teorisi.) Aynı zamanda dış ve içkin sınırı yönünden ele alınan — kendi içindeki sonsuzun kendisi olan ve kendisini iç çelişki yönünden kendi ötesine iten — bir «birşey», *sınırlı*'nın kendisidir.

Çelişkili olan, sonsuz ve sınırlı (*), böylece birbirinin içine girerler, objektif olarak biri ötekinde,

(*) İnfini et fini. Ç.

ve biri diğerine karşı mücadele ederler. Diyalektik hareketin yeri eşyanın kendi içindedir, doğanın kendi içindedir: gerçekliğin en derinindedir. Gerçekliğin içindeki, doğanın içindeki diyalektik, fikirlerin diyalektiğini doğurur, tersi doğru değildir.

Yansı ve Kavram Teorisi

Burada *Defterlerin* başka önemli felsefe ulamlarının ilişkileri hakkındaki belirlemelerini geliştirmek gerekirdi; örneğin (farklaşan, karşıtlaşan, çatışma haline giren ve oysa şekil kapsantıdan çıkarak ve onun üzerinde karşı - etkide bulunarak biri diğerine dönüşen) *şekil ve kapsantı* gibi ulamları ele almalıydık.

Onun berraklaşmasına devam etmek üzere yansı teorisini yeniden ele almakla yetinelim.

Bu teori, geliştirildiğinde, (sonradan ilişkilerini tayin etmek üzere) bizi aşağıdaki ayrıntılara vardırır: — canlı uzviyetin ortamı ile ilişkisinin yansısı olarak: *biolojik bilinç)*— beyin faaliyeti ile kişiliğin meydana gelişini sağlayan pratik sosyal ilişkilerin yansısı olarak: *ruhbilimsel* insan bilinci — sınıf çıkarlarının ve hakim sınıfların geçmişdeki yanılsamalarının (illusions) yansısı veya sosyal ideolojik bilinç — gerçek'in hareketinde şimdiden içerilmiş olduğu cihetle mümkün'ün yansısı — ve nihayet doğal ve sosyal gerçekliğin doğru, soyut ve somut yansısı olarak bilgi. Bu hakiki *yansıma* bilgi ve kavravlardan ibarettir.

Bilginin *başlamasının* gerekmesi büyük bir güçlük doğurmaktadır. Neyle başlıyacak? dolaysızdan mı, aştığı duyulurdan mı? Nesneden ve nesne

ile partik temasdan; fakat onu parçalıyarak, yalıtarak, (tümlük olarak alınan doğadaki nesnenin — verilmiş bütün olarak nesnenin, kendisi'nden) başlanılacaktır.

Başlangıç anlaşmazlıklar güçlükler doğuruyor.

Lenin diyor ki: «*İnsanlar bununla başlar, fakat hakikat başlangıçda değildir, onun sonundadır*» ve ekliyor: «*daha doğrusu onun devam ediş-indedir.*»

Şöyle okuyalım: (hakikat. ç.) tahlil eden, soyutlama ile dünyayı ve nesneyi parçalayan, donduran, hareketsiz bırakan — sonra tümü yeniden bulmaya uğraşan, düşüncenin *hareketindedir.* O halde, onun hareketi, her zaman eksik (yaklaşık, izafî) bir şekilde, ve fakat git gide daha derincesine gerçek hareketi yansıtır.

Bilgi soyutlamadan geçmelidir. Soyut düşünce bir tehlike ile karşı karşıyadır: gerçekten ayrılmak — ve incelediği gerçeği ayırmak. Böylece idealizmde, saltlığa götürülmüş olarak bulduğumuz, hayali, yararsız, ayrık, bir soyutlama vardır. Bir de bizi uzaklaştırmakla beraber, bizi gerçeğe yaklaştıran doğru, haklı bir soyutlama vardır.

Bu *kavramın* soyutlamasıdır, fakat dolu, kapsantı yönünden zengin bir soyutlamadır bu.

Arz ve talep kanunu, vülger ekonomi tarafından değişmez bir kanun olarak sayılmaktadır, tecrübeye, gerçeğe yakın görünür. «*Duyulur maddeden yoksun bir ulam*» olan *değer,* arz ve talep kanunundan *daha hakiki'dir.* Ve sosyal ilişki olarak emtianın tahlili, (görünüşde) çok ince ve çok soyut

bir kavram olan *değişim değeri*'nin içinden öze erişir.

Lenin özlü olarak ekliyor: «*Kapitalizmin tarihi, bu tarihi özetleyen kavramların tahlili.*»

Doğru kavramlar (objektif bir kapsantısı olanlar) pratiğe, tarihe karşı deneyüstü saf bir soyutlama alanında bulunmazlar. Onlar, milyarlar ve milyarlarca pratik deneyi ve insan fiilini özetlerler, yoğunlaştırırlar, envanterini çıkarırlar, hakikat aracı ve hakikat haline sokarlar. Şimdiden, ulamlar ve mantığın en soyut şekilleri, tasım (kıyas) ve tümdengelimli düşünce dahil olmak üzere, böyledirler. Faaliyet halindeki insan doğayı tanır, ve onu bilmekle kendisine hakim olduğundan, ondan sıyrılır:

«*Ulamlar bu sıyrılışın, yani evrenin bilinmesinin dereceleridir — onu tanımaya ve ona hakim olmaya imkân veren ağın düğüm noktalarıdır.*»

Yine de kavramların «*bilenmiş, işlenmiş, esnek, oynak, izafî, aralarında bağıntılı, karşıtlıklarda birleşik*» olması gerekir ki, evreni sarabilsinler, gerçekten yansıtabilsinler.

Kavramlar ne kadar önemli, ne kadar derin, ne kadar kesin olurlarsa olsunlar görüyoruz ki, kendilerinden daha derin olan bir şey vardır. Bu «birşey» ancak olanların içinde ve onların içinden belirir: bu kendilerini sürükleyen ve onların yakalamağa uğraştıkları *harekettir*. Kavramların öz hareketi, onların kendilerini kabul ettirme şekilleri, (bundandır ki Hegel kavramların bir nevi özerk hayatları olduğu duygusuna kapılmıştır) «kendikendilerine - dinamiklikleri», bu daha derin bir dinamiğ'e gidilmesini gerektirir ve onu adlandırır.

Diyalektiğin Tanımlanması

«*Hareket ve* iç hareket (N. B. bunu iyice notedin) *özerk, kendinden-gelme,* iç-zorunluklu *hareket; «değişim», «hayatın hareketi», «bütün iç hareketlerin ilkesi», harekete ve faaliyete içtepi (Trieb), — Ölü-olma'ya karşıtlık — bunun hegelciliğin, bu soyut ve çapraşık hegelciliğin özü olduğunu kim sanır?. Bu özü anlamak, keşfetmek, kurtarmak, ayıklamak, arılaştırmak gerekiyordu ve Marx ile Engels'in yaptığı budur.» (Defterler,* Özün teorisi.)

Hegel'de, bu salt ilkenin ismi ***Fikir***'dir. Marx için, ve daha da açık olarak Lenin için, bu salt, evrensel somut ilkenin ismi (maddî) *Doğa*'dır. Oysa, kendi idealist söyleyiş tarzı ile Doğa'ya Fikir ismini veren ve onu materyalist deyimlerle tanımlayan Hegel'e karşı Lenin yeter derecede övücü kelime bulamamaktadır:

«*Diyalektik, insan anlığında (entendement) değil, fakat fikirdedir, yani objektif (nesnel) gerçeklikte... Ebedi hayat = diyalektik*», Hegel'in kitabına yazdığı kenar notlarında Lenin böyle demektedir.

Diyalektiğin Dereceleri

Hegel'in idealizmi Fikir teorisinde bulunmamaktadır, fakat onun zaman kavramında yer almaktadır. O, zamanı sübjektif bir şekilde «tinsel» olarak görmektedir.

Lenin Hegel'e felsefe ve bilgi tarihindeki yerini iade ederken, şu sonuca varabiliyor:

«*Materyalist olarak tersine dönmüş Hegel...*

Hegel'in ve Marx'ın eserinin devamı, bilim, teknik, insan düşüncesi tarihinin, diyalektik özümlemesinden ibaret olmalıdır...»

(Hegelci) Fikir, «*süreç olarak alınan*» hakikattır; çünkü hakikat, hakiki bilgisi bulunduğu şeyler gibi süreçdir. Gelişmesinde üç derece kat etmektedir:

«*1) hayat; 2) bilgi süreci, ki bunda insanın* pratiği *ve teknik içe alınmaktadır; 3) salt Fikir derecesi, yani tüm hakikat.*»

Lenin'e göre, Hegel'in *Büyük Mantık* kitabında ve de *Küçük Mantık* (Ansiklopedi Mantığı) kitabında Fikir hakkındaki bölümleri, şüphesiz ki, «*diyalektik hakkındaki en iyi incelemedir*»; bunlar dahicesine tarih, bilgi ve onun teorisi, mantık ve diyalektik, arasındaki derin ilişkiyi göstermektedir.

Hegel şekilcilik ve seçmeciliğe (éclectisme) karşı gelmesini de bilmiştir: «*diyalektik ile oynamanın boşluğu*»na karşı (örneğin, tez, anti-tez, sentez «üçlülerinin» kullanılışına karşı gelmesini bilmiştir.)

Salt Fikir hakkındaki bu bölüm:

«*Aşağı yukarı hiçbir özgül idealizm kapsamamaktadır, fakat onun öz konusu* diyalektik yöntemdir. *Hegel'in Mantığının tümü ve özeti, son sözü ve özü diyalektik yöntemdir. Bu son derecede dikkat çekicidir. Bir de bu: Hegel'in en idealist eserinde, en az idealizm vardır. Bu çelişkilidir fakat bir gerçektir.*» (*Mantık Hakkındaki Defterlerin* son satırları).

Başka bir deyimle, Hegel diyalektikten yargı-

lanabilir: kendi diyalektiğinden. Çelişkilidir; Marx ve Engels çelişkiyi çözümlemişlerdir.

Diyalektik yöntemin felsefî olarak doğru bir açıklanması ancak çok derin ve yüksek bir yüzeyde düşünülebilir: bu somut evrensellik yüzeyidir, yani tümlük olarak — objektif çelişkilerin birliği olarak, sınırlı ve sonsuz, rölatif ve salt vb. olarak, doğanın yüzeyidir. Üstelik derhal bu formülü tersine çevirmek ve çelişkilerin her birliğinin «*şartlanmış, geçici, rölatif*» olduğunu belirtmek gerekir, halbuki saltlık onların çatışmasındadır, ve de bu çatışmadan doğan evrensel oluşumdadır. Diyalektik herşeyin özündeki çelişkinin bilinmesidir — çelişkinin salt olarak kabul edilmesindedir.

Böylece Lenin'e göre, diyalektiğin en yüksek tanımlanışının kapsamları :

«*1. Kavramın kendi tarafından belirtilmesi; (şeyin kendisi, ilişkileri ve gelişmesi içinde ele alınmalıdır);*

2. Şeyin kendi içindeki çelişki, her olaydaki çelişkili güçler ve eğilimler;

3. Tahlilin ve sentezin birliği... Diyalektiğin unsurları bunlardır» *(83)*

Tüm açıklama (bu sözcüğün kullanılabildiği

(83) Lenin bu tanımlamayı da yeterli bulmamaktadır, onu onaltı maddede açmaktadır. Burada bu açındırmayı inceliyemiyoruz. Diyalektikle ilgilenen okuyucuların Lenin'in *Defterlerine* ve *Suri Mantık. Diyalektik Mantık* (H. Lefebvre, Ed. Sociales, Paris, 1947.) kitabına bakmaları rica edilir.

derecede), böylece bir bilgi teorisinden ve evrenden ayırt edilemez, yani bilginin, bilimin, ve felsefenin tüm tarihinden ayrılamaz. Bu, *mantıkla,* (eski Aristonun formel mantığı ile) diyalektiğin ilişkilerinin derinlemesine bir incelenişini içermektedir. Lenin «*bilginin hareketi*», işte öz budur, diyor. Bilginin bu hareketi, eylemin (aksyonun) hareketinden (pratikden) ayrılmamaktadır. Tarih ne göstermektedir? Pratiğin ölçütünün anlamı nedir? Hegel'in gördüğü gibi «fikir», ve hatta ideal, gerçeklik olarak dönüşüyorlar. İnsanın faaliyetinin amaçları ve erekleri kendisine objektif gerçekliğin, doğanın dışında görünüyor: bağımsız olarak «*dünyanın dışında alınmış*» gibi görünüyor ve özgürlük aldatıcı olarak bu şekilde tanımlanıyor. Hakikatte insan faaliyetinin amaçlarının da objektif bir anlamı vardır ve objektif bir süreç teşkil ederler. İnsan ancak doğanın içinde ve doğa ile gerçekleşir: bunu, doğaya malıymış gibi, sahip çıkmakla başarır.

«*İdealin gerçek haline dönüştürülmesi fikri* derindir: *tarih için çok önemlidir; ve de insanın kişisel hayatında, bunda büyük bir hakikat payı olduğu açıktır. Vülger materyalizme karşı.*» *(Defterler,* Varlık teorisi.)

İdeal ile gerçeğin ayrımı, o dahi, *izafîdir,* diye Lenin dikkati çekiyor.

Burada, Lenin'in kaleminden çıkan, özel bir güzelliği olan bazı formülleri, aktarmadan olamıyor, bunlarda hegelci felsefî düşünce yoğunlaşıyor, kavrayıcı ve insanî oluyor. Örneğin:

«*Fikrin kendisinde en şiddetli çelişki bulun-*

maktadır. İnsan düşüncesi için istirahat, onun ebedî olarak düşünce ile nesne arasındaki bu zıddiyeti yaratmasında ve onu ebedî olarak aşmasındaki güven ve güçlükden ibarettir.» (Defterler, Gallimard yayınevi, S. 185.)

Eğer diyalektiğin bu seviyede ve bu derinlikte açıklanması güçlük yaratmadan yapılamıyorsa — dev bilgiler gerektiriyorsa — buna rağmen *dereceleri vardır.* Daha önce, bilgi teorisinin yönteminin açıklanması konusunda, bu derece kavramını, ve onun anlamını gördük. Hatta, Lenin'e göre, herkesce anlaşılır şekilde ve «diyalektik» kelimesini kullanmadan, diyalektiğin ilkelerini anlatmak olanakları vardır. Ve bu, basitleşmeye sapmadan, örneklerle yetinmeden yapılabilir. (Bir insana, çocuğa) kavram kurması için yardım etmek ve kavramların nasıl gerçeğe uyduğunu ona göstermek, bu şimdiden diyalektikdir. Kavramların sabitliğini sarsmak, (yani kavramları ve eşyayı saptayan peşin yargıları sarsmak), olagelmiş mantığın «*ölü özdeşliğini*» ve duraganlığını sarsmak, şimdiden az daha yüksek bir yüzeyde diyalektik demektir. Bu şekilde eşyanın hareketinin içinde nicelik ve niteliğin objektif ilişkileri gösterilebilir.

Böylece («özne»nin düşünen insanın düşüncesinde, onun düşünüş ve kavramlarında) *sübjektif* olarak alınan diyalektikten, ebedi oluşumun *yansıması* olarak gitgide daha *objektif* bir şekilde görünen diyalektiğe giden, önce sözü geçen dereceleri, yeniden buluyoruz. (Bak. *Fikir Teorisi,* Gallimard yayınevi. S. 18 ve s.)

BİRİNCİ CİLDİN SONU

İÇİNDEKİLER

Sahife

Henri Lefebvre'in mektubu 8
Açıklama 9
Önsöz 10
Giriş 15
Leninizm, Rusyaya özgü müdür? 17
Leninizm ve Proletarya diktatörlüğü 21
Lenin'in üslubu 26

I — Leninizmin tarihsel şartları 27

Engels ve II. Enternasyonalin başlangıcı ... 28
Alman Sosyal-Demokratlardaki eğilimler ... 34
Roza Lüksemburg diyalektiğe karşı 45
Liebknecht veya ihtilâlcı hengâme 48
II. Enternasyonal çözülüyor 51
Eğilimlerin gerekliliği 54
XIX. yüzyılın sonunda Rus kapitalizmi ... 56
Marx aldandı mı? 68
Lenin'in getirdikleri 71
Hegel: bir düşünce ustası 73
Marksist devrim salt değildir 74
Lenin, burjuva parlamentoculuğuna karşı 79
Lenin'e göre objektif ve sübjektif 86

II — Lenin'in Hayatı 91

Özel bir hayatı var mıydı? 91
1917 Sonbaharı 95
Delikanlı 100
İlk teorik araştırmalar 105
Sibiryada sürgün 109
Okhrananın elinde 112
Rus Sosyal-Demokrasisinin ikinci Kongresi 114
1905 devrimi - Taktikçi Lenin 117
Lenin Pariste 124
Lenin İsviçre'de 127
Zimmervald Konferansı 129
Mart 1917 Rus devrimi 132
Nisan 1917 tezleri 134
Proletarya diktatörlüğüne geçiş 138
Lenin iktidarda 140
Brestlitovsk barış konferansı 144
Kızıl ordunun ve Sovyet Devletinin örgütlenmesi 149
Üçüncü Enternasyonal 151
İlk komünist cumartesi 156
Üstyapı ve taban 158
Lenin ve Partide eğilim mücadelesi 160
N.E.P. 163
Lenin bürokratlara karşı 167

III — Lenin'in Filozofik düşüncesi 173

A) Sorunlar 173

Marksist felsefede karışıklık 173
Lenin'in düşüncesi 176
Yeni sorunlar **178**
Yansı teorisi basit değildir 182
Lenin'e göre yansıma 186
Bilir nesnesi ve bilinç 192

B) Dünya görüşü olarak Marksizm ... 197
Marksizm ve dünya görüşü 197

C) Materyalizm ve ampiriyokritisizm 201

Marksizmin krizi 201
Marksizme karşı Mach ve öğretilileri 203
Lenin Mach'a karşı 206
Madde felsefî bir kavramdır 210
Materyalizm ve idealizm 212
Çelişki ancak bazı sınırlar içinde salttır ... 216
Felsefe tarihi 219
Ur olarak alınan idealizm 221

D) Felsefe defterleri 225

Hegel ve Marx 226
Akıllı idealizm yeğdir 231
Leibniz, Föerbach, Engels 232
Lassalle ve Deborin 235
Lenin Abel Rey'i eleştiriyor, ona değer veriyor 238
Lenin Aristo'yu inceliyor 240
Mantık ve diyalektik 243
Hegel hakkındaki defterler 246
Lenin'e göre Hegel'in önemi 254

E) Hegel'in mantığı hakkındaki defterler 256

Lenin Hegel'i 1914'de okuyor 256
Öz ve görünüş 259
Olay ve kanun 261
Somutluk, öz ve pratik eylem 268
Bilgide salt ve rölatif, sonsuz sınırlı 272

Yansı ve kavram teorisi 277
Diyalektiğin tanımlanması 280
İçindekiler 285

İKİNCİ CİLT

IV — Lenin'in ekonomik düşüncesi

A) Ekonomik-Sosyal oluşum
B) Eşit olmayan gelişme kanunu
C) Lenin'in ekonomik düşüncesi ve devrim

V — Lenin'in politik düşüncesi

Sonuçlar

Lenin'in Hayatı ve Eserleri kitabının dava dosyası.